
КИР БУЛИЧЁВ

АЛИСАНИНГ
САЁҲАТЛАРИ

МУҚАДДИМА

Яна юз йилчадан кейин Москвадаги Гоголь номли хиёбон бирмунча кенгайтирилиб, ботаника боғига айлантирилади.

У ерда қарағайзор, эманзор, қайинзор, бамбукзор, кокос пальмалари йўлкаси, чўққиси зангори арчалару эдельвейслар билан қопланган сунъий тоғ, улкан нилуфарлар ва қамшисимон ўсимлик — папируслар ўсган кўл, ўзга сайёралардан олиб келинган ўсимликлар парвариши қилинувчи боғ ва ҳатто ўртасида баобаб дарахти ўсган кичкинагина тропик чўл — саванна ҳам бўлади.

Арбат майдони яқинида, Гоголь сарв ҳамда эвкалипт дарахтлари соясида ўтирган ҳолда тасвирланган ёдгорлик ортида эса биологик станция жойлашади. Бу жуда ғалати станция, чунки унинг барча илмий ходимлари — 12 ёшдан ошмаган болаларнинг ўзи, холос.

Лекин сиз ёш биологлар ҳамини ҳар хил ўйинлар билан овора бўлар экан-да, деб ўйламанг тагин. Улар ҳақиқий олим бўлишмоқчи, шу сабабли ўз ишларига пишиқ-пухта.

Павел Гераскин — генетик-конструктор, ғалати ҳайвонларни яратиш билан шуғулланади, Аркаша Сапожков тажриба майдонидаги ўсимликларни парвариши қилади. Маша ва Наташа Белая деган эгизаклар денгиз сувй тўлдирилган бассейнда дельфинлар билан балиқларнинг ҳаётини ўрганишади. Алўса Селезнёва ҳамда Жақов Раҳимовлар эса кичкинагина ҳайвонот боғи таркили қилишадилар!

Татил кунлари ёш биологлар экскурсияга чиқишади. Биз ҳикоя қилаётган йили улар Урта денгиздан

Қадимги Юнонистон ҳукмдори — тиран Диостурнинг кемалар флотини топшиди, олис ўтмишга саёҳат қилиб, ҳозирги Индонезиянинг Ява оролидан қадимги одам — питекантропни олиб келишди. Урта асрларга бориб, халол жангда Қора рицарни енгишди, жодугарликда айбланиб гулханга ташланган қизалоқни қутқазиб қолишди. Улар кинот қаъридаги олис сайёраларди ҳам бўлишди. Масалан, Пенелопада йўлбарс-каламуш ҳамда танасининг иккала қисми алоҳида-алоҳида ўйнаб юрадиган шохдор итлар билан танишишди. Брастак сайёрасини босиб олган космик қароқчиларга қарши курашиб, уларни қироличаси билан қўшиб боплаб алдаб кетишди.

Хуллас, ёш биологлар сон-саноқсиз ғаройиб воқеаларни бошдан кечиришдики, қўлингиздаги китобда ана шу саргузаштлар ҳақида ҳикоя қилинади.

Биринчи қисм

ГЕРАКЛНИНГ ЯНГИ ЖАСОРАТЛАРИ

1-БОБ

АВГИЙНИНГ ЛАБОРАТОРИЯСИ

Баҳор кунининг бу тонги тинчгина бошлашиб, тўстўполон билан тугади.

Биринчи бўлиб ҳар галгидек Аркаша келди-да, сезгир гуллар ўстирилаётган тажриба майдончасига шошилиб ўтиб кетди. Агар билсангиз, ўсимликларнинг ҳаммаси жуда ҳиссиётли, фақат улар нимани қандай ҳис қилишларини тушуниш қийин.

Аркашани кўрган гуллар қувончдан бош силкиб, гулбаргларини ёзиб, япроқларини қимирлата бошлашди. Аркаша эса шлангни улаб, гулларига витаминга бой илқ сув сепишга киришди.

Кейин Жавод келди. У қафасдаги ҳайвонларга овқат берди-да, питекантроп Гераклни ташқарига чиқариб юборди. Геракл шу заҳотиёқ — Полкан, Руслан ва Султон деган опа-сингил итлар яшайдиган уйчага қараб югурди. Улар ёзда геологларга ёрдамлашиб, чуқур ер остида жойлашган рудалар ва қазилма суюқларни ҳидига қараб топишади. Лекин геологлар мавсуми ҳали бошланмагани учун итлар ҳозирча дам олишар, шу орада Геракл билан дустлашиб қолишган эди. Айёр питекантроп эса бу дўстликдан жуда билиб фойдаланар, ҳар кунги нонуштани икки марта — ўзининг хонасида ва итларнинг уйчасида қилар эди. Жаводдан кейин эгизаклар Маша билан Наташа келишди. Уларнинг икковиям қотмагина, кўзлари катта-катта, ҳатто тиззаларининг шилинган жойи ҳам бир хил эди. Эгизак деганича бор, фақат характерлари билан бир-бирларидан фарқланишади. Маша жиддий, илм-фанга берилган эди. Наташа эса, аксинча, ҳавойироқ, у ҳайвонларни ва рақс тушишни кўпроқ ёқтирарди. Маша билан Наташани кўрган заҳоти Гришка билан Медея деган дельфинлар суюниб бассейндан нақ осмонга сапчиб чиқаёзишди — эрталабгача қизларни роса соғиниб қолишганди-да.

Алиса Селезнёва кечикиб келди. У Пенелопа сайё-

расига саёҳат қилиш тўғрисида келишиб олиш у Космик марказга борган эди. Лекин у ерда саёҳат учун ҳали-бери жой бўлиши қийин, яна бирор ойлардан кейин хабар олинг дейишди. Алиса азбаройи хафа бўлиб кетганидан ҳатто қўлини чузиб келаётган Гераклини ҳам пайқамай қолди. Питекантроп сўрашмоқчимиди ённки Алиса бирон нима билан меҳмон қилади деган умиддамиди, ким билади дейсиз.

Алиса сумкасини қўйиб, кийиниб олиш учун лабораториянинг пастак биносига кириб кетди. Лекин кўп ўтмай жаҳл билан қайтиб чиқиб:

— Бу лаборатория эмас, Авгийнинг отхонаси бўлиб кетибди-ку!— деди.

Уни эшик олдида кутиб турган Геракл индамади, негаки ҳеч қачон юнон халқ афсоналарини ўқимаган, бундан ташқари, фақат егулик нарсаларнинггина номини биларди, холос.¹ Лекин начора — питекантропни қанчалик ўқитишмасин, у «банан», «олма», «сут», «қанд» деган сўзлардан уёғига ўтолмади.

Алисанинг гапини эшитиб қолган Машенька Белая:

— Ҳайрон бўладиган жойи йўқ бунинг,— дея пичинг қилди.— Пашка Гераскин кеча лабораторияда ярим кечагача ўтирганди, ишлаган жойини йиғиштириб қўйишни хаёлига келтирмабди.

— Ана, ўзи келяпти,— имо қилди Наташа Белая.— Қани кўрамиз, нима деркин.

Пашка Гераскин стацияга кокос пальмаларни йўлкаси бўйлаб китоб ўқиб келарди. Китобнинг муқовасига эса йирик ҳарфлар билан «Қадимги Юнонистон афсоналари» деб ёзилган эди.

— Бунинг қарапглар-а,— деди Машенька Белая истеҳзоли табассум билан.— У Авгийнинг отхонаси қандай тозаланганини билмоқчи.

Пашка уларнинг гапини эшитиб тўхтади ва ўқиётган саҳифасига бармоғини қўйиб туриб деди:

— Билмаганлар билиб қўйсин: «Геракл»нинг маъноси «Гера қувғин қилгани учун қаҳрамонликлар кўрсатувчи» дегани экан. Гера эса Қадимги Юнонистон худодаларининг ҳукмдори Зевснинг хотини бўлади.

¹ Агар питекантроп Қадимги Юнонистон афсоналарини ўқиганида Авгий деган подшоҳнинг жуда катта отхонасини Геракл помли паҳлавон қандай қилиб тозалаганини ҳам билиб олган бўларди. *Таржимон изоҳи.*

Питекантроп Геракл ўзининг номини эшитиб:

— Банан бер,— деди.

Пашка унга қараб ўйланиб қолди:

— Йўқ, қаҳрамонлик кўрсатиш сенинг қўлнидан келмайди. Гавданг пачоқ.

— Менга қара, Пашка,— деди Алиса тумшайиб.— Лабораторияда нима иш қилувдинг ўзи? Нақ юз йилдан бери йиғиштирилмаганга ўхшайди-я...

— Миямга қизиқарли бир фикр келганида,— деб жавоб қилди Пашка,— майда-чуйда нарсаларга аҳамият бериб ўтирмайман.

— Биз эса аҳамият берамиз,— деди Машенька.

— Бўпти, бўпти,— деб тўнғиллади Пашка.— Йиғиштираман ҳаммасини. Ярим соатдан кейин чиннидай бўлади лабораторияларинг.

— Ваъданг зўр-у, лекин ишониш қийинроқ-да,— деди Аркаша.— Келинглар, то йиғиштириб бўлгунича Пашкадан китобни олиб турайлик. Бўлмаса, унга мук тушиб утираверади-ю, ҳамма нарсани унутиб юборади.

Бирпаслик олишувдан кейин Пашка китобидан айрилди ва қовоқ-тумшуғи осилганча лабораторияга кириб кетди.

Хонани йиғиштириш деса, Пашка нақ эсаворай дерди. Ҳозир ҳам нима қилсам экан деб бош қотирганича дераза олдига келиб, ташқарига қаради. Машенька бассейн ёнида рақамлар ёзилган карточкаларни атрофига ёйиб қўйиб, дельфинларга карра жадвални ёдлатаётган эди. Наташа ҳам шу ерда қоқиўтлардан гулчамбар ясаб ўтирибди. Жавод нима ҳақдадир Алиса билан баҳслашар, уларнинг тепасида эса ўйинқароқ, лекин ҳамма нарсага қизиқувчан Шумтака деган жирафа пешонасининг ўртасида биттагина шохи бўлган бошини эгиб, гапга қулоқ солиб турарди.

«Қандай қилиб лабораторияни шунчалик ивирситиб юбордим экан-а?»— деб ҳайрон бўлди Пашка.

Полда кечаги тажрибани эслатиб гижимланган қозлар, магнитофон ленталарининг парчалари, тупроқ намуналари, шохчалар, апельсин пўсти, қириндилар, колба синиқлари, микроскоп ойналари, ёнғоқ пўчоқлари айқаш-уйқаш сочилиб ётарди. Кеча Пашканинг хаёлига ҳавосиз бўшлиқда яшай оладиган ўпкасиз ва жабрасиз ҳайвон яратишдек ажойиб бир фикр келиб қолувди — буларнинг ҳаммаси ана шунинг оқибати. Кечқурун соат ўн бирларда ойиси телефон қилиб, уйга чақирди-ю, шу билан ғаройиб фикр ҳам чиппакка чиқди.

Фидойи бўлсанг-у, ўзингга ўхшаганлар орасида яшасанг, бунинг ҳам чатоғи боракан, деб ўйлади Пашка. Болалар, шу жумладан, Пашка ҳам бутун бўш вақтларини станцияда ўтказишар, мактабдан туғри ўзлари парвариш қилаётган ҳайвонлар билан ўсимликларнинг олдига шошилишар, кўпинча шанба, якшанба кунлари ҳам эртадан-кечгача шу ерда куймаланиб юришарди. Пашканинг онаси бўлса, ўғлим спортни бутунлай ташлаб қўйди, иншода ҳам хато қиляпти, деб жаврагани-жавраган. Бунинг устига десангиз, болалар таътилда Пенелопа сайёрасига учишга, у ердаги ҳали инсон қадами етмаган қалин ўрмон—жунглини ўрганишга отланишяпти. Хуллас, ҳозир ҳеч кимни норози қилиш керакмас, акс ҳолда шундай ажойиб саёҳатдан куруқ қолиш мумкин.

Пашка хўрсиниб қўйди-да, лаборатория столини арта бошлади, кераксиз нарсаларни полга ташлади. Афсоналар китобини тортиб олишгани чакки бўлди-да, ўйлади у. Ҳозир Геракл Авгийнинг отхонасини қандай қилиб тозаллаганини билиб олган бўларди. Балки у бирон ҳийла қилгандир?

Ярим соатлардан кейин, Жавод хабар олгани кирганида Пашка ҳамма столларнинг устини артиб бўлган, қолбалар билан микроскопларни ўз ўрнига қўйиб, асбобларни шкафга жойлаштирган эди, лекин полда ахлат демагани тоғ бўлиб кетганди.

— Ҳали анча имиллайдиган кўринасан-ов,— деди Жавод.— Ёрдамлашиб юборайми ё?

— Ўзим эплайман,— деб тўнғиллади Пашка.— Яна беш минутлардан кейин ҳаммаёқ топ-тоза бўлади.

У ахлатни хона ўртасига тўплаганди, бир уюм бўлди.

Жавод кетди, Пашка эса ахлат тоғи олдида, бошини қашиганча, қандай қилиб ҳаммасини бир йўла олиб чиқсам бўларкин, дея ўйлай бошлади.

Шу пайт очиқ деразадан питекантроп Геракл тумшук суқди. Ахлатга кўзи тушгани ҳамон у хурсандлигидан гудраниб қўйди.

Шу лаҳзада Пашканинг миясига ажойиб бир фикр келди.

— Қани, бу ёққа кел-чи,— деб чақирди у.

Геракл дарҳол деразадан ичкарига сакраб тушди.

— Сенга жуда муҳим бир вазифани ишониб топширмақчиман,— деди Пашка жиддий тусда.— Агар шу ах-

латнинг ҳаммасини олиб чиқиб ташласанг, банан берман.

Геракл ҳали яхши ривожланмаган миясини бир оз ишлатиб кўрди-да:

— Иккита банан,— деди.

— Майли, сен айтганча бўла қолсин,— шартга кўнди Пашка.— Мен ҳозир зинғиллаб уйга бориб келишим керак, қайтишимга ҳаммаёқ чиннидай бўлсин, келишдикми?

— Келишдик,— деб жавоб қилди питекантроп.

Пашканинг илтимосидан Геракл ажабланмади. Унчалик ақл керак бўлмайдиган ишларда унинг ёрдамидан тез-тез фойдаланиб туришарди. Тўғри, питекантроп ҳам текинга ҳеч нима қилмасди.

Пашка деразадан мўралаганди, ҳеч ким кўринмади. У шартга ошиб тушди-ю, уйга қараб қўён бўлди.

Геракл эса ахлат тоғига қараганча бош қашиб туриб қолди. Шунча нарсани осонликча олиб чиқиб бўлмаслигига питекантропнинг ҳам ақли етди. Устига-устак, Геракл ўлгудай дангаса эди. Иккита бананни жон койитмай қандай қилиб қўлга киритиш тўғрисида роса бир минут ўйлади. Ниҳоят, чорасини топди.

Лаборатория олдидаги ялангликда гулларга сув сепишда ишлатиладиган шланг ётарди. Геракл ундан фойдаланишни билади, ҳаво иссиқ кезлари панадан йўловчиларга сув сепиб, улар бошдан-оёқ шалаббо бўлганини кўрганида қувонганидан ирғишлар эди.

У дарҳол лабораториядан чиқиб, водопровод жўмрагини очди ва шлангни ичкарига тўғрилади. Тизиллаб отилаётган сув оқими кучсиз бўлса ҳам полда бирпасда кўлмак ясаб, ахлатни чирпирак қилиб айлантира бошлади.

Лекин питекантропни бу қониқтирмади. У жўмракни охиригача очиб юборди-да, шлангнинг биланг-биланг қилаётган учини маҳкам ушлаганича, шиддат билан отилаётган сув оқимини ахлат тоғи ўрнидаги кўлмакка йўналтирди.

Сув оқими кучли зарб билан уриларди. Қоғозлар, латалар, шиша синиқларию ёғоч бўлаклари чирпирак бўлиб, хона бўйлаб айланиб кетди. Шланг Гераклнинг панжаларида ўйнайверганидан кучли сув оқими столлар устидаги колбалар, пробиркалар, хилма-хил шиша идишларни чил-чил қилиб, полга сидириб ташлади. Яхшиямки, микроскоп чидаш берди, шкафлар ҳам жойида қолди.

Сув кўпайгандан-кўпайиб лаборатория эшикларини ланг очиб юборди-да, ичкаридан пишқирганча дарёдай отилиб чиқди. Минг хил нарсаларни оқизиб келаётган қудратли оқим Аркашани йиқитиб, жирафа Шумтаканинг оёқлари остида гирдоб бўлиб айлана бошлади.

Ана шундагина нима қилиб кўйгани Гераклга етиб борди. У дарров шлангни ташлади-ю, кўз очиб юмгулча манго дарахтининг учига чиқиб кетди, битта мевани узиб олди-да, ҳеч нима билмагандек, уни тозалай бошлади.

Орадан беш минутлар ўтиб, Пашка қайтиб келганида болалар уни орқасидан койийвериб роса чарчашган эди. Ахийри Наташа Белая унга ачиниб кетди, чунки Пашка ҳаммадан кўпроқ хафа бўлган эди-да.

Аркаша унга «Қадимги Юнонистон афсоналари» китобини қайтараётиб деди:

— Энг қизиқарли жойига келмаган экансан-да, демак бизнинг питекантропимиз лабораторияни қадимги усулда тозалаганидан ҳам беҳабарсан.

— Қандай қилибди экан?— дея ҳайрон бўлди Пашка.

— Болаган қадимги паҳлавон: Геракл Авгийнинг отхонасига қўшни дарёни буриб юборган эди.

— Айнан бир хил-а!— деди Машенька Белая.— Фарқи фақат шундаки, Авгийнинг отхонасида микроскоп бўлмаган.

2-БОБ

ГЕРАКЛНИНГ ҚИЛИЧ ТИШЛИ ИУЛБАРСДАН ҚУТУЛИБ ҚОЛИШИ

Энди биостанцияга Геракл қаердан келиб қолганини ҳикоя қилиб берайлик.

Алиса, Аркаша, Жавод ва Пашка Вақт институтида меҳмон бўлишган эди.¹

¹ Айтганча, Вақт институти нималигини биласизми ўзи? Билмайсизми ҳали? Э, бу жуда қизиқарли-ку! Аввало, биостанция поезд тўхтайдиган станция бўлмаганидек, бу институт ҳам олий маълумот берадиган институт эмас, балки илмий тадқиқот олиб бориладиган муассаса. Энди унинг помига келсак, бу ерда вақт бўйича саёҳат қилинади—ўтмишнинг турли даврларига бориб, уша вақтдаги воқеа-ҳодисалар ўрганиб келинади.

Улар ўтмишга саёҳат қилишни кўпдан бери орзу қилишарди, лекин институтда ўтмишга олиб борувчи вақт кабиналарининг иш графиги олимлар ўртасида нақ бир йилга тақсимлаб қўйилади. Туристлару шунчаки саёҳат ишқибозларини эса ўтмишга юборишмайди. Чунки ким билади дейсиз у ёқда нималар рўй беришини.

Хайрият, Алиса Селезнёванинг институтда танишибилишлари топилиб қолди. Унинг ўзи шу чоққача ўтмишга бориб келишга улгурган ҳам эди.

Бир куни биостанцияда қўнғироқ садоси эшитилди ва видеофон деб аталадиган, телефон билан телевизорнинг қўшилмасидан иборат аппарат экранида Вақт институтининг ходими — Ричард Темпест деган озғингина, жингалак сочли йигит кўринди.

— Кутилмаганда катта кабина бўш қолди,— деди у.— Мен ҳаммасини келишиб қўйдим. Хуллас, бир оёғингиз у ерда-ю, биттаси бу ерда бўлсин.

Орадан ярим соат ўтар-ўтмас ёш биологлар институт бўсағасида кутиб турган Ричарднинг олдида пайдо бўлишди.

— Демак, маймун қачон ва қандай қилиб одамга айланганини кўришни хоҳлайсизлар, шундайми?— деб сўради у.

— Албатта,— дея жавоб қилди Жавод.— Олимларнинг бурчи ана шу лаҳзани белгилашдан иборат-да.

Ричард болаларни улкан бинонинг ичига олиб кирар экан:

— Ундай бўлса, маймун ер юзининг қайси жойида

Буни тасаввур қилишингиз учун бир мисол келтирайлик. Поезд, самолёт, ракета фазода ҳаракатланиб, сизни юз, минг, миллион километр нарига олиб бориши мумкин, тўғрими? Вақт институтидаги махсус кабиналар эса жойидан қимирламай туриб сизни юз, минг, миллион йил наридаги ўтмишга олиб бора олади. Қараб-сизки, хоҳласангиз 500 йил олдинги даврга, хоҳласангиз 1000 йил бурунги замонга бемалол бориб келишингиз мумкин. Истасангиз, марҳамат, миллион йил нарига кетаверинг, фақат у даврда ер юзида одам эндигина пайдо бўлаётганини унутиб қўймасангиз бас.

Ҳа, айтмоқчи, яна бир гап. Сизлар вақт ўтмиш, ҳозир ва келажакдан иборат эканлигини яхши биласизлар, шунинг учун ҳам: «Ўтмишга борилганда келажакка нега борилмайди?» деб сўраб қолишингиз мумкин. Гап шундаки, келажакка бориш мумкин эмас, чунки у ҳали йўқ-да! Номини ҳам шундан — «келажак», яъни «келадиган, ҳали келмаган» дегани. *Таржимон изоҳи.*

одамга айланганини, бу воқеа милоддан олдинги¹ қайси ойнинг қайси кунида, жуда нари борса нечанчи йилида рўй берганини айтинг-чи?— деб сўради.

— Аниғини айтолмайман-у, лекин тахминан...— дея чайналди Жавод.

— Тахминан бўлса ҳам майли.

— Тахминан миллион ёки икки миллион йил аввал.

Алиса билан Пашка кулиб юборишди, Ричард эса бу рақамни жуда жиддийлик билан ёзиб олди, кейин уф тортди-да:

— Маълумотингиз учун раҳмат,— деди.— Энди менга бу воқеа қаерда рўй берганини айтсангиз.

— Қаердадир Африкада ёки Жанубий Осиёда,— деб жавоб қилди Жавод.

— Жудаям аниқ-ку,— деди Ричард ёзиб олар экан. — Демак, бугун биз қаергадир жанубга, эрамиздан аввалги миллион ёки икки миллион йил олдинга борамиз. Кейин, агар омадимиз келса, маймун қандай қилиб одамга айланганини кўрамиз.

Ричард албатта ҳазиллашарди. Чунки олимлар бу муаммога аллақачондан бери қизиқишар, ўтмишга ҳам бир неча марта бориб, ибтидий одамларни ахтаришган эди. Турган гапки, маймун одамга айланишини ҳеч ким кўра олмади, чунки бу ҳодиса бир кун, бир ой ёки бир йилда рўй бермаган, балки миллион йил давом этган бўлиши мумкин. Лекин ҳозирги Индонезиянинг Ява оролида олис аждодларимиз — питекантроп деб аталувчи қадимги одамсимон маймунларнинг бир тўдасини топишга муваффақ бўлинди.

Ричард дастлаб биологларга Вақт институтини кўрсатиб чиқди. Бу ерда ўтмишга саёҳат қилинадиган кабинетлар ўрнатилган учтагина зал бор эди, холос. Кабинетлар нечта бўлса, бўлимлар ҳам шунча.

Биринчи бўлим — тарихий. У ерда ишлайдиган му-

¹ Ҳозир XX аср булса, роса икки минг йил аввал милодий йил ҳисоби бошланган. Милоддан ёки эрамиздан олдинги йил ҳисоби эса тескарисига юритилган, масалан, 1988 йилдан кейин 1989 йил эмас, балки 1987 йил келган, кейин 1986 йил ва ҳоказо. Шу тариқа 10-, охири 1- йил тугаб, ҳозирги ҳисоб янгидан, яъни 1- йилдан бошланган ва мана ҳозир 1989 йил бўлиб турибди. Ричард милоддан олдинги қайси йили маймун одамга айланган, деб сўраганида ана шу вақт ҳисобини кўзда тутяпти. «Милоддан олдинги» дейилмаганда, айтилик, «миллион йил бурун» дейилганда эса йил ҳисоби ҳозирдан бошланади. *Таржимон изоҳи.*

тахассислар инсоният ҳаётининг муфассал, аниқ ва кўр-газмали тарихини ёзишади.

Болалар ўтмишдаги машҳур кишиларнинг ҳажмий (ҳайкалга ўхшаш) ва рангли тасвирлари турган галереяга кириб қолишди. Бу ерда турли замонларда, турли мамлакатларда яшаб ўтган шоир, олим, қахрамонлардан Ҳомер, Жанна д'Арк, Леонардо да Винчининг ёшлик ва кексалик чоғидаги суратлари, хуннлар деб аталган қадимий кўчманчи халқ йўлбошчиси Аттила ва ҳатто кўк кўзли мўйловдор йигит — Илья Муромецнинг ҳам сурати бор эди. Булардан ташқари, бўлимда хилма-хил даврларда олинган минглаб картиналарни ҳам кўриш мумкин. Масалан, қуш парвози баландлигидан кўринувчи Бобил шаҳрими, император Нерон ўт қўйган Қадимги Рим манзарасими, бир вақтлари Москва ўрнида бўлган қишлоқ дейсизми ва ҳоказолар манзараси бор.

Пашка азбаройи ҳаваси келганидан Алисага шивирлади:

— Ростини айтсам, биологлардан тарихчилар томонга ўтиб кетгим келяпти. Уларнинг ҳаёти жудаям қизиқарли экан.

— Мен эса биологияга ҳеч қачон хиёнат қилмайман,— деб жавоб берди Жавод.— Чунки тарихчилар дунёни фақат тушунтириб беришади, биз биологлар эса уни ўзгартирамиз.

— Бекорчи гап,— деди Ричард кейинги зал эшигини оча туриб.— Биз ҳаммамиз дунёни ўзгартирамиз, шу жумладан тарихчилар ҳам. Бизнинг олам биринчи ё охирги кунни бошдан кечираётгани йўқ. Демак, биз ўтмиш ҳақида бирон янгилик қилсак, бу билан нафақат ўтмишни, балки ҳозирги замонни ҳам ўзгартирган бўламиз. Уқдингизми гап нимадалигини?

Улар бўйи уч метрча келадиган каттагина портрет олдида тўхташди, унда жингала сочли бир болакайни кўтариб олган ёш ва гўзал аёл тасвирланган эди. Болакай нимадандир хафа, йиғлаб юборай деб турибди.

— Ким бўлди бу?— деб сўради Алиса.

— Ноёб сурат жудаям,— жавоб қилди Ричард.— Йигитларимиз уни қўлга киритиш учун нақ бир йил оворани сарсон бўлишди-я! Онасининг қўлида турган ёш Пушкин бўлади.

— Э, қойил-е!— деб юборди Пашка кейинги хонага киришган заҳотиёқ.

Ўтмишга саёҳат қилувчи тарихчилар бу ерда ҳар

хил даврга борганда керак бўладиган нарсаларини — турли-туман кийим-кечак, пойабзал, қурол-яроғ, зеб-зийнатларини сўқлашарди. Қатор турган шкафларда чакмонлар, мушкетёрлик плашчлари осиглиқ, қўшжи тиззадан балаид этиклар билан Қадимги Римда кийилган шиппаклар бир текис тизилган, пат қадалган шляпалар билан ёқут ва олмос қадалган яшил саллалар тартибли қилиб қўйилган. Девор бўйлаб рицарлик қурол-яроғлари терилган.

— Шуларнинг ҳаммаси ростакамми-а?— деб сўради Пашка.

Унга ҳеч ким жавоб бермади. Бу ерда ёлгондакам ҳеч нарса йўқлиги, ҳамма-ҳаммаси ўтмишдан олиб келингани шундоққина кўришиб турарди. Утмиш сафарига отланган одам ўша замон тили ва одатларини қадимги жосуслардан ҳам яхшироқ ўрганиб олиши керак. Махсус комиссия унинг тайёргарлиги қандайлигини текшириб кўради. Мабодо пухта тайёрланмаган бўлса, ўтмишга ҳеч ким юборилмайди.

Пашка бу ғаройиб нарсалардан сираям кўз узолмас, қоққан қозиқдек қотиб қолган эди. Ахийри Ричард уни судраб олиб чиқиб кетишига тўғри келди.

Институтнинг навбатдаги қаватини тадқиқотчилар бўлими эгаллаган эди. Бу ерда ниҳоятда хилма-хил фан соҳаларининг мутахассислари меҳнат қилишади. Чунки ҳозирда ҳал қилиниши қийин бўлаётган баъзи муаммоларга ўтмиш жавоб бериши мумкин-да. Айтайлик, геологлар миллиард йил ортга қайтиб, қитъалар қандай силжиганини, энг биринчи уммонларнинг чуқурлиги қанча бўлганини аниқлашади. Ботаниклар аллақачонлар йўқ бўлиб кетган ўсимликларни ўтмишдан олиб келишади, экиб, ўстириб, парвариш қилишади. Астрономлар эса, уч минг йил бурун Жанубий Ҳиндистонда кузатилган қуёш тутилишини ўз кўзлари билан кўриш учун йўл олишади...

Ричард институтнинг учинчи бўлимига болаларни олиб бормади, у ҳақда гапириб берди, холос. Шунинг учун ҳам «Тарихий хатолар ва ноҳақликларни тўғри-лаш бўлими» деб аталган бу жой Алисага ҳаммасидан ҳам қизиқроқ бўлиб туюлди.

Бегона кишилар бу бўлимга киритилмайди, чунки вақтшунос олимлар шунақанги нозик ва қалтис операциялар билан шуғулланишадики, зиғирдакки янглишув ҳам бутун Ер шари учун жуда қимматга тушиши мумкин.

— Мана, бир мисол,— дея ҳикоя қилиб берди Ричард.— Машҳур рус ёзувчиси Гоголь «Улик жонлар» номли романининг иккинчи жилдини ёқиб юборгани ҳаммагизга маълум. Лекин исталган биримиз уни бемалол ўқиб чиқишимиз мумкин.

— Менда бор ўша жилд,— деди Пашка.

— Бунинг ҳайрон бўладиган жойи йўқ,— давом этди Ричард.— Лекин ўша жилд қандай сақлаб қолинганини биласизларми? Учинчи бўлим ходими ўтмишга Гоголь қўлёзгани ёқмоқчи бўлган куннинг ўзида қайтди ва энг охирги дақиқада уни бир даста тоза қоғоз билан алмаштириб қўйишга муваффақ бўлди. Қарабсизки, тарих бузилмади, лекин бизга, Гоголнинг авлодларига бу романни ўқиш насиб қилди.

— Яна нималарни сақлаб қола олгансизлар?— деб сўради Алиса.

— Янами? Искандария кутубхонаси ҳақида ҳеч эшитганмисизлар?

— Мен эшитганман,— деди Аркаша.— Бу кутубхона Қадимги Мисрнинг Искандария шаҳрида бўлган ва Қадимги Рим императори Юлий Цезарь босиб олган пайтда ёниб кетган.

— Ўша олис замонда қоғоз ҳали ихтиро қилинмагани учун китоблар папирус деб аталган, қоғозга ўхшаш нарсага ёзилган, бу хил «қоғоз» эса папирус номли қамишсимон ўсимликдан тайёрланар эди. Искандариядаги ўша улкан кутубхонада минг-минглаб папируслар ёниб кетган. Яқинда институтимиз кутубхонани қутқариб қолишга қарор қилди. Ўтмишга бориб, гуриллаб ёниб турган бино ичидан уч минг саккиз юзта қўлёзгани олиб чиқишга муваффақ бўлдик. Ходимларимиз ўтмишдан куйиб-ёнган, тутундан нафас ололмай бўғилиб қолаётган, жараланган бир ҳолда аранг қайтишар, лекин кутқарган нарсаларини топширган заҳоти яна ўша ерга ошиқишарди. Улар қадимги билимларни сақлаб қолиш учун ўт ичига қайта-қайта ўзларини уришди...

— Подшоҳ Иван Грознийнинг кутубхонаси-чи?— деб сўради Жавод.— Уни топишмадимми ҳалиям?

— Албатта топишади,— деди Ричард.— Топилмай қаёққа ҳам кетарди ахир... Бўпти энди, ўтмишга ўзимиз борадиган пайт ҳам яқинлашиб қолди.

Лекин тадқиқотчилар бўлимнинг залида бирпас кутиб туришга тўғри келди. Вақт кабинаси банд бўлиб, Фарбий Сибирга Тунгус метеорити тушишини кузатгани

кетган физиклар 1908 йилдан ҳали қайтиб келишмаган экан.

Шу орада Ричард меҳмонларни вақт экранининг тажрибавий нусхаси билан таништирди. Бу экран стол сатҳидан бир оз баландроқда, унга горизонтал ҳолда ўрнатилганди. Унинг остига нимаки қўйилса, ўтмишга қайта бошлайди. Бироқ бу ходиса вақт кабинасидагидан мутлақо фарқ қилади, негаки одам кабина ичида миллион йил орқага қайтса ҳам ўзи заррача ўзгармайди. Вақт экранининг таъсири эса тамомила бошқача. Айтайлик, унинг остига капалакни қўйсангиз, жиндак вақт ўтгач, у олдин ғумбак, кейин қурт ҳолига қайтади. Агар латта қўйсангиз, аввал нима бўлганига қараб ё дастурхонга, ёки кийимга айланади. Мабодо экран остига бир варақ қоғоз қўйгудек бўлсангиз, бир вақтларини унга ёзилган ва кейин ўчиб кетган ёзувни ўқиш ҳам мумкин. Бу асбоб қадимий суратлар ва қўлёзмаларни қайта тикловчи мутахассисларнинг илтимосига бинноан тайёрланар эди. Кўриб турибсизки, ундан бошқа мақсадларда фойдаланса ҳам бўлаверади.

Шу пайт сигнал овози эшитилди — физиклар ўтмишдан қайтишаётган эди. Болалар уларни кўрмай қолмаслик учун залга шошилишди.

Вақт кабинаси тепасида «1908 йил 30 июнь» деган ёзув ёниб турарди. Кабина эшиги очилиб, ичкаридан икки киши чиқиб келди.

— Хўш, қалай? Кўрдингларми?— деб сўради операторлардан бири.

— Кўрдик,— дея ҳорғингина жавоб қилди келувчилардан бири фуражкасини ечиб, пешона терини артар экан.— Олдинам айтувдим-ку комета ядроси деб.¹

¹ Гап фан тарихидан «Тунгус жумбоғи» номи билан ўрин олган бир муаммо устида борапти. 1908 йил 30 июнда Ғарбий Сибирнинг Подкаменная Тунгуска дарёси районида космик фазодан сирли бир жисм тушган. У дастлаб метеорит — қаттиқ моддадан иборат космик жисм деб тахмин қилинган ва шу сабабли Тунгус метеорити деган ном ҳам олган эди. Аммо бошқа метеоритларнинг парчалари топилгани ҳолда қайта-қайта текширишларда ҳам унинг ҳеч қандай парчаси топилмади. Шунда Тунгус метеорити аслида комета — музлаган сув ва газ аралашмасидан иборат космик жисм бўлиб, осмонда портлаб кетган, деган фараз тугилди. Яна бир фаразга кўра, у ўзга оламдан келган космик кема бўлиб, қўниш чоғида портлаб кетган эмис. Умуман, Тунгус жисми жуда кўп олимларнинг диққатини тортди, туганмас баҳсларга сабаб бўлаётди. У ҳақда етмиш йилнинг ўзидаёқ юздан зиёд фараз яратилган эди. *Таржимон изоҳи.*

— Бу ҳақда баҳслашиб кўрамиз ҳали,— деди унинг шериги елкасидан яшил сафархалтасини олиб, полга авайлаб қўяр экан.— Киноплёнка, магнитофон ленталари ва намуналарнинг бари мана шу ерда. Аммо лекин олдинига бир ваннага тушиб, чивинларни унутмоқчиман.

Физиклар залдан чиқиб улгуришмаганди ҳамки, болаларнинг олдига пастроқ бўйли, нозиккина бир аёл ошиққанча келди.

— Тезроқ бўла қолинглар,— дея шошилтирди у.— Астрономлар кабина бўшашини кеча эрталабдан буён кутиб ўтиришибди, билиб қолишса, нақ ҳайдаб чиқаришади-я! Ричард, уларни дезинфекция камерасига бошлаб бор. Ҳаммасига ниқоб бер, ҳа, айтмоқчи, беш минутдан кейин шу ерда бўлинглар-а. Унгача мен кодни териб тураман. Ява ороли, миллион йил — Петров эгри чизиги бўйича ўн икки, тўғрими?

Бир неча минут ичидаёқ болаларни жамики турдаги микроблардан тозалашди — йнгирма биринчи асрдан ўтмишга бирон хил микроб олиб бориш ярамайди-да ахир. Кейин ҳаммаларига филтрли ҳимоя ниқоби беришди. Хуллас, кўз очиб юмгунча болалар кабина ичида пайдо бўлишди, у эса сигнал бериб, чироқларини ёқиб-ўчириб, миллион йил олисга сакрашга тайёрлана бошлади.

Ява оролининг узоқ ўтмишга парвознинг ўзи бир дақиқалик вақтни олди, холос. Лекин ҳиссиётлар ёқимсиз эди, айниқса биринчи марта сафарга чиққанингда бу жуда билинаркан. Худди тубсиз чоғга қулаб кетяпсан-у тепа қаерда, паст қаерда билиб бўлмасди.

Саёҳатчилар ўзларига келишганида кабина тўхтаганди — у илонизи бўлиб оқаётган сой ёқасида, майсалар ва пастак буталар билан қопланган тепалик устида турарди.

Ричард эшикни очди ва ҳаммалари ташқарига ошиқшиди. Юзларига иссиқ, нам ва хушбўй ҳаво урилди.

— Менинг рухсатимсиз ҳеч ким узоқлаб кетмасин! — буюрди Ричард.— Ўзбошимчалик хатарли эканлигини унутманглар.

Ниқоб остидан унинг овози бўғиқ эшитиларди.

— Қойил-е,— деди Пашка атрофига аланглаб.— Дурустгина жой экан. Бу ерда қолса ҳам бўлаверади.

Шу пайт каттакон бир ~~пашша униб келиб, унинг бурнига қўнмоқчи бўлди.~~

— Нар и бор-е,— дея Пашка уни Һайдади.— Ким биләди, балки ҺаҺавериб тинч куймассан.

— ЗаҺарли эканлиги аниқ!— Һазиллашди Алиса.

Пашка тисарилган эди, пашша яна унга епишди. Уч-түрт қадам нари кетувди, хира пашша тагин эргашди. Безор буйланган Пашка шартта бир томонга сакраганди... Ричарднинг ҺаҺли чиқиб кетди:

— Буйди-да энди, ирғишлайверасанми Һадеб. Узи, болаларни олиб келмаслик керак экан. Сизларни Һақиқий олим деб ишониб утирибман-а...

— Уни қаранглар!— деб қолди шу пайт Һавод.— Һув ана, сой буйида, Һув ана...

СаеҺатчилар у куйратган томонга қараб питекантропларни куйришди. Инсоннинг олис аждодлари шимпанзени эслатувчи, гавдасидан ун ешли болаларга ухшаб кетадиган маймунлар экан. Тепалик устидан уларнинг айримлари уекдан-буекқа орқа оекларида юраетгани куйриб турарди. Туда бошлиги буйса керак, йирикрок гавдали бир питекантроп куйлида йуйгон таек ушлаб олганди.

Инсоният аждодлари туйрисида фильм томоша қилиш е китоб уқуш бошқай уларнинг манзилгоҺини бевосита куйрган бир бошқа экан. Аждодлар билан учрашувдан ташқари, бу иссиқни, нам шамолни Һис қилиш, япроқлар шитирлашию питекантропларнинг гудранишини эшитиш бошқача буйларкан.

— Қара,— деб шивирлади Һавод.— Уларнинг бола си Һам бор экан.

Пастроқ буйли бир питекантроп кимлар меҺмонга келганини билишга қизиқарди чоғи, қуешдан кафти билан куйзини пана қилиб, шу томонга тикилиб турарди. Она си бир шапалоқ туширганди, у бақириб йиглаб юборди.

— Уларга яқинроқ борсак буйладими?— деб суйради Алиса.

— Асло!— чуйрт кесди Ричард.— Биз бу туйдани нақ икки йил аҺтардик. Мабодо манзилини уйзгартириб кетгудек буйлса, излаб яна овора буйламиз. Ие, қаранглар, қаранглар!

Кутилмаганда дараҺтлар орасидан баҺайбат бир маҺлуқ отилиб чиқди. Тарғил тусли йуйлбарснинг тишлари нақ қиличдек келарди. Йуйлбарс бир зум ерга қапишди-ю, кейин шиддат билан сакради.

Питекантроплар чинқирганча туйрт тарафга қараб

қочишди. Фақат тўдабошингина таёғини кўтариб, бошқалар қочиб улгурнишига имкон бермоқчи бўлди.

Йўлбарс панд еб қолди — тўдабоши бир сакраб унга чап берди-да, кўз очиб юмгунча дарахт тепасига чиқиб кетди. Йўлбарс эса ноилож бошқа ўлжа излаб, аланглай бошлади.

Ўсмир питекантроп дарахтга чиқиб кетишга ақли етмай, очиқ ёнбағирлик бўйлаб қоча бошлаган эди. Йўлбарс буни кўрдию унинг орқасидан отилди.

— Дарҳол кабинага!— деб қичқирди Ричард ва ҳаммадан яқин турган Алисанинг қўлидан тортди.

Кабинага қандай кириб қолганини Алисанинг ўзи ҳам билмай қолди. Жавод билан Аркаша ҳам унинг ортидан ўзларини уришди.

— Пашка!— деб қичқирди Ричард.— Эсингни йиғ, нима қилиясан ўзи?!

Чинқирганча югуриб келаётган питекантропга қараб Пашка ўқдек учиб бораётгани, питекантропнинг ортидан эса қилч тишли йўлбарс сакраб-сакраб яқинлашиб келаётгани кабинанинг шаффоф девори орқали яққол кўриниб турарди.

Пашка қочқинни йўлбарснинг нақ тумшуғи тагидан тортиб олди, Ричард эса тўппончасидан йиртқичга ухлатадиган ўқ узиб, икковларини ҳам вақтида қутқариб қолди.

Йўлбарс шу заҳотиёқ гурс этиб қулади-да, хуррак ота бошлади.

Пашка питекантропни қўйиб юбормай кабинага тикилди. Уларнинг орқасидан Ричард ҳам кирди.

Шундагина Ричард кабинада йўловчилар кўпайганини пайқаб қолди.

— Ақлингни еб қўйибсан!— у тутаяқиб кетди.— Ҳозироқ чиқариб юбор бу махлуқни!

Лекин махлуқ ўзига қандай хавф таҳдид солаётганини сезди чоғи, Пашкага шундай ёпишиб олдики, қани энди ажратиб олишнинг иложи бўлса. Бунинг устига питекантроп Ричард худди уни сўймоқчидек, бетиним чийилларди.

Кабина эшиги аста ёпилди.

— Ғирт жинни бўлибсан, ортиқча юк билан уйга умуман қайта олмаслигимизни тушунасанми-йўқми ўзи?!— Ричард шундай деб қичқирганича питекантропни Пашкадан ажратиб олишга уринарди.

— Энди кеч,— деди Аркаша.

Чиндан ҳам чироқ ўчди-ю, яна тубсиз чоғга қулай бошлашди. Кабина замонлар оша учиб борарди...

Ниҳоят эшик очилганда улар таниш лабораторияда туришарди. Саёҳатга раҳбарлик қилган жажжигина аёл норози бўлди:

— Бу қанақаси ахир? Мумкин эмас-ку шунча ўлжа олиш. Юкингиз қанчалигини биласизми ўзи? Умуман, сизларни қандай қилиб қайтара олганимизни тасаввур ҳам қила олмаяпман... Ана холос, бу қанақаси тағши!

Кабина ичидан қўрқиб кетган питекантроп огилиб чиқди-да, стол устига сакради, кейин душманларига осонлик билан таслим бўлмаслигини кўрсатмоқчи бўлди шекилли, жунларини ҳурпайтириб, тишларини ёғжирлата бошлади.

— Ол-а,— деди буни кўрган операторлардан бири.— Директордан эшитадиганингни эшитасан энди, Ричард. Утмишдан жонли мавжудотларни олиб келиш мумкин-маслигини унутдингми?

— Агар биз олиб келмаганимизда уни барибир йўлбарс еб кетарди,— деб жавоб берди Ричард.— Лекин энди нима ҳам қила олардик? Қайтарамизми? Тўдаси аллақачон кетиб қолган бўлса...

Шу асно кабинадан Пашка чиқиб келди. Ёш питекантроп йўқолган акасини топгандек чинқириб, у томон отилди, маҳкам қучоқлаб олди. Уларни ажратиш амри-махол эди.

Гоголь хиёбонидаги биологик станцияга питекантроп шу тариқа келиб қолганди. Унга Геракл деган ном беришди ва қачон одамга айланишини кута бошлашди.

Геракл эса одамга айланишга шошилмаяпти. Питекантроплик қисматидан мамнун кўринади.

3-БОБ

ИККИНЧИ ТУҒИЛИШ

— Мапа, ўзинг кўр,— деди Аркаша Сапожков хафа бўлиб Алисага.— Энди нима қилсам экан, ҳеч ақлим етмаяпти.

Пенелопа сайёрасидан олиб келиниб, станциянинг тажриба майдончасида парвариш қилинаётган апельсин-олмалар пуштаси куни кечагина бошоқлаб турганди. Пишган пайтида апельсинлар на мазаси, на шаклига кўра ҳақиқий апельсин билан олмадан фарқ қил-

майди, фақат улар нўхатдаккина бўлиб бошоқда ўсади.

Бошоқлаган апельболмаларни кўриб, кунни кеча ҳаманинг ҳаваси келаётганди, буни қарангки, бир кечадаёқ уларни бегона ўтлар босиб кетибди. Пенелопадан қандайдир сабабларга кўра келиб қолган сертикан чирмовуқлар пайкални буткул қоплаб олган, эгилиб-букилган бошоқлар уларнинг орасидан аранг кўринарди.

— Илдиз-пилдизи билан суғуриб ташламайсанми,— деб маслаҳат берди бу нохуш ҳолатнинг устига келиб қолган Пашка Гераскин.— Кел, мен ҳам ёрдамлашиб юборай.

— Фойдаси йўқ,— Аркаша хўрсинди.— Майли, уриниб кўр.

У шундай деб чирмовуқнинг палагидан кучининг борича тортди. Чирмовуқ бирпас қаршилиқ кўрсатгандан кейин шатир-шутур қилиб суғурилиб чиқди, лекин узун ва мустаҳкам илдизлари билан нақ ўчоқдай жойни ўпириб юборди.

— Аттанг, аттанг,— ачиниб кетди Пашка.— Олмаларинг пишиб улгурмаганди-я ҳали.

Бегона ўтлар Аркашани кўпдан буён қийнаб келарди. Узга сайёралардан олиб келинган ўсимликларнинг уруғини у қанчалик синчиклаб сараламасин, барибир бу бало-қазодан қутулиб бўлмасди.

Мана ҳозир ҳам улар бир ойлик меҳнатни бир кечанинг ўзидаёқ йўққа чиқариб турибди.

— Йўқ, мен осонликча таслим бўладиган анойи эмасман,— деди Аркаша илдизи билан суғуриб олинган палакни қамчиндек ўйнатар экан.— Буларни бир ёқли қилмагунча қўймайман!

Уша куннинг ўзидаёқ тушдан кейин Аркаша Вақт институтига, Ричард Темпестнинг олдига йўл олди.

— Мени танияпсизми?— деб сўради у.

— Таниганда қандоқ,— жавоб берди Ричард.— Кузда питекантропни олиб келган сизлару директордан нордон-нордон гап эшитган мен бўлганман-да! Хўш, нима керак сенга? Ё питекантропни қайтармоқчимисан?

— Йўғ-е, юраверсин, унинг яхши томонлари ҳам бор. Мен бошқа иш билан келувдим. Вақт экранини бир неча кунга бериб туролмайсизми?

— Вақтни орқага қайтарадиган экранними?

— Қўрқманг, бузиб қўймайман уни.

— Қийин-ов бу иш,— деди Ричард.— Биласанми, экран ўйинчоқ эмас ахир.

— Мен ҳам ўйинчоқ ўйнайман деётганим йўқ-ку. Бегона ўтлар жуда қийнаб юборди. Келинг, ёрдам беринг.

— Ие, бегона ўтга экраннинг нима дахли бор?

— Уёғини қўяверинг, хаёлимга бир ажойиб фикр келган.

— Майлику-я, мен сен билан институт директорининг олдига киришим ҳам мумкин, лекин у рухсат беришига ўнчалик ишонмаяпман.

— Бир уриниб кўрайлик,— деди Аркаша.— Мен директорларни кўндиришни биламан.

Хуллас, у айтганидек бўлди.

Эртасига Вақт институтидан келган техниклар Аркаша Сапожковнинг тажриба пайкали устига вақт экранини ўрнатиб беришди.

Бу пайтга келиб сертиканақ чирмовуқларнинг гуркираб ўсаётган чангалзори бутун пайкални тўлдириб ташлаб, икки метрлар баландга кўтарилиб қолган эди. Апельолмаларнинг эса қораси ҳам кўринмасди.

— Хўш, бегона ўтларга қарши қандай курашмоқчи бўлаётганингни энди айтиб берарсан?— деб сўради Машенька Белая бу ғалати асбобни кузатар экан.

Апельолмалар пуштаси устига оппоқ ярқироқ экран ўрнатилган, ундан йигирма метрча нарида, манго дарахти соясидаги бошқарув пультага ҳар хил найчалар ва симлар тортилган эди.

— Бу жуда осон,— дея жавоб берди Аркаша.— Ҳозир кўрасизлар. Экрани ишга тушираверинг!

Техник экранни ишга туширди.

— Бегона ўтлар яқинда, бор-йўғи икки кун аввал пайдо бўлди. Бу пайтга келиб апельолмалар бошоқлаган эди,— деб тушунтира бошлади Аркаша.— Демак, бегона ўтлар эндигина униб чиқаётган дақиқага, яъни икки кун орқага қайтишимиз керак. Шунда уларни бемалол юлиб ташлай оламиз. Кўряпсизми, ҳамма буюк ишлар каби бу ҳам жуда оддий.

Аркаша техника ўгирилиб сўради:

— Экран остидаги вақт икки кун орқага қачон қайтади?

— Ун беш минутдан кейин,— деди техник.— Эҳтиёт бўл, яна биронтаси кириб қолмасин у ёққа.

Техник ёш бўлишига қарамай, анча сипо кўринишга уринарди. Аслида эса у болалар мени етарлича ҳурмат қилишмаяпти деган ташвишда эди.

— Хавотир олманг,— Пашка уни хотиржам қилди.— Ун беш минут ичида нимаям бўларди дейсиз.

У янглишган эди. Ун беш минут — озмунча муддат эмас.

Машенька Белая бассейнга, дельфинларнинг олдига кетди. Жавод жирафа Шумтака қуёнлар билан нимани талашаётганини аниқлагани йўл олди. Алиса эса тўполонқушнинг қафасини ёпмаганини эслади. Хуллас, пушта ёнида Аркаша билан Пашка иккови қолди, холос.

Буни қарангки, манго дарахтининг шохларида чўзилиб ётган Архимед номли питон — бўғма илон худди шу вақтда зеркиб кетса бўладими?! У дарахт остида бегона одам нима қилаётганини кўриш учун бошқарув пультининг устига осилиб тушган йўгон шохдан пастга қараб ўрмалади.

Дарахтда узунлиги етти метрли питон Архимед яшашини техникка айтиб қўйиш эса ҳеч кимнинг эсига келмабди. Қисқаси, техник бирдан вишиллаган товушни эшитгач, сиз унинг ялт этиб ўгирилганда баҳайбат илоннинг киприк қоқмай турган кўзларини кўриб қанчалик саросимага тушганини тасаввур этсангиз керак. У қўрққанидан бир метр баландга сакраб кетди, тушаётиб пультни бузиб қўяй деди, стулни ағдаргач, мувозанатини йўқотиб бассейнга қулаб тушди ва шу заҳотиёқ сув остида кўздан ғойиб бўлди.

Техникни чўчитиб юборганидан қаттиқ хижолат чеккан Архимед довдираб қолиб, яна дарахтнинг тепасига ўрмалаб кетди. Дельфинлар бараварига сувга шўнғишди, чунки улар чўкаётганларни қутқаришни жуда-жуда хуш кўришади, аксига олгандай, станцияда эса ҳеч ким чўкмасди, мана энди ўрни келди. Пашка билан Аркаша ҳам техникни қутқариш учун ўзларини бассейнга отишди.

Техник йиқилаётиб бошқарув пультига тегиб кетган экан, экран тўлиқ кучда ишлай бошлади. Бегона ўтлар бир зумда кичрайиб, апельюлмаларнинг эгилиб ётган бошоқлари ҳам кўзга ташланди. Бошоқларни эса биостанцияга бир кампир совға қилган хўроз ҳаммадан олдин кўриб қолди. Уша кампир зеркиб қолмаслик учун жўжа сотиб олган экан. У жўжа ўсиб, жуда сурбет бўлиб кетди, эрталаблари қичқириб тош қотиб ухлаётган одамниям уйғотиб юборарди, қўшнингнинг мушугини ўласи қилиб чўқилаб ташлади, кампирнинг бакириқ-чақириғига-ку асти парво қилмасди. Ниҳоят кампирнинг тоқати-тоқ бўлиб, хўрозни биостанцияга ташлаб кетди. Мана, икки ойдирки, у шу ерда гердайиб,

текканга тегиб, тегмаганга кесак отиб, урушқоқлинги билан ҳамманнинг жонига тегиб юрибди.

Ана шу хўрознинг кўзи бошоқларга тушгач, у қизиқиб қолди. Шартта пуштага тушди-ю, уларни чўқилай кетди. Экран вақтни минутига икки ой тезлик билан орқага қайтариб борар эди. Бир минутдан кейинноқ хўрознинг тожи кичрайиб кетди, каттагина малла думи эса икки баравар қисқарди. Яна бир минут ўтганди ҳамки, хўроз жўжага айланди ва бошоқлар йўқолган бўм-бўш пуштада турганини кўриб жуда ҳайрон бўлди. У зигирдаккина ақлини ишлатиб, энди нима қилишни ўйлаунича айнам кичрайиб кетди ва оппоқ тухумга айланиб қолди.

Худди шу тобда тухумга питекантроп Гераклиннинг кўзи тушиб қолса бўладими. У тухумни жуда яхши кўрсаям, модда алмашинуви бузилмасин деб бу ажойиб нарсадан унга аҳён-аҳёнда беришарди.

Геракл бир сакрашда экран остига кириб ўтириб олди ва тухумни тишлаб кўрмоқчи бўлди. Аммо уни ҳайратда қолдириб, тухум кафтида турган жойида кичрайиб кета бошлади. Геракл бошини бир томонга қийшайтирганича нима воқеа рўй бераётганини тушунишга уриниб кўрди, кейин эса бутунлай ғойиб бўлиб кетмасидан аввал тухумни ютиб юборишга қарор қилди. Питекантроп оғзини очиб тухумни солганди ҳамки, у тилига тегмай турибоқ ном-нишонсиз ғойиб бўлди. Геракл эса азбаройи хафа бўлиб кетганидан бақириб йиғлаб юборди.

Бу пайтда Алиса шошилмай қайтиб келаётган эди. Қараса — шилтаи шалаббоси чиққан техник бассейн четида ўтирибди, бошқалар унинг атрофида гирдикапалак бўлишяпти. Нима бало, техник кийимларини ечмай чўмилибдим, деб ҳайрон ҳам бўлди. Лекин худди шу асно Геракл экран остида ўтирганига кўзи тушиб қолди:

— Геракл, қоч у ердан!— деб қичқирганича ўша томонга отилди Алиса.

Питекантроп эса унга парво ҳам қилмади. У кафтига қараб ажабланиб ўтирарди: қадоқлари йўқолиб, териси пушти ранг олди, кафти ҳам деярли икки баравар кичрайди.

Геракл ёшариб кетаётганини Алиса шу заҳотиёқ тушунди. Бир дақиқани ҳам бой бермаслик керак эди.

У экран остига отилди-да, чинқириб қаршиллик кўрсатаётган питекантропни маҳкам ушлаб олди ва бир

неча дақиқалик олишувдан кейин уни амаллаб ташқарига судраб чиқди.

Шу орада шалаббо техник ҳам пульт ёнига югуриб келди. Вақт кўрсаткичига бир қаради-ю, «Эҳ!» деганича дарҳол экранни ишдан тўхтатди.

Лекин булар иш бўлган эди.

Биринчидан, Аркашанинг барча экинлари — бегона ўтлар ҳам, уларга қўшилиб апельюлмалар ҳам буткул ғойиб бўлди. Иккинчидан, хўроз ном-нишонсиз йўқолди. Учинчидан, Геракл нақ ярим йилга ёшариб кетди. Туртинчидан, Алисанинг ўзи ҳам ёшарди, аммо у қанчага ёшарганини айтиш қийин эди.

Техник гуноҳқорона қиёфада аппаратларини йиғиштирар ва гоҳ-гоҳида питонга мушт ўқталиб қўяр экан, Алиса экран остида ўн беш секунддан ортиқ бўлгани йўқ, деди. Бундан чиқди, у икки ҳафтага ёшарибди холос.

Алиса, албатта, баҳслашиб ўтирмади, бироқ ўшандан бери туғилган кунини йилига икки марта, икки ҳафта оралатиб нишонлайдиган бўлди. Туғилган кунининг иккинчиси фақат биостанцияда нишонланади — бу биологик сир.

4- Б О Б

ҚУЗИҚОРИНЛАРГА АЧИНМАЙСИЗМИ?

Турган гапки, станциядагиларнинг ҳаммаси ҳайвонларни яхши кўради, акс ҳолда қанақасига табиатшунос бўлиш мумкин? Лекин ақл ва туйғу бобида ўсимликлар ҳайвонлардан асло қолишмаслигига ёлғиз Аркашанинг ишончи комил.

Аркаша Плюфдекер деган бир психолог билан дўстлашиб қолганди, психолог унга ниҳоятда ҳиссиётли қорағатни совға қилди. Бу қорағат шунчалик нозиктаъб эдики, безори Геракл яқинидан ўтгудай бўлса, қисилиб-қимтиниб қолар, барглари тўкилганда эса уялганидан қизариб кетарди, чунки яланғоч туриш одобдан эмас деб ўйларди-да. Плюфдекер Аркашага шундай бир ғаройиб кукун бердики, агар уни устига сепсангиз, энг ҳиссиз ўсимлик, масалан, кактус ҳам шу заҳотнёқ куйинчак бўлиб қолади, уятчангул сингари тегманозик ўсимлик эса фақат гапиролмайди, холос.

Бир кунн кечкурун ҳамма уйга қайтишга шайланиб турганида тўсатдан баҳс бошланиб кетди.

Наташа Белая Пашка билан Алисани эрта саҳарда қўзиқорин териш учун боришга кўндирган эди. Буни Аркаша эшитиб қолди-ю, нақ тепа сочи тикка бўлиб кетди.

— Бу шафқатсизлик-ку!— деб бўғилди у қўлини пахса қилганича.— Инсон деган мағрур номга мутлақо ярашмайди ахир!

— Сен ноҳақсан, Аркадий,— деди Алиса норози бўлиб.— Агар ибтидоний даврда, ўқ-ёй ихтиро қилинишидан аввал қўзиқорин териб тирикчилик қилмаганида одам ҳеч қачон онгли бўлолмас эди. Гераклга бир қарагин-а, бунақа ишларга суяги йўқ унинг.

— Питекантроп учун узрли нарса инсон учун шармандалик-ку,— бўш келмади Аркаша.— Биз аждодларимизнинг хатосини кўпайтиришимиз эмас, тўғрилашимиз керак. Узингиз ўйлаб кўринг—урмонларни тиклаш, дарёларни тозалаш учун қанча куч-ғайрат сарфладик. Не-не қушлару ҳайвонлар қирилиб кетди, қанчадан-қанча ўсимликларни йўқ қилдик, энди эса уларни қайтадан тикляпмиз ёки ўтмишдан олиб келяпмиз!

Аркаша барибир ҳеч кимни ишонтира олмади. Фанда бирон нарсага ҳаддан зиёд кучли эътибор бериб юборадиганлар ҳаминша топилади, ҳолбуки мулоҳаза билан ўртача йўл танлаш лозим.

Гап шундаки, Наташа хиёбоннинг нариги чеккасидаги қарағайзорда, деярли кўзга ташланмайдиган овлоқ бир жойда эндигина пайдо бўлган қўзиқориннинг масляк нави гиж-гиж бўлиб ётганини кўрибди, улар эрталабгача ўсиб қолиши керак. Қўзиқорин теришга эрталаб барвақтроқ чиқишга тўғри келади, чунки бу «хазина»ни яқин атрофдаги қўшнилари ҳам кўрган бўлишлари мумкин.

— Демак, эрталаб соат олтида хиёбонга кираверишда учрашамиз,— деди Пашка.

— Хуллас, гапимга қулоқ солмайсизларми?— жаҳли чиқди Аркашанинг.

— Гапларингга ҳурмат билан қулоқ солдик,— деди Наташа кулиб.— Сен серҳиссиёт буғдойдан тайёрланган нонни, сезгир помидор ва олмаларни емайдиган бўлган кунингдан бошлаб биз ҳам қўзиқорин теришни ташлаймиз.

Шундан кейин болалар уйга кетишди, Аркаша эса кузатишларим натижасини ёзиб қўйишим керак, деган баҳонада станцияда қолди.

Ҳамма кетганидан кейин Аркаша лабораторияга шошилди, шкафдан ғаройиб кукунли пакетни ҳамда пуркагич асбобни олиб, хиёбондан қарағайзор томонга югурганча кетди.

Унинг йўли кокос пальмалари йўлкаси бўйлаб тошлар орасида какликлар мудраётган ўтлоқ, қора оққушлари ва қизил ғозлари бўлган кўл, бамбукзор, коала— «сув ичмас» номли айиқча ухлашга тайёрланаётган эвкалипт дарахтзори, қайинзор ва арчазор орқали ўтиб қарағайзорга олиб борарди.

Аркаша аранг улгурди — ғира-ширада дарахт шохларининг тагида қоронғилик қуюқлашаётган эди. Шунга қарамай у маслякларнинг жигарранг қалпоқчаларини пайқай олди.

— Эҳ, боёқиш қўзиқоринчаларим,— дея шивирлади Аркаша уларнинг тепасида чўққайиб ўтирар экан.— Сираям ташвишланманг, мен сизларни қутқараман.

Қўзиқоринлар индашмади.

Эртаси саҳар пайти, соат олтида хиёбонга кираваришда сават кўтариб қўзиқорин теришга отланган учта ишқибоз учрашди.

Хиёбонга ҳарир туман тушганидан олисда, дарахтлар ортида осмонўпар уйларнинг тепасигина кўринарди. Майсаларда эса шабнам ялтирайди.

— Иш чатоқ,— деди Пашка.— Туманда ҳеч нима тополмаймиз.

— Боргунимизча тарқаб кетади,— дея эътироз билдирди Алиса.

— Бўпти, мен сизларга етиб оламан,— деди Паша рози бўлиб.

— Ҳа, қаёққа?

— Гераклни ҳам олиб боришга ваъда қилувдим. У ҳеч қачон қўзиқорин термаган ахир. Йигирма биринчи асрда дастлабки ёзни кўряпти энди.

— Уни қўя қолсангмикан,— Наташа тараддудланиб қолди.— Яна бирон ғалва чиқариб юрмасин.

Лекин Пашка бу гапни эшитмади, у аллақачон био-станцияга қараб югуриб кетган эди.

Геракл икковлари қизларга арчазорда етиб олишди. Иккала дўст яқинлашаётгани узоқдан эшитилиб турар — улар худди қутурган филлардек тапира-тупур қилиб келишарди. Алиса билан Наташани кўргач, Геракл хурсанд бўлиб кетди — уйчасида тунни билан ёлғиз ётиб зериккан-да. Қизларни ўлгани ёпишгани, аранг тинч-лантиришди.

— Бирпас тўхтанглар, нафасимни ростлаб олай,— деди Пашка ҳақсираб.— Улгудай югуртирди-да мени бу шайтон. Очиги, биз одамлар кейинги миллион йилда анча ялқовлашиб қолибмиз.

Шовқин-суронни эшитиб, кўлдан оқ турна осмонга кўтарилди. Гуё бу сигнал бўлгандек, шу заҳотиёқ арчазордан чивинлар ёпирилиб чиқиб, Пашкани талай кетишди.

— Бир нарсага ҳайронман-да,— деди Пашка митти қонхўрларни ҳайдар экан.— Инсон нималарни ихтиро қилмади-я шу пайтгача, лекин чивинга келганда кучи етмади. Қизиқ, Москванинг марказига чивин қаердан келиб қолдйкин?

— Гапингни қара-я,— деди Наташа.— Мана шу ўрмондан энг яқин кўчагача нақ ўн беш минут юрасан. Москванинг ярми ўрмон-ку ахир.

Бу гап Пашкага тескин беролмади, албатта. Геракл ҳам чивинлардан насибасини олаётган эди. У тишларини ғичирлатиб ирғишлаб қўяр, лекин митти қонхўрларнинг биронтасини ҳам тутолмас эди.

— Бу муаммо билан ўзим шуғулланмасам бўлмас экан,— Пашканинг тоқати тугади.— Чивинларни бир ёқли қилмай қўймайман энди.

— Хўш, уларга қарши қандай курашмоқчисан?— деб сўради Наташа.

— Вақти келганда кўрасан. Биологияда ўзгартиш ясайман ҳали.

Пашка камтарлик борасида ҳам беқиёс эди-да.

— Бўлди энди, бас,— деди Алиса.— Буёққа нима учун келганмиз ўзи?

Туман анча тарқаган, қарағайзордаги сукунатда қушларнинг чириқ-чириқи эшитиларди, холос. Оёқ ости қарағайнинг игнабаргларига тўлиб кетган.

— Қўзиқоринларнинг қани?— деб сўради Алиса Наташадан.

— Ҳозир кўрасан.

Улар яна озроқ юришди. Қизиқ, биронта ҳам масляк кўринмайди, фақат пашшахўр помли йирик бир қўзиқорин учради— унинг қип-қизил қалпоқчаси худди светофор чирғидек кўзга яққол ташланиб турарди.

Бундай чиройли қўзиқоринни кўриб Геракл суюниб кетганидан шу заҳотиёқ унга қўлини чўзди.

— Тухта!— деди Пашка.— Бу заҳарли қўзиқорин. Жиндаккина тишласанг тамом — нақ ўлдиради.

Геракл дарҳол орқага қайтди ва пашшахўрга қараб муштини дулайтириб қўйди.

Наташа чўққайиб ўтириб игнабарглар орасини титкилаган эди, кичкинагина масляк учради.

— Биринчиси,— деди у қўзиқоринни қирқиб олиб саватга солар экан.— Энди минг-минги топилади.

Аммо бошқа биронта ҳам қўзиқорин топилмади. Болалар игнабарглару шох-шаббалар орасини беҳуда титишарди — ҳеч вақо кўринмасди.

Олдинда эса ўтиш қийин бўлган қалнин чангалзор бошланди.

Пашка Наташанинг саватидан бояги маслякни олиб, Гераклга кўрсатди:

— Мана шунақасини кўрсанг дарров чақир.

Питекантроп қўзиқоринни ҳидлаб кўриб башарасини бужмайтирди-да, чангалзорга кириб ғойиб бўлди. Болалар ҳам унга эргашишди.

Лекин шу заҳотиёқ тўхташга мажбур бўлишди — кимдир уларни нариги ёққа ўтказмаслик учун дарахтларнинг шох-шаббасини атайин чирмаштириб ташлагандек эди.

— Вуй, қизлар!— деб юборди Наташа.— Буёққа бир қаранглар-а!

Чирмашиб кетган шох-шаббалар девори ортида, атрофини қарағайу арчалар посбондек ўраб олган муъжазгина сайхонликда минглаб қўзиқоринлар турарди. Хомлигинча ейиладиган бир қанча замбурғни айтмаганда деярли ҳаммаси масляк эди.

Бироқ бу қўзиқоринларни гўё фахрий қоровулда тургандек саф тортган қизил-жигарранг пашшахўрлару раинг бўзарган қурбақасаллалар қуршаб олишган эди.

— Ҳечқиси йўқ,— деди Пашка. Кейин саватини Гераклга узатди:

— Қани, ўша ёққа ўтиб, маслякка бир тўлдириб ташла-чи.

— Эҳ-а,— дея бажонидил рози бўлди Геракл.

— Бу нарса менга ёқмаяпти,— деди Алиса.— Кунни кеча бемалол ўсиб турган қўзиқоринлар, нега энди бугун қўл етмас жойга тўпланиб олишдийкин-а?

Геракл чирмашган шох-шаббалар деворидан арабг ўтиб, қўзиқоринларга яқинлашди. Болалар чивин ҳайдаш билан овора бўлишса ҳам ундан кўз узмай туришарди.

Гераклни кўрган энг кучли ва бақувват пашшахўрлар қалпоқчаларини қимирлатиб, гичирлай бошлади.

— Парво қилма, Геракл, бу шамолдан,— дея пите-каптропни юпатди Пашка.

Бироқ Геракл яна бир қадам қўйган ҳам эдики, пашшахўрларнинг ҳаммаси жойидан баравар силжиб, у билан масляклар орасида ўтиб бўлмас девор ҳосил қилди.

Қўзиқоринлар унга қараб ҳаракатланаётганини кўрган Гераклнинг капалаги учиб кетди. У саватни улок-тириб, ортига шаталоқ отиб қочди. Тиканли шохларла бир тутамдан жуни юлиниб қолаётганига ҳам қарамай болаларнинг олдига ҳовлиқиб ўтиб олди-да, Пашканинг тиззасидан қучоқлагача увиллаб юборди.

— Ана томошаю мана томоша!— Пашканинг ҳафсаласи пир бўлиб кетди.— Қўзиқорин ҳам майли-я, у ердан саватни қандай оламиз энди?

— Уйлаётган нарсангни қара шу топда,— деди Алиса.— Биз ҳозироқ станцияга қайтишимиз керак.

— Эҳ-ҳа,—ниҳоят Пашкага етиб борди.—Бу ҳангома Аркашанинг иши деб ўйлаяпсанми?

— Нима, сен пашшахўр маслякни ҳимоя қилганини кўрганмидинг аввал!

— Агар ҳозир тушиммас ўнгим бўлса,— деди Пашка,— бунақа гаройиботга умримда биринчи марта учраб туришим.

— Билдим, билдим, Аркаша уларга ҳалиги кукунидан сепган,— Наташа ҳам ниҳоят гап нимадалигини тушуниб етди.—Шунақа экан, саватни ҳам ўзи олиб чиқаверсин.

Улар Аркашани бностанцияга кираверишда учратишди. Афтидан, у сабр-тоқатни етмай уйқудан барвақт туриб олган эди.

Аваллаамбор Аркаша саватларнинг ичига кўз ташлади. Улар бўшлигини кўргандан кейин ҳеч нима бўлмагандек:

— Сизлардан изтопар чиқмас экан,— деди бепарво оҳангда гапиришга уриниб.— Бунақада қўзиқорини теришга чиқиб нима қилардинглар?

— Менга қара-чи,— деди Алиса қатъий овозда.— Станцияга келганингда ёш биологлар қондасини бажаришга ваъда берган эдинг. Кани, ўша қондани бир такрорлаб юбор!

— Қанақа қондани?

— Унутибмидинг аллақачон?

— Йўқ, лекин нега энди уни такрорлашим керак бўлиб қолди?

— Такрорла,— Пашканинг овози дағалроқ чиқди.

— «Ҳар бир ёш биологнинг фойдали, керакли ва қизиқарли деб ҳисоблаган ҳар қандай илмий тажрибасини ўтказишга ҳуқуқи бор...»

— Давомини айтавер...

— Давомини?.. «Аммо у бошқа кишиларга зарар етказиши ёки халақит бериши мумкин бўлган тажрибаларни ўтказмаслиги керак».

— Айтавер уёғини ҳам!

— «Бу қондани бузган одам станциядан шармандаларча ҳайдаб юборилади».

— Тушунарлими ҳаммаси?— деб сўради Алиса Аркашага бўш саватни узатар экан.— Агар мана шу саватни қўзиқоринга тўлдириб келсанг, сени кечиршимиз мумкин.

— Менинг саватимни ҳам,— қўшилди Наташа.

— Пашканикини эса сайхонликдан топасан.

— Бироқ мен ҳеч қандай тажриба ўтказмадим-ку ахир!— дея ўзини ҳимоя қилишга уринди Аркаша.— Фақат қўзиқоринларни сизга ўхшаган золимлардан қутқариб қолдим, холос!

— Учала саватни тўлдириб келганингда,— дейишди унинг гапини эшитмагандай бўлиб,— қўзиқоринларни қовурамыз-да, майли, сенга бермай қўя қоламиз.

— Бу шафқатсизлик-ку, ахир!

Лекин болалар индамай станцияга қараб кетишди. Геракл ҳам уларга эргашди.

Бир соатдан кейин Аркаша учта бўш саватни қўтарганча қайтиб келди. Қўзиқоринларни узишга барибир қўли бормаганди унинг.

Бу вақтда эса Пашка чивинлардан қандай қутулиш муаммоси устида бош қотирар, Алиса билан Наташа ҳам ўз ишлари билан банд эди. Улар қўзиқоринларни эртасига эрталаб, фаройиб кукуннинг таъсири тугаганидан кейингина териб олишди.

5- Б О Б

ЧИВҒОЗЛАР ҚАЁҚҚА УЧАДИ?

Хуллас, Павел Гераскин чивинларни бир ёқли қилишга астойдил бел боғлади.

Уша ёзда чивинлар жуда кўпайиб кетган, хиёбондаги ирмоқчалар ва ялангликлар узра гингиллаб юриш,

оқшомлари ошиқ-маъшуқларга ёки биологларга ёпирилиб олиш уларга ниҳоятда ёқиб қолган эди.

Пашка мағрур ва ўз кучига ишонган одам бўлгани учун баъзи даҳолар сингари мақсадини яшириб ўтирмади.

Ҳали тажрибалар бошланмасидан олдиноқ, у станцияда айланиб юрар экан, содиқ ҳамроҳи питекантроп Гераклга мурожаат қилганича, овоз чиқариб фикр юритар эди:

— Қандай йўл танласак экан-а? Чивинларни захарлашга уриниб кўрамизми? Лекин бу усулни аллақачон синаб кўришган, чивинларга эса балоям урмади!

Геракл бош ирғаб унинг ҳар бир гапини тасдиқлар ва Аркаша ўстирган тешиккулча дарахтидан яширинча узиб олган тешиккулчасини чайнар эди.

— Тўғри, биологик усуллар ҳам бор. Масалан, бирор жиҳатдан урғочи чивинларга тақлид қилиш, айтайлик, уларникига ўхшаш ҳид ё овоз чиқариш орқали эркак чивинлар тўплаб олиниб йўқотилади. Эркакларсиз чивинларда ҳам оила йўқ, албатта. Лекин ҳамма гап шундаки, қирилиб кетмайпти-да ана шу эркаклари!

Геракл тешиккулчанинг қўлида қолганини жирафанинг шохига илинтириб қўйишни мўлжаллаб отди — жуда мўмин-қобил-у, лекин ўлгудай зерикарли-да, бу Шумтака.

— Демак, ҳали ҳеч ким топмаган йўлни ахтариш керак, сен билан икковимиз ана шу йўлдан борамиз. Аммо қайси йўлдан? Сендан сўраяпман, қайси йўлдан деб?

Геракл қўлларини ёйди — чивиндан қандай қутулишни Пашка Гераскиндай доно биолог билолмаганидан кейин менга йўл бўлсин!

Буни қарангки, бу йўл қутилмаганда топилди. Барча буюк кашфиётлар аслида жуда оддий бўлади, деган гап бежиз эмас экан¹.

¹ Айтишларича, машҳур инглиз олими Исаак Ньютон боғида олма дарахтининг тағида ўтирганида, битта олма узилиб, унинг бошига тушганмиш. Шунда олим: «Қизиқ, нега олма осмонга учиб чиқиб кетмай, пастга тушди? Демак, у ерга тортилди. Бундан чиқди, ерда ҳамма жисмларни ўзига тортиб турувчи қандайдир куч бор, шу сабабли ҳам отилган тош осмонга чиқиб кетмай, ерга қайтиб тушар экан-да!» деб ўйлай бошлаган ва пировардидан бутун олам тортилш қонунини кашф этган эммиш.—*Таржимон изоҳи.*

Пашкада ҳам худди шундай ҳодиса юз берди.

У Аркашанинг жўяклари ёнида чуғурчиқлар пуштадан чувалчангларни териб еяётганини кузатганича ўй суриб турарди.

— Тиним билмас экан-да бу жониворлар.

— Нимасини айтасан,— деди Аркаша маъюсланиб. — Фақат кечаги бўронда иккита уя қулаб тушгани чатоқ бўлди. Чуғурчиқлар эндигина жойлашиб олишувди-я, энди яна уя излашлари керак.

— Тўғри,— дея маъқуллади Пашка.— Дунёнинг ярмидан учиб келсанг-у, бундай дурустроқ кутиб олишолмаса ачинарли албатта...

— Нималар деяпсан ўзингдан ўзинг?— ҳайрон бўлди Аркаша.

— Топдим нима қилиш кераклигини,— деб жавоб берди Пашка оҳистагина.— Чивинлар муаммоси ҳал бўлди деявер энди.

— Менга қара,— огоҳлантирди Аркаша,— мабодо уларни буткул қириб ташлашни ўйлаган бўлсанг, бу бемаъни фикрни миянгдан чиқариб ташла. Бу, шафқатсизлигидан ташқари, табиий мувозанатни бузиб юбориши ҳам мумкин.

— Маслаҳатинг учун раҳмат,— деди Пашка.— Лекин сен ташвишланма — чивинларнингга чивин чаққанчалик ҳам зарар етмайди. Мен уларнинг кўчманчи турини яратаман.

— Фикрингга тушунмадим.

— Ҳозир тушуниб оласан. Қани айт-чи, чивиннинг нимаси ёми ўзи? Қишда у ухлаб ётади ёки ҳали туғилмаган бўлади. Фақат ёздагина одамлар билан ҳайвонларнинг кинини сўриб, жонидан безор қилиб юборади. Демак, шундай қилиш керакки, улар ёзда олисроқ бирон жойга даф бўлишсин.

— Хўш, бунга қандай қилиб эришмоқчисан?

— Э, бу жудаям осон. Муҳими — унга кўчманчилик инстинктини сингдириш. Шунда, кунлар исий бошлаши биланоқ у Арктика ёки Антрактикага учиб кетиб, баллиқлару тюленларнинг қонини сўриб юраверади. Инсоният эса ундан бутунлай халос бўлади.

— Аммо уёқларда ҳам одамлар бору — қутбчилар, олимлар...

— Ўзинг айт-чи, қай бири муҳимроқ — чивин балосидан бир неча минг қутбчини ҳимоя қилишми ёки қариялару болаларни ҳам қўшиб ҳисоблаганда мўътадил

минтақада яшовчи юзлаб миллион кишиларни қутқариб қолишми?

Пашка бошқа эътирозларга қулоқ солмай, лабораторияга қараб югуриб кетди.

У ерда Жавод бақалоқ ветеринария китобчасини варақлаб ўтирган экан — икки кундан бери жирафа Шумтаканинг қулоғи оғриётганди, шунини даволаш йўлини излаяпти шекилли.

— Менга қара, Жавод,— деб сўради Пашка.— Ёзда қутб ўлкаларига қайси қушлар учиб кетишини айтолмайсанми?

— Масалан, ғозлар, кейин...

Пашканинг бемаъни бир одати бор — керакли нарсани билиб олгач, суҳбатдошининг гапини охиригача эшитиб ўтиришга сираям сабри чидамайди. Жавобининг оқибати нимага олиб келишини билганида Жавод бечора ғозларни тилга олишдан аввал минг марта ўйлаб кўрган буларди. Чунки ёзда қутб мамлакатларига учиб кетадиган кичкина қушлар ҳам бор-да. Аммо Жавод Пашканинг шундан бехабар эди, унинг учун ҳам «ғозлар» деди-ю, яна китобига шўнғиди.

Эртасига эрталаб Пашка ғойиб бўлди: кулранг ғозларнинг генини олиш учун Генлар конструкцияси институтига йўл олган эди. Чунки, организм қандай ирсий хоссаларга эга бўлишини ген деб аталувчи нарса белгиласа, уни ўзгартириш билан ана шу тадқиқот муассасасида шуғулланишадди-да. Чивинга келсак, ундан кўпи йўқ. Хуллас, шу кунини тушдан кейиноқ иш қизиби кетди.

— Эътибор бердингми, Пашка яна лабораториядан чиқмай қолди, бирон ғалвани бошламаса гўрғайди,— деди бир неча кун ўтгач Машенька Беляя.

— Чивинларни бир ёқли қилмоқчи,— деб жавоб берди Алиса.

Қизлар дельфинларни овқатлантиришаётганди, улар эса бассейндаги сувни чайқатиб, тўкиб юборгудай сакрашарди.

— Нега булмаса индамайди: Пашка жим юрганини кўрганмисан ҳеч?

— Туғри, бу шубҳали. Нима гаплигини билишга уриниб кўрмаймизми?

— Қанақасига?

— Бориб ўзидан сураймиз. Уни биласан-ку, мақтанмай туролмайди.

Алиса билан Машенька лабораторияга кириб боришганида Пашка электрон микроскопга тикилиб ўтирган

экан, улар келганини ҳатто пайқамадн ҳам. Стол устида эса қора мато билан ёпилган аллақандай бир яшик турарди.

— Пашка, юр, волейбол ўйнаймиз,— деб таклиф қилди Алиса ҳеч нима билмагандай.

— Тинч қўйинглр мени,— Пашка бошини кўтармади.— Кўрмайсизларми, бандман.

— Пашка, Геракл сени соғиниб қолибди,— Алисага қўшилди Машенька.

— Сабр қила турсин.

— Менга қара, нима гап ўзи? Сал бошқачароқ бўлиб қолибсанми?

Пашка индамади.

— Лоақал нима қилаётганинигни айтарсан,— деб сўради Машенька.

— Тайёр бўлганда кўрасизлар.

— Ҳа, бирон гап борга ўхшайди,— деди Алиса.— Умуман, орамизда кимдир қилаётган ишнини сир тутганини кўрмаганман.

— Мана, мени кўра қол,— деди Пашка.— Чиндан ҳам нима қилаётганимни яширяпман. Негаки, сизлар болалар ўйини билан оворасизлар, мен эса биологияни афдар-тўнтар қиляпман.

— Демак айтмайсан, шундайми?

— Вақти келганда биласизлар деяпман-ку ахир!..

Қизлар ҳафсалалари пир бўлиб лабораториядан чиқиб кетишди. Ҳовлида Аркаша ўтиб кетаётган экан.

— Менга қара, Аркаша,— деди Алиса.— Пашка бу сафар нимага муккасидан кетганини мабодо сен билмайсанми?

— Нега энди билмас эканман,— деди Аркаша.— У кўчманчи чивин яратмоқчи.

— Бу унга нимага керак бўлиб қолибди?

— Чивинлар ёзда одамларни чақиш ўрнига қутб мамлакатларига учиб кетиши учун-да. Пашка уларни қандайдир қуш билан чатиштирмоқчи.

— Негадир юрагим гаш,— деди Алиса ва Жаводнинг олдига қараб кетди. У эса Шумтаканинг қулоғига қўйган компрессини янгилаётган экан. Жирафа унинг олдида узун бўйинини чўзганича, худди темир йўл шлагбаумига ўхшаб турарди.

— Жавод,— деди Алиса,— Пашка чивинни қайси қуш билан чатиштираётганидан хабаринг йўқми мабодо?

— Нега энди чатиштира экан?

— Чивинлар кўчманчи бўлиб, ёзда қутб мамлакатларига учиб кетиши учун-да!

— Ни-ма-аа?!

Жавод ирғиб ўрнидан турди, жирафа эса қўрқиб кетганидан тумшуги билан қумга урилди.

— Ҳа, нимадан чўчиб кетдинг?

— Чўчидинг эмиш-а! Мен даҳшатдаман ахир! Чунки Пашка тунов куни қайси қушлар ёзда қутб мамлакатларига учиб кетади, деб сўраганди-да!

— Ҳўш, сен нима жавоб қилувдинг?

— «Ҳозлар» дегандим.

Ҳамма жим қолди.

— Пашкани дарҳол тухтатиш керак,— деди Машенька охиста.— Негаки бу «кашфиёти» қандай оқибатларга олиб келиши мумкинлигини у тасаввур ҳам қилолмайди.

Бироқ у гапини тугатар-тугатмас, лабораториядан Пашканинг тантанали ҳайқириғи янгради:

— Ана кашфиёту мана кашфиёт! Тарихда биринчи бўлган кўчманчи чивин билан ташишиб кўйинглар!

Болалар югурганча бориб, лаборатория деразасидан ичкарига мўралашди. Қора мато шиша қалпоқчани ёпиб турган экан, қалпоқча ичида эса каттагина, важоҳати анча қўрқинчли алланима қимирларди.

Пашка қўлида қора мато билан қалпоқча ёнида турарди. Томошабинларни кўргач, янада фахрланиб кетди:

— Мана сизга кўчманчи чивин! Биология тарихида чивинни кўчманчи қушлар билан чаптиштириш шу вақтгача ҳеч кимнинг ақлига келмаганди. Бошловчи, лекин истеъдодли ген конструктори Пашка Гераскингина бу долзарб муаммони муваффақиятли ҳал қилиб, дастлабки чивғозни яратди!

Пашка томошабинларга мағрурона бокарди. Бу орада эса у яратган дурагай жонивор ўрнидан турди: чивғознинг олтита ингичка оёғи бўлиб, панжалари пардалли эди. Кулранг патларни ярқироқ танасини чала-ярим қоплаб турар, шаффоф қанотлари ғоз туки билан қопланган, тумшук урнида эса ғознинг бошидан узунлиги нақ ярим метр келадиган ниш чиқиб турар эди.

Чивғоз бир кучаниб шиша қалпоқча деворига суянган эди, у полга тушиб кетди. Пашка дарҳол ўзини четга олди, даҳшатли дурагай жонзот эса қанотларини кенгайтириб, олжа излаб баджаҳллик билан атрофига айланди.

Улжалар яқингинада — дераза ортида туришарди. Лекин улар қандай хатар таҳдид солаётганини англашди-ю, бир лаҳзада тўрт томонга тумтарақай булишди.

Чивғоз шу заҳотиёқ деразадан ташқарига учиб чиқди ва баландликка кутарилиб, яланглик узра бир айланди.

— Уни қўйиб юбормаслик керак!— деб қичқирди Алиса.— Дуч келган одамни ўласи қилиб чақиб ташлаши ҳеч гапмас.

— Мен тўр топиб келаман!— Жавод омбор томон югуриб кетди.

Қафасдаги ҳайвонлар безовталаниб қолишди — яхшиямки, чивғоз қафас темирлари орасидан сиғмасди. Питон Архимед манго дарахтининг шохлари ичига яширинди. Жирафа Шумтака эса номаълум ва даҳшатли қуш мени зора ҳайкал деб ўйласа, деган умидда худди туяқушга ўхшаб бошини қум ичига тикиб олди.

Буёқда эса шу тус-тўполоннинг устига лабораториядан Пашка отилиб чиқди-ю:

— Унга асло тега кўрманглар!— дея қичқира бошлади.— Бу ахир ягона нусха-ку!

Агар ўқиган бўлсангиз, Қадимги Рим давлатидаги циркда гладиатор — ёввойи буқа билан олишувчи одам қизил латгани кўрсатиб, атайини унинг жаҳлини чиқарар, ўзи эса то буқа ғазабланиб кетгунча эпчиллик билан қочиб юриб, охирида уни улдирарди.

Жавод ҳам худди шунга ўхшаб ялангликда тўр кўтарганча югуриб юрибди. Аммо чивғоз эндигина яратилган бўлса ҳам гап нимадалигини дарров тушунди ва унга эътибор бермади.

Дарахт соясида ухлаб қолган Гераклни эса шовқинсуронда ҳамма унутиб қўйганди. Питекантроп қий-чувдан уйғониб кетди, лекин ўрнидан туришга эринди. Кекса донишмандлар каби сояда ёнбошлаб ётганча, югур-югурни хотиржам томоша қила бошлади. Балки у яшаган даврда бу дарагайдан ҳам йирикроқ чивинлар учрагандир.

Чивғоз Алисани қувиб кетди, лекин дельфинлар вақтида ҳуштак чалиб бассейнга чақириб қолишди-ю, қиз ўзини сувга отди. Чивғоз яна юқорига кўтарилди ва бир лаҳзадан кейин Машенька ҳам ўзини бассейнга ташлади. Кетма-кет Аркаша билан Пашка сувга сакрашди, Пашка шунда ҳам чивғозга тегманглар деб бақирарди.

Ялангликда тўр кўтариб юрган Жавод билан Геракл

қолди, холос. Бошқа бирон ўлжа йўқлигидан чивғоз Гераклни мўлжалга олди. Лекин бу қанотли махлуқ билан ҳазиллашиб бўлмаслигига питекантропнинг ақли етди, у ирғиб турди-да, чивғоз яқин келар-келмас бир сакраб манго шохига осилиб олди, чамаси тепага чиқиб, барглар орасига яширинмоқчи эди. Аммо шох қарсиллаб синиб кетди-ю, Геракл ерга қулаб тушди.

— Буёққа югур, буёққа!— деб қичқирди Алиса.— Сувга сакра!

Лекин питекантроп сувни ёқтирмасди. У чивғозга чап бериб қолди, мудҳиш махлуқ бир айланиб келиб, яна ҳужумга ўтганида эса синган шохни кўтариб, унинг йўлига туриб олди.

Геракл питекантропга хос бўлмаган совуққонлик билан пайт пойлаб турди, чивғоз яқинлашган заҳоти таёғини баланд кўтарди-да, бор кучи билан унинг бошига тушириб қолди.

Чивғоз суюқлари қисирлаб, ерга дуп этиб тушди.

Геракл эса сўйинлига суюнган ҳолда биологлар бассейндан чиқиб келишини кутиб тураверди.

— Маймулар мана шу тарзда одамга айланишади,— деди Машенька Гераклга қараб.

— Уларни бунга шаронт мажбур қилади,— деб қўшиб қўйди Жавод.

Азбаройи хафа бўлиб кетганидан Пашкагина Гераклга илиқ гап айтмади.

— Фирт аҳмоқ экансизлар!— деди у хуноби ошиб.— Чивғознинг ўзи қутб мамлакатларига учиб кетишини кутиб туриш шунчалик қийинмиди?

6- Б О Б

СИРЛИ КЕМАДАГИ ЖИН

Эрталабданоқ Стас «пуфак» деб аталган аппаратда Зевс қоялари ортидаги кичкина кўрфазга учиб кетди, Пашка Гераскин ҳам у билан йўл олди, албатта. Стас кетаётиб Машенька билан Наташага зинҳор-базинҳор чўмилмасликни, умуман сувга яқин йўламасликни қаттиқ тайинлади: икковни ҳам қаттиқ тумов бўлганди-да. Негаки, йнгирма биринчи аср охирига бориб инсоният ҳамма касалликни енгадиган бўлади-ю, барибир тумовни йўкота олмаслиги маълум.

Понуштадан кейин Алиса соҳилга бориб, Гришка

билан Медеяни чақирди. Туни билан зеркиб қолишганми, дельфинлар ҳам бир зумда етиб келишди.

Улар умбалоқ ошиб ўйнашар, нималардир дейишга уринишар, хуллас, Алисани тезроқ сувга шўнғишга даъват этишарди.

Беғубор мусаффо тонгданоқ қуёш қиздира бошлаб, кун ёйилганда соҳил жазирама бўлиб кетади. Сув эса бу ерда кечасию кундузи бир хил — янги соғилган сутдек илиққина.

— Эртагиз хайрли бўлсин,— дея Алиса дельфинлар билан саломлашди.— Қани, Қалнакрис кўрфазигача сузиб борамизми?

Алиса кўзига махсус кўзойнакни тушириб олди-да, югуриб келиб тип-тиниқ сувга калла ташлади. Йироқ соҳилдан Наташанинг овози эшитилди:

— Тушликкача етиб кел!

...Биологларнинг конструктор ва сув ости археологид бўлган Стас номли бир дўстлари бор эди. Кўпчилик, агар у бирон соҳанинг бошини тутганда буюк одам бўларди, деб ҳисоблайди.

— Буюк одам бўларман-у,— дейди Стас,— лекин ҳеч қачон бахтли бўлмасам керак. Қолаверса, қай бири афзаллигини ҳеч ким айтиб беролмайди.

Дарҳақиқат, мабодо конструкторлик бюросида бирон кашфиётнинг ҳиди келиб қолса ёки қапдайди муҳим тадқиқот якунланаётган бўлса, кутилмаганда, айтайлик, Урта денгизда навбатдаги Атлантида¹ топилгани ҳақидаги хабар келса, қарабсизки, ўша дақиқадан бошлабоқ Стас фақат бир нарсани — тезроқ Урта денгизга шўнғиб, ўша Атлантидани муфассал ўрганмагунча қайтиб чиқмасликни орзу қилиб қолади, биобарин қилаётган иши ҳам шунга яраша бўлади.

Стас Атлантидани ўрганишни тугалламай турибоқ, конструктор дўстларидан ақлга сиғмайдиган бир фикр тугилгани ҳақида хат олади. Шу лаҳзадаёқ Атлантиданинг Стас учун қизиқарлилиги деярли сўнади — у қайтишга интилиб қолади.

Мана икки ҳафтадирки, биологлар билан дельфин-

¹ Маълумки, қадимги тарихчилар кўп минг йиллар аввал қудратли Атлантида давлати булган ва кейин денгизга чўкиб кетган, деб ёзишган-у, лекин қаердалигини айтишмаган. Шу сабабли ҳам афсонавий Атлантида печ асрлардан бери гоҳ Урта денгиздан, гоҳ Атлантика океанидан қидириляпти, бироқ сира топилмаяпти. *Таржимон изоҳи.*

лар Урта денгиздаги Пробос оролида, сув ости археологлари ҳузурида меҳмон бўлиб туришибди. Стас уларни тиран — Қадимги Юнонистон подшоҳи Диостурнинг денгиз тубидан топилган кемалар флотини олиб чиқувчи экспедициясига аъзо қилиб олди. Тарихда бу флот икки ярим минг йил аввал Қадимги Юнонистон пойтахти Афина шаҳрини босиб олиш учун йулга чиққан ва... дом-дараксиз ғойиб бўлган, деб ҳисобланади. Қадимги тарихчиларнинг айтишича, худолар подшоҳнинг бу ишидан норози бўлишган эмиш, уларнинг ҳукмдори Зевс эса флотга бир юлдузни отган ва натижада даҳшатли бўрон кўтарилиб, флотдаги кемаларни тарқатиб юборган, кейин қояларга уриб чилпарчин қилган эмиш.

Кўпчилик, флот умуман бўлмаган, бу воқеа бошдан-оёқ ғирт афсона, деб ҳисобларди. Лекин шу йил баҳорда геологлар Пробос ороли атрофларини текшириб юриб, ёғочдан ясалган кўплаб кемаларнинг сочилиб ётган парчаларига дуч келиб қолишди. Сув остига дастлабки шўнгишдаёқ сопол кўзаларнинг синиқлари остидан қадимги юнон тилида «Диостур» деб ёзилган олтин тож топилди.

Шундан сўнг бу ерга турли мамлакатлардан сув ости археологлари келишди ва ҳалок бўлган флотни ўрганишга, қизиқарли нарсаларни олиб чиқишга урина бошлашди. Сув ости экспедицияларининг биронтасидан ҳам қолмайдиган Стас эса оролга ёш биологларни ва уларнинг дўстлари бўлган дельфинларни ҳам ола келди...

Алиса анча жойгача Гришани миниб борганидан кейин сирғалиб сувга тушди ва сузишда дельфинлар билан пойга ўйнай бошлади. У-ку яхшигина сузувчи эди, лекин барибир сузишда дельфинларга ким ета оларди дейсиз. Шу сабабли ҳам улар хотиржамлик билан сузиб боришарди.

Мана, денгиз сатҳидан кўтарилиб турган ва чўкиб кетган аждаҳонинг тишларига ўхшаган учта қояга ҳам етиб келишди. Қоялар ортида эса денгиздан яхшигина ҳимояланган чуқур Қалнакрис кўрфази бор. Археологлар кўрфазини ҳали ўрганишмаган, шу сабабли Алиса бу ерда флотнинг биронта кемаси бор-йўқлигини аниқлайман деб Стасга ваъда қилган эди.

Кўрфаз жуда қўрқинчли кўрилади: уни уч тарафдан тик қоялар ўраб олган, сув юзидаги оппоқ кўпиклар эса сув ости қояларни яқинлигини кўрсатади. Устига-устак, кўрфазда кузга яққол кўринмайдиган гирдоблар

хам талайгина, шунга қарамай, Стас Алисадан хавотирланмади, чунки дельфинлар бор жойда ҳеч пимадан чўчимаса бўлади. Буни Алисанинг ўзи ҳам яхши билади, қолаверса, унинг ўзи шўнғишга жуда моҳир, махсус бир таблеткани ютиб олса борми, сув остида нақ уч соат тура олиши мумкин.

Алиса чуқур нафас олиб шўнғиди. Сув тепадан зангори кўринар, унда қуёш нурлари ўйнарди, чуқурлашган сари эса сув яшил тусга кириб, аста-секин қоронғилашиб боради. Денгиз тубидан узундан-узун сувўтлар юқорига кўтарилади, ёнидан медуза¹ сузиб ўтганди, у жизиллатиб куйдирмаслиги учун Алиса ўзини четга олди. Дельфинлар яқин орада кумушранг балиқчалар тўдасини қувлаб ўйнаб юришарди.

Алиса денгиз тубига тушди. Гришка уни кўздан қочирмаслик учун атрофида айлланиб юрарди. Алиса қояни айлланиб ўтганди, каттагина горнинг оғзи кўринди, гўё баҳайбат кит ўзига уя яшаш учун сув ости тоғини ўя бошлагану кейин ишни чала ташлаб кетиб қолганга ўхшарди.

Бу жой Алисага ёқиб қолди. Қани энди шу ердан бирон кемани ёки ҳатто чўкиб кетган шаҳарни топсанг, деб ўйлади у.

Узоқдан ажойиб саройнинг харобаларни бўлиб кўринган нарсалар яқин келиб қаралганда оддийгина қоя бўлақлари бўлиб чиқарди. Алисанинг ҳафсаласи пир бўлиб, сув юзига кўтарилишга аҳд қилди, қизиқарлироқ бирон нима топилмаганидан кейин нима қилади бу қоронғи камарда.

Фақат олдин харсангларга тўлиб кетган гор ичидаги узундан-узун бир қоя парчасини яхшироқ кўриб олса бўлгани.

Жуда ғалати қоя экан-да ўзиям, худди биров бу ерга ташлаб қўйишдан аввал яхшилаб силлиқлаб чиққандек. Кейин эса уни чиганоқлар билан лишайниклар қоплаб олибди.

Алиса ажабтовур қоя сиртидан лидия деб аталувчи бир чиганоқни ажратиб олган эди, унинг остида металлга ўхшаш, қорамтир ва текис сирт кўринди.

Буниси қизиқ бўлди-ю! Алиса ажабланиб, қояни бошдан-оёқ текшириб чиқди, қаерини қарамасин теп-текис эди.

¹ Медуза — юмшоқтанли денгиз жонвори. *Таржимон изоҳи.*

Олдинига қиз, бу қачонлардир чўкиб кетган сув ости кемаси бўлса керак, деб ўйлади. Аммо... шакли бодомга ўхшаган ва узунлиги йигирма метр келадиган сув ости кемаси бўлишини у ҳеч қачон эшитмаган эди.

Эҳтимол космик кемадир!

Бу фикр Алисага маъқул тушди. Рост-да, нега энди бўлиши мумкинмас? Африкадаги Калахарн саҳросида Ерга уч юз минг йил аввал тушган космик кема топилган-ку ахир!

Бироқ космик кема деганда люк деб аталувчи эшик бўлиши керак.

Люкни излашга йигирма минутча кетди. Бу орада дельфинлар зерикиб қолишди шекилли, юқорига кўтарилишди. Аҳён-аҳёнда уларнинг сояси Алисанинг устига тушиб турарди.

Хуллас, люкни топниш жуда қийин бўлди, чунки устини чиғаноқлар қоплаб олгани етмагандай, қачонлардир ёнига тушган каттакон харсанг уни зичлаб ёпиб ташлаган экан.

Харсангни қўзғатиш осон бўлмади, лекин Алиса уни бир амаллаб четга суриб қўйиб, чиғаноқларни сидириб ташлаганида, ниҳоят, ингичка чизиқ — люкнинг чеккаси кўринди.

Алиса ана шу сезилар-сезилмас тирқишга пичоғининг учини тиқиб уриниб кўрган эди, мутлақо кутилмаганда люк худди кечагини мойлаб қўйилгандек, бирпасда очилди. Ичкари ҳам тўла сув экан.

Пешонасига ўрнатилган фонарнини ёққан эди, Алиса камеранинг нариги томонида ҳам люк борлигини кўрди.

Шу пайтда тепадан Гришка тушиб келса бўладими, қиз уни халақит бермасин деб ҳайдаб юборди.

Алиса ичкарига кириб нариги люкка қўл теккизган ҳам эдики, орқасида сув ҳаракатга келганини пайқаб қолди. Ялт этиб ўгирилиб, ташқи люк тезлик билан беркилаётганини кўрди. Алиса дарҳол ортига қайтди-ю, лекин улгуролмади — люк зич ёпилди.

Сув эса камерадан бир зумда чиқиб кетди ва шифтда чироқ ёнди. Чўккан кемадаги асбоблар автоматик тарзда ишларкан-да.

Шу вақт ички люк очилиб, гўё киришга таклиф қилди. Алиса ҳам дадиллик билан ичкарига қадам қўйди.

Нариги томон каюта экан. Кемани бошқарув пулти, хилма-хил нотаниш асбоблар кўринди.

Каютанинг у чеккасида яшил суюқликка тўла ванна

турибди, ичида эса бошқа оламдан келган космонавтнинг яланғоч танаси сузиб юарди.

Алиса яқин келиб қўлини теккизди, ванна совуқ экан.

Яқин-яқинларда, одамлар чексиз коннот бағрида парвоз қилишни ҳали яхшилаб ўрганиб олмаган замонларда Ер космик кемаларининг ҳар бирида мана шундай анабиоз ванналари бўларди. Космонавтлар махсус суюқлик ичида чуқур уйқуга кетишар: кема қанчалик узоқ учмасин, орада ўтган вақт уларни заррача қаритмас эди.

Масалан, уйқудан уйғонганингизда эрталабгача ўтган вақтни мутлақо сезмаганингиздек, космонавтлар ҳам уйқуларида ўтган йилларни сезишмасди сираям.

Манзилга, айтайлик, керакли сайёрага яқинлашилганда эса кемадаги автоматика махсус сигнал бериб, космонавтларни уйқудан уйғотарди. Мана шу усул анабиоз деб аталди...

Каюта шифтида ёрқин чироқ ёндю пультдаги асбоблар шуъласи парпираб кетди...

Ваннанинг қопқоғи силжий бошлади.

Космонавт қимирлади. Ана бунни омад деса бўлади! Алиса нафақат номаълум сайёрадан учиб келиб, Ерда ҳалокатга учраган космик кемани топшига, балки ўзга олам саёҳатчисини асирликдан қутқаришга ҳам муваффақ бўлди!

Космонавт тўртта узун ва жигарранг қўллари билан ванна четига таянди-да, ўрнидан турди.

У тарашадек қотма, оддий одамдан уч марта озғин эди. Қалласи иккала чеккасидан қисилгандек, гўё болалигида ингичка тирқишдан ўтмоқчи бўлиб бошини тикқанга ўхшайди. Қулоқлари умуман кўринмайди, узунчоқ даҳанида эса яккам-дуккам сап-сарик соқоли бор.

Бошқа сайёраларнинг вакилни кўрмаган одам учун бу бахтсиз келгинди сайёҳнинг ташқи қиёфаси эҳтимол жуда хунук кўринар, Галактикада ғоят хилма-хил мавжудодлар яшашини ва уларга Ердаги гўзаллик тушунчаси билан қараш нотўғрилигини Алиса яхши билади.

— Салом,— деди у сайёҳга қараб.— Мен сизнинг кемангизни топганимдан жуда хурсандман.

Алиса Галактика тили бўлган, ўзи пухта ўрганиб олган космолисонда гапирди.

Космонавт ҳеч нарса демай пешонасини тириштирди,

кейин чаккаларини уқалай бошлади, гўё фикрларини йиғиб олмоқчидек эди.

— Утиринг,— дея Алиса креслонни кўрсатди. — Сиз ўзингизга келиб олишингиз керак. Мен ҳозир ёрдамга чақиргани бораман, кейин сизни юқорига олиб чиқамиз.

Келгинди ҳеч нима демади, лекин креслога ўтирди.

— Сиз мени тушунапсизми ёки Ерга тушган пайтингизда космолисон йўқмиди ҳали?

Алиса паст овозда оҳиста гапирарди. Бегона сайёрда, яна сув остида узоқ йиллар аспирликда бўлиш, сени бир кун эмас, бир кунни топишларидан умид ҳам қилолмай ёттиш катта фожиа-да ахир.

— Тушунапман ҳаммасини,— деди космонавт, унинг овози занглаб қолгандек гичирлаб чиқарди.

— Кемангиз чўкканида тепадан тош тушиб, люкни беркитиб қўйдими?

— Ҳа.

— Кейин сиз то излаб топишгунича анабиоз уйқуда ётмоқчи бўлдингизми?

— Ҳа.

— Яхшиямки, сизни топганим...

— Ҳа.

— Келганингизга анча бўлдими?

— Ҳа.

Космонавт жуда камгап чиқиб қолди.

Шу сабабли Алиса ҳам эзмачурук бўлиб курингиси келмай гапни тўхтатди.

— Майли бўлмаса, сиз дам олиб ўтира туринг,— деди у.— Мен бориб, ёрдамга чақирай, кейин кемангизни юқорига олиб чиқамиз. Шу яқин орада археологлар ишлашяпти, уларда керакли асбоб-ускуналар ҳам топилади. Бирор соат ўтмай соҳилда бўласиз, ташвиш-лачманг.

Космонавт индамади, Алиса эшикка йўл олди.

Эшик очилмади.

— Марҳамат қилиб, эшикни очсангиз,— деди Алиса.

Космонавт миқ этмай ўтираверди.

— Нима гап ўзи?— деб сўради Алиса.

Космонавт индамай креслодан турди ва қизга яқинлашди.

Алиса нима бўлаётганини англаб етмасиданоқ келгинди қоқсуяк қўллари билан унинг елкасидан маҳкам чангаллади-да, деворга қараб кўриб юборди.

— Мана шу ерда тур,— деди у сенинггина.

— Бу нима қилганингиз?— дея ҳайрон булди Алиса.

— Мен такрорлашни ёмон кўраман,—деди космонавт. У Алисанинг тепасида жонли скелет бўлиб турар, ундаи моғор ҳиди келарди.— Мен Ерни забт этгани келдим. Бунга икки ярим минг йил бўлди. Ушанда менинг космик кемани учар юлдуз деб уйлашди, денгизга қулаб тушганимда эса даҳшатли бўрон кўтарилиб, бутун бошли флотни ғарқ қилди. Лекин аксига олиб улкан қоялар кемани кўмиб ташлади...

Бу воқеаларни эслаётиб, космонавтнинг башараси буришиб кетди.

— Ерни босиб олиб нима қиласиз?— деб сўради Алиса.

— Чунки мени босқинчи, зolim, деб ўзимнинг сайёрамдан ҳайдаб юборишган. Мен Ерни босиб олганимдан кейин армия тўплайман-да, сайёрамга қайтиб, мени ҳайдаганларнинг аямай додини бераман...

— Лекин энди кеч-ку...—деди Алиса.—Орадан шунча вақт ўтди.

— Ҳеч қачон кеч бўлмайди.

— Қолаверса, Ерда ҳам аввалги замонлар ўтиб кетган. Эндиликда бизларни буйсундириш осон эмас.

— Туғри, Ер аввалгиси эмас...—деди босқинчи.— Бу ерда қамалиб ётишимнинг биринчи минг йилида мени қутқарган одамга Ердаги хазиналарнинг ярмини совға қиламан деб қасам ичгандим. Иккинчи минг йилликда уни тирик қолдирсам кифоя, деган қарорга келдим. Учинчи минг йилликда эса...

— Халоскорингизни ўлдирмоқчи бўлдингиз,— топди Алиса.

— Жим бўл. Топқирлигингга ишонч ҳосил қилсан ҳозир.

— Лекин мени ўлдиришингиздан нима фойда?— деб сўради Алиса.

— Фойдаси бор,— тиржайди босқинчи.— Сени ўлдириб қиёфанга кириб оламан. Чунки ўз қиёфамда Ерни босиб олишим осон эмас-да. Сенинг куринишингда эса бу ишнинг қийин жойи йўқ.

— Лекин сиз мен ҳақимда ҳеч нарса билмайсиз-ку,—деди Алиса.— Бу ҳатто қизиқ кўринади.

— Мен сенинг миянгни ўрганаман, фикрларингни ўқиб оламан, сени атомларга парчалаб ташлаб, қайтадан йиғаман. Буларнинг барига бир соатча вақт кетади, холос. Кейин юқорига чиқаман-у, Ернинг тақдирини ҳал қиламан.

Босқинчи деворга яқинлашиб бир кнопкани босган

эди, девор силжиди. Очилган жойда эса анчагинна ас-
боблар турган токча кўринди.

— Қаршилиқ кўрсатишга уринмай кўя қол,— деди босқинчи.— Бари бир менга кучинг етмайди. Сенга бирон ёрдам ҳам келмайди, чунки бу ердалигингни ҳеч ким билмайди-да... Унинг ўрнига сен танангда барча замонлар ва халқларнинг энг буюк босқинчиси яшашидан фахрланишинг керак.

— Бекорларни айтибсиз,— деди Алиса дарҳол.— Бу ерга келаётганимда мени қаердан қидиришларини кўрсатиб, хат қолдирганман. Дўстларим албатта излаб келишади.

— Унгача аллақачон ўлган бўласан,— деди босқинчи.— Мен уларни сенинг қиёфангда кутиб оламан-да, космик кемани, унинг ичида эса ўлик космонавтни топдим деб ўзимнинг олдинги, яъни мана бу тапанни кўрсатаман. Хуллас, ҳаммаси пухта ўйланган, қизалоқ.

Босқинчи асбобларини тайёрлай бошлади, лекин айна вақтда бошининг орқасидаги учинчи кўзини Алисадан сира узмади.

Унинг иккита қўли тинмай ишлаб турар, бошқа иккита қўли эса Алиса томонга чўзилган, ушлаб олишга шай эди.

— Беҳуда уриняпсиз,— деди Алиса.— Менинг дўстларим анойи эмас, сиздан анча ақллироқ. Мени ўлдирган тақдирингизда ҳам икки кун ўтмаёқ сизни фош қилишади.

— Ҳечқиси йўқ,— деди босқинчи.— Икки куннинг ичида кўп нарсага улгурса бўлади.

— Ҳатто юқори кўтарилишга ҳам улгура олмайсиз..

— Улгураман. Анабиозда ётган бўлсам ҳам асбобларим бутун атрофни кузатиб туришганди. Ҳатто бу ерга иккита улкан балиқ билан сузиб келганингни ҳам биламан. Улардан кўрқмадинг, анчагинна жасур экансан.

— Улар қўлга ўргатилган дельфинлар-ку ахир, нимасидан кўрқаман?— дея ҳайрон бўлди Алиса.

— Агар улар сени еб қўйишмаса, демак сендан қўрқишар экан-да,— деб босқинчи қизга қаради.— Негаки бошқача бўлиши мумкин эмас. Барча тирик мавжудотлар кучсизлар ва кучлиларга, ақллилар ва аҳмоқларга бўлинади ва аҳмоқлар кучлиларнинг қули бўлиши керак. Бу балиқлар сенинг қулинг экан, сен эса менинг...

— Бекор гап!— дея қичқирди Алиса.— Дўстлик деган нарса ҳам бор...

— Фу, дўстлик эмиш-а!— босқинчи учта қўлини силтади.— Бу кучсизларнинг тасаллиси, холос. Балиқлар билан дўстлик эмиш-а!..

У хохолаб кулганича Алисага яқинлашиб келди, қўлидаги ингичка игнанинг учида оппоқ чироқ ёниб турарди.

— Қўрқма,— деди у ҳамон ўзини кулгидан тўхтата олмай.— Бир зумда ўласан қоласан.

Шу пайт бирдан эшик тақиллади. Қимдир ишонч билан қаттиқ-қаттиқ тақиллатарди.

Босқинчи қотиб қолди.

— Алиса, шу ердამисан?— Стаснинг овози эшитилди.

Босқинчи игнани улоқтириб юбориб, Алисани маҳкам ушлаб олди-да, таҳдид билан шивирлади:

— Овозингни чиқара кўрма!

— Нима гап ўзи?— деб сўради Стас.— Нега чиқма-япсан?

— Алиса менинг асирим,— деди босқинчи.— Эшит-яписми? Агар буёққа кирсангиз, уни ўлдираман. Қўрқадиган ерим йўқ.

— Мен Алисанинг овозини эшитмоқчиман,— деди Стас.

— Мен шу ердман,— деди Алиса.— Кечир мени, Стас, лекин чипдан ҳам унинг қўлида асирман. У Ерни босиб олмоқчи деб ўйламовдим-да.

— Ҳаммаси жойида,— деди Стас.— Менга қаранг, саргузашт ишқибози, дарҳол қизчани қўйиб юбориб, эшикни очишни маслаҳат бераман. Ер — одамлар устида тажриба ўтказадиган жой эмас.

— Розн бўлаверинг,— деди Алиса.— Стас ҳазиллашишни ёқтирмайди.

— Унга ишонса бўладими?— деб сўради босқинчи.

— Кутиш жонимга тегди,— деди Стас. Шу заҳотиёқ металл эшикда олтиндек учқун чақнаб доира ясади ва диаметри бир метрча келадиган металл бўлагини каюта ичига тушди. Эшик ортида лазерли кескич тутган Стас турарди.

— Алиса, буёққа чиқ,— деди у.

Босқинчининг чапгаги бўшашди. Хайриятки, ножўя ҳаракат қилмасликка ақли етди унинг.

Люк ортида яна учта археолог билан Пашка Гераскин ҳам кутиб туришган экан. Нарироқда эса дельфинлар безовталаниб айланишаётган эди.

Гришка шу заҳотиёқ Алиса томон отилди. Уни кўз-

дан қочириб қўйгани учун боёқиш ўзини гуноҳкор деб биларди.

Асир олинган босқинчи билан ҳаммалари юқори кўтарилиб, сув юзида кутиб турган катерга ўтиришганда Алиса:

— Дельфинларнинг олдида мен айбдорман,— деди.

— Улар роса ташвишланишди-да, ўзиям,— деди Стас.

Пашка эса қўшимча қилди:

— Гришка билан Медея олдимизга худди ақлдан озгандек учиб келишди ва сенга бир бало бўлганини айтиб ғулдирай бошлашди. Улар ниҳоятда қурқиб кетишганди.

Тунд башарали босқинчи эса бошини тўртта қўлига қўйганча ўтирарди.

— Ёрдам чақиришга улар қандай улгуришди экан?!— дея тўнғилларди у хуноби ошиб.— Ахир ҳаммаси пухта режаланган эди-я!

— Наҳотки сиз ҳалигача ҳеч нимага тушунмаган бўлсангиз?— ажабланди Алиса.— Ҳамма ҳам хўжайинлар билан қўлларга бўлинавермайди. Дельфинлар — менинг дўстларим.

— Агар улар бўлмаганида,— деди бу ғаройиб саргузашт унга насиб қилмаганидан ўкинаётган Пашка Гераскин,— сен, Алиса, эртага бутун Ерни босиб олардинг. Босқинчи қиз бўлардинг.

Иккинчи қисм

ЧЕТ ЭЛЛИК МАЛИҚА

1-БОБ

ПЕНЕЛОПА САЙЁРАСИГА УЧАМИЗ

Ўша куни Алиса Селезнёва ёш табиатшунослар станциясига худди орқасидан космик аждарҳолар қувлаётгандек ҳаллослаб югуриб келаркан, узоқданоқ қичқирди:

— Хаммаси жойнда!

Бундай қараганда оддийгина гап бу.

Лекин ундан станциянинг бир маромдаги ҳаёти остин-устун бўлиб кетди.

Маймунларга овқат бераётган Жавод питекантроп Гераклнинг қўлидаги банани тортиб олиб, пўчоқ-мўчон билан еб қўйди.

Аркаша Сапожков бир зумлик нўхат уруғларини тўкиб юборди, улар эса шу заҳотиёқ упиб чиқишди ва ун секунддан кейин худди Қадимги Юнонистон қаҳрамони Лаокоонни илонлар ўраб олгандек, бир зумлик нўхат поялари Аркашани чирмай бошлади.

Бассейнда дельфин Гришкани миниб юрган Маша Белая сувга тушиб кетди ва дельфинлар кетидан шўғиб, уни сув юзига олиб чиқишларига тўғри келди.

Лабораторияда улкан пиначи яратаётган Павел Гераскин эса электрон микроскопни полга тушириб юбориб, эрталабдан бери ўлчамига қараб саралаётган генларини аралаштириб юборди.

Ёш биологлар Алисани қуршаб олиб, савол ёғдира кетишди:

— Наҳотки рухсат беришган бўлса?

— Қачон учар эканмиз?

— Ўзимиз билан нима оламиз?

— Қачон қайтамиз?

— Тинчланинглар, ҳамкасабалар!— деди Алиса.— Хаммасини бир чеккадан тушунтириб бераман. Бизга Пенелопа сайёрасига учишга рухсат беришди. Бутун каникулни ўша ерда ўтказадиган бўлдик. Чангалзор ўрмонда яшаймиз, музейимиз учун ўсимлик ва ҳайвонлар намунасини тўплаймиз, мабодо омадимиз келиб

қолса, бирон кашфиёт яратамиз. Яна нима — чўмиламиз, офтобда қораямиз ва ҳоказо. Тушунарлими?

— Тушунарли!

— Индинга йўлга чиқамиз. Аввал Плутонгача, у ердан эса юлдузкезар кемада Пенелопанинг ўзигача учамиз. Ўзимиз билан ортиқча ҳеч нарса олмаймиз. Дадам келишиб қўйди, керакли нарсаларнинг барини ўша ерда берадиган бўлишди.

— Катталардан ким борар экан биз билан?

— Хайриятки, ҳеч ким бормайди. Аммо Пенелопада дадамга таниш бўлган бир қиз кутиб олиб, биз билан ўрмонга кетади.

— Афсус,— деди Пашка Гераскин.— Мен озодликни севаман.

— Парво қилма бунинг гапига,— деди Машенька Беляя Алисага.— Пашканинг ойнисини биласану ахир. Унга умуман рухсат бермаслиги ҳам мумкин.

— Мен мустақилман,— дея эътироз билдирди Пашка.— Меъёр доирасида, албағта.

Питекантроп Геракл мени ҳам эслаб қолишармикан деб ўйловди, ахийри кутиб тураверишдан зерикди ва Жаводнинг енгидан тортди:

— Ба-нан.

Гераклни ярим йилдан бери гапиршига ўргатишар, лекин у егулик нарсаларнинг номидан бошқа ҳеч нимани айтишни истамасди.

— Мен ўзим билан гербарий папкаларини оламан,— деди Аркаша.— Пенелопада бизникичалик бўлмаса керак ҳар қалай.

— Мен батискафимни оламан,— деди Маша.— Сув остига тушиб, у ердаги ҳаётни ҳам ўрганиш керак-да.

— Мен эса,— деди Пашка,— қуролланиш зарурроқ деб ҳисоблайман. Чапгалзорда хавф-хатарга дуч келишимиз мумкин.

— Агар хавф-хатар бўлса, бизни қўйишмасди,— деди Алиса.

— Шерин қуролсиз енголмайсан-ку,— кўнмади Пашка.

— Унга қулоқ солманглар,— деди Маша.— Бунақа одам биология билан қандай шуғулланиши мумкин — умуман тушунолмаيمان. У ўтмишга бориб, Қадимги Рим императори Юлий Цезарь билан жанг қилиши керак.

— Умид қиламанки,— дея эътироз билдирди Пашка,— мен учун хавф-хатар очиқ космосда ҳам топила-

ди. Қўрамиз ҳали, «жон Пашка, қутқар бизни!» деб югуриб келмаганларингни.

— Унга бир қаранглар-а!— деди Маша. — Нақ рицарининг ўзи бўлиб кетди-ю!

Пашка қизарди, малла сочлари тўзғиб, кўзлари чақнади. У сакраб Жаводнинг ёнига борди, унинг қўлидаги башини тортиб олди-да, нима бўлаётганига азбаройи қизиққани туфайли бассейпдан нақ белигача чиқиб турган дельфин Гришкани мўлжалга олди:

— Панжаларингни кўтар, даҳшатли махлуқ!— дея қичқирди Пашка.— Жасур рицарь сени жангга чорлайди!

2-БОБ

ПЕНЕЛОПА ВА ЖАНГЛЕ — КҮП НУҚТА ШАҲРИ

Энди ёш биологлар Пенелопага боришни нега бунчалик хоҳлаганлари ҳақида ҳикоя қиламиз.

Бундан йигирма йилча муқаддам Полугус Земфирский командирлигидаги «Қичик Айиқ» космик кемаси маълум ва машҳур Кассандра юлдузи ёнида номаълум бир сайёрани кашф этди. Буни қарангки, бу йўлдан минглаб кемалар ўтганига қарамай, уни шу вақтгача ҳеч ким кўрмаган экан. Турган гапки, Полугус Земфирский қўнишга буйруқ берди.

Сайёрада ям-яшил ўрмонлар, оппоқ қорли тоғлар, мовий денгизлар бор экан. Ялангликлар узра чиройли капалаклар ҳамда узун ва қайрилма думлари инкига, учга, ҳатто тўртга ажралган қушлар учиб юришарди. Дарахтлар остида кўк, яшил ва зарғалдоқ тусли олмахонлар дикир-дикир ўйнашар, майсалар орасида тилларанг чигирткалар ким ўзарга сакрашарди.

Дарёлар, анҳору сойларнинг суви салқин тунларда илиққина, кундузги жазирамада эса муздеккина эди. Мевалар доимо пишиб етилган бўлар, ёмғир одамлар бор жойлардан четроқда ёғар, шамол эса шунчаки эсарди.

Полугус Земфирский сайёрада инки ой бўлиб, ҳар куни дарёларнинг тип-тиниқ сувларида чўмилди, тоғлардаги оппоқ қорларида маза қилиб чанғи учди, қуёшда қорайиб, нақ ўн уч килограммга семириб кетди. Лекин у сайёрани бошдан-оёқ кезиб чиқиб, на биронта одамни, на биронта йиртқич ҳайвонни ва на биронта

чивинни топа олди. Ниҳоят, Полугус Земфирский командасини ўрмону далалардан кийинчилик билан тўплади ва уйга қайтишга дўстларини аранг кўндирди.

Қосмонавтлар сайёрадан ачиниш, хўрсиниш билан зўрга жўнаб кетишди.

— Бизни кутгин, — дея қайта-қайта такрорлашарди улар, худди сайёра орбитасидан чиқиб, Галактиканинг нариги бурчагига учиб кетишидан хавфсираётгандек.— Қадимги юнон саёҳатчиси Одиссейни хотини Пенелопа қанчалик кутган бўлса, шунчалик кутгин бизни.

Улар сайёрага Пенелопа деган ном беришди.

Полугус Пилагеяда янги сайёра ҳақида гапириб берганида унга олдин ҳеч ким ишонмади. Шунда жасур капитан нақ трусигига қадар ечинди ва ҳамма унинг сермушак бадани офтобда қандай ажойиб ва чиройли бўлиб қорайганини курди.

— Олис космик командировкадан кун кеча қайтиб келган бўлсам, қаерда шундай қорайишим мумкин ахир?— деб сўради капитан ишонмаётганлардан.

Шундан сўнг Пенелопа сайёраси ростдан ҳам борлигига ҳамма чиппа-чин ишонди.

Пенелопага дарҳол бир неча экспедиция жўнаб кетди. Полугус Земфирскийнинг эртакка ўхшаш ажойиб ҳикояси бошдан-оёқ тасдиқланди ва сайёрани туристлар учун қўриқхонага айлантиришга қарор қилинди.

Лекин буни қаранги, Пенелопанинг битта камчилиги чиқиб қолди — у бошқа юлдуз системаларидан четда жойлашганди. Отпусказида бу ерда дам олиш учун ҳар ким ҳам келавермайди, чунки то етиб боргунингча ва қайтиб келгунингча отпусканг ҳам тамом бўлади. Шу сабабли сайёрада қурилган туристлар шаҳридаги мехмонхоналарнинг аксарияти hozirча бўш, фақат фаррош роботларгина йўлакларда уёқдан-буёққа юриб, тартибни кўздан кечириб, чанг-чунгларни тозалаб, бўм-бўш хоналардаги чойшабларни алмаштириб туришади.

Туристлар Пенелопасида пойтахт шаҳар барпо қилишни режалаштирган махсус комиссия унга қандай ном бериш ҳақида узоқ бош қотирди. Қимдир шаҳар номини уни қурган сайёралар номининг биринчи харфларидан олишни таклиф қилди. ЕПППКРСТФҚУГ деган ном чиқди. Уни айтишга бир урниниб кўринг-а, айниқса тез айтишга, Ер, Плутон, Пилагея, Попокатепепа ва ҳоказо дегани эди бу ном. Бошқалар сайёралар номининг биринчи бўғинини олишни таклиф этишди. «Ер-

плупипокерасотрфукауггр» деган ном ҳосил бўлди. Тўғри, аввалгисига қараганда бу номни айтиш бирмунча ўнғайроқ эди. Лекин, ҳар қалай, ҳамма учун айтишга қулай ном бўлиши керак. Дини вақтда ҳеч кимни ранжитиб қўймаслик ҳам зарур. Аммо қандай қилиб? Ана шунда электрон мияга Галактикадаги исталган тилда биринчи бўлиб учраган чиройли сўзни айтиш буюрилди. Машина «ЖАНГЛЕ» деди. Пилегея тилида бу «Баланд тоғдан эсаётган майин шабада» деган маънони билдирди.

Бу ном ҳаммага ёқди.

Орадан икки кун ўтгач эса рассомлар билан шоирлар пойтахтни тасвирловчи асарларини олиб келишди. Биринчи рассом чиройли ўрмонлар ва кўллар қуршовидаги бўлажак шаҳар манзарасини кўрсатди, шоир эса бу суратга ёзган шеърини ўқиди:

*Гўзал шаҳар бу Жанглевинг,
Дам олгани тезроқ келинг!*

— Бу қанақаси бўлди?— Комиссия аъзолари ажабланишди. — Шаҳарнинг номи «Жанглевинг» эмас, «Жангле»-ку ахир!

— Ҳуш, нима қипти?— дея жавоб берди шоир.— Шаҳарнинг ўзи йўқ ҳали. Бўлмаса, «Жангле» сўзига ўзингиз қофия топиб кўринг. Топиб бўлсиз! Энди бир эшитинг-а, қандай жаранглашсини: «Жанглевинг, Жанглевинг, Жанглевингга тез келинг!» Қалай, зўрми?

— Менга қаранглар,— деб қолди Фукрук сайёрасининг делегати.— Шаҳарни Жанглевинг деб атасак атай қолайлик, биздан нима кетди?! «Жанглевинг, тез келинг!» Нимаси ёмон?

Комиссиянинг бошқа аъзолари бу фикрга қўшилишди, кейин иккинчи рассом билан иккинчи шоирни чақирди.

Рассом чизган ғоят гўзал суратда карнавал шунақанги чиройли ва жонли қилиб тасвирланган эдики, одамлар худди ҳаракатланаётгандек туюларди. Рассом шаънига олқишлар янраганидан кейин ҳамма шоирга караб, у қанақа шеър ўқинсини кута бошлади. У тантанали қилиб ўқиди:

*Гўзал шаҳар Жанглевалга
Тезроқ келинг карнавалга!*

— Нима-нима?— Комиссия ҳайратда қолди.— Ахир

шаҳар Жангленинг деб аталади-ку! Жуда бўлмаганда, майли, Жангле дейиш керак.

— Унақада Жанглени «карнавал» сўзи билан ўзингиз бир қофиялаб кўринг!— деб хафа бўлди шоир.— Шаҳар ҳали йўқ-ку ахир, демак қанақа аталиши сизга барибир эмасми?

— Топиш керак ўша қофияни,— деди фукруклик.— Чунки шаҳарнинг ўз номи бор.

— Шунақами ҳали?— Рассом ҳам рапжиди.— Бўлмаса мен суратимни қайтиб оламан, чунки шеър менга жуда ёқади.

— Келинглар, бир тўхтамга келишдан аввал кейингиларни ҳам кўрайлик,— деб таклиф қилди Ер делегати Иван Тристанович Сингҳ.

Учинчи рассом кирди. У чизган сурат ёрқин ва ҳатто жуда ғалати ранглари билан мафтун қиларди. Унда нима тасвирлагани муҳим эмас, суратнинг ўзи жуда чиройли.

— Ажойиб! Қойил!— дея комиссия аъзолари мақтаб кетишди.— Бу суратни курган ҳар қандай одам ўша заҳотнёқ оёғини қўлига олиб, Жангле...

Шу ўринда ҳамманинг нафаси ичига тушиб кетди, чунки учинчи шоир нима дейишини ҳали ҳеч ким билмасди-да. У эса шундай шеър ўқиди:

*Келсанг кўрасан: Жангелезал
Мана шундай тенгсиз гўзал!*

— Бу ҳам номми?— деб сўради Иван Тристанович.

— Бошқалардан нимаси ёмон?— дея жавоб қилди шоир.

Комиссия у билан баҳслашиб ўтирмай, тўртинчи шоирни чақирди. У эса бундай кўшимча қилди:

*Мириқиб дам олай десанг,
Сени кутар бу Жангелесанг!*

Бешинчи шоирнинг шеъри мана бундоқ эди:

*Маза қилиб ҳордиқ чиқар гўзал Жангелетикада,
Бундан яхши жой йўқдир бутун Галактикада!*

— Ҳаммаси тушунарли,— деди Иван Тристанович.— Шеърларни эшитиш тўхтатилади. Комиссия кенгашиб кўради.

Комиссия дам олмай нақ уч соат кенгашиб кўрди. Кейин эса унинг қарори бутун Галактикага маълум қилинди.

Конкурсда ажойиб шоирлар қатнашиб, ғаройиб шеърлар ёзишгани сабабли комиссия улардан ҳеч бирини раңжитмасликка қарор қилди. Бундан буён Пенелопа сайёрасининг пойтахтини ҳар бир одам ўзича атайвериш ҳуқуқига эга, фақат шарти шуки, унинг номи албатта Жангле сўзидан бошланиши керак. Уёғига эса ким нимани хоҳласа қўшаверсин.

Бундай ҳуқуққа ҳамма эга. Ҳатто шу китобни ўқитганлар ҳам. Ҳатто милоддан аввалги XIX асрда яшганлар ҳам.

Расмий ҳужжатлар ва юлдузлар харитасида Пенелопа сайёраси пойтахтининг номи «Жангле...» деб ёзилади, яъни Жангле сўзидан кейин кўп нуқта қўйилади. Галактиканинг хилма-хил сайёраларида яшовчилар эса бу шаҳарни Жанглеҷой, Жанглеҳум, Жанглеош ва ҳатто Жанглеод деб ҳам аташади. Шаҳар номи шоирлар қўлида қанчалик ўйинчоқ бўлишини эса ўйлашнинг ўзи даҳшат!

*Шундай бир ғаройиб шаҳарки Жанглеҳи,
Унга шеър ёзмаган шоир йўқ — ҳи-ҳи-ҳи!*

3-БОБ

ҲАММА БАЛО ХАЕЛПАРАСТЛИҚДАН

Алисанинг асосий ташвиши Пашка Гераскин эди. Пашканинг космосга биринчи чиқиши — олдинлари ойини чиқармасди, худди ҳозирги даврда одамни Ерда ушлаб қолиш мумкиндек. Мана энди оқибати — керагидан ортиқ ушлаб турган экан Пашкани.

Космодромда юк ортилаётган пайтда болалардаги шахсий буюмларнинг ортиқчаси ва уйдан берилган сомсалар кемага олинмади, чунки унда ҳамма нарсанинг оғирлиги чекланган-да. Пашка эса ўттиз учта пичоғи, арраси ва ҳатто қайчиси бор машҳур қаламтарошини кемага яширинча олиб ўтишга муваффақ бўлди. Буни ҳам майли-я, Плутонда уни ишга солганини айтмай-сизми!

У ерда йўловчилар ташувчи улкан кема — юлдуз-

кезар лайнерга чиқишни кутиб, база атрофида сайр қилиб юришарди. Ҳамма битта сим арқонга боғланган бўлишига қарамай, уларга ҳар эҳтимолга қарши ўша ерда ишловчи бир геолог ҳам хамроҳ бўлди. Бундай қараганда, одамлар яшаётган Плутонда рисоладагидек ўқувчиларга нима бўлиши ҳам мумкин? Лекин кутилмаган ҳодиса юз берди ва бунга албатта Пашка айбдор бўлди.

Маълумки, Плутонда музодамлар яшайди. Улар жуда кўп, меҳмонларга исталган пайтда узоқдан кўрсатишади, лекин хали ҳеч ким улардан биронтасини ҳам тута олмаган.

Музодамни тутиш шунинг учун ҳам қийинки, у икки хил қиёфага эга. Бу ғаройиб мавжудотлар ёруғлик ва соя чегарасида яшайди. Мабодо соя томонда қувлаб қолсанг борми, улар шу заҳотиёқ қуёшли томонга учиб ўтишади-ю, кўз очиб юмгунча буғланиб кетишади — оғзинини очганча қолаверасан. Хавф-хатар йўқ пайтида эса улар майда ва музлаган кристаллардан иборат ярқироқ, деярли шаффоф шарчалар кўринишида соя томонда бамайлихотир «ўтлаб» юришади. Бу жуда ғаройиб манзара!

Болалар Плутон бўйлаб сайрга чиқишганида музодамларни кўриб қолиб, уларни суратга ола бошлашди. Шу пайт Пашка музодамлардан биттаси соя томонда ёруғлик чегарасидан анча нарига кетганини кўриб қолди.

Сим арқонда худди бўйнидан боғланган кучукчадек юрганини Пашка жуда яхши тушунарди. Бунақада музодамни қувлаб бўлармиди, шу заҳоти ҳай-ҳайлаб орқангга қайтаришади. Паккисини у скафандри чўнтагига яшириб қўйганди. Ҳеч ким қарамай турган пайтда Пашка қайчи билан сим арқонни шартта кесди-да, сирли музодам изидан отилди.

У йўқлигини уч минутдан кейин билиб қолишди. Сим арқон қирқилган, ёш биологнинг эса қораси ҳам кўринмайди — бу орада у анча узоқлаб кетган эди. Музодам эса ақлли бўлмаса ҳам таъқибчиси хавфли эмаслигини тушунди шекилли, уни орқасидан эргаштириб, қоялар орасида сарсон қилиб юра бошладди.

Плутонда умумий тревога эълон қилинди. Юзлаб одамлар ишини ташлаб ғойиб бўлган болани излашга чиқишди, барча роботлар ва космик катерлар қидирув ишларига сафарбар қилинди. «Йўқолган» бола эса уни

деб бутун сайёрада тревога кўтарилганини ҳатто хаёлига ҳам келтирмасди.

Ахийри Пашкани излаб топишганида у қутқарувчиларнинг қўлидан чиқишга уриниб жанжал қила бошлади. Мен буюк кашфиёт арафасида турибман — музодамни қуруқ қўл билан тутиб олишимга жиндаккина қолувди, сизлар эса менга халақит беряпсизлар, деб бакира кетди.

Кейинчалик, юлдузкезар лайнерда Пенелопага қараб учишаётганда ҳам у тез-тез уф тортиб, ачиниб қўярди:

— Эсиз-а, эсиз, агар плутонлик қўрқоқлар менга халақит беришмаганда ҳайвонот боғимизда тирик музодам ҳам яшарди-я!

— Уни чўнтагингда олиб кетармидинг?— пичинг қилди Машенька Белая.

— Сенчалик содда эмасдирман,— деб жавоб берди Пашка.— Уни буғлатиб банкага қамардим ва шу усулда олиб кетардим. Уйда эса яна музлатиб, асл ҳолига келтирардим. Ҳаммасини режалаштириб қўювдим-а! Эҳ, аттанг!

Хуллас, Пашка бошқа бундай қилмайди, биологияга доғ тушириб, илмий экспедицияни болалар боғчасига айлантириб юбормайди, деб бутун группа уни кафилликка олишига тўғри келди. Тўғри, плутонлик олимлар жиддий огоҳлантириб қўйишди.

— Унга ишониб бекор қиялпсизлар,— дейишди улар.— У ҳозир чин кўнгилдан ваъда беряпти, кейин эса ваъдаларини бутунлай унутиб юборади. Ёлғончи ёки ёмон одамлигидан эмас, балки ҳаддан зиёд қизиқувчанлигидан шундай қилади. Космосда эса бундайларга ўрин йўқ.

Лекин, ҳар қалай, Пашкага уларнинг раҳми келди— Ерга қайтариб юборишмади.

Қуёш системаси — Кассандра системаси маршрутида учаётган юлдузкезар кемада у ўзини жудаям яхши тутди, фақат, саргузаштлар даври аллақачон ўтиб кетган, лайнер ҳам ҳаддан зиёд маданийлаштириб юборилган, деб тўнғилларди, холос. Лекин бу норозилик Пашкага кема бассейнида маза қилиб чўмилишга, кема стадионида футбол ўйнашга, кема манежида синтетик отларни чоптиришга зиғирча ҳам халал беролмади.

Ниҳоят, Пенелопага етиб келишганида болалар плутонлик музодамни қарийб унутиб юборишганди. Лекин Алиса Пашкага унчалик ишонмасди, шу сабабли ҳам жунглига боришганда уни кузатиб юришга қарор қил-

ди. Шаҳарда эса хавотирли ҳеч нима йўқдай. Бу ердаги романтика асосан туристларга мўлжалланган, яъни хавф-хатарсиз.

Биринчи кунни болаларни Жанглемент шаҳри бўйлаб экскурсияга олиб чиқишди ва диққатга сазовор айрим жойларни курсатишди. Улар асосан табиат ажойиботлари эди. Масалан, думалоқ тешиги бор қоя — энг қизиги. Тешикдан қарасанг қоядан ўттиз километрча нарида бир кўл кўринади, лекин тешикдан ўтган заҳотинг кўл гойиб бўлади-ю, чангалзорга дуч келасан. Бу ерда яна ҳар қандай ярани уч минут ичида тузатиб юборадиган шифобахш сувли булоқлар ҳам бор. Фақат бу сувлар қайноқ, шилинган бармоғингни тиқишдан олдин сувни пуфлаб совутиб олмасанг бармоғингни куйдириб қўйишинг ҳеч гапмас.

Кейин шу сайёрани кашф қилган «Кичик Айиқ»нинг олдига боришди. Уч йил аввал эскиргани учун рўйхатдан ўчирилганидан кейин бу кемани Жанглеқандга олиб келиб, майдонлардан бирига ўрнатишди. Тўғри, ҳозирча майдоннинг ўзи йўқ—атрофига бино қурилмаган ҳали. Шу сабабли ҳам кема ўрмондаги ялангликда тургандек туюлади.

Диққатга сазовор нарсаларнинг қолган ҳаммаси туристларга тегишли.

Авалло меҳмонхоналар. Крокосларга мўлжалланганини айтмаганда улар оддийгина. Бу меҳмонхона эса шаффоф шардан иборат бўлиб, крокослар унинг ичида сузиб юриш билан бирга атрофни ҳам бемалол томоша қила олишади. Тўғри, Пенелопага ҳали биронта крокос келмаган, шунинг учун ҳам меҳмонхона бўш турибди, унинг ёнида эса крокослар учун ҳаво вазифасини ўтовчи атир сақланаётган цистерналар бор. Бир кунмас бир кунни меҳмонхона то шифтигача атиргача тўлдирилади.

Жанглерода, шунингдек, аттракционлари ҳар хил сайёралардан олиб келинган ажойиб парк ҳам бор. Аттракционлар ҳозирча ишламаяпти, ишга тушганида эса Галактиканинг исталган сайёрасида яшовчилар учун кўнгилочар эрмак топилади. Зотан, бу ерда кутилмаган ҳодисалар юз берувчи ва арвоқлар дайдиб юрадиган ер ости туннеллари, нур тезлигида учувчи аргимчоқ, ҳаво ёстиқчасида айланувчи отўйин, кулгу ва йиғи хонаси, апельсин шарбати отиладиган фаввора, саккизоёқ билан олишиш учун бассейн, заҳарли пашшахўр замбуругини териш мусобақаси ўтказиладиган майдонча, жонли кутубхона ва бошқа талай гаройиботларни кўриш мумкин.

Рицарлик турнири аттракционн эса Пашкага айниқса ёқиб тушди. Унинг қатнашчилари совут кийиб, қалқон кўтариб оғга минншлари ва найзалар билан уриб, бир-бирларини отдан ағдариб ташлашлари керак. Пашкани бу ердан зўрға судраб кетишди, ўшанда ҳам экскурсовод робот отлар билан совутлар сунъий, найза эса юмшоқ пластик моддадан ясалган, деганидан кейингина.

— Э, бу ҳали кичкинтойлар учунми?— Пашканинг ҳафсаласи пир бўлди. — Ясама нарсаларга ҳеч тобу тоқатим йўқ. Начора, чангалзорга қадар кутиб турамизда энди.

— Лекин чангалзорда рицарлар йўқ-ку!— деб ажабланди экскурсовод робот, чамаси у Пашканинг гапига астойдил ишонаётганди.

— Эҳтимол йўқдир,— кўнди Пашка.— Аммо бошқа хавф-хатарлар бўлиши мумкин. Йиртқич ҳайвонлар билан учрашувми, шунга ўхшаш бошқа нарсамн...

— Хавфли ёввойи ҳайвонлар ҳозирча топилмаган,— деди экскурсовод робот.

— Ҳозирча топилмаган!— деди қатъийлик билан Пашка.— Демак, топилгунча ҳар томонлама шайланиб туриш керак.

Машенька Белая оғир хўрсиниб қўйди, чунки Пашкани деярли тузалмайдиган хаёлпараст деб биларди. Унинг ўзи учун эса энг яхши саргузашт — биологияда бирон кашфиёт қилишдан иборат, қолган барча саргузаштлар эса аҳмоқликнинг оқибатидан бўлак ҳеч нарса эмас. Бу тўғрида ҳатто ўйлашга арзрмайди.

Меҳмонхонада болаларни маҳаллий биолог Светлана қолдирган хат кутиб турган экан. «Мен машинада кеч соат 7 да келаман,— деб ёзибди у,— чунки ўрмондаги станцияга кечки овқатга қадар етиб борншимиз керак». Светлана шу станцияда ишлайди, ёш биологларнинг лагери эса унинг ёнига жойлашади.

Болалар овқатланиб олпшди. Кейин Аркаша кундалик ёзишга киришди, Жавод ухлагани ётди. Машенька билан Алиса эса уйга хат ёза бошлашди.

Орада бирор соат ўтгач, Алиса сўраб қолди:

— Айтмоқчи, Пашка қаердайкин?

— Ухлаётгандир ҳойнаҳой,— деб жавоб берди Машенька.

— Нимагадир кўнглим ғаш,— деди Алиса.— Яна саргузашт излаб бир балони бошламасайди.

— Хавотир олма ундан,— тинчлантирди Машенька.

— Ниначи ёки пашшани отиб ўлдирш учун космик зам-баракни қаердан топсам экан, деб хонасида бош қотри-риб ўтиргандир-да.

Барибир Алисанинг юраги ҳаприқаверди. Видеофон-дан Пашканинг хонасини чақирганди, ҳеч ким жавоб бермади. Шундан кейин қиз йўлакка чиқиб, ўғил бола-ларнинг хонасига бош тикиб кўрди. Пашка у ерда ҳам йўқ эди.

Алиса Машенькани беҳуда безовта қилмаслик учун хонасига қайтди:

— Тоза ҳавода айланмоқчиман. Бир соатда кела-ман.

— Хатинг-чи?

— Ниманиям ёзардим? Эсон-омон етиб келдик — бор гап шу-да. Сен мендан ҳам салом айтиб қўя қол, хўпми?

— Хўп, майли,— дея рози бўлди Машенька.

Алиса меҳмонхонанинг ҳамма қаватини айланиб чиқди, учраган одамдан Пашканинг белгиларини айтиб, суриштира бошлади. Хуллас, маълум бўлишича, Пашка бир соат бурун меҳмонхонадан чиқиб кетибди ва ҳали қайтиб келмабди.

Светлана келишига бир ярим соат қолган эди.

4- Б О Б

«...ЛИК К...Ч... СИ» НИМА?

Алиса яқинлашиши билан меҳмонхона эшикларни икки ёққа сурилиб, у ташқарига чиқди.

Майдонда қуёш чарақлар, қушлар чуғурлашар, яқин орадаги зангори тоғлардан намхуш шабада эсарди. Шифобахш булоқларга йўл олаётган туристлар авто-бусга чиқишяпти. Бошқалар эса атрофни айланиб сайр қилиб юришибди.

Майдон марказида, ҳавода муаллақ турган улкан шар остида бир тўда одам нима ҳақдадир бахслашиб турнишарди.

Шар йўлкўрсаткич бўлиб, ёнларига қаерга бориш учун қайси томонга юриш кераклиги ёзиб қўйилган экан.

Буни қарангки, шар қушларга жудаям ёқиб қолибди. Айримлари кўрсаткичлар устига бемалол уя қуриб олишган, бошқалари эса шар атрофида шунақанги тезликда айланиб учирардики, қарасангиз нақ кўзларингиз жимирашиб кетади. Шарнинг тепасини эса қушлар тезаги худди Арктика музликлари сингари қоплаб олганди. Қутб қалпоқчасидан тропик минтақага қараб музликлар тили чўзилиб кетган. Қисқаси, шарга нима ёзилганини билиш амримаҳол эди.

Бошқа сайёрада бўлганида аллақачонлар қушларни ҳайдаб, шарни яхшилаб юниб ташлашар ва ҳамма нарса жойига тушарди қоларди. Аммо Пенелопада қушларни безовта қилмаслик тўғрисида қонун бор. Шу сабабли ҳам Жанглеона аҳолиси расвоси чиққан шарни қушларга совға қилиб қўя қолишга, йўл кўрсаткич учун эса унинг ёнига азбаройи силлиқлигидан сиртида ҳеч нима туролмайдиган бошқа шар қўйишга қарор қилди. То янгиси келгунича эски шар остига кексалиги туфайли рўйхатдан ўчирилган фаррош робот қўйилди, бу жойда кўпдан бери яшаётгани сабабли у йўл кўрсаткич вазифасини бемалол бажара оларди.

— Анави ерга қора ҳарфларда нима деб ёзилган?— деб суради Альдебаран юлдузидан келган турист. Алиса уни ерлик одамдан осонгина фарқлай олди, сабаби— альдебаранликнинг тиззаси орқасида, тирсаги олдида бўлади.

Кичкинагина ярқироқ робот сал четга чиқди-да, ўйлаб туриб жавоб берди:

— Пенелопа Швейцарияси.

— Швейцариянинг ўзи нима?— деб сўради альдебаранлик турист.

— Швейцарлар яшайдиган сайёра,— дея жавоб қилди робот.

Унинг кўриниши оёқ чиқарган кастрюлькага ўхшар, овози эса бўғиқ ва ҳирқироқ эди.

Робот янглишди, албатта, лекин Алиса қарияни хафа қилиб қўймаслик учун ҳеч нима демай қўя қолди. Тўғри, унинг ўзи Швейцарияда бўлмаган, швейцарияликни ҳам кўрмаган, лекин Швейцарияда швейцарлар эмас, балки швейцарияликлар яшашини яхши билади. Бунинг эса фарқи жуда катта, чунки швейцарияликлар Швейцария мамлакатининг аҳолиси бўлса, швейцарлар дарбон — меҳмонхона ва ресторанларнинг эшик олдида турувчи хизматчиси ҳисобланади.

— Кечирасиз,— деди у роботга қараб.— Сиз бу ерда бир болани кўрмадишгизми, у...

— Оёғи нечта? Қўли нечта? Қайси сайёрадан?— Робот унинг гапини бўлди.

— Оёғи иккита, қўли иккита, боши битта, айволи кўк шапкаси бор.

Робот шарга қараб ўйланиб қолди.

— Уни кўрганман,— деди ниҳоят.— У билан икковимиз ёзувларни ўқидик.

Робот билан Алиса шар атрофини бемалолроқ айланиб чиқишлари учун туристлар йўл беришди.

— Мана,— деди робот.— У мана шу ёққа кетди.

Алиса шар биқинидаги ёзувни ўқишга уриниб кўрди: «Бир гала капалаклар — ЛИК К — уя — Ч — ухлаётган қуш — С — уя».

— Ҳеч нарсани тушунолмадим,— деди Алиса.

— Афсуски. мен ҳам унутиб қўйганман,— деди робот.

— «К. Ч...С...» нималиги маълум — ухлаётган қуш ва уялар яшириб турган ҳарфларни қўшиб ўқисангиз, «КУЧАСИ» деган сўз чиқади. Лекин нима кўчаси?» «...ЛИК» — кўча номининг охири, олдинги қисми қандай экан?

— Балки Чўқачилик кўчасидир?— сўради Алиса.

— Йўқ,— деди робот хафа бўлиб, — бизда бунақа ном бўлиши мумкин эмас.

— Шодлик кўчаси!— деди альдебаранлик турист.

— Йўқ,— деди робот,— шодлик, ўйин-кулги учун бизда бутун бошли парк бор.

— Озодлик кўчаси!— деди йигирма учта оёқли турист.

— Бундай кўча йўқ,— дея жавоб қилди робот, — чунки Галактикада ҳамма озод.

— Тенглик кўчаси!— деб таклиф қилди тўртта қўлли турист.

— Бундай кўча ҳам йўқ,— деди робот.— Бояги сабабга кўра.

Туристларнинг ҳар бири Алисага ёрдам беришга уриниб, хилма-хил номларни таклиф қиларди. Ҳамма учун бир хил бўлган космик тилдаги номлар тугаганидан кейин эса айримлар ўз она тилларидаги сўзларни таклиф эта бошлашди.

— Хрхрхрлик кўчаси!— хириллади бир турист.

— Вшврашлик кўчаси!— вишиллади бошқаси.

— Такатакалик кўчаси!— такиллади яна бири.

— Вақравақлик кўчаси!— вақиллади кимдир.

— Қуқрақуқлик кўчаси!— қуқулади бир турист.

— Акуакулик кўчаси!— акиллади бошқаси.

Робот индамай турарди. Кўчалар бунчалик кўп бўлиши мумкинлигини хаёлига ҳам келтирмаган шекилли.

Бу аҳвол қанча давом этиши номаълум эди, лекин бунни қарангки, аллақандай бир болакай еб турган туршагининг данагини шарга отиб, нақ капалакларни мўлжалласа бўладими? Капалаклар дув этиб кўтарилишди-ю, уларнинг тагида «Ёдгор» сўзи кўринди.

— Эсладим!— қичқириб юборди робот.— Бу Ёдгорлик кўчаси!

— Энди бунни ўзим ҳам кўриб турибман,— деди Алиса.— Лекин у ерга қандай борилади?

— Бу жуда осон. Мана шу томонга юраверсангиз, ўша кўчага дуч келасиз.

Алиса нарироқ борганида эса робот орқасидан қичқирди:

— Иккита оёғи, иккита қўли, битта боши ва айвонли кўк шапкаси бор бола мenden қуроли билан от қаерда сотилади деб сурштирган эди.

5- Б О Б

ҲАММА НАРСА ЖОСУСЛАР УЧУН

Алиса аттракционлари меҳмонларни кутиб турган паркдан ўтганидан кейин олтин рамка ичидаги катта лавҳа олдида тўхтади. Унга

«ЁДГОРЛИК КЎЧАСИ»

деб ёзилган эди.

Алиса лавҳа остига бордию ҳайратдан қотиб қолди: ҳатто Пенелопа сайёрасидаги ажойиб Жанглеган шаҳрида ҳам бунақасини кўрарман деб сираям ўйламаганида!

Гап шундаки, бу кўча романтик туристлар, яъни ҳамма нарсага, айниқса саргузаштларга, жосуслик, ғаройиб сирлар, саёҳатлар, умуман шу хил нарсаларга ўлгудай қизиқадиган хаёлпараст сайёҳлар учун атайлаб қурилган экан!

Торгина, узун ва илонизи бу кўчанинг иккала томонида ҳам қадимий уйлар қад кўтарган. Масалан, бу томондаги биринчи уй тошдан қурилган, иккинчи қаба-

ти бириччисидан, учинчи қавати эса иккинчисидан олдинроққа чиқиб турибди. Учинчи қават устидаги жуда ётиқ томга эса қизил черепица қопланган. Бу бинонинг рўпарасидаги уй уйма нақшлар билан безатилган ва узаро зич жойлашган куплаб устунлардан иборат. Биринчи қаватидаги эшик эса шунақанги торки, ўпкадаги ҳамма ҳавонни чиқариб юбориб, ёнбош билан кириш керак. Хуллас, барчаси ғаройиб...

Уйларнинг биринчи қавати магазинлар ва дўконлар билан банд, уларнинг пештоқида жимжимадор лавҳалар кўринадди. Кўчанинг бошидан охиригача керосин фонусли симёғочлар тизилиб кетган. Симёғочлардан бирига нарвон тиралган бўлиб, унда турган қора цилиндрли киши фонусни очиб, чироғини ёқар эди.

Ана шундагина Алиса қоронғи тушаётганини панжаб қолди, шошилиш керак. Ўзи шундай ҳам майдондаги шар остида ун минутча вақтни йўқотди.

— Кечирасиз,— дея у фонусчига мурожаат қилди,— мабодо кўзингиз тушгандир, шу ердан иккита оёқли бола утмадимми?

Фонусчи фонус ойнасини ёпиб, пастга қаради. Унинг узун мўйловларни маъюсгина осилиб турарди.

— Кўрдим. У мендан қурол билан ўқ-дорни қаерда сотилади, деб сўради.

— Худди ўзи!

— Бола мени ҳақорат қилди.

— Гўғ-е!

— У мени фонусчи деб атади.

— Фонусчи эмасмисиз хали?

— Мен — мўри тозаловчиман. Бу ахир кўрга ҳам кўриниб турибди-ку.

— Бўлмаса нега фонус ёқиб юрибсиз?

— Эҳ, қизалог-а, — фонусчи нарвондан тушиб, чўнтагидан трубка чиқарди. Кейин, мўйловини куйдириб қўймаслик учун уни эҳтиётлик билан тутатиб олди-да, ҳазини овозда гап бошлади.— Ажойиб шаҳар Жанглежонда романтиклар учун Ёдгорлик кучаси қуришга қарор қилинган пайт эди. Бу ердаги жамкин нарсалар қадимий ва расмана бўлиши керак эди. Натижада қадимий уйларда яшашга, печка ва каминь ёқиб, ёдгорликларни сотиб утиришга рози бўладиган галати одамларни бутун Галактика бўйлаб излай бошлашди. Ер сайёрасидан энг охири, ҳақиқий мўри тозаловчини, яъни мени ҳам шу зайлда топилди. Мен аҳмоқ олдинига ўз касбим бўйича

ишлайдиган бўлдим деб қувониб юрибман-а. Мана, ўн саккиз йилдирки, альпинистларни машқ қилдиришимга тўғри келяпти, чунки бутун бошли Ер сайёрасида ишлаб турган биронта ҳам мўри қолмади-да. Хўш, кейин нима бўлди деб сўрарсиз? Хаёлпарастлар кўчасида яшаб, печка ёқишга, керосин чироқдан фойдаланишга, плитада овқат пиширишга рози бўлган атиги иккита тентак топилди, холос. Улар ҳам бўлса Фуукс иккови-миз.

— Бунинг ажабланарли жойи йўқ,— деди Алиса.

— Ажабланарли эмас, лекин хафа бўларли-да. Хўш, кейин нима бўлди деб сўрарсиз? Кўчада фонусларнинг ўзи қолди, холос. Уйларнинг ичида эса ҳамма нарса одатдагидек — овқатэлтгич, яъни тайёр овқатни етказиб берадиган мослама, ғоловизор, яъни ҳажмий тасвир кўрсатувчи телевизор, кўпикли ванна, хуллас, замонавий техниканинг барча ашқол-дашқоли бор. Лекин энди мен қайтиб кетмайман-ку! Фонуслар бор жуда бўлмаганда. Шуларни ёқиб, ўчириб, ўзимни овунтириб юрибман-да. Агар билсангиз, янаги йилга махсус мен учун каттакон, ростакам мўри қуриб беришмоқчи. Ана шу ваъдага ишониб яшайпман.

— Сизни фонусчи деган бола-чи, у қаёққа кетди?

— Шу кўчадан кетди-да, қаёққалигини қаердан билай.

— Анча бўлдимми?

— Чамаси бир соатлар ўтди. Чунки шу орада мен саккизта фонусга керосин қуйишга ва ёқишга улгурдим.

— У орқасига қайтмадимми мабодо?

— Қайтгани йўқ.

— Бу кўчада у қаерга бориши мумкин ўзи, айтолмайсизми?

— Букўчанинг охири йўқ,— деди мўри тозаловчи.— Қария Фуукснинг магазинини бир кўриб боқинг-чи. Хаёлпараст бола бўлганимда бу магазинга албатта кирардим. Балки қайтиб чиқмасдим ҳам.

— Бу билан нима демоқчисиз?

— Борганда биласиз,— жумбоқли жавоб берди мўри тозаловчи.— Фууксга мендан салом айтинг. Фақат бир илтимос: унга ишонманг!

— Ишонмай?

— Ҳеч қанақасига! Бу жуда хатарли.

Қош қорая бошлади. Фонусларнинг сарғиш ёғдусида торкўча янада қоронғироқ кўринарди. Қадимги уйларнинг пастки қаватида ёдгорликлар қўйилган витрина-

лар ёрқин нур таратади. Фақат харидорлар кам ҳозирча. Алиса ғаройиб витриналар ва лавҳаларга анқайиб юрган бир-иккита йўловчини учратди, холос. У аста-секин борарди, чунки гапига ишонмаслик керак бўлган қария Фуукснинг магазини нима деб аталишини сўраб олмаган экан. Бундан ташқари, Пашка бирон бошқа магазинда қолиб кетган бўлиши ҳам мумкин. Айтайлик, у тепаси кунгурадор манави минорада жойлашган кўрғазмада тутилиб қолгандир — лавҳада ёзилишига қараганда, бу ерда Олибқоч сайёрасининг маркалари намойиш қилинаётган экан.

Алиса Фуукснинг магазинидан ўтиб кетганини пайқамай қолди. Уни биттаси самовардек қориндор ва иккинчиси қадимги паровозга ўхшаш уйлар қисиб олган экан. Оқинш ёғоч уйча уларнинг орасида деярли кўзга ташланмасди ҳам. Биттагина керосин лампанинг хирагина ёғдуси витрина билан ундаги бир парча оқ қоғозни аранг ёритиб турарди.

Алиса ўтиб кетгани ҳам, лекин бирдан тўхтаб орқасига бурилди. Ахир мўри тозаловчи бу кўчада қадимги нарсаларнинг иккитагина ишқибози — Фуукс иковимиз яшаймиз демаганмиди! Витринада эса керосин лампа ёниб турибди!

Алиса ортига қайтди. Тўппа-туғри: торгина эшикнинг тепасидаги кичкина тунука лавҳага «Фуукснинг магазини» деб ёзиб қўйилган экан.

Керосин лампанинг хирагина ёғдусида бўлса ҳам оқ қоғозга нималар ёзилганини ўқиш учун Алиса нақ витрина ойнасигача энгашди.

ҲАММА НАРСА ЖОСУСЛАР УЧУН

Давлат сирларини сотамиз ва сотиб оламиз!
Махфий ҳужжатларни махфий ҳужжатларга алмаштирамиз!

Галактиканинг исталган нуқтасига яширинча борини таъминлаймиз!

Сотувда барча сайёралар ва юлдуз системаларининг ҳақиқий ҳужжатлари бор!

Жосуслар ва хатарли саргузашт ишқибозлари, шошнинг!

Бундай нарсалар фақат ғаройиб шаҳар Жанглеганчдаги Фуукснинг магазинида бор, холос!

Галактикада йўқолиб кетган ҳамма нарсани бу ерда эслаш мумкин!

Коинотнинг сўнги рицарлари ва саргузашт талаб йўлчилари, ошиқнинг — хизматингизга тайёригимиз!

— Узи шу ерда бўлмаган тақдирда ҳам бундай жойга Пашканинг киргани аниқ,— деди Алиса овоз чиқариб ва магазин эшигига қараб йўналди,

6-БОБ

ФУУКСНИНГ ИҚКИ ХИЛ ҚИЁФАСИ

Эшик очилаётиб қаттиқ ғичирлаганди, ичкаридан қўнғироқ овози эшитилди. Магазин уй ичига чўзилиб кетган ягона хонадан иборат экан.

Ён томондаги деворларда номаълум ороллар ва кўр-фазларнинг эски, букланган жойидан титилиб кетган карталари осиглиқ. Ойналар остида эса қароқчилар байроғини кўтарган елканли кемалар сурати. Вақт таъсирида ва пашшалар ўтираверганидан суратлар шунақанги хира тортиб кетганки, гўё кишилар замбараклар тутуни ичра кўринаётгандек эди.

Магазиннинг ўртасида бочка, ёнида учта табуретка турибди. Залнинг нариги томони пештахта билан тўсилган бўлиб, унинг устида стаканлар, чашкалар, қадимги шишалар саф тортган, титилиб кетган китоблар уюлиб ётибди. Яна нима учундир магазин ўртасида сиртига бўтакўзлар сурати солинган болалар туваги ҳам турарди.

Қаердандир пештахта ортидан қизил бурунли, семиз, малла мушук шарпасиз чиқиб қелди ва Алисага тикилиб қаради. Кейин бурчакка борди-да, гўё қиз бирон нимани ўғирлаб кетишидан қўрққандай, ундан кўз узмай ётаверди.

— Ким бор ўзи?— дея чақирди Алиса.

Ҳеч қандай жавоб бўлмади. Кўҳна соат олти марта занг урди.

Алиса пештахта томонга бир-иккита қадам ташлади. Пол тахталари қаттиқ ғичирлаб кетди, деворга ўрнатилган қуруқ шохда ўтирган бойқуш тулуми эса айланиб, боши пастга бўлиб қолди.

Бойқушдан кўз узмаган кўйин Алиса пештахта ёнига борди — балки тирилиб қолар? Узиям, бунақа магазинга сира кирмаганди ҳали.

Шу пайт ичкари хонага очилувчи эшик ортидан боланинг йигиси, кейин баланд овоз эшитилди:

— Бу лаънати идиш қаёққа ғойиб бўлдийкин?

Сўнгра эшик очилиб, қора кўзойнакли, жиккак, тепакал киши отилиб чиқди. Ҳаддан зиёд узун ва катта бурни пастга тортиб кетар, шу сабабли бу одам ҳид олган този итга ўхшаб бошини эгиб югурарди.

У Алисани пайқамади, худди Американи кашф қилгандай:

— Мана у!— деб қичқириб юборди-да, тўғри тувакка қараб интилди.

Бу кишининг ортидан магазинга беш ёшлардаги бола югуриб чиқди. У кийими нақ белигача олча мураббога белангани етмагандай, узун ва йўл-йўл обакидандонни қилич тутгандек ушлаб ҳам олганди.

— Дадажон!— деб бақирди болакай.— Памила пардани яна тушириб олиб ямляяпти.

Қал киши Алисани кўриб қолди ва оҳистагина: «У-ў», деб қўйди.

У тувакни олиб бола томонга шошилди ва уни гарданидан кўтариб ўшқирди:

— Харидор келганини наҳотки кўрмаётган бўлсанг, ярамас?

Шундай деб у бола билан ичкари кириб кетди, энди эшик ортидан болаларнинг тапир-тупури ва қий-чуви эшитиларди, холос. Малла мушук бир эснаб қўйди, кейин сакраб пештахта устига чиқди-да, шишалар орасига жойлашиб олди.

Бошини пастга осилтириб туриш бойқушнинг тулумига поқулай бўлса керак, деб ўйлади Алиса. У оёқ учига бориб, тўғрилаб қўйган эди, тулум яна айланиб олди.

У билан овора бўлиб турган Алиса эса бурундор киши магазинга қайтиб кирганини сезмай қолди.

Қал эгнига юлдузлар сурати солинган қора халат илиб, бошига қора похол шляпа қўндириб олишга улгурган эди.

— Хизматингизга тайёрман, ойнмқиз,— деди у йўғонроқ овозда гапиришга уриниб.— Нимани сотиб олишни, сотишни ёки алмаштиришни хохлайсиз?

— Салом,— деди Алиса кулиб юборишдан ўзини тўтиб.— Сиз шу магазиннинг директори Фуукс бўласизми?

— Афсунгарлик, сеҳргарлик ва жодугарлик устаси Балтазур Фуукс хизматингизга мунтазир,— жиккак

одам шундай дея таъзим қилмоқчи бўлганди, бурни оғирлик қилиб тортиб кетди, агар Алиса Фууксни ушлаб қолмаганида у бочкага калла қўйиб, бурнини па- чоқлаши аниқ эди.

— Раҳмат, сиз жуда илтифотли экансиз,— дея мин- натдорчилик билдирди Фуукс сиполик билан.

— Мўри тозаловчи сизга салом айтди,— деди Алиса.

— У билан танишмисиз?

— Яқинда танишиб қолувдик.

— У ҳолда, кўрсангиз мендан ҳам салом деб қўйинг. Лекин огоҳлантириб қўйишим керакки, бу ерда оддий ёдгорлик моллари бўлмайди.

— Марҳамат қилиб айтинг-чи: аввалроқ олдингизга бир бола кирганмиди?

— Кўк шапкалими?

— Ҳа, ҳа, кўк шапкали.

— Афсуски, бу сир.

Шу пайт пештахта ортидан бўғиқ ва даҳшатли инг- раш эшитилди. Фуукс ҳамма нарсани унутиб ўша ёққа отилди ва қориндор вазани олиб чиқди, унинг оғзидан қизил пайпоқли кичкина оёқлар чиқиб турарди.

Фуукс вазани қўлтиқлаб, болани суғуриб олишга уринди. Лекин бола тиқилиб қолганди ёки чиқишни не- масди. Аммо у бор овозда бақирар, овози эса ваза ичи- дан гоятда кучайиб, гумбурлаб чиқар эди. Мушук қўр- қиб кетганидан бир сапчиди-ю, очиқ эшикка ўзини ур- ди.

— Қайси биринг кириб олгансан ўзи?— деб сўради Фуукс ваза четига бурнини тиқиб.

— Ме-ен!— ичкаридан бақирди эшитилди.

— Билолмадим! Майли, бу муҳиммас,— Фууксининг овози маъюслашди.— Вазани синдиришга тўғри келади энди. Қимматбаҳо бўлса ҳам начора, бола ундан азиз- роқ.

Фуукс вазани полга қўйди-да, ичкарига кириб кетди. Шу заҳотиёқ магазинда иккита бола пайдо бўлди: бит- тасини Алиса таниди — у олча мураббога беланган эди, иккинчисини эса аввал кўрмаганди — у тухум саригига беланган экан.

— Бу Памила, асал олгани кирувди,— деди олча му- рабболи бола.

— Унга вазада асал бор деб биз айтувдик, асал йўқ ўзи,— деди иккинчиси.

— Бу ерда горчица бор экан!— ваза ичидан гумбур- лаган бўғиқ овоз эшитилди.

— Келингләр, унн суғуриб оламиз, — дея таклиф қилди Алиса, — тагин заҳарланиб қолмасин.

— Дадам болға олиб келгани кетди-ку! — деди олча мурабболн бола.

Алиса вазага яқин бориб, Памиланинг оёқларидан тортди. Памиласи тушмагур оғиргина, тикмачоқдай қиз экан. Яна денг, у қаршилиқ кўрсатар, болалар эса атрофда ирғишлаб, Алисага халақит беришарди.

— Дадам болғада синдирсин! — дея қичқиршарди улар. — Қизикроқ бўлади!

Алиса вазани полга ётқизиб, ўзи ҳам ўтириб олди, кейин оёқларини вазанинг семиз қорнига тираб қизчани зўр бериб торта бошлади. Болаларга бу ёқиб қолди ва улар шолғом ҳақидаги эртақда бўлганидек, Алисанинг орқасидан торта бошлашди.

Ваза «хўпп!» этди-ю, Памила ундан пўкакдек ирғиб чиқди. Алиса билан болалар девор томонга отилиб кетишди, Памила эса беш қадамча жойга бурни полга ишқаланиб борди. У горчицага шунақангги беланиб кетибдики, Алисанинг ҳатто димоғи ачиша бошлади.

Магазинга халатининг барлари ҳилпираб, қора кўзойнаклари ялтираганча Фуукс югуриб кирди. У каттакоп болғани кўтариб келарди.

— Э-эх! — деди у пештахта олдиданоқ болғани баланд кўтариб.

— Тўхтанг! — деб қичқирди Алиса. — Памилани чиқариб олганмиз.

Лекин Фуукс ўзини тўхтата олмади. Болға қарсиллаб тушди-ю, ваза чил-чил синди, болалар эса қувонганларидан қийқириб юборишди.

— Ур-ра! Яна бирон нарсани синдиринг!

— Қани менинг болам? — Фуукс чўкка тушиб олиб, ваза синиқларини титкилай бошлади. — Бир йўла сени ҳам пачоқлаб ташламадимми?

— Мен бу ердан, дадажон! — деди Памила.

Фуукс бошини кўтариб, Памила Алисанинг қўлида ўтирганини кўрди.

— Тирикмисан? — дея ҳайрон бўлди у. Кейин ўрнидан туришни унутиб, тўрт оёқлаганича югуриб келди ва Алисанинг қўлидан қизини олди. Лекин шу пайт горчицанинг хиди гуп этиб димоғига урилди-ю, у зўр бериб йўталиш ва аксиришга тушди. Памила эса унинг қўлидан чиқиб, акалари билан биргаликда ичкарига югуриб кириб кетди.

ПАШКА ҚАЕРГА КЕТГАН?

Роса йўталиб, акса уриб бўлганидан кейин Фуукс Алисага:

— Горчицадан аллергиям бор. Хўш, нима хизмат?— деди.

— Мен сиздан бола ҳақида сўровдим.

— А, кўк шапкали бола-а? Кечирасиз, мен эшикни ёпиб қўяй. Хотиним, кечирасиз, конференцияда, болалар билан ёлғиз ўзим қолганман.

— Нима, роботларингиз йўқми?

— Ақлдан озганмисиз? Наҳотки мен фарзандларимнинг тарбиясини пластмасса махлуқларга топшириб қўйсам! Болаларга инсоний меҳр-муҳаббат керак.

Фуукс эшикка темир тамба солиб қўйди, болалар эса шу заҳотиёқ уни дукиллата бошлашди.

— Эътибор берманг,— деди Фуукс,— улар анчагина ўжар.

— Парво қилмаяпман,— дея жавоб берди Алиса. — Вазага ачиняпман, холос.

— Қайси вазага? Ҳа, анавингами? Ҳечқиси йўқ. Унда олдин жин яшарди, мен уни озод қилиб юбордим, энди қайтиб келмаса кераг-ов. Хўш, менга нима таклиф қиласиз?

— Ҳеч нима. Мен Пашка деган ўртоғим қаердалигини билмоқчиман, холос.

— Рицарь Павелми? Биладан уни, яхши биламан. Лекин сизга ҳеч қандай ёрдам беролмайман. Бу идорада ҳар қандай сир яхшилаб сақланади. Тўғри, сиз менадан бу сирни сотиб олишингиз мумкин. Чунки ҳар қандай сирни сотиб олса бўлади.

— Аммо менинг пулим йўқ-да. Ҳатто бу ерда қандай пул ишлатилишини ҳам билмайман.

— Қанақа пулни гапиряпсиз ўзи?— Фуукс бурнига бир чертган эди худди картон қоғоз чертилгандек садо чиқди. — Ҳозирги даврда ҳақиқий сирни пулга сотиб олиб бўлармиди?

Фуукс бочка ёнидаги табуреткалардан бирига ўтириб, иккинчисини Алисага суриб қўйди.

— Марҳамат, ўтиринг. Сиз бу ерга жосус сифатида келганмисиз?

— Ҳеч қанақа жосус эмасман,— Алиса хафа бўлди. — Наҳотки жосусга ўхшасам?

— Агар жосуслар бир-бирига ўхшаганда уларни қидириб ўтиришнинг ҳожати қолмасди. Бўлмаса, бу ерда нима қиляпсиз?

— Биз экскурсияга келганмиз. Бир соатдан кейин чангалзорга жўнаб кетишимиз керак, Паша эса ғойиб бўлиб қолди.

— У билан нима ишинглар бор? Ўзларингиз кетаверинглар-да ўша чангалзорга.

— Биз бирга келганмиз, ота-онаси олдида Пашка учун мен жавоб бераман. Унинг онаси қанчалик қаттиққўл эканлигини билсангиз эди. Ўзи шундай ҳам Пашкага зўрға жавоб берувди, агар у йўқолганини билиб қолса борми, бунга мутлақо чидамайди.

— Ана холос! Дўстингиз буни мenden яширган эканда! У саргузашт излаб келдим деганди!— дея қичқира бошлади Фуукс.— Унинг бахтсиз ота-онасига азбаройн ачинганимдан юрагим эзилиб кетяпти. Ўзим отаман-да ахир! Аммо сизга ҳеч қандай ёрдам беролмайман, чунки дўстингиз Пенелопада йўқ.

— Қанақасига йўқ бўларкан? Нима бало, ҳазиллашяпсизми?

— Афсуски, мен юмор туйғусидан маҳрумман ва ҳеч маҳал ҳазиллашмайман. Дўстингиз ўз ихтиёри билан Пенелопани тарк этиб, бошқа сайёрага йўл олган.

— Ўзимам ўйловдим-а шунақадир деб. Донм тергаб туришгани учунми, у саргузаштга жуда ўч. Мактабга бувиси олиб келади ҳалигача. Энди нима қилсам экан-а?

— Ақлим етмай қолди!— Фуукс қўлларини ёйганди, каттагина қора қушга ўхшаб кетди.— Мен ҳатто у қачон қайтишини ҳам билмайман... умуман, қайтармикан...

— Бундай ярамас ишга қандай қилиб йўл қўя олдингиз?— Алиса тутақиб кетди.— Сиз ахир катта ёшли одамсиз-ку!

— Сиз бунга ишонасизми?— деб сўради Фуукс. — Хотиним сираям ишонмайди.

У маъюсланиб жим қолди, сукунатда болалар эшикни гумбурлатиб уришаётгани эшитиларди, холос.

— Улар нима билан уришяпти деб ўйлайсиз?— сўради Фуукс.

— Билмасам.

— Гушт қиймалагичга ўхшайди. Хўш, нимага тўхтаган эдик?

— Сиз менга Пашкани қаерга йўқотганингизни айтмадингиз.

— У ўзи йўқолди. Мана энди, сизларнинг экскурсиянгиз ва унинг қаттиққўл ота-онаси ҳақидаги бор ҳақиқатни эшитганимдан кейин қайғу-аламдан ўзимни кўйгани жой тополмаяпман.

Фуукс ўрнидан туриб пештахта ёнига борди, иккита стаканга лимонад қуйиб олиб келди.

— Ичинг, бардам қилади...

Ўзи стаканни бир кўтаришда бўшатиб, сўзида давом этди:

— Биласизми, болалар йиғлаётган, манний каша куйиб кетаётган бир пайтда дўстингиз ҳақиқий рицарлик саргузаштларини талаб қилиб туриб олди Мен эса шошганимдан керакли ҳужжатлар билан у интилаётган сайёрага билетни сувтекинга сотиб ўтирибман-а! Қандай даҳшат! Ҳали хотиним эшитиб қолса нима деркин?

Мабодо лабларида кулгу ўйнамаганида Фуукснинг қайғуси ҳам, афсусланиши ҳам самимий эканлигига ишонса бўларди, эҳтимол. Шунинг учун Алиса унга ишонарди ҳам, ишонмасди ҳам.

— Пашкани орқага қайтаринг!— деб талаб қилди у.

— Иложим йўқ!— деди Фуукс.— Нафас ростлашга вақтим етишмаяпти ўзи. Кечки овқатга уннайдиган вақт бўлиб қолди буёқда. Бундан ташқари, дўстингиз билет билан ҳужжатлар учун ҳалол ҳисоб-китоб қилиб кетган. Мана, ўзингиз кўринг.

Фуукс шундай деб халатининг барини қайирди-да, шимининг чўнтагидан бешта бир хил значок олди. Дельфинни миниб олган бола тасвирланган бу значоклар ёш биологлар жамиятиники бўлиб, Пашка улардан яхшигина ғамлаб олган эди

— Қанақа бемаънилик бу!— деб сўради Алиса.— Нима, сиз менга мазах қиляпсизми? Булар оддий значок-ку ахир!..

— Мутлақо! Сиз учун оддий значок бўлса, мен учун — катта бойлик. Бир одам менга улар учун қароқчилар хазинаси кўмилган жойнинг ҳақиқий харитасини беришга ваъда қилган.

Бу гапга нима деб бўларди? Алиса индамай қўя қолди.

Жавоб бўлмаганидан кейин Фуукс давом этди:

— Бир йўли бор... Фақат билмадим, сизга тўғри келармикан?

— Қанақа экан?

— Агар озроқ вақтингиз бўлса, дўстингизнинг ортидан боришингиз мумкин.

— Қандай қилиб? Ахир бир соатдан кейин биз меҳмонхонада бўлишимиз керак-ку!

— Мен ҳужжатларни сизга текинга бераман. Билетни ҳам.

— Лекин менинг фақат бир соат вақтим бор-да! Қосмодромга етиб боришнинг ўзига эса бундан кўпроқ вақт керак.

— Кема магазиним ҳовлисида кутиб турибди.

— Қанақасига? Шу ернинг ўзидами?

Фуукс кўлини чўзиб, Алисанинг лимонадли стаканини олди.

— Фирмамизнинг нуфузи катта,— деди у,— жуда катта. Уни бутун Галактикада билишади.

— Лекин мен жуда бўлмаганда меҳмонхонага қайтиб, болаларни огоҳлантириб қўйишим керак,— дея бўш келмади Алиса.

— У ҳолда ҳеч қаёққа улгура олмаслигингиз аниқ. Бироқ ўртоғингиз учун бошқа сайёрага учишга қарор қилсангиз, балки бир-икки соатда қайтиб келарсиз ҳам...

— Ҳазиллашмаяпсизми мабодо?

— Боя айтдим-ку, ҳеч қачон ҳазил қилмайман. Бизнинг дунёда ҳамма нарса нисбий. Вақт ҳам, масофа ҳам... дўстларга садокату жасорат, қўрқоқлик ҳам — бари нисбий тушунчалар. Эҳтимол, чиндан ҳам меҳмонхонага қайтиб, дўстингизни ўша ерда кутганингиз маъқулмикан? Агар у қайтиб келса, албатта...

— Нега вақтни беҳуда ўтказаяпмиз?— деди Алиса. — Қани, кемага бошланг бўлмаса.

8-БОБ

МАЛИКА УЧУН ҲУЖЖАТЛАР

— Шошманг, — деди Фуукс, — бунақаси ярамайди. Сиз бошқа сайёрага ҳужжатларсиз бормайсиз-ку ахир?

— Нега энди?— дея ҳайрон бўлди Алиса.— Буёққа ҳеч қанақа ҳужжатсиз учиб келдик.

— Ошиқма, қизалоқ. Ҳужжатлар, билсанг, маданий сайёралардагина бекор қилинган, ҳатто айримларида уларни ўйлаб топишга улгуришганича йўқ ҳали. Сенинг

дўстинг эса алоҳида сайёрага — рицарлари, саргузашт-лари ва ҳоказолари бор сайёрага отланди. У ерда эса ҳужжатларсиз иш битмайди. Шунинг учун ҳам, ма, ол,— Фуукс бочка устига ёғоч кубик ташлади.

— Нима бу?— деб сўради Алиса.

— Шаҳарга кириш учун рухсатнома.

— Лекин унга ҳеч нарса ёзилмаган-ку?

— Ёзилиши керак ҳам эмас. Уёқдагилар ўқишни билишмайди бари бир.

— У ҳолда, кетаверсам бўладими?— деб сўради Алиса.

— Яна ўз билганингдан қолмайсан-а! Тўғри, индамай кетаверишдан осони йўқ, албатта. Ҳатто ўша, бебош дўстинг ҳам сендан зийракроқ экан. Қани менга айт-чи, уёққа ким бўлиб бормоқчисан ўзи?

— Ким бўлиб деганингиз нимаси? Ўзим бўлиб бораман-да.

— Э, бунақада ҳеч нима қилолмайсан. Ниқобланиш керак ахир, ниқобланиш.

— Пашка-чи?

— Дўстингнинг иши бўлак. У — сайёр рицарь, бунн ўзи хоҳлади. Лекин сен сайёр рицарь бўлолмайсан...

Фуукс чўнтагидан бир ҳовуч ранг-баранг қоғозлар чиқариб, бочкага ёйди. Кейин улар устида худди бармоқ юритгандай, бурнини юритиб, мингиллаб гапирди:

— Сени оқсоч қилиб юборсаммикан... йўқ, бировга хизматкор бўлиш қўлингдан келмайди... деҳқон қизми... йўқ, сени кимдир хафа қилиши мумкин, саройга ҳам ҳеч қанақасига киролмайсан.. Жодугар бўлибми... йўқ, бехосдан гулханда ёқиб юборишлари мумкин. Аҳа, топдим!

Фуукс қоғозлар орасидан пушти рангли биттасини олиб, Алисанинг кўзи олдида силкитди.

— Мана! Бизга айнан шу керак, ушла.

Пушти қоғозда герб — бешта атиргул билан учта лайлак сурати бўлган қалқон акс эттирилган, уни ёнлариди чўқморлари бўлган иккита яланғоч паҳлавон тутиб турарди. Ҳеч қандай ёзув кўринмайди.

— Бу нима ўзи?— деб сўради Алиса.

— Сенинг ҳужжатиңг. Гербинг ҳам бор.

— Лекин мен кимман?

— Хорижий, яъни чет элдан келган маликасан. Ҳозир борадиган мамлакатингга норасмий визит билан, яъни таклифсиз, ўз хоҳишингга кўра ташриф буюрган-

сан. Агар янглишмаётган бўлсам, бу ердаги Бева ўгай кироличанинг ҳатто узоқ қариндоши ҳамсан.

— Вой-бў, балки бирон осонроқ йўли бордир?

— Бас, етар. Ё учасан, ё умуман учмайсан. Сенга қандай ҳужжат беришни мен яхшироқ биламан. Ўзи шундай ҳам сени деб вазани синдирдим, болаларни оч қолдирдим, ҳадемай хотиним конференциядан келиб қолади. Унга нима дейман бунақада?

Фуукс ирғиб туриб, ички эшикка қараб югурди.

Алиса унга эргашишга мажбур булди.

Фуукс темир тамбани олиб, эшикни зарб билан очган эди, ичкаридаги болаларнинг ҳаммаси унинг оёқлари тагига йиқилиб тушди.

Фуукс уларнинг устидан чаққонлик билан сакраб ўтди-да, Алисани судраб кетди. Деворга тиралган кўҳна ёғоч шкафининг эшиклари ланг очиқ, ундан тушган хилма-хил кўйлак, халат, сочиқлар тудаланиб ётарди. Уларнинг устида эса семиз малла мушук маза қилиб уйқуни уряпти.

— Ҳа, шумтакалар-а,— Фуукснинг фигони чиқди,— ахийри бузибсанлар-да қулфни! Нима билан бузишди экан-а?

— Болтача билан, дадажон,— деган овоз келди эшик томондан.

Лекин Фуукснинг қулоғига кирмади бу гап, у мушукни туртиб юбориб, кийим-кечакларни шоша-пиша титкилай бошлади ва бир лаҳзадан кейин оқ кўйлакни суғуриб олди.

— Тезроқ!— деб қичқирди у кўйлакни Алисага узатар экан.— Бу хотинимнинг тўйда кийган кўйлаги. Бир пайтлари у озгингина эди.

— Дадамга ишонманг,— деган овоз келди эшикдан.

— Сен қаердан билардинг,— дея тўнғиллади Фуукс.

Алиса кўйлакни буклаб қўлтиғига урди, Фуукс унга туфличаларни чўзди. Кейин улар плитада шўрва қайнаб қуриб кетаёзган ошхонадан югуриб ўтиб, ҳовлига чиқди.

Ҳовли кенгинга экан, фақат ҳаммаёқни отқулоқ, шувоқ, чакамуғ қоплаб ётибди. Бу ўтлар устида эса оқшом гира-ширасида қушлар билан капалаклар чарх уриб учишади. Нарироқда занглаб кетган эски ракета буй чўзиб турибди, бунақаларни Ер атрофидаги парвозлардан аллақачон олиб ташлашган. Ракетанинг ланг очилган люки битта ошиқ-мошиғида илиниб турарди.

— Тезроқ!— Фуукс Алисани тинмай шоширарди.—

Лтиги икки минут вақтимиз қолди. Ҳозир хотиним ишдан қайтадию ҳаммаси барбод бўлади.

У майсалар орасида ётган табуреткани олди-да, энсизгина сўқмоқдан ракетага қараб югурганча кетди. Алиса унинг орқасидан чопди. Воқеалар шунақанги шиддатли тус олдики, қиз бундай ракетада очиқ космосга чиқиш хатарли-ку, деб айтишга ҳам улгуролмай қолди ҳатто.

Фуукс табуреткани люк остига қўйиб, Алисани унинг устига чиқариб қўйди. Айни вақтда у тинмай тушунтириб турарди:

— Ракета автоматик, керак жойга ўзи олиб бориб қўяди. Боравер, боравер, қўрқма, уёқда мутлақо хавф-хатар йўқ, адашиб ҳам қолмайсан. Тезроқ була қол! Кел, люкни ёпишга ёрдамлашиб юборай. Сен олдин ҳам учгансан-у, камарни қандай тақиб олишни биларсан-а?

Алиса энгашиб, кеманинг нимқоронғи хонасига кирди. Ичкаридан малла мушук сакраб чиқди. Унинг жаҳли чиққани башарасидан кўриниб турар, мўйловлари ҳар томонга диккайиб кетган эди. Тўғри-да, тинчгина дам олишга қўйиншмайди ҳеч қаерда!

Фуукс табуретка устига чиқиб олиб, люкни ёпиш билан овора эди.

— Эй, малика!— деб қичқирди у.— Гапимни эшит-япсанми?

— Эшитяпман.

— Шуни унутма фақат: ҳамма нарсага ишонавериш керакмас. Ҳамма нарсага ишонавермасанг, ҳаммаси жойида бўлади. Бу ҳақда Пашкага ҳам гапиргандим, лекин у яхши эшитмади-ёв. Сен унга эслатиб қўй, ҳамма нарсага ишонавермасин. Эшитяпсанми гапимни?

— Эшитяпман.

— Кейин, кўпам қолиб кетма уёқда. Чунки ишонмаслик қийин бўлаверади борган сари.

— Шошманг!— дея қичқирди Алиса люк ёпилаётганини кўриб.— Мен қачон қайта оламан? Бизни кутиш-япти-ку ахир!

— Хавотир олма, мен вақтни ушлаб тураман,— деб жавоб қилди Фуукс.— Уёқда қанча вақт бўлишингдан қатъи назар бу ерда бир соатдан ортиқ вақт ўтмайди. Фирма бунга кафолат беради.

Люк ёпилди ва Алиса эшитган охириги нарса шу бўлдики, Фуукснинг қайсидир боласи узоқдан туриб чинқирди:

— Дадамга ишонма, Алиса!

Кетма-кет шапалоқ овози эшитилди.

Алиса гира-ширада ўриндиқни бир амаллаб топиб ўтирди-да, чанг босиб кетган камарни тақди.

Олдинда ёзув ёнди: «Стартгача ўн секунд қолди».

Шу лахзадаёқ ёзув рақамлар билан алмашинди: 7...6...5...4...3...2...1...

9- Б О Б

СОВУТЛАР ТЕМИР-ТЕРСАҚКА

Алиса эски, секин учадиган кемага тушиб қолдим деб ишонган эди, лекин стартдан кейин уч минут ўтар-ўтмас олдинда иккинчи ёзув пайдо бўлди:

«Диққат! Ғоятда улкап сакрашга тайёргарлик».

Кемани гувиллаган овоз тутиб кетди. Алиса ўриндиққа яхшироқ жойлашиб олди-да камарни текшириб кўрди. Кейин яна олдинга қараганида «Қўнишга тайёргарлик» деган ёзув ёниб турарди.

Хирагина шуъла таралди. Алиса то ўзига келгунича ёзув тагин алмашинди: «Парвоз тугади».

Ана холос! Шошма, буларнинг бари бурунбой қариянинг қалтис ҳазили бўлмасин яна? Эҳтимол, у Пашкани ҳам мутлақо кўрмагандир, Алисани эса яқин орадаги биронта астероидга учириб юборгандир?

Алиса бир қўлида кўйлак билан иккинчи қўлида туфлини кўтарганча нима қиларини билмай турарди. Кийиниб олсамикан ёки аввал қаерга келиб қолганини аниқлагани маъқулми?

Шу пайт қиз полда алланима ярқираётганини пайқаб қолди.

Кейин энгашиб значокни олди: дельфин устидаги бола. Бу значокни фақат Пашкагина тушириб қолдирган бўлиши мумкин. Демак, қария Фуукс алдамабди. Пашка бу ерда бўлган. Шунингга ҳам шукр.

Алиса кўйлакни комбинезони устидан кийиб олди. Кенглиги етмаганидай, унинг этаги полда судралиб юрарди, бунақа кўйлакда югуриб ҳам бўлмайди. Туфлини-чи, кийиш шартмикан? Барибир кўринмайди-ку! Йўқ, яхшиси Фуукснинг гапидан чиқмаган маъқул. Балки бу ерда маликаларни туфлисидан билишар?

Мана, ҳаммаси бўлди энди. Алиса каюта ичида юриб кўрди. Унчалик ҳам қулай эмас-у, лекин чидаса бўлади.

У бориб люкни итарди. Люк ғижирлаб очилди-да, яна тепадаги ошиқ-мошиғидан чиқиб кетди. Яхшиям космосда шундай бўлмади, ўйлади Алиса.

У космодромни, кутиб олувчиларни кўришни кутганди. Ҳатто кубик билан пушти қоғозни ҳам тайёрлаб қўйганди.

Лекин кема ўрмондаги ялангликка қўнибди. Ҳаммаёқ дарахтлару буталар, бир томонда улар орасидан қийшайиб кетган тўсиқ кўриниб турибди.

Осмон бадқовоқ, булутлар жуда пастлаб сузаётир, ҳадемай ёмғир бошланиб қолиши мумкин. Сукунат ичида чигирткаларнинг чириллаши-ю, шамол япроқларни шитирлатиши эшитилади, холос.

Алиса узундан-узун этакларини сал кўтариб, люкдан сакраб тушди ва ракетани айланиб чиқди. Атрофда ҳеч ким йўқ эди.

Ялангликдан сўқмоқ йўл ўтган бўлиб, кема айнан унга қўнган экан.

Значок кўриниб қолмасмикан деб Алиса оёқлари тагига қаради. Балки из қолдиришга Пашканинг ақли етгандир. Йўқ, етмабди.

Алиса йўлга тушишга шайланиб люкни ёпди, гербли пушти қоғозга ўралган кубикни ҳовучида қисиб олди. Ёмғир бошлаб юбормаса бўлгани — сувга тушган мушукдай ивиб бориш хорижий маликага ярашмайди, албатта!

Сўқмоқнинг бир боши буталар ичида йўқолган, иккинчи томонга эса дарахтлар оралаб кетган эди. Алиса шу ёққа юрди.

Ёмғир бу ерда эрталабдан бери тинмаганга ўхшайди. Сўқмоқ сирпанчиқ, у ер-бу ерда кўлмаклар кўринади, майсалар томчиларнинг оғирлигидан эгилган. Алиса эҳтиёт бўлишга қанчалик уринмасин, этаги билан туфлиси барибир ҳўл бўлди. Оёқ остига қараб бораётгани учун ҳам у шох-шабба йиғиб юрган иккита аёлни нақ ўн қадам қолгунча пайқамади. Кейин тўхтаб уларга разм солди.

Аёллар ялангоёқ юришар, кийимлари ҳам увада эди. Алисага кўзлари тушгач худди йўлбарсни кўргандек қотиб қолишди.

— Кечирасизлар,— деди Алиса,— мен қўшни давлатнинг маликасиман. Бу ердан бир бола ўтгани йўқми?..

Унинг овози гўё аёлларни уйқудан уйғотиб юборган.

дек бўлди. Улар бирдан буталар орасига ўзларини уришди-ю, орқа-олдиларига қарамай қоча бошлашди.

— Тўхтанглар!— деб қичқирди Алиса.

Аммо уларни қувиб етиб бўлармиди! Айниқса мана бунақа рўдапо кўйлақда.

Балки Пашка бу ерда аллақачон бир балони бошлагандир?

Рицарларни Алиса кўрганича йўқ ҳали, лекин аёллар юрак олдириб қўйишганга ўхшайди.

Сўқмоқ катта йўлга олиб чиқди-ю, юриш енгиллашиб қолди. Алиса ҳатто этагини тушириб ҳам олди. Бирон карета учраб қолса қанийди? Умуман, бу ерда извош бормикан ўзи?

Булутлар орасидан қуёш чарақлаб чиқди, бирпасда ҳаммаёқдан ҳовур кўтарила бошлади. Ўрмон тугади, йул энди кенг дала бўйлаб кетарди.

Даладан эса гўё филлар подаси утиб, топтаб-янчиб кетгандай, яккам-дуккам буталару дарахтларда на япроқ, на шох-шабба кўринади, баъзиларининг ҳатто пўстлогини шилиб олинган. Кейин Алиса ҳамма ерда қандайдир темирлар ва латта-путталар сочилиб ётганини кўрди. Темирлардан қуёш нури акс этар, ҳовур кўтарилар эди.

Қиз яқинроқ борганида улар рицарларнинг аслаҳанжомлари экани маълум бўлди. Тепасига қадалган туяқуш пати синиб ётган дубулғалар, совутнинг кўкракка ва билакка кийинладиган қисмлари, найзалар, шамширлар, от ёпқичи, плашч, байроқ парчалари, ҳатто тақд синиги ҳам аралаш-қуралаш бўлиб ётарди.

Йўл чеккасидаги эман остида дубулға билан совутлар ортилган катта замбилғалтак турарди. Унда эса ғалати кийимдаги жиккаккина киши оёғини осилтирганча трубка тутатиб ўтирибди. Камзулининг ранги икки хил—ўнг томони қизил, чап тарафи кўк. Сирма шими эса аксинча—ўнг почаси кўку чап почаси қизил. Шинпакларининг учи қайрилма бўлиб, ўнг пойи қизил, чап пойи кўк тусда эди.

Бу кишининг жуссаси кичик бўлгани билан ёши катталиги кўриниб турибди. Ола-була сочлари калга қараб таралган, кўм-кўк кўзларининг атрофини ажини қоплаган, қирра бурнининг учи эса юпқа лабларига қараб эгилган.

— Салом,— деди Алиса яқинлашиб.

— Яхшимсан, малика,— дея алик олди жиккак ки-

ши. — Ҳа, сайр қилиб юрибсанми? Туфличаларинг ҳам лойга ботиб кетгандир?

— Ҳечқиси йўқ, қуриб қолади. Бу ерда нима бўлган ўзи?

— Бу ерда ўтган куни жанг бўлган. Роса катта уруш чиқди.

— Нимадан?

— Урушлар нимадан чиқарди дейсан. Арзлмаган нарсалардан-да. Граф Визислон Иккишоҳли мастлик пайтида Кўк Ура рицари, барон¹ Крипт Кўкмўйловни тўнка, галварс деб сўкди.

— Вой-бў, жуда чатоқ бўлибди-ку. Нима учун энди?

— Бекоргамас, албатта. Бу гап ҳақиқатлигини қиролликдаги ҳар бир одам яхши билади.

— Барон-чи?

— У ҳам қараб турмади — сен ўзинг тўнкасан, сен ўзинг галварссан деди. Бу гап ҳам тўппа-тўғри, ҳамма билади.

— Нима, иккаласи шунчалик уришдими?

— Жуда содда экансан-у, малика! Чет эллик эканлигинг шундоққина билиниб турибди. Бутун Уймит иттифоқи граф Визислоннинг тарафини олди, жанговар Ҳалқа ва Арқон жамияти эса барон Крипт учун кўксини қалқон қилди. Хуллас, тонг отгандан кун ботгунча уришишди ўзиям.

— Ким ғалаба қилди охирида?

— Балки, қандай ҳисобда ғалаба қозонишди, деб ҳам сўрарсан ҳали?— дея ҳиринглади ранг-баранг жиккак. — Ҳеч ким ғолиб чиқмади албатта. Агар билсанг, ҳеч қандай урушда ҳеч ким ғолиб чиқмайди — иккала томоннинг дабдаласи чиқади, холос. Бу ерда ҳам шундай бўлди. Ўлганлар билан ярадор бўлганларни йиғиштириб олишди-да, уй-уйларига тарқалиб кетишди. Бошқача айтидиган бўлсам, иккала тараф ҳам бўлғуси катта турнир олдидан танаффусга чиқишди. Айтганча, сен ҳам турнирга келган бўлсанг керак, хойнаҳой?

— Йўқ, мен бир танишимни излаяпман.

— Ким экан ўша танишинг? Мен бу ерда ҳаммани биламан-ку! Асилзодаларданми ўзи?

— У рицарь. Лекин сиз танимасангиз керак, чунки у ҳам чет эллик.

¹ «Граф», «барон», шунингдек, «маркиз» — ўрта асрлардаги дворянлик унвонлари. *Таржимон изоҳи.*

— Күринишидан қанақалигини айтиб кўр-чи бундоқ.
— Күринишидан болага ўхшайди, соябонли кўк шапкаси ҳам бор...

— Шошма-шошма, болага ўхшаш дедингми? Танийман уни. Оти Павел-а? Шу ердан ўтганига бир соатча бўлди-ёв. Космодромдан келаётган эди. Совутлар билан найзаларни кўрди-ю маҳкам ёпишиб олди. Алмашамиз дейди — тамом вассалом.

— Алмашдингларми?

— У совут, найза, қалқон ва шамширни олди, менга эса дельфин суратли значокдан унтасини берди. Очигини айтадиган бўлсам, значок тўплайдиган одатим йўқ, лекин начора — йигитча оёғини тираб туриб олди-да.

— Унга ҳақиқий қуролни бериб нима қилардингиз? Ёш бола-ку ахир!

— Уни ўзинг рицарь деб атаянсан-у, қанақасига яна ёш бола булсин. Рицарь эканлигини ўзи ҳам гапирди, керакли ҳужжатларни ҳам кўрсатди. Тўппа-тўғри. Кейин Қизил ёй ўқи деган ном олди ўзига. Менда десанг қизил бўёқ топилиб қолди — дарров унинг қалқонига ёй ўқининг суратини чиздик. Қарабсанки, ҳаммаси тахт бўлди бир зумда.

— Нима, бу совутлар сизникими?

— Энди меники. Жанг дуранг билан тугадими — тугади, ер эса менга тегишлими — тегишли. Бу жойни менга қиролимизнинг марҳум отаси совға қилганди. Ўзиям жуда даромадли дала экан-да. Агар билсанг, бу ерда энг камида ҳафтада бир марта жанг бўлиб туради.

— Бу жойни сизга нима учун беришган?

— Нима учун бўларди, хизматим учун-да. Мен қирол саройида хизмат қиламан, масхара¹ бўлиб ишлайман. Лекин бизда ойликнинг ўзига кун кўриб бўлмайди.

Алисанинг янаям таъби тирриқ бўлиб кетди. Демак, Пашка ўзига қилич-қалқон ҳам топиб олибди. Энди албатта бир балони бошлайди.

— Кейин у қаёққа қараб кетди?

— Қаёққа бўларди — шаҳарга-да. Фақат олдин от ҳам топиши керак. Отсиз рицарь рицарь бўптими?

— Лекин унинг пули йўқ. Значоклари ҳам тугаган бўлса керак.

¹ Қадимда қироллар саройида аснлзодалар учун эрмак бўлувчи масхаралар яшарди, кейин уларга тақлид қилувчилар — масхарабозлар пайдо булган. *Таржимон изоҳи.*

— Ҳақиқий рапарга пул керакмас, ҳамма нарсани тортиб олади. Уларнинг одати шунақа ўзи.

— Аммо Пашка унақа эмас...

— Балки олдин унақа бўлмагандир, энди эса барча рицарларга ўхшаб талончи, етимлар билан камбағалларни қон қақшатувчи ярамас, баттол босқинчи бўлмай иложи йўқ.

— Йўқ-йўқ! Сиз рицарларни ёмон кўраркансиз.

— Уларни нега яхши кўришим керак экан?.. Ҳа, бўпти, шаҳарга бориш керак энди.

— Мен ҳам сиз билан борсам бўладими? Бу жойларга биринчи келишим, ҳали яхши билмайман...

— Майли юравер, малика. Фақат рухсатноманг борми?

— Бор, мана

Масхара пушти қоғозни очиб, гербни томоша қила бошлади.

— Буни қара-я, — деди у бир маҳал.— Сен ахир яхши онладан экансан-ку. Бунинг устига бева ўғай қироличамизга холавачча жиян бўларкансан. Қойил-е!

— Менгайм айтишганди бу ҳақда,— деди Алиса.— Фақат уни сираям эслолмайман.

— Тўғри, қаёқдан ҳам эслай олардинг. Қиролича Изабелла сизларнинг мамлакатингиздан чиқиб кетганида ҳали жуда ёш эди. Сен-ку у пайтларда эмаклар юрган бўлсанг ажабмас. Ма, ушла ҳужжатларингни. Ҳаммаси жойида, шаҳарга борса бўлаверади.

Масхара замбилғалтакни дасталаридан тутиб аранг кўтарди ва шу заҳоти ташлаб юборди. Кейин белни чапгаллаганча, эгилиб тураверди.

— Шўрим қурсин,— дея ингранарди у.— Тағин бел оғригим тутиб қолди. Энди нима қиламан-а?

— Сизга бу совутларнинг нима кераги бор ўзи? Ҳаммаси қийшайиб, букилиб, абжағи чиқиб ётган бўлса...

— Уларни темир-терсакка топширамиз. Арзимаган чақа беришади эвазига, тўғри. Лекин камбағалчиликда шуям пул-да...

Масхаранинг кўзларида йирик-йирик томчилар пайдо бўлди ва юзларидан думалаб тушди. Жуссаси янада кичрайиб кетгандек эди.

— Келинг, мен ёрдамлашай,— Алисанинг унга раҳми келди.

Замбилғалтак анчагина оғир экан. Қари масхара

бунча очкуз бўлмаса-я, йиғирма килограммча ортибди узиям.

— Бир оз сабр қил,— деб юпатарди уни масхара.— Ҳов анави тепаликка етиб олайлик, уёғига мен олиб кетаман. Унгача бел оғригим зора қўйиб юборса. Сен яна уйлама, ўзининг ишини менга ташлаб қўйди деб...

Масхара Алисанинг ёнида шахдам юриб борар, ҳатто йўлдан бирон шох ёки тошни четга олиб ташлаш учун югурганча олдинга ўтиб кетарди ҳам.

— Мамлакатимизда анча турарсан?— деб сўради у меҳмондўст мезбондек мулозамат билан.— Дарвоқе, сен ошиқма, ўзингни қийнаб қўясан бунақада. Ижтимоий мавқеингга кўра жонингни жабборга бериб ишлашинг шарт эмас.

— Пашкани топдим дегунча орқамга қайтаман.

— Тўғри қиласан,— дея маъқуллади масхара.— Бу ерда узоқ туриб қолишдан фойда йўқ. Биз оми одамлармиз, турмушимиз ҳам қолюқ. Бир ҳовуч рицарлар билан князлар оддий халқни эзиб яшайди, халқ боёқши эса очлик ва хўрликда кун кўради. Шуям ҳаёт бўлди-ю! Қачон Уйғониш даври бошланаркин деб тоқатларимиз тоқ бўлиб кетди, сўрасанг. Балки ўшанда кўкрагимизга сал шамол тегиб қоладими¹. Хўш, сизлардаги аҳвол қалай?

— Бизда аҳвол яхши,— деди Алиса уч километрча югурган пайтидагидек чуқур нафас олишга уринар экан.

— Биз билан урушмоқчи эмасмисизлар мабодо?

— Ҳеч ким билан урушмоқчи эмасмиз.

— Бекор қиласизлар. Агар билсанг, бизни ҳозир осонгина босиб олиш мумкин.

— Мана, тепаликка ҳам етиб келдик,— деди Алиса масхарага ваъдасини эслатиб.

— Нимагадир юрагим санчиб қолди-я,— дея жавоб қилди масхара.— Кел, замбилгалаткин тепалик устига олиб чиқиб, бирпас дам олайлик. Нима дединг?

У замбилгалтак дастасидан ушлаб, гўё Алисага ёрдам бераётгандек қилиб кўрсатарди ўзини, ваҳоланки зиғирча бўлсин ёрдами тегмасди. Устига-устак, кўзлари жуда айёрона боқарди. Ҳатто Алиса шубҳаланиб ҳам қолди: масхара замбилгалтакни ўзи кўтаргани келмаганидан биронта лақма одамни пойлаб ўтирмаганмиди?

¹Уйғониш даврида маданият анча ривожланганини Алиса тарих дарслигидан яхши билади. Масхара бу давр қачон келаркан, деганида урта асрларда яшаётганига ишора қиляпти. *Таржимон изоҳи.*

— Нега энди от сотиб олмайсиз?— деб сўради Алиса.— Ишлар экансиз, ерингиз бор, мана, темир-терсак ҳам топширар экансиз.

— Мумкинмас, — деди масхара. — Асилзодалардан бўлмаганим учун. Қанийди иложи топилса. Тўғри, эшагим бор, лекин уни қиролнинг ҳайвонот боғига ижарага берганман — унда шаҳзодалар сайр қилишади, менга эса бундан пул тушиб туради. Э, нимасини айтасан, чиқимдор бўлгандан кўра, қаро терга тушиб бўлса ҳам замбилғалтакни ўзим олиб юрганим маъқулроқ. Модомики, асилзода бўлиб туғилмаган эканман, тежамкорликни ўзимга шиор қилиб олганман.

Тепаликнинг устига чиқишганда Алиса замбилғалтакни ерга қўйди-да, олдинга қаради. Пастда, водийда шаҳар кўринарди. Унинг ҳамма томони кунгурадор тош девор билан ўраб олинган, девор буржларига миноралар қад кўтарган. Шаҳар дарвозаси ёнида соқчилар туришибди, уларнинг совути қуёш нурида узоқдан ярқираб кўринади. Шаҳаргача бўлган оралиқда эса шудгор ястаниб ётибди, у ер-бу ерда похол томли кулбалар қораси кўзга чалинади. Шаҳардан қўнғироқларнинг жанги эшитилади.

— Гўзалми?—масхара хўрсиниб қўйди.—Табиатни севаман. Ҳа, дам олиб бўлгандирсан-а? Қани, кетдик.

— Яна бирпас турайлик.

10-БОБ

АЛАМЗАДА МАРКИЗ

Шу пайт от туёқларининг дупур-дупури, қурол-яроғининг жананг-журунги эшитилдию тепаликда ясангантусанган ва яланғоч шамшир тутган семиз рицарь пайдо бўлди. Унинг дубулғасидаги сипар — юзга тушириб қўйиладиган симтўр кўтарилган бўлиб, қизил бурни билан мушукники сингари малла мўйловлари диккайиб турарди. Орқада эса рицарнинг узун найзасини эгарга кўндаланг қўйиб олган, пахмоқ сочли ва чарм камзулли ёш яроқбардори от чоптириб келарди.

— Қани у?— дея бўкирди рицарь Алисанинг ёнида от жilовини тортиб.— Қани у аблаҳ?

— Қимни сўраяпсиз, муҳтарам маркиз Фафифакс?— сазол берди масхара.

— Мен уни парчалаб, ўн тўрт бўлакка бўлиб таш-

лайман! Ёки янада кўпроққа — саккизтага бўлиб ташлайман! — деб қичқирарди рицарь.

— Нақадар саводсизлик-а, — масхара Алисага шивирлади. — Менимча, у мутлақо мактаб кўрмаган. Тўғримасми?

Алиса бош ирғади.

— Нималар деб пичирлашяпсизлар? — дея дўқ қилди рицарь. — Мен билан ҳазиллашишнинг оқибати ёмон бўлади-я! Уни балки сизлар яшириб қўйгандирсизлар? Грико, замбилғалтакни кўриб боқ-чи.

Яроқбардор от устида яқинроқ келди, лекин замбилғалтакни кавлаштириб ўтирмади.

— Эҳтиётроқ бўлинг, маркиз, — деди масхара. — Замбилғалтак меники, мен эса жаноби олийларининг арзандаси эканлигимни унутиб қўйдингиз.

— Ҳаммасига тупурганим бор, — деб тўнғиллади рицарь, кейин изоҳ берган бўлди: — То қулларимни озод қилган ярамасни қидириб топмагунимча. Бировнинг мулкига кўз олайтириш нимаси? Қим унга шундай ҳуқуқ берди?

— Эҳтимол, бу зўрлик ҳуқуқидир?

— Зўри — мен ўзим. Кеча ўттиз бир соат эгардан тушганим йўқ, учта девни йиқитиб, битта аждарҳонинг калласини узиб ташладим. Ҳали эшитмадингларми?

— Бу ҳаммаёқда дув-дув гап, жаноб маркиз, — деди масхара. — Мана, хорижий малика сизнинг катта турнирдаги қатнашувингизни кўргани атайлаб келибди.

— Грико, тўнка бўл! — деб қичқирди рицарь. — Мен малика билан саломлашишим керак.

Яроқбардор Алисага кўз қисиб қўйди — у қотмагина, чайир, офтобда роса қорайган, ҳатто мўйлови чиқмаган жуда ёш йигит эди. У ерга сакраб тушди-да, жаноби оёғини қўйиши учун рицарининг оти ёнига бориб энгашиб турди.

Хўппа семиз рицарь эгардан қийшайиб, яроқбардорининг елкасига қўйган оёғига бор оғирлигини ташлади. Унинг оғир этиги остида йигитнинг умуртқа суяги синиб кетмасмикан, деган хаёлда Алиса қўрқиб ҳам кетди. Лекин Грико ҳеч нима бўлмагандай, қаддини тиклади-да, маркиз ўзига оро бераётганидан фойдаланиб Алисага деди:

— Эътибор қилма. Жуда бақувватман, менда сув ташиса ҳам бўлади.

Рицарь Алисага яқин келиб, темир қўлқопида малла мўйловини текислаган бўлди:

— Сизни кўргангидан хурсандман, малика. Эрга тегмаганмисиз?

— Йўқ,— деди Алиса. — Хаёлимга ҳам келмаган ҳали.

— Кўнглимнинг маҳбуби бўлишни истамайсизми?— деб сўради маркиз.

— Бу ҳақда ўйламаган эканман,— дея жавоб қилди Алиса.— Қолаверса, бу ерда вақтинчаликман.

Рицарь яқинлашиб қўлқопида кўйлак енгини ушлаб кўрди.

— Ажойиб мато экан!— деб хитоб қилди у.— Бизда бунақаси йўқ, чет элники эканлиги кўриниб турибди. Сиз гўзал экансиз, ойимқиз!

— Эътибор берма,— деб шивирлади яроқбардор.

— Кечирасиз, маркиз,— деди масхара.— Аллақандай рицарь ҳақида гапираётирмидингиз боя?

— Э, уни эслаш ҳам кўнглини оздиради. Айниқса шундай кўнглили пайтда. Қандайдир болапақир сотишга олиб кетилаётган қулларимни кўриб қолибдию озод қилишга журъат этибди.

— Ўзимизнинг рицарми?

— Йўқ, бегона. Герби — Қизил ёй ўқи.

Масхара Алисага ўгирилиб шивирлади:

— Ўшанинг ўзи.

Алиса ҳам тушунганди.

— Кейин у қаерга кетибди?— деб сўради масхара.

— Қаерга кетибди? Билганимда қувиб етиб парчалаб ташлардим. — Маркиз мўйловларини қимирлатди-да, кейин аста қўшиб қўйди:— Шаҳарга йўл олган бўлса керак. Унинг устидан қиролга бир шикоят қилай, безорилиги учун бошлаб адабини беришади. Лекин гап бундамас ҳозир...

Рицарь яна Алисага ўгирилиб, тантана билан деди:

— Ҳузурингизда тиз чўкиш ниятим бор.

— Мумкин эмас, жаноби муҳтарам,— деди яроқбардор,— чап тиззангиз занглаб қолган.

— Ўнг тиззамда чўкка тушаман.

— Нималар деяпсиз, маркиз,— деб гапга аралашди масхара.— Ўнг тиззада фақат қирол ҳузуридагина чўкка туриши мумкин. Биров билиб қолса, жаноби олийларига етказадн-я.

— Ким етказадн?— дея ажабланди маркиз.

— Мен-чи?— деб сўради масхара.— Албатта етказаман.

— Тўғри, сен албатта етказасан,— деди рицарь.— Ке-

чирасиз, маллика, таъзим бажо келтириш бекор қиллинади.

— Мен барибир етказаман,— дея масхара муғомби-роиа илжайди.

— Мен таъзим қилмадим-ку!

— Лекин шуни хоҳладингиз-да.

— Бу олижанобликдан эмас.

— Мен ҳам олижаноб эмасман-да. Пулни яхши кўраман.

— Масхара, менда пул нима қилсин?—деб ҳайрон бўлди рицарь.— Шамшир билан найзам бор, холос. Шоншавакатни шулар орқали топаман.

— Одамфурушлик ҳам қилиб турасиз-ку.

— Қарзини узишга тўғри келиб қолганди-да. Ортиқча бир тийиним ҳам йўқ. Шунинг учун қулларимни сотдим, барибир улар дангаса эди.

— Ҳа, майли, етказмайман,— дея кўнди масхара,— Фақат битта шартим бор. Замбилғалтагим оғир, шаҳаргача олиб боролмайман. Яроқбардорингиз менга ёрдам берсин.

— Унда менинг найзамни ким кўтаради?— деб таажжубланди маркиз.— Қолаверса, мулозимсиз юришим ҳам ярашмайди.

— Ярашганда қандоқ,— дея гапга қўшилди яроқбардор.— Кеча кун бўйи менсиз юрдингиз, онангиздан пул олгани, кейин карта ўйнагани, кейин овқатлангани кетдингиз. Менсиз юрсангиз ҳам бўлар экану!

— Кеча девлар билан олишганман,— деб эътироз билдирди маркиз.

— Бас,— деди масхара қатъий овозда. Унда шундай овоз пайдо бўлганидан Алиса ҳатто ажабланди.— Кетавринг, маркиз, биз сизни саройдан топамиз.

Масхарага хавфсизраб қараб турса ҳам маркиз ҳануз иккиланарди.

Алиса замбилғалтак ўзига қолса қандай қийналишини ўйлади-ю, дарров рицардан ўтиниб сўради:

— Маркиз, шахсан илтимос қиламан, яроқбардорингизни қолдириб кетинг бизга.

Чораси топилди. Масхарага бўйсуниб бошқа-ю, хорижий маликанинг илтимосини адо этиш — бошқа гап.

— Гузал оймқизнинг илтимосини рад этолмайман. Марҳамат, қолаверсин.

Рицарь отга миниб олишига уч кишилаб ёрдам қилди. Грико унга найзани узатди.

— Оғиргина-я,— дея тан олди рицарь.

— Сиз унчалик шошманг,— деди масхара.— Аста-секин бораверинг. Турнир ҳали-бери бошланмайди. Ҳатто сояроқ жойда бирон соат мизғиб олсангиз ҳам бўлади.

— Дам олинг, маркиз,— деб масхарани қўллаб-қувватлади Алиса. Рицарь шаҳарга қанчалик кечроқ борса, Пашкага шунчалик яхши бўлишини у тушунарди.— Ёрдамингиз учун раҳмат.

— Саройда учрашгунча,— деди маркиз ва отининг бошини бурди.

Масхара муюлиш ортида маркиз кўздан ғойиб бўлгунча кутиб турди ва кейин:

— Қани, кетдикми бўлмаса?— деди.

— Кетдик,— дея маъқуллади Грико.— Менинг отимни ола қолинг.

Улар пастга, шаҳарга қараб йўл олишди. Яроқбардор олдинда замбилғалтакни ғилдирашиб борар ва аҳён-аҳёнда Алисага қараб жилмайиб қўярди. Алиса сал орқада хорижий кўйлагининг бир чеккасини тутганча кетяпти. Масхара эса отни етаклаб паст овозда хиргойи қила бошлади:

*Ғаройиб шаҳар Жангленирга
Ҳамма тўпланди зўр турнирға,
Энг довурак ким эканин
Аниқлайди Жанглеканин.*

— Кечирасиз,— дея Алиса унга ўгирилди.— Наҳотки бу шаҳар ҳам Жангле — кўп нуқта деб аталса?

Масхара елкасини қисди:

— Бу шаҳарни ким қандай атаса атайверади. Чунки ҳамма ғирт саводсиз.

11- Б О Б

БОШҚА ЖАНГЛЕ...

Шаҳар дарвозаси олдидаги хандақнинг осма кўприги туширилган, панжара эса кўтарилган. Дарвозанинг икки томонидан деҳқонлар, баланд шляпали шаҳарлик эркаклар, башанг юбкали шаҳарлик аёллар, қора жубба кийиб, белини чизимча билан боғлаб олган роҳиблар ўтиб туришарди. Узун занжирга боғланган ярим яланғоч қуллар турнақатор бўлиб, ҳорғингина қадам ташлашадн.

— Кўряпсанми, Алиса,— деди масхара улар кўприк олдида шаҳарга кириш учун навбат кутиб туришар экан,— айрим болалар ўрта асрларга интилишади, гўё бу ерда саргузаштларга тўла ажойиб ҳаёт бор — рицарлар далада от чоптириб, қалъаларни қамал қилишади, деб ўйлашади. Рицарлар эса, агар билсанг, анча жоҳил ва шафқатсиз одамлар бўлишган. Бу ердагиларнинг кўпчилиги учун ҳаёт мутлақо лаззатли эмас.

— Биламам,— деди Алиса.— Мактабда ўтганмиз.

— Ҳар хил ўтиш мумкин,— давом этди масхара.— Сен балки нималарнидир эслаб қолгандирсан, аммо дўстининг бу қулоғидан кириб нариги қулоғидан чиқиб кетаверибди айтилган гаплар. Ана шунақа хаёлпарастлар туфайли қанчадан-қанча кўнгилсизликлар юз беришини хаёлингга ҳам келтиролмайсан.

— Сиз кўп нарса биларкансиз,— деди Алиса.

— Ёш масхара эмасман, ҳар қалай... Қани кетдик.

Соқчилар ойболталарини тушириб, йўлни тўсишди.

— Кимсизлар?— деб сўради улардан бири.

— Танимаяпсанми, хумпар?— дея ўшқирди масхара йўғон овозда.

— Қиролнинг масхараси Фу-фуга ўхшаяпсан-у, лекин бунга аниқ ишончимиз йўқ,— деб жавоб қилди соқчи.— Отни қаердан олдинг?

— От меники эмас, маркиз Фафифаксники. Мана, яроқбардори ҳам бор.

— Тўғри,— деди иккинчи соқчи.— Энди манави қизча кимлигини аниқлаш қолди.

— Мана,— Алиса уларга қоғоз билан кубикни узатди.

— Соқчи кубикни кафтида салмоқлаб қайтариб берди:

— Ҳақиқий.

Кейин пушти қоғознинг уёқ-бу ёғини айланттириб кўрдиди-да, чақирди:

— Эй бошлиқ! Буёққа қарагин-а, ким келганини кўрасан.

Девордаги эшикдан тепасига хўроз патлари қадалган дубулғали учинчи соқчи чиқди. У қоғозни юлқиб олиб уришиб берди:

— Нима бало, кўрмисан? Пуштиранг рухсатномани оддийсидан ажрата олмадингми? Бу камида малика бўлади-ку!

— Унинг устига хорижий малика,— деб қўшиб қўйди масхара.

— Хорижий эканлигини кўриб турибман. Ўзимизникиларнинг ҳаммасини танийман. Ҳазрати олиялари,—соқчилар бошлиғи Алисага қаради,— сиз бева ҳазрати олияларининг холавачча жияни бўлмайсизми мабодо?

— Булганда қандоқ,— деди масхара.

Бу орада орқада навбат кутиб турганлар кўпайиб кетди, айримлари: «Нима, бу ерда кечгача кутишимиз керакми?»— деб вайсай бошлашди.

— Учир овозингни!— дея дағдаға қилди соқчилар бошлиғи.— Биз постда турибмиз! Ўз вазифамизни бажар-япмиз!

Кейин бутунлай бошқа овозда давом этди:

— Сиз жаноби олиялари саройдаги кошонага, ванаги хонага боришингиз керак. Мана калит.

Соқчилар бошлиғи тилла суви юритилган катта калитни олиб Алисага узатди:

— Меҳмондўст Жанглерасвога хуш келибсиз!

Яроқбардор замбилғалтакни кўтариб йўлга тушганида эса соқчилар бошлиғи Алисанинг қулоғига пичирлади:

— Агар контрабанда чой ёки тўр олиб келган бўлсангиз, яхши баҳода оламан.

Масхара эшитиб қолиб илжайди:

— Кечга қолдинг. Ҳаммасини аллақачон сотиб олганман.

— Ҳа-я, айтганча,— соқчилар бошлиғининг ҳафсала-си пир бўлди.— Сенга бас келиб бўлармиди? Ўзиям нақ чегарага бориб пойлаб тургандирсан?

Дарвоза ичкарасидаги майдондан ўтишгач улар нима-си биландир бошқа Жангле — кўп нуқтадаги Ёдгорлик кўчасига ўхшаб кетувчи тор кўчага кириб қолишди.

— Сен, Алиса, ҳозирги гапимга хафа бўлма,— деди масхара,— бўлмаса ундан қутулолмасдик. Хорижий малика яширинча мол олиб келмаслигига у ўла қолса ҳам ишоналмайди ахир.

— Тўғри,— деб маъқуллади яроқбардор.— Хўш, энди қаерга борамиз?

— Юқимни олиб боришга ёрдам беринглар, кейин саройга борасизлар.

— Мен саройга бормаи қўя қолсам-чи? Бу ерда яшаб қолмоқчи эмасман-ку, ахир. Пашкани топдим дегунча орқага қайтаман.

— Уни шу тобда қаердан ҳам излардинг? Менинг ёрдамимсиз ҳеч нима қилолмайсан. Бўлмаса гап бундай:

сен саройдаги кошонангга бориб турасан, мен эса дўстнинг яна қандай ҳунар кўрсатганини суриштириб кураман. Уни топган заҳотим дарҳол хабар қиламан. Хуллас, биринчи ёрдамчингман. Менга ёқиб қолдинг, бу ердаги тартиблар эса мутлақо ёқмайди.

— Масхаранинг гапига кир, малика,— деди яроқбардор.— Бутун бошли қиролликда бунчалик шум ва қув одамни топиш қийин.

— Яроқбардор эса сен билан боради,— деди масхара.— Ҳар эҳтимолга қарши-да. У қувноқ ва ҳалол йигит, болалигидан биламан. Ота-опаси билан қўшни эдик.

— Ойим ҳалигача сизни мақтаб юради.

— Бўпти, кўпам валдирайверма. Мен сарой фитнесчилариданман-а, бунақа гапларни ёқтирмайман.

Улар қоронғи, ўта тор кўчага бурилишди — икки томондаги уйларнинг томи деярли туташиб кетгудай эди — бир дарвоза ёнига келиб тўхташди. Унинг тепасидаги занглаган лавҳага шундай деб ёзилган эди:

ТЕМИР-ТЕРСАҚ ҚАБУЛИ

*Эски кастрюлькалар, совут, қалқон, қозон,
аждарҳонинг тангалари, бошқа хил қора ва рангли
металларни топширинг. Баҳоси келишиб олинади.*

— Шу ерда хайрлашамиз энди,— деди масхара.— Грико сени саройга олиб боради, мен эса жангга киришаман — ҳар бир дубулға учун савдолашиш керак-да. Ўзимга қолса-ку жинимдан баттар ёмон кўраман-а бу ишни...

12- БОБ

МАЛИҚА УЧУН ВАННАХОНА

— Сарой узоқдами?— деб сўради Алиса яроқбардордан.

— Уш минутларда етиб қоламиз,— Грико Алисадан икки қаричча баландроқ ва жуда келишган йигит эди. Ундан яхшигина спортчи чиққан бўлармиди.

— Спортнинг бирон тури билан шуғулланасанми?— деб сўради Алиса.

— Омад кулиб боқса, рицарь бўламан.

— Бу ахир спорт эмас-ку!

— Эҳтимол, лекин бу — ҳаёт. Сен ўзинг нима иш қиласан?

— Мен маликаман.

— Дарвоқе. Эрга текканингдан кейин минорада ўтирасан-да ҳаммаёқни томоша қилиб.

— Жуда бунчаликмас. Бизда одамларга муносабат мутлақо бошқача. Айтганча, сен мактабда ўқиганми-сан?

— Роҳиблар қўлида бир йил сабоқ олганман. Ҳатто ўқишни ҳам биламан, босма ҳарфларда бўлса, албатта. Лекин бунини маркиздан сир тутаман, бўлмаса ҳайдаб юборади-да. Ўзи, шундай ҳам жуда қийинчилик билан топганман бу жойни. Менга бунақа улуғвор жой топиш учун ота-онам озмунча куйиб-пишдим, агар билсанг!

— Ўқишни давом эттирганинг маъқулроқ эмасмикан?

— Кейин нима қиламан? Қотиб бўламанми? Ё мастирга бораманми?

— Ҳа, буёғиям бор, айтмоқчи. Лекин, ҳар қалай, ўрнингда бўлганимда ўзимга бошқа бирон иш топишга уринардим. Денгизчи ё саёҳатчи бўлардим эҳтимол.

— Менга қара,— дея аччиқланди яроқбардор.— Нима, асилзодаман деб энди эркак кишига ақл ўргатмоқчимисан?

Алисанинг кулгиси қистади.

— Нимага ишшайсан?— деб ажабланди яроқбардор. Ҳарҳолда у тузуккина йигит эди.

— Шунчаки ўзим. Бунақа гаплар ғалати туюларкан.

Шу пайт тўртта хизматкор пардаларига герб тасвири туширилган ёпиқ тахтиравонни кўтариб ўтиб қолишдию икковлари йўл бериб, деворга қапишиб туришларига тўғри келди. Хизматкорлар оғир-оғир нафас олишар, биттаси ҳатто оқсоқланарди.

— Айтганча, ўша рицарь ким бўлади ўзи сенга?— деб сўради Грико.— Куёвингми дейман?

— Йўқ, ўртоғим,— дея жавоб қилди Алиса.— Иккаламиз биргаликда илмий иш билан шуғулланамиз.

— Юлдуз санайсизларми ё жодугарлик қиласизларми?— деб сўради яроқбардор.— Тағин жодугар бўлиб, бирон балога дучор қилма мени!

— Наҳотки жодугарга ўхшасам?

— Улар жуда маккор бўлади-да. Агар жодугар жодугарга ўхшаганда-ку ҳаммасини тутиб олиб ёқиб юбориш осон эдия — қутулардик қўярдик.

— Йўқ, мен жодугар эмасман, чин сўзим,— деди Али-

са.— Пашка ҳам ҳеч қанақа рицарь эмас. Мабодо рицарлар сайёрасига тушиб қолсам, саргузаштларга роса мириқардим, деб тасаввур қилади, холос.

— Нима, ўзингларда рицарлар йўқми?

— Сираям.

— Жуда зерикарли яшар экансизлар-да.

— Ҳаётимиз сизларникидан анча қувноқроқ. Балки бизнинг мамлакатимизга бориб, бир томоша қилиб келарсан?

— Йўқ, мен чет мамлакатга боришдан қўрқаман. Сизларда ҳаммаёқ аждарҳо, жодугарларга тўлиб кетган.

Грико билан баҳслашиш бефойдалигини Алиса тушунди. Бировга у ҳеч қачон кўрмаган нарсани тушунтириб бўлармиди? Алисага бу ер зерикарли туюлса, Грико учун аксинча, албатта.

— Лекин керак бўлса, менга ёрдам бероласанми?

— Жон-дилим билан ёрдам бераман,— деди Грико. — Айниқса, маркизининг душмани бўлган дўстинг учун — очингни айтганда, хизматкори бўлсам ҳам бу семиз тўнкани асло жиним суймайди. Фирт аҳмоқ, ўлгудай қурумсоқ, ашаддий қиморбоз, мияси айниган пияниста у. Деҳқонларининг ярмини қул қилиб сотиб юборди — зигирча одамлиги қолдими шундан кейин. Аммо лекин ундан эҳтиёт бўлиш керак. Аҳмоқ бўлса ҳам жуда муғомбир. Нима, сен у гапимизга кириб дам оляпти ҳозир, деб ўйлаяпсанми? Э, йўқ, маркиз унақа анойилардан эмас. Ҳойнаҳой, дўстингни турмага тикиш учун қирол ҳузурида унинг гўрига гишт қалаб ётибди!

— Вой, нима қилсак экан-а?

— Масхарасиз ҳеч нарсга қилолмаймиз. Фу-фу сарой одами бўлишига қарамай анчагина дуруст. Эгри кўчада у билан қўшнимиз. Нимагаки эга бўлса, барига пешона тери билан эришди.

Сарой ниҳоятда бетартиб қуриб ташланган баҳайбат, бесўнақай бир бино экан. Гўё энг бошида кимдир устунлари ва миноралари бўлган уч қаватли уй қурган-у кейин, қўшимча хоналар керак бўлиб қолганда, четларига икки қаватдан қўшган. Сўнгра эса хоҳлаган одам қўшимча бинолару минораларни пала-партиш, ўлда-жўлда қуриб ташлайверган.

Бошдан-оёқ совутга ўралган, ташқарига нафас олиш учун бурнию, эшитиш учун қулоқларигина чиқиб турган соқчи Алисанинг ҳужжатларини текширгандан кейин йўл кўрсатди:

— Сиз, малика, учинчи подъезддан иккинчи қаватга чиқиб, ўннга буриласиз-да, йўлакнинг охиригача борасиз. Ун олтинчи хона. Аммо маҳрамингиз йўлакда ётишига тўғри келади, унга бирон нима тўшаб берармиз.

Алиса эътироз билдириб, Грико менинг маҳрамим эмас, дейишга оғиз жуфтлаганди ҳамки, яроқбардор уни чимчилаб қўйди ва қиз дарҳол тушунди.

— Узиб олай дединг-ку,— деди у Грикога соқчидан нарироқ кетишгач.— Кўкариб чиқмасайди ҳали.

— Кечирасан мени, лекин оғзингдан гуллаб қўйганингда ҳовлида маркизни кутиб ўтиришимга тўғри келарди. Ҳолбуки сенга ёрдамим тегиб қолиши мумкин.

Сарой кўпдан бери ремонт қилинмагани кўришиб турибди: бўёқларнинг ранги униққан, ҳар жой-ҳар жойдан сувоқлар кўчиб кетган, дераза ойналари умуман кўринмайди.

Улар қоронғи зинадан иккинчи қаватга кўтарилишди ва йўлак охиридан ўн олтинчи хонани араб топиди. Эшиги ҳам қуриб-қовжираб кетибдими, Грико кучана-кучана зўрғатдан очди.

Хонада гилам кўп экан, нафақат пол, деворлар ҳам гиламга тикилиб кетганди. Бир бурчакдаги каравот устига икки думли қушлар сурати тикилган бинафшаранг гулкўрпа ёпилган. Каравот эса шу қадар кенги, унга Алисанинг бутун синфини сиғдирса бўлади. Тўғри, чойшаб йўқ экан, лекин полда ҳар хил ҳайвонларнинг териси ётибди. Хонада каравотдан ташқари баланд, ўймакор суюнчиқли иккита ёғоч стул ва узун сандиқ ҳам бор эди. Бор-йўқ мебель шу.

Алиса эшиги очиқ турган иккинчи хонага бош суқиб кўрди.

— Ваннаглар шуми ҳали?!

— Нима қипти?— дея ажабланди Грико.— Роса ҳашаматли жойда турадиган бўлдинг-да, малика.

Ванна дейишгани ётқизиб қўйилган, бир томони очиқ ёғоч бочка экан. Унинг ёнида тувак ҳам турарди.

— Ҳожатхонаси ҳам бирга экан-да, — деб кесатди Алиса.

— Нима дединг?— Грико тушунмади.

— Бунақа ҳашамат ичида ўзларинг тураверинглар,— деди Алиса.— Қирол саройимиш тагин!

— Лекин бизда ўрта асрлар-ку ахир!— дея даврини оқлашга уринди Грико.

— Бунақа ўртасидан ўргилдим!— Алиса хонага қай-

тиб, деразага яқинлашди. Дераза ойнасиз бўлиб, майда ёғоч панжарадан иборат эди. Ташқарида, саройнинг орқа томонида эса стадион кўринарди.

Бироқ унчалик баланд бўлмаган ёғоч трибуналар қуршовидаги майдонда одатдаги дарвозалар кўринмасди.

— Бу ерда футбол ўйнайсизларми?—деб сўради Алиса.

— Футболнинг нима у, малика?—дея ҳайрон бўлди яроқбардор.

— Бўлмаса бу майдонда нима қилишади?

— Бу ахир турнирлар майдончаси-ку, унда шавкатли рицарлар ҳаёт-мамонт жангига киришади,—деб тушунтирди Грико.—Буни ҳатто ёш болалар ҳам билади!

— Бизда рицарлар йўқ бўлиб кетган, деб боя айтудим-ку сенга.

Яроқбардорнинг кўзлари ялтираб, бурун катакларни керилди. У топталган, тупроғи ўйнаб ётган шу майдончага суқатой бола шоколадга қарагандек кўзлари ёниб қарарди.

— Дўстинг, Қизил ёй ўқи рицари бахтли экан,—дея ҳаваси келди Гриконинг.—У буюк рицарлар билан куч синашиб кўриш ҳуқуқига эга энди. Агар аслзодалардан бўлганимда мен бу майдондан асти чиқмасдим.

— Ғирт тентак экансан-у,—деди Алиса.—Бекордан-бекорга ўлиб кетишингдан нима фойда ахир?

— Қўявер буёғини, зеркиб яшагандан кўра муҳораба майдонида жон берган маъқул!

Алиса бу нодон ўсмирга жавоб беришга чоғланган ҳам эдики, таниш хирилдоқ овоз эшитиб қолди;

— Қалай, малика, яхши жойлашиб олдингми?

— Вой, келдингизми?—дея у эски таниши томон отилди.—Айтинг, бирон нима билдингизми-йўқми?

Масхара аввалги кийимида эди, фақат шляпасини шиқилдоқчалар осилган ва икки учи баланд қалпоқчага алмаштириб олибди.

У маъюс бош чайқагани, шиқилдоқчалари шиқиллаб кетди.

— Шаҳарда ҳеч нима билолмадим, кейин маркиздан олдинроқ бориш учун саройга ошиқдим. Учиб етиб борганимда эса жаноби олийлари қўл юваётган экан. Бу — чет элдан келган янги одат. Қўл юваётган пайтида эса қиролни чалғитиб бўлмайди.

— Нима, унга ҳеч нарса демдингизми?

— Нафақат мен, арз қилишга суқилаётган маркиз ҳам бирон нима дейишга улгурмади. Унга тушлик ов-

қат тугагунича кутиб туриш буюрилди. Хуллас, қани бўлинглар, емакхонага югурамиз. Мен келганинг ҳақида ўғай қироличага шипшиб қўйдим. Умуман олганда, у тузук аёл, бу ерда сиқилипти жуда. Мана энди икковингиз бир бўлиб зерикмайсизлар—танишлар, қариндошлар ҳақида суҳбат дегандек...

Алисанинг назарида масхара унга истехзоли қараб тургандек туюлди.

— У мени эсларканми?

— Бўлмаса-чи. Кичкиналингингда сени ўйнатиб юрган ахир. Ҳар гал онанг отангни сафарга кузатиб кетганида сени холанг Изабелланинг қўлида қолдиришардида. Қисқаси, ундан умидим катта.

«Иш расво,— деб ўйлади Алиса.— Бу рицарлик мамлакати бошимга бало бўлди-ку! Қайтганимиздан кейин Пашка билан нақ бир ҳафтагача гаплашмайман. Қайтасак агарда...» Ҳойнаҳой қиролича кампир Алиса бегоналигини билиб қолади ва шундан кейин бошланади тўполон... Қимлигингни, қаердан келганингни тушунтириб беролмайсан-ку ахир! Жодугар деб гулханда ёқиб юборишади — тамом вассалом.

— Юра қолинглар энди тезроқ,— деб шоширди масхара.— Ҳамма аллақачон стол атрофидан жой эгаллаб бўлди. Сен эса, Грико, ҳовлига чиқиб, хизматкорларнинг олдига бор, бироқ нима билан қорнингни тўйғазिशар. Турнирда кўришгунча.

— Омон бўл, Алиса,— дея хайрлашди яроқбардор.

Алиса қўлини узатди, лекин Грико унга тегншга ботинолмади, таъзим қилди-ю, жўнаб қолди.

Алиса билан масхара қоронғи йўлақлар ва аранг ёритилган зиналардан анча юришди. Бир жойда йўлларнинг каламуш кесиб ўтди, бошқа ерда бойқушни ҳуркитиб юборишди. Масхара қўлида керосин лампа кўтариб борар, унинг шуъласидан узун ва қўрқинчли, худди жонлидай ҳаракатчан соялар пайдо бўларди. Масхара эса бетиним тўнгилайди:

— Аксига олиб дўстинг қулларни озод қилиб юборганини қара-я! Майли, бировнинг отини тортиб олсин, ўзини саваласин, талаб кетсин эди нари борса. Рицарь учун бу унчалик айб эмас. Аммо лекин қулларни озод қилиш — бориб турган жиноят-ку ахир! Энди уни қандай қутқарамиз ақлим етмаяпти...

— Мабодо сиз унинг ўрнида бўлганингизда наҳотки

кулларни халос этмасдингиз?— деб сўради Алиса. Аслида сўрашга ҳожат йўқ, масхаранинг жавоби аён эди

— Бу ғирт бемаънилик!— дея чўрт кесди у.— Худди Дон Кихот шамол тегирмонлари билан жанг қилганидек гап!

— Қим дедингиз?— Алиса анқайиб қолди. Чунки бу китоб ҳақида шу ердагиларнинг биронтаси эшитганини хаёлига ҳам келтирмаганди-да.

— Шунақа бир рицарь бўларди. Балки оти бошқачами-ей. Нимага эди?

— Шундай, ўзим.

— Бировнинг қулини қутқариш — қўшнингнинг чўнтагига тушиш билан баробар. Бошқаларнинг қулини мен ўла қолсам озод қилмасдим.

— Лекин Пашканинг тарбияси мутлақо бошқача-да. Ерда қуллар йўқ ахир, тушунасизми? Бизга келиб қолсангиз билмадим, қандай ҳунарлар кўрсатардингиз? Шунда сизни гулханда ёқиш керак бўлармиди?

— Мени ёқиш мумкинмас — қирол хизматидаман. Мени фақат жаноби олийларининг ўзигина гулханда ёқиши мумкин, холос. Майли, қуйнаверма кўпам. Бирон чорасини топармиз. Яхши одамлар ҳам бор дунёда.

13- Б О Б

ҚИРОЛНИНГ ЗИЁФАТИ

— Кўзингга қара, бу ерда зина бор,— дея огоҳландирди масхара улар, ниҳоят, катта залга чиқишганида.

Шифти баланд, буруқсаётган машъалалар ва шамлар билан ёритилаётганига карамай нимқоронғи залнинг қарийб ярмини «П» шаклидаги стол эгаллаган эди. Дастурхон ноз-неъматларга тўлиб кетган, унинг атрофидаги суянчиқсиз ўриндиқларда эса камида юзтача киши ўтирарди. Тўрдаги тахт устида қирол, икки томонидан эса сарой аҳли ўрин олган.

Стол атрофида қовурилган ғоз ва чўчқа боласи солинган патнисларни кўтариб хизматкорлар югуришади. Уларнинг орқасида эса патнисларда бирон мазалироқ нарса тушиб қолмасмикан, деган умидда този итлар эргашиб юришибди.

— Кани, малика, бардам бўл буёғига,— деди масхара, — томошани бошлаймиз.

Бирдан у қўлларини ерга тираб, оёқларини осмондан қилиб турди. Қалпоқчасининг учлари тош полга тегди.

Масхара шу алфозда қўллариди юриб стол томонга йўл олар экан, тинмай чийиллай бошлади:

— Мен маликани олиб келдим, у эса менинг қалбим билан жисмимни остин-устун қилиб юборди! Войдод! Энди ҳеч қачон оёғимга тура олмайман-ку! Войдод!

Унинг сўнгги сўзлари стол атрофида ўтирган рицарлар ва сарой аъёнларининг момақалдироқдек қаҳқаҳаси остида кўмилиб кетди. Кулоқни батаиғ қиладиган хоҳлашлардан гўё шифт зирилларди.

— Агар мен буюрсам-чи?— дея қичқирди олтин тожлик қорасоқол.— Турасанми, йўқми?

— Жон деб турардим-у, иложим йўқ-да— ёлғондакам зорланди масхара.— Энди менинг қўлларимни кесишга тўғри келади.

— Ҳазилларинг ўзларингдан ҳам совуғ-а,— дея энсаси қотди Алисанинг.

— Унақада маликанг буёққа кела қолсин,— деди қорасоқол.— Унинг учун бўш жой топилиб қолар.

У шундай деб ёнида ўтирган қилтириқ қариянинг гарданига кетмондай кафти билан бир туширганди, чол боёқиш ерга учиб тушди. Меҳмонлар олдингидан батгар хохолашди.

Тиззалари қалтираётган бўлса ҳам Алиса итоаткорлик билан столга қараб юрди. Унинг юраги орқасига тортиб кетаётганди. Энг муҳими малика эканлигини унутмаслик, бутун умрини мана шундай давраларда ўтказгандай тутиши керак ўзини.

Шопмўйлов, серсоқол, тарашадай озғин, хўппа семиз, калбош, ҳаммаёғини соч-соқол босган, ёш ва қаримсиқ башаралар қатори ёнидан ўтиш кўнгилни айпатиб юборай деди. Улар эса янги меҳмонга кўзларини лўқ қилиб ўтиришар, ҳатто жағлари овқат чайнашдан тўхтаб қолган эди.

Қиролнинг эса нақ кўзларигача қоро соқол босиб кетганига қарамай боши япасқилиги кўриниб турибди. Гўё кимдир унинг бошига шунақанги қаттиқ урганки, зарбнинг зўридан кўзлари олайиб кетган, тишлари ирғиб чиққан, бурни танқайиб кетган дейсиз. Кўйнинг битта оёғини ушлаб тургани учун қиролнинг қўллари банд эди. Шу сабабли у малика билан саломлашиб ўтирмай дарров сўрай қолди:

— Хўш, нимага келдинг? Биз сени чақирмагандик шекилли.

— Турнирга келувдим, жаноби олийлари,— дея жавоб қилди Алиса.

— Баракалла. Қизалоқ бўлса ҳам дадилгина экан. Бунти, утир унақада. Мени амаки десанг ҳам бўлаверади. Қани, рознинг жўжароғидан узатиб юборинглар-чи буёққа. Жияним йўл юриб очқаб қолган.

Бир хизматкор рознинг оёғи солинган тилла ликопчани кўтарганча югургилаб келди.

— Ғажийвер,— деди қирол.— Бизда тортиниб ўтириш йўқ.

Алиса бундай катта оёқни қайси томонидан ея бошласен билолмай гарангиди, устига-устак, зигирчаям иштаҳасен йўқ эди.

Сокний Алисага бир қадаҳ қизил вино қуйди.

— Қани, бир сипқориб юбор-чи,— деди қирол.— Каминан олйини хафа қилма.

Қурққандан Алисанинг кўз олди қоронғилашиб кетди.

Шу лаҳзада у майин, оҳангдор овозни эшитди:

— Уялма, қизалоқ, фақат вино ичмаганинг маъқул. Ҳезингни ичаётгандай қилиб кўрсатсанг бас.

Алиса ялт этиб ёнига ўгирилди. Унинг ўнг томонида гоятда гузал ва ёшгина бир аёл утирарди. Жингала сочлари майин, киприклари қоп-қора, кўзлари кўм-кўк, ранги оппоқ. Мовий тусли кўйлагига кумуш билан гуллар тикилган, бошида эса кичикроқ тож ёниб турибди. Унинг кўриниши маънос эди.

— Танидингми мени, Алиса?— деб сўради аёл.

— Мен... сизни.. эслолмаётганга ўхшайман...

— Турган гап, сен жуда кичкина эдинг унда. Мен— қиролича Изабелла холанг бўламан. Қолаверса, яна бева ўғай қиролича деб ҳам аташади мени.

— Вой, кечирасиз,— деди Алиса.— Мен бўлсам ўғай қиролича албатта қари, шум кампир бўлади деб ўйловдим. Чунки қиролнинг ўзи ҳам ёшмас-да.

— Унинг отаси мени тўрт йил бурун хотинликка олган эди,— деб тушунтира бошлади ўғай қиролича.— Мен қиролдан ўттиз тўрт ёш кичик эдим. Кўп ўтмай у ўлди, тахтга ўғли чиқди, мен эса бу саройда асира бўлиб қолдим. Умримнинг охиригача шу ерда ўтаман шекилли, агар душманларим аввалроқ заҳарлаб ўлдиришмаса.

Қирол қўй сонини ғажиб, чапиллатиб чайнаб ер, катталиги челақдай жомдан вино ичарди. Хайрнятки, у Алисани бирпасда эсидан чиқариб юборган.

— Ойнинг қалай?— деб сўради Изабелла.

— Раҳмат, тузуклар,— дея жавоб берди Алиса. У

ёлгон гапирини умуман ёмон кўрарди, шундай маънос ва ёқимтой аёлни алдаш эса япаям оғирроқ, албатта.

— Даданг-чи! Яхши юрибдимми?

— Раҳмат, яхши юрибдилар.

— Жароҳатлари тузалиб кетгандир-а?

— Тузалиб кетган.

— Агар янглишмасам, сеҳрли коса учун бўлган жангда унинг оёғини аждарҳо узиб олганди, тўғрими?— деб сўради Изабелла.

— Шунақа шекилли,— Алиса қизариб кетаётганини пайқайди, яхшиямки нимқоронғи экан.

— Айтганча, уканг қалай юрибди?— Ўғай қиролича бераётган саволларнинг охири кўринмасди.

Йўқ, ҳар қалай, эртакларда ўғай она қиролича бўлмасин, дунёда энг маккор одам шу, деб тўғри айтишган жудаям. Меҳмондан қариндошларини сурништиравериб, бунчалик тикилинч қилмаса энди!

— Олдингидек.

— Оти нимаёйди-я?— дея қисталаб қилди қиролича Изабелла.

Алиса довдираб қолганидан гознинг оёғига шунчалик ёпишдики, пақ тишлари ботиб қолди. Энди жавоб беришни хоҳлаган тақдирида ҳам бу чандирдан тишларини суғуриб ололмасди барибир.

Қулоқлари остида эса ҳамон ўғай қироличанинг овози эшитилади:

— Ҳа-я, эсимга тушди, унинг оти Венедикт эди. Рлицарь Венедикт. Ё Павелмиди? Балки Павелдир-а... Адашмасам, уни Павлик деб чақирардим ростданам... Ўликкўл ёнидаги жангда ажинани ўша енгиб чиққан эдими айтганча? Тўғри, тўғри, ўша эди, ажинанинг иккинчи боши доимо дадангнинг кутубхонасида, ёзув столининг тепасида осиглиқ турарди...

Изабелла тўғрими дегандек Алисага қошини кўтариб қаради. Бош иргашдан бўлак ҳеч қандай илож йўқ эди. Бу жавоб Изабеллани тамомила қониқтирди.

— Тўппа-тўғри,— деди у,— ҳаммаси мос келяпти. Актя қироллари авлодининг ажойиб қизи экаблигини кўриниб турибди.

Шу аснода қирол қўй сонини қўйиб, кафтларини қорнига артди ва чет эллик малкани эслаб қолди.

— Хўш, қалай жойлашдинг, вапна маъқул бўлдимми?— деб сўради у.— Овқатдан аввал қўл ювиш энди сизларда ҳам одат бўлгандир-а?

Алиса чандирдан қутулишга яна бир уриниб кўрдию, ҳеч бир наф чиқмади. Лаънати ғоз оёғи билан курашишдан у қийналиб кетганди, қирол Алиса ёлғондан шундай қиялпти деб уйлаб қолса-я тағин?

Лекин қирол нима гаплигини тушунганди. У бир кўли билан ғознинг оёғидан тутди, иккинчи кўли билан эса Алисанинг сочидан маҳкам ушлаб бир силтади.

Алисанинг кўзларидан дув этиб ёш чиқди, қулоқлари шангиллаб кетди. Ғознинг оёғи эса отилиб чиқди ва қирол уни байроқ қилиб кўтарди

— Ошпаз қани?— дея қичкирди у.— Ошпазни чақиринглар!

Изабелла тўр дастрўмолини олиб, Алисанинг кўзларини артиб қўйди.

— Кўряпсанми,— деди у,— урф-одатларимиз мана шунақа қўпол.

— Ошпаз қани деяпман?— деб бақирарди қирол.

Ҳеч ким индамади. Бирдан стол тагидан масхаранинг қалпоқчаси кўринди.

— Бир қошиқ қопимдан кечинг, жаноби олийлари,— деди у,— ошпаз ўтган ҳафтада қатл қилинган эди.

— Унинг ёрдамчиси қани бўлмаса?

— Ёрдамчиси қайиқда очиқ денгизга қочиб кетибди.

— Унақада манави ғозни қайси лаънати пиширган? Иззатли меҳмонимизни ўлдириб қўяй дедик-ку ахир!

— Ошпазлик мактабининг талабалари тайёрлашган, жаноби олийлари.

— Ҳаммаси қатл қилинсин.

— Вой, керакмас, жаноби олийлари, қатл қилишмасин!— деб қичқириб юборди Алиса.

— Малика тўғри айтяпти,— деди масхара.— Бу талабалар бизнинг сўнги умидимиз. Агар уларни ҳам қатл қилсак, консерваларга ўтишимизга тўғри келади.

— Э, йўқ,— деди қирол,— консервани ўлгудай ёмон кўраман. Мумизматлар устига қилган сўнги юришимизда манжанақдан тош ўрнига консерва отганмиз. Душман тарафдан уч юзтаси ўлди, қолгани ярадор бўлди. Ана ғалабаю мана ғалаба!

Қирол ғознинг оёғини итга улоқтирганди, у ангиллаганича қочиб қолди.

— Қани бўлмаса, компотни узатинглар-да, кейин ишга ўтайлик,— деди қирол — Акс ҳолда турниргача улгура олмаёмиз. Камергер, ишларимиз қандай?

Қичқини бошли, бесўнакай гавдали одам енди билан

огзини артганича тахт олдига югургилаб келди. У камергер, яъни давлат ишларини бошқарувчи амалдор эди.

— Бугун давлат ишлари йўқ,— деди у.

— Арзлар-чи?

— Арзлар бор.

— Кимлардан ва нима хусусда?

— Атоқли кишилар номаълум рицарь устидан шикоят қилишган.

— Қани, бошла бўлмаса.

Қирол косадаги компотни олиб, тахтга суянди.

14- Б О Б

НОМАЪЛУМ РИЦАРЬ УСТИДАН ШИҚОЯТЛАР

— Арзга келганлар қўл кўтарсин!— деб қичқирди камергер.

Бир қанча одам қўл кўтарди.

Масхара стол остидан чиқди-да, Алиса билан қиролнинг ўртасига суқилиб олди.

— Нима қиляпсан?— деб сўради қирол.

— Маслаҳат бериб турмоқчиман.

— Сен ахир аҳмоқсан-ку.

— Унта донишманд маслаҳат қилган нарсадан битта аҳмоқ қайтариб қолиши мумкин.

— Бўпти, кўрамиз. Маркиз Фафифакс, қани сен бошлай қол.

Столнинг охиридан қизил бурунли малла бақалоқ турди.

— Эски фитначи,— дея изоҳ берди ўгай қиролича.

— Жаноби олийлари,— бақалоқнинг малла мўйловлари ликиллай бошлади,— ҳузурингизга адолат истаб келдим. Мени ранжитишди, ҳақоратлашди, мол-мулкимни талон-торож қилиб талаб кетишди.

— Садоқатли хизматкоримни ранжитишга журъат этган ким ўзи?

— Қизил ёй ўқи рицари.

— Унинг айби нимада?

— У сотишга олиб кетилаётган қулларимни кўриб қолганида шамшири билан кишанларни узиб ташлаб, уларни озод қилиб юборган, соқчиларни эса ўлгудай калтаклаган.

— Хавфли жиноят,— деди қирол.— Қулларни қаёққа олиб кетибди?

— Маркиз қиролни қандай қилиб яхшироқ алдасам экан деб ўйлаяпти,— деб гапга аралашди масхара.— Чунки унинг қулларини ҳеч ким олиб кетмаган. Рицарь эса шунчаки хазиллашган, кишанларни синдиргану яна йўлига кетаверган. Қулларни эса маркиз кейин тутиб олди ва бари бир сотди.

— Шу тўғрими?— деб сўради қирол.— Мени маъда-чўйдада алдашларини жуда ёмон кўраман. Нахотки шу пайтгача тушунмасаларинг бунин?

— Лекин талончилик-ку бу!— дея қичқирди маркиз.

— Талончилик эмас, шунчаки шўхлик. Зоти па-ларда қуролини синая кўришга ҳар бир рицарьнинг ҳақи бор. У эса хатто биронта одамни улдирмабди ҳам. Ўтир жойингга. Навбатдаги ким?

Мўйнали қалпоғини стол ёнида ҳам ечмай ўтирган одам ўрнидан турди.

— Жаноби олийлари, менинг арзим ҳам Қизил ёй ўқи рицари устидан.

— Хўш, нима гап, савдогар Пузанелло?

— Уюримдан от ўғирлаб кетди у.

— Қанақасига?

— Йилқи уюримни кўриб қолиб, отлардан бирнга ми-ниб олибди-да, уни қарзга олдим, чунки рицарь турнирга отсиз бориши мумкин эмас, деб йилқичиларимга манави қоғозни ташлаб кетибди.

— Қани, буёққа узатвор-чи,— деб буюрди қирол.

Қоғозни қўлма-қўл узатиб юборишди. Қирол уни ҳар томонидан айлаптириб кўрди-да:

— Хати тушунарсиз, зоти пастлиги кўриниб туриб-ди,— деди.— Агар асилзода бўлсанг, босма ҳарфда ёз-гин-да. Тўғрими гапим?

— Тўғри!— деб қичқиришди рицарлар билан аён-лар.

— Рухсат берсангиз, мен ўқисам,— деди Алиса.— Бунақа ёзувни биламан.

— Сен-а?— дея ҳайрон бўлди қирол.— Афтидан мам-лакатларингизда аҳвол расвога ўхшайди, маликаларга савод ўргата бошлашибди-я. Қизим бўлганингда ўзим билардим-а нима қилишни: малика эканингга қарамай, шундай савалардимки...

— Эътибор қилма,— деб шивирлади ўгай қиролича.— У қизларини ўқитмасликлари учун аёнларга текки-зиб гапиряпти. Акс холда ҳуқуқлар тенглашиб қолади-ю, рицарлик барҳам топади.

Блокнотдан йиртиб олинган бир вараққа Пашканинг қўли билан шундай деб ёзилган эди:

«Уюрдан 1 (битта) от қарзга олинди. Уни турнирда қўлга киритадиган ўлжаларим билан бирга кечқурун қайтараман. П. Гераскин, Қизил ёй ўқи рицари».

— Ана холос!— дея ажабланди қирол.— Ўлжа олишга ишончи зўр-у, а?

— Бу ўринда жиний ҳеч нима йўқ,— яна гапга аралашди масхара.— Агар қарзга олмаса, отни асилзода рицарь бошқа қаердан ҳам топа олади? Эсингизда бўлса, жаноби олийлари, ҳу бир йили уруш қилганингизда сизнинг ўзингиз ҳам судхўрлардан уч миллион қарз олган эдингиз.

— Тўппа-тўғри!— деб қичқириб юборди қирол.— Қани, менга компотдан қиттак қўйсаларинг-чи! Тўғри, рицарь турнирга отсиз келолмайди-ку ахир!

— Мабодо отни қайтармаса-чи?— дея қайсарлик қилди савдогар.

— Ҳа-я, ростданам қайтармаса-чи?— деб сўради қирол масхарадан.

— Қайтаради,— дея аралашди Алиса,— бунга мен қафилман.

— Мабодо қайтармаса,— масхаранинг кўзлари қисилди,— бояги судхўрлар урушдан кейин қарзларини сўрашганда сиз уларни нима қилган бўлсангиз, рицарь ҳам савдогар Пузанеллони ўшанақа қилади-да!

— Хўш, мен судхўрларни нима қилгандим?— деб сўради қирол.

— Сувга чўктириб юборгансиз.

Қирол шу қадар қаттиқ қаҳқаҳа урдик, ҳатто компот тиқилиб қолди. Масхара билан камергер икковининг орқасига уришгунича савдогар кўздан ғойиб бўлди.

— Яна кимнинг арзи бор?— деб сўради қирол йўталиб олиб.

— Менинг арзим бор, жаноби олийлари,— деб олтин совутли рицарь ўрнидан турди. Бурни, қулоқлари узун бу одамнинг ҳатто тишлари ҳам сўйлоқ бўлиб, оғзидан бир энли чиқиб турарди. Кўкрагида эса герб — сўйлоқ тишли қора бўри тасвирланган.

— Гапир, олижаноб Қора бўри рицари.

— Мен Қизил ёй ўқи рицари устидан шикоят қиламан.

— Яна-я,— дея диққати ошди қиролнинг.— Тағин нима қила қолибди у?

— Мен кўчада тартиб-қоидага қараб тургандим.

— Қандай қилиб?

— Бўтқани тагнга олдириб қўйгани учун оқсочни савалаётгандим.

— Тўғри қилибсан. Хўш, кейин нима бўлди?

— Шу пайт кўчадан Қизил ёй ўқи рицари ўтиб қолдию қўлимдан таёқни тортиб олиб ўзимни савалаб кетди. Айтишича, аёл кишини уриб бўлмасмиш.

— Яшасин ўша рицарь!— деди Алиса.

— Қанақасига мумкинмас?— деб ажабланди қирол.

— Маликаларни уриш мумкин эмасдир ҳозирча, майли, лекин оқсочларни албатта савалаш керак-да!

— Ана донолиг-у, мана донолик! Қиролимизнинг турган-битгани виж-виж ақл-а!— дея, бири олиб, бири қўйиб қичқира бошлашди залда ўтирганлар.

— Бунақаси кетмайди ахир,— деб орага суқилди камергер.— Ҳар бир рицарь бошқаларнинг оқсочини ҳимоя қилиб, қулларини озодликка чиқариб юбораверса, тартиб деган нарса қолмайди-ку!

— Мен аҳмоққа икки оғизгина сўзлашга ижозат беринг!— деб қичқирди масхара.

— Гапира қол!

— Уйлашимча, қирол, сиз билан бизнинг бу ишга аралашувимиз уят. Модомики ўзини-ўзи ҳимоя қилолмас экан, бунақа рицарларнинг нима кераги бор ахир? Биров урганда индамай турадиган одам рицарь эмас, латтанинг ўзи-ку...

— Мен ахир ич кийимда эдим-да!— дея бўғилди Қора бўри рицари.— То югуриб кириб шамширимни олиб чиққунимча, у ланъати ғойиб бўлибди.

— Бу гапларнинг бари бировни атайлаб ёмонлашга ўхшаб кетяпти,— дея қиролнинг афти буришди.— Бас, сени ранжитган одамни ўзинг излаб топ!

— Угай ўғлимнинг нима учундир бугун димоғи анчагина чоғ,— деди Изабелла.— Омадимиз келибди. Пашканг жазоланмайди энди. Қутулиб қолди.

Қиролича шундай дедию гўё омадга кўз тегди. Қиролнинг нариги томонида дароз бир одам ўрнидан турди. Баланд қизил қалпоқча кийиб, олтин камар таққан бу киши қоп-қора либоси билан қарғанинг нақ ўзи бўлиб кўринарди.

— Менинг арзим ҳам Қизил ёй ўқи рицари устидан, — деди у,— ва, умид қиламанки, бу гал уни ҳеч ким ҳимоя қилолмайди.

— Менга қара, епископ¹, биз анча толиқдик. Арзингни балки келаси сафар кўрармиз.

— Йўқ, жаноби олийлари. У даҳшатли жинойтга қўл урган.

— Унақада майли, гапира қол, епископ.

— Биз битта жодугарни ёқмоқчи бўлиб тургандик. Кутилмаганда ўша рицарь пайдо бўлиб қолди-ю, соқчиларни тумтарақай ҳайдаб юборди, гулханны тепиб-тепиб ўчириб ташлади ва жодугарни озод қилиб отига ўтказди-да, олиб қочиб кетди!

Залга чуқур сукунат чўкди. Алиса тушундики, Пашканинг бу жинойтини ҳеч ким кечирмайди.

— У иблиснинг ўзи-ку!— сукунатда камергернинг овози машъум тусда янгради.

Залда пичир-пичир бошланди:

— Иблис, иблис...

— Боши чопилсин!— деб бўкирди қирол компотли кўзани ағдариб юбориб.— Гулханда ёндирилсин! Асло раҳм-шафқат қилинмасин унга! У менинг давлатимни хароб қилмоқчи!

— Иш расво,— деди масхара.

— Қани, мен сўраб кўрай-чи,— Изабелланинг майин овози эшитилди.— Ўша рицарь қаерда ўзи? Қимни ёндирамиз, кимни қатл қиламиз?

— Ҳа, айтмоқчи, қани у?— Қиролнинг эсига тушиб қолди.— Нима учун шу пайтгача олиб келинмади? Нега мен уни билмайман? Умуман, у қаердан келган ўзи?

— Мана, кўряпсизми,— деди Изабелла мулойимлик билан.— Менинг ўйлашимча, у бошқа қиролликдан келган, саргузаштга чанқоқ оддий бир ўсмир бўлса керак. Ҳақиқий рицарлик жасорати билан шунчаки шўхликнинг фарқини англаб етолмаяпти, чамаси. Уни, ҳойна-ҳой, жодугар сеҳрлаб қўйган-ов. Ахир ўзларингиз жуда яхши биласизларки, тажрибали жодугар ёш рицарни сеҳрлаб қўйиши оппа-осон.

— Унга қулоқ солманг, қирол,— деди епископ.— Биринчидан, бу ҳали тажрибасиз жодугар, бор-йўғи уч ёшда, холос. Иккинчидан эса қиролича Изабелланинг ўзига ҳам аллақачонлар яхшироқ эътибор бериш керак эди. Ахир у ҳам бошқа қиролликдан-да.

¹ Епископ — руҳонийларнинг энг каттаси. Айниқса ўрта асрларда — диний таъқиблар кучайган бир даврда бундай одамлардан ҳатто қиролларнинг ўзи ҳам қўрққани тарихдан маълум. *Таржимон изоҳи.*

— Ҳа, аниқлаб олиш керак ҳаммасини...— дея қирол довдираб қолди.

Шу ўрнида ўғай қироличага масхара ёрдамга келди:

— Эҳтиёт бўлинг, жапоби олийлари. Атрофингиздаги бу одамлар бугун ўғай онангизни йўқотишса, эртага сизнинг пайингизга тушишади.

— Тўппа-тўғри!— деб қичқирди қирол.— Севимли онажонимни ранжитишга ҳеч ким журъат қила кўрмайсин. Хулласи калом, арз тинглаш тамом. Рицарь тутилганидан кейин гаплашамиз уёғини.

Ҳамма ўридан тура бошлади.

— Рицарларни чорланг!— дея амр қилди қирол.— Учинчи марта бонг урилганида ҳамма стадионда бўлсин. Кечикканларни жиним суймайди.

— Сизни жон деб заҳарлаган бўлардим,— деди епископ Изабелланинг ёнидан ўтаётиб. Унинг кўзлари еб қўйгудек тикилар, тишлари беихтиёр ғижирлар эди.

— Иложи йўқ-да бунинг,— ўғай қиролича табассум қилди.— Чунки овқатимни ҳамиша ўзим тайёрлайман.

15- Б О Б

ТУРНИР БОШЛАНЯПТИ

Изабелла Алисани стадионга «Асилзодалар учун» деб ёзилган махсус эшикдан олиб кирганига қарамай, йўлда улардан ортиқча билетинглар йўқми деб бир неча марта сўрашди.

Стадионга чор тарафдан оқиб келаётган оломон орасида морожний ва пирожний сотувчилар бақирришар, ширин сув сотувчиларнинг идишлари тинмай шақирлар, пиво дўконларнинг эгалари томоғи қуриганларни чақирришар эди. Шовқин-сурондан қулоқлар шанғиллаб кетади.

Олдида кўпчилик тўдалашиб турган катта тахтага рицарларнинг тасвири зинапоя шаклида акс эттирилган: энг юқорида ўтган турнирларда ҳаммадан кўпроқ галаба қозонган рицарь турарди. Алиса дарҳол таниди — у Пашка хафа қилган, олтин совутли Қора бўри рицари эди. Айтганча бақалоқ маркиз Фафифакс қани? Ҳа, мана, жадвалнинг ўртасида экан.

— Янги рицарь пайдо бўлганини эшитдингми?— ишқибозлардан бирининг гапи чалинди Алисанинг қулоғига.

— Қим экан ү?

— Қизил ёй ўқи рицари. Конкурсдан ташқари қатнашаркан.

— Хорижийми дейман?

— Чет элдан келган дейишяпти, ҳар қалай.

— Уни турнирга қўйишмайди барибир,— деди Пашка отини олиб кетган мўйна қалпоқли савдогар.— Чунки зоти паст. У ҳатто рицарь ҳам эмас, балки оддий жодугар ва фирибгар.

Пашка боёқиш-а, ачиниб кетди Аллса. У албатта турнирга келади ва шу ерда қўлга тушади. Тўғри, масхара огоҳлантириб қўйиш учун уни ахтариб кетди, лекин тополмаса-чи? Ёки Пашка унга қулоқ солмаса? Нима бўлади унда?

— Эшик олдида кутиб турсаммикан-а уни?— деб сўради Аллса.

— Йўқ,— деди Изабелла.— Сени таниб қолиб, стадионга қайтаришади барибир. Менимча, қиролга яқинроқ турган маъқул. Бирон гап бўлиб қолса, унга таъсир кўрсатишимиз мумкин.

Қизил камзулли хизматкор уларни юқорига, креслоларда қиролнинг қариндошлари ва сарой аъёнлари ўтирган махсус ложага кузатиб қўйди.

— Бу ерда, тўсиқ ёнида жойингиз,— деди хизматкор.

— Биладан,— дея жавоб қилди Изабелла.— Турнирга биринчи келишим эмас.

Улар тўсиқнинг ёнгинасидан ўрин эгаллашди. Икки томондаги креслолар ҳозирча бўш — чапдагиси қиролники, ўнгдагиси — епископники.

Трибунадаги томошабинлар Изабеллани таниб қолишди ва олқишлар янграб кетди.

— Халқ мени севади,— деди бева ўгай қиролнича.— Биринчидан, гўзаллигим учун, иккинчидан, оққўнгиллигим учун, учинчидан эса епископ мени ёмон кўргани учун.

Қирол ложаси нафақат трибуна, ҳатто майдон устига ҳам айвонча бўлиб чиқиб турарди. Ёғоч девор билан ўраб олинган майдоннинг ўзи эса футбол майдонига ўхшайди, лекин дарвозалари девор ичида бўлиб, беркирилган эди.

Томошабинлар ҳаяжонланишар, шовқин солишар эди.

— Балки у аллақачон уйга қайтгандир, мен бўлсам

бу ерда ўтирибман,— деб ўйлади Алиса беихтнёр овоз чиқариб.

— Бунчаликмас-ов,— дея жавоб қилди ўгай қиролича.— Модомики дўстингнинг феъл-атвори шунақа экан, осмондан тош ёққанда ҳам стадионга келмай қолмайди.

— Лекин у отда яхши юролмайди-да.

— Ҳечқиси йўқ. Бу ердагиларнинг ҳаммаси ҳаваскор, қолаверса, ёшлари ҳам бир жойга бориб қолган. Қўй энди, кўпам сиқилаверма. Пашкангни бир амаллаб қутқарармиз, икковинг қайтиб ҳам кетарсизлар.

— Сиз, нима, малика эканлигимга ишонмаяпсизми? — деб сўради Алиса.

Бева қиролича бир тутам майин сочини тож остига киритиб қўяр экан, жиддийлик билан жавоб берди:

— Ёлгон гапиришни эплолмасаг, қандай қилиб ишонай сенга? Зиёфатда қариндошларингни суриштиргандим, сен эса отангнинг бир оёғини аждарҳо узиб олганини, уканг эса ажина билан олишганини тан олдинг.

Алиса бошини қуйи солди.

— Аслида эса сен айтаётган маликанинг отаси сайёрамиздаги энг тинчликсевар қирол бўлиб, ўн йилдирки, уруш қилмайди. Ажина йўқлиги эса ёш болага ҳам яхши маълум. Қолаверса, сени жияним билан адаштиришим сира мумкин эмас, чунки у қорақўз ва жингала соч, сен эса оқ-сарикдан келгансан...

— Унақада нега сиримни очиб ташламадингиз?

— Кимга? Мана шу аёнларгами? Мени ким деб ўйлаяпсан ўзи? Масхара келиб ҳамма гапни айтиб берди, биз у билан дўстмиз. Тур, қирол келяпти.

Икковлари ўринларидан туришди. Савлат тўкиб қирол кириб келди. Унинг икки ёнида епископ билан камергер бир нималарни тинмай пичирлаб келишарди. Қиролнинг башараси тунд.

— Бўкиб қолган, энди уйқуси келяпти,— дея шивирлади Изабелла.

Бутун стадион оёққа қалқди, оркестр гини чалди. Томошабинлар ва сарой аҳли қўшиқ айта бошлашди. Қора соқолини селкилатиб, қирол ҳам уларга қўшилди. Лекин иккинчи куплетга ўтилганида қўл силтаб ўтириб олди-да, кўзларини юмди. Оркестр тўхтади, стадион яна гувиллади.

— Қирол ҳаминша мана шунақа,— деди Изабелла.— Биринчи куплетда у қандай ажойиб ва буюк эканлиги куйланади. Иккинчи куплет эса отаси ҳақида, шунинг учун ҳам унчалик ёқинқирамайди унга.

Трибуна остидан судьялар югуриб чиқишди. Улар оқ-қора йўлли камзул, қора пайпоқ ва туяқушнинг оқ-қора патлари қадалган қора шляпа кийишган эди. Бош судьянинг қўлида мис баркаш билан тўқмоқча, ёрдамчиларида эса узун илмоқлар бор эди.

— Булар нима?— деб ҳайрон бўлди Алиса.

— Бир-бирига ёпишиб олганида рицарлар нима билан ажратилади ахир?

Судьялар майдон ўртасига бориб тўхташди.

— Жаноби олийлари,— деди камергер,— ишорангизни кутишяпти.

Қирол ҳазратлари хуррак отишдан тўхтаб, кўзларини ишқалади ва чивин ҳайдагандек қўл силтади. Бош судья таъзим қилиб, бонг урди.

Шу заҳотиёқ ён томондаги дарвозалар ланг очилди ва майдонга йигирматача отлиқ рицарь кириб келди.

Манзара бағоят гўзал эди. Совутлару қалқонлар қуёш нурида ярқирар, дубулғалардаги патлар анвойи тусда товланар, плашчларнинг бари шамолда ҳилпирарди — умуман, рицарлар янги йил байрамида безатилган арчага сал-пал ўхшаб кетишарди.

Ҳатто қирол ҳам уйғонди, чўнтагидан тилла гардишли кўзойнак чиқариб, бурнига қўндириб олди. Кейин Алисага кўз қисиб деди:

— Бунақа нарсани ҳали кўрмаган бўлсанг кераг-а. Кўзойнак деб аталади, маданият белгиси.

— Турнир қатнашчиларини таништирамиз!— Бош судьянинг овози шунақанги чинқироқ эканки, ҳатто очиқ космосда эшитилган бўлса ҳам ажабмас.— Биринчи номер — Қора бўри рицари. Совути олтин, герби қора, Парасковья билан Шюльц лақабли отлардан туғилган Парашюль лақабли айғирда қатнашади.

Ишқибозларнинг қарсақлари ва ҳуштаклари янгради. Рицарь сал олдинга чиқиб найзасини кўтарди ва қирол билан томошабинларга таъзим қилиб қўйди.

— Маркиз Фафифакс!— деб чинқирди судья.— Совути кумушдан, герби пуштиранг бўлиб, чўчқанинг кетини акс эттиради. Бруск билан Ундина лақабли отлардан туғилган Бругунда лақабли байталда қағнашади.

Бу сафар олқишлар камроғ-у, ҳуштаклар кўпроқ эшитилди.

Шундан кейин судья бошқа рицарларни таништира бошлади, бу орада эса ложада масҳара пайдо бўлди.

Қаерларда юрувдинг, Фу-фу?— деб сўради қирол.— Зеркиб кетдим-ку.

— Эшак қидириб юргандим,— дея жавоб қилди масхара.— Мен ҳам жангга кирмоқчиман.

— Қим ҳам эшак миниб жанг қилади?— дея қирол хохолаб юборди.— Аҳмоқлигингга борасан-да бари бир, а? Истаган рицарь сени тупроққа қориштириб ташлайди-ку ахир!

— Фарқи нима?— деб сўради масхара.— Мен эшак минган аҳмоқ бўлсам, улар — от минган эшаклар-ку!

— Ана холос, тоза олдинг-у!— қирол мириқиб хохо-ларди.— Қўрқмайсанми шундай дейишга? Булар ахир асилзода рицарлар, тахтимизнинг таянчи-ку!

— Бунақа ҳазил бошга етиши мумкин,— деб тўнгиллади епископ.

— Йўқ, йўқ, бу бошга кўз олайтира кўрма,— дея эътироз билдирди қирол.— Масхара керак. Бўлмаса ҳақиқатни менга ким айтиб туради? Сен эмас-ку ҳар қалай?..

— Мен ҳеч қачон ёлғон гапирмайман, жаноби олийлари,— деб тезда жавоб қилди епископ ва камергер томонга ўгирилиб олди.

— Биринчи олишув!— дея эълон қилди бош судья.— Қора бўри рицари билан Уч шерли себарга рицари! Биринчи раунд.

Эълон қилинган рицарлардан бошка ҳамма майдондан чиқиб кетди. Олишув қатнашчилари эса икки томонга тарқалишди.

Барабанлар гумбурлади.

Стадiongа сукут чўкди. Судьянинг ишораси билан рицарлар отларини ниқташди ва бир-бирларига қараб елиб кела бошлашди.

Майдонда отлар дупур-дупурию барабаннинг гумбур-гумбури эшитиларди, холос. Мана, ҳадемай иккита танк ўзаро тўқнашиб кетади гўё.

Бироқ рицарлар мўлжални тўғри олишолмади чоғи, бир-бирларининг ёнларидан ўтиб кетиб, жилов торта бошлашди.

— Иккинчи раунд!— деб эълон қилди судья рицарлар тўсиқ олдида бурилишар экан.

Барабанлар яна гумбурлади.

Бу сафар отлар ўзаро жуда яқиндан ўтишди, рицарларининг найзаси бир-бирининг қалқонига урилиб, шунақанги карсиллаб синдики, дев асрий эман дарахтини тиззасига уриб парчалагандек эди. Қора бўри эгарда колдию Уч шерли себарга рицари от устидан учиб кетиб, ерга гурсиллаб тушди.

Стадионни олқишлар тутиб кетди. Қирол қойил қолганидан ер тепарди.

Мағлуб рицарни майдондан олиб чиқишар экан голиб сипарини дубулға тепасига кўтариб қўйиб, трибуналар ёнидан ўтди, қизлар унга гуллар отишарди.

— Алиса,— деб шивирлади кимдир шу пайт.

Масхара биров эшитиб қолмаслиги учун аста орқасидан келиб пичирлаётган экан.

— Нима, Пашкани топдингизми?

— Топишга-ку топдим-а. Лекин ўзим яна ҳамма ишнинг расвосини чиқариб қўйдим.

— Нима бўлди ўзи? Тезроқ гапирсангиз-чи!

— Секинроқ. Мен уни қаердан қидиришни билардим, шунинг учун ҳам тополдим. Дўстингни у гулхандан қутқариб қолган жодугарнинг ота-онаси ўз уйида яширган экан.

— Кўрдингизми ўзини?

— Кўрдим, гаплашдим ҳам. Уни излаётганингни, тезроқ қайтишини илтимос қилаётганингни етказдим.

— У-чи, у нима деди?

— Қайтишга деярли кўнганди ҳам, лекин нима жин урдию тилим қичиб, мен аҳмоқ зиёфатда уни маркиз билан Қора бўридан ҳимоя қилганимизни айтиб қўйсам бўладими!

— Кейин-чи, кейин нима бўлди?

— Кейин у қичқира бошлади. А-ҳа, ҳали улар мен билан куч синашмоқчимиз? Бўпти, уларга бир кўрсатиб қўяй жанг қилишни, дейди. Қуёнга ўхшаб жуфтани ростлаб қолиш ёш биологга мутлақо ярашмайди, деб бақира кетди.

— Шундай дедими-а?

— Худди шундай деди, ўлай агар. Айтмоқчи, биолог дегани нимаси ўзи?

— Тушунтириш қийин буни. Биласанми, биз ҳайвонлар ва гулларни парвариш қилиш билан шуғулланамиз.

— Боғбон экансизлар-да бундан чиқди. Ё подачиларми?.. Дарвоқе... сизлар асилзодасизлар-ку...— дея қувлик билан илжайди масхара,— муғамбирлик қилмаётган бўлсангиз мабодо...

— Ўзинг яхши биласан-ку, улар муғамбирлик қилишяпти,— деди уларнинг пичир-пичирини эшитиб қолган ўгай қиролича.

— Ким у муғамбирлик қилаётган?— деб сўради қирол, охирги сўзлар унинг қулоғига кириб қолганди.

— Мен, жаноби олийлари,— дея дарҳол жавоб берди масхара.— Бирон одам сизнинг арзанда аҳмоғнигиздан ҳам аҳмоқроқ эканлигини сезиб қолмаслиги учун бир умр муғамбирлик қилишга маҳкумман ахир.

Бу орада рицарларнинг янги жуфти майдонга тушди-ю, яна отларнинг дупур-дупури билан барабашнинг гумбур-гумбури тутиб кетди ҳаммаёқни.

— Энди нима булади?— деб сўради Алиса.

— Дустинг мақтанчоқ рицарларни мағлуб қилган заҳотиёқ сен билан чангалзорга қайтар экан. Шу гапни сенга етказиб қўйишимни тайинлади.

— Менга ёқмаяпти бу иш,— деди Алиса.— Бу рицарлар у мақтанчоқни ер билан яксон қилиб ташлашлари аниқ.

— Бўлиши мумкин,— деди масхара Фу-Фу.— Факат унутмаки, бу ерда кўп нарса дастлабки қарашдагина даҳшатли кўринади, холос.

— Менга бунга Фуукс ҳам айтганди,— деди Алиса.

— Мана, қуряпсанми... Қим ўзи у, Фуукс?

— У узоқда яшайди. Танимайсан.

— Узоқда яшаса, албатта...

Учинчи олишув дуранг билан тугади. Беш марта рўпара келишганига қарамай, рицарлар мўлжални тўғри олишолмади. Натижада томошабинларнинг қий-чуви остида уларни мусобақадан четлатишга тўғри келди.

Олишувлар орасидаги танаффусларда эса оркестр гумбурлаб турар, томошабинлар музқаймоқ, пирожний еб ўтиришарди. Бир гал эса қандайдир рицар катта матога «Соҳибжамол Верониканинг шарафини ҳимоя қиламан» деб ёзиб чиқиб майдонни айланди.

Ҳамма бир-биридан Вероника ким ўзи деб сўрай бошлади.

Ҳатто қирол ҳам қизиқиб қолиб, камергердан сўради:

— Нима учун бу аёли танимайман?

Шу пайт судья Вероника рицарнинг бувиси эканлигини эълон қилди. Ҳамма хотиржам бўлди.

Пашканинг ҳануз дараги йўқ эди. Ишқилиб, стадионга келаётганида йўлда тутиб олишмаса бўлгани.

Сўнги, ўнинчи жуфтнинг олишуви тугаганидан кейин майдонга яна Қора бўри рицари чиқиб келди.

Изабелла унга ишора қилди:

— Мана энди энг қизиги бошланади!

Майдон узра судьянинг чинқироқ овози янгради:

— Қора бури рицари қиролликдаги исталган рицарни биринчи томчи қон чиккувча олишишга чақиради!

Оркестрдан бир музикачи ўрнидан туриб, уч марта бурғу чалди.

Сукунат чўкди.

Чақириққа ҳеч ким жавоб бермади.

Музикачи яна ўрнидан туриб бурғу чалди.

Ҳеч ким ўртага тушмади.

Музикачи бурғуни учинчи марта чалишга чоғландию, аммо улгуролмади. Майдоннинг нариги четдаги дарвозаси ғижирлаб очилди-да, бир рицарь кириб келди.

Алиса ўрнидан туриб кетди. Наҳотки Пашка бўлса? Йўқ, у Пашкага нисбатан жуда семиз эди.

— Мен, маркиз Фафифакс, сен билан, Қора бўри рицари, тўлиқ галабагача ёки биринчи томчи қон чиққунча олишишга тайёрман!— дея хитоб қилди рицарь.

— Ғолиб рицарь мағлуб бўлганнинг қурол-яроғи, совут-дубулғаси ва отини олади!— деб эълон қилди судья.

— Биламиз! Биламиз!— дея қичқирди томошабинлар.— Тезроқ бошлай қолишсин!

Иккала рицарь ёнма-ён от ниқтаб қирол ложасининг рўпарасига келишди.

Қирол епископга қаради:

— Қон ҳақиқий бўлмайди, деб умид қиламан. Биламиз-ку, қондан жуда кўрқаман...

— Ташвишланманг, жаноби олийлари. Уларга биттадан қизил сиёҳли пуфак берилган. Қора бўри маркизни учинчи раундда жиндак устунлик билан мағлуб этади.

— Олишувга рухсат бераман, жасур шунқорларим!— дея хитоб қилди қирол ўрнидан туриб. Кейин камергерга ўгирилиб ўшқирди:

— Кубокни ол тезроқ, сепларга ҳамиша эслатиб туриш керакми?

Камергер оёқлари остидаги қутичани шоша-пиша очиб, ичидан баланд бўйли биллур кубокни олди.

Қирол кубокни юқори кўтариб эълон қилди:

— Ғолиб мана шу совринни олади! Уни бизнинг меҳмонимиз, чет эллик малика Алиса топширади.

Томошабинлар қарсак чалишди, кўпчилик ўрнидан туриб нотаниш маликани кўришга уринарди.

«Пашка қаердайкин-а?— Қиз ўз ёғига ўзи қовурилар эди.— Қаёққа ғойиб бўлиши мумкин ахир? Бу ерда вақтни беҳуда йўқотиб ўтирганимда, уни гулханга олиб бо-раётган бўлишса-я тағин?»

— Тайёрланинг!— дея қичқирди судья.

Рицарлар сипарни юзга туширишга улгуришмаган ҳам эдики, Алисанинг ўнг томонида дарвоза кучли

зарбадан ланг очилиб кетди-ю майдонга учинчи рицарь кириб келди.

У кумуш совутда бўлиб, қалқонига Қизил ёй ўқининг тасвири туширилган эди.

16- Б О Б

МАШЪУМ ОЛИШУВ

Алиса сал бўлмаса: «Пашка, қоч тезроқ!» деб қичқириб юборай деди.

Бироқ ўзини тутиб қолди. Пашка эшитмаслиги мумкин, эшитганда ҳам қулоқ солмаслиги аниқ. Қирол билан епископ эса бу гапни умуман эшитмаганлари маъқул.

— Бу ўша!— деди епископ.

— Бу ўша!— деди камергер.

— Бу ўшами?— деб сўради қирол музқаймоқни тизасига тушириб юбориб.

Стадиондаги рицарлар бу қадар сурбетликдан ҳангу манг бўлиб қолишди. Улар саросима ичида қотиб туришар ва нима бўлишини кутишарди.

Совут Пашкага катта экан. Тўғри, бунди Алисадан бўлак ҳеч ким пайқамасди, чунки бошқалар Пашкани совутсиз кўришмаган-да. У боёқиш ўзини йирик ёнғоқ пучоғи ичидаги қумурсқадек ҳис қилаётган бўлса керак, деб ўйлади Алиса. Лекин катта совут кийганига қарамай, Пашка душманларининг икковидан ҳам икки марта кичкина эди.

— Эй!— дея қичқирди у сипарини кўтармай туриб.— Бу ерда мени олишувга чақирган ким ўзи? Мен жангга тайёрман!

— Кечикдинг!— деб қаршилиқ кўрсатди бош судья.— Чақиринг аллақачон қабул қилинган. Уни бузиш қондага тўғри келмайди.

— Э, мен уни қондаларсиз ҳам парчалаб ташлайман!— дея бўкирди маркиз.— У ахир қулларни озод қилипти-я!

Маркиз қийинчилик билан бурилиб олди-да, Пашкага қараб от қўйди.

— Йўқ,— дея қичқирди Қора бўри найзаси билан маркиз отининг ёпқичидан тортиб қоларкан.— У менинг қурбоним. Уни биринчи бўлиб мен жангга чақирганман. Оқсочларимни ҳимоя қилиш қанақа бўлишини кўрсатиб қўяман унга!

Судьянинг ёрдамчилари қутуриб кетган рицарларни илмоқлари билан тутиб олишга мажбур бўлишди. Тўфонга учраган кемалар лангарини судраб юргандек, рицарлар ҳам уларни орқасидан судраб юришарди.

Қиролнинг аччиғи чиқиб, тўсиққа мушт урди.

— Ҳаммангни ҳайдайман!— деб қичқирди у стадионнинг қувноқ қий-чувини ҳам босиб кетадиган овозда.— Тўхтат бу тўполонни!

Камергернинг ишораси билан дарвозалардан соқчилар югуриб чиқиб, рицарларни ўраб олишди. Фақат беш минутлардан кейингина стадионда тартиб ўрнатиш мумкин бўлди. Лекин қироллик ложаси тинч эмасди. Епископ қиролга тирғалиб олган, худди уни чўқиб ташлагудек бир алфозда эди:

— Унинг олишувига рухсат этманг, жаноби олийлари, уни менга беринг. Мен уни гулханда ёқаман.

— У рицар-ку!— деб эътироз билдирди масхара.— Бизнинг чўян кийган галварсларимиздан кам жойи бора-канми?

— У ҳеч қанақа рицарь эмас!— Тиш ғижирлатарди камергер.— Ҳужжатлари ҳам қалбаки!

— У энг ҳақиқий рицарь!— деб баҳсга қўшилди ўғай қиролича.— Мен унинг ота-онасини танийман. Уларнинг қасри хушманзара жойда, оққушлар сузиб юрган ҳовузям бор ҳатто!

Соқчилар рицарлар отининг жиловидан тутиб, қирол ложаси рўпарасига олиб келинди.

— Мен уни танийман!— дея баҳсга аралашди Алиса.— У олижаноб рицарь, лекин ҳали жуда ёш. Уни уйига қўйиб юбориш керак.

— Ёшнинг ҳеч қандай аҳамияти йўқ,— деди епископ,— биз чақалоқни ҳам ёқа оламиз.

— Ҳаммаси тушунарли!— Даҳанаки жанг меъдасига тегиб кетган қирол жеркиб берди.— Ўзим ҳал қиламан.

У ўрнидан туриб қаддини ростлади, тожини тўғрилаб қўйиб, тиззасидан музқаймоқ юқини сидириб ташлагандан кейин:

— Биз ҳозир маслаҳатлашиб шундай қарорга келдикки...— дея сўз бошлаши биланоқ, стадион нафасини ичига ютди. Турган гап, ҳамма жангни томоша қилгиси келарди — билет учун пул тўланган-да ахир. Бундан ташқари, Пашканинг тарафдорлари ҳам кўп экан: унинг жасоратлари тўғрисидаги мишмишлар аллақачоноқ бутун шаҳарга тарқалиб кетганди.

— ...рицарларга,— сўзида давом этди қирол,— жанг қилиш учун рухсат берамиз!

— Ур-ра!!!— деган кичқириқлардан бутун стадион гувиллаб кетди.

— Мен қаршиман,— дея вишиллади епископ.— Мен шикоят қиламан.

Лекин унга ҳеч ким қулоқ солмади.

— Қора бўрининг олтин рицари,— деди қирол сўзида давом этиб,— маркиз ва Кизил ёғ ўқи рицари жуфт-лигининг ғолиби билан жанг қилади. Ана бу ҳаққоний бўлади. Кубок эса якуний ғолибга насиб этади.

Қирол олқишлар остида жойига ўтирди.

— Мен адолатли одамман,— деди у.— Бунинг устига доно ҳам.

— Тўппа-тўғри,— дея илжайди камергер.— Энг одил ва доно одамсиз. Чунки бу болакай менинг жияним уёқда турсин маркизни ҳам ҳеч қачон енга олмайди.

— Мен ана шуни кузда тутдим-да,— қирол узидан мамнун эди.

— Икковидан бири уни албатта ерпарчин қилади.

Алисанинг кўзларига ёш қуйилди. Изабелла унга дастрўмолини узатар экан, уф тортиб қўйди:

— Кўряпсанми, қадимги хаёт саргузаштларга бой, деб ишонишининг оқибати бу.

Қора бўри рицари билан судьялар майдон ўртасини тарк этишди. Соқчилар тўсиқ бўйлаб саф тортишди. Кейин оркестрнинг барабанлари гумбурлай бошлади.

Пашка билан маркиз дарвозаларга томон кетишди. Пашка минган отнинг жуссаси кичкинагина экан, бўйга қараб танлаб олингани кўриниб турибди. Ниҳоят, рақиблар бир-бирларига қараб от қўйишганида эса филдек маркиз кўндек Пашкани эзиб, янчиб ташлайдигандек бир ҳавотирлик уйғонди.

Лекин бундай бўлмади.

Рақибларнинг найзаси бир-бирининг қалқонига бор залвори билан урилди-ю, нисбатан енгилроқ бўлган Пашка бу зарбнинг кучи билан эгардан учиб кетди ва анча баландга кўтарилиб, йиғирма қадамча нарига бориб тушди.

Шу ўринда олишув бақалоқ маркизнинг фойдасига ҳал бўлиши ҳам мумкин эди.

Бироқ мўъжиза юз берди: қоринбоғ тўсатдан узилиб кетди ва маркиз эгар-пегари билан отдан учиб тушди-ю, ерга урилганча қимирламай ётаверди.

Кутилмаган бу ҳодисадан бутун стадион ҳайратда қолди. Алиса Пашкага ёрдам бериш учун иргиб турган эди, Изабелла уни маҳкам ушлаб олди. Алиса унинг қўлидан чиқишга уринаётганида Пашка аста-секин оёққа турганини кўриб қолди. Роса гурсиллаб тушган бўлса керак, чайқалиброқ ўнгланди. Пашка сипарини кўтариб, пешонасидаги гуррага темир қўлқопини босди, энди нима қилиш кераклигини ўйлаб башараси тиришди. Кейин томошабинларнинг маъқуллаган олқишлари остида чўзилиб ётган маркизнинг ёнига келди ва шамширини олиб, рақибининг бўғзига тиради.

«Қондаларни ўрганиб олишга қачон улгура қолдйкин?»— ажабланди Алиса. Азбаройи ҳаяжондан унинг оёқ-қўллари ҳануз дир-дир титраб эди.

Пашка судьядан сўради:

— Энди нима қилишим керак?

Судья довираб қолди: мана шу болакай паҳлавон маркизни енгади деб асти ўйламаганди, энди эса Пашкани голиб деб эълон қилишдан қўрқяпти. Маркизнинг қўли узун, амалдор дўстлари ҳам кўп, қисқаси, ёруғ дунёни қоронғи қилиб юбориш чўт эмас уларга.

Мушкул аҳволдан масхара қутқарди. У қиролга қараб баланд овозда деди:

— Чўян тўнкамизнинг биттаси расвойи жаҳон бўлди. Нимани кутиб ўтирибмиз энди? Қани, иккинчиси синаб кўрсин омадини!

Қирол жаҳлини ичига ютишга мажбур бўлди:

— Қора бўри билан жангни бошлай қолсин.

Унинг ишораси билан соқчилар беҳуш ётган маркизни кўтариб олиб чиқиб кетишди.

Маркизнинг яроқбардори Грико ҳам хўжайинини олиб чиқишга ёрдамлашиш учун соқчилар ёнига югурди. Алисанинг унга кўзи тушган эди, Грико кўз қисиб қўйдди. Маркиз отининг қоринбоғи тасодифан узилиб кетмаганга ўхшайди, деб ўйлади Алиса.

Соқчилар маркизнинг отини ҳам олиб кетмоқчи бўлиб, жиловидан ушлашган эди, Пашка қичқирди:

— Бу қоидага хилоф-ку. От билан совут меники бўлиши керак.

— Шуниси етмай турувди ўзи,— жириллади камергер.— У бизга рицарлик қоидаларини ўргатмоқчимиз ҳали?

— Мен эса,— сўзида давом этди Пашка,— ўлжа от

эгар-жабдуғи билан биргаликда уюридан мен отимни қарзга олған савдогарга берилишини сұрайман.

— Тушингни сувга айт!— деб бақирди камергер.

— Қоида буйича шундай булиши керак,— дея эттироз билдирди масхара.— Агар қирол турнирда қоида бузилишига бир марта йўл қўйса борми, келаси сафар севимли қиролимизни нақ ухлаб ётган жойида сўйнб кетишади.

— Э, ақлингни еб қўйдингми?— Қирол бир сапчиб тушди.— Уларга нимани ўргатяпсан ўзи?

— Хуш, қарорингиз қандай?— деб сұради масхара гүё ҳеч қандай гап бўлмагандек...

— Маркизинг оти билан совути Қизил ёй ўқи рицарига тегишли,— деб эълон қилди қирол.— Биз қоидага риоя қилинишини қатъиян кузатиб турибмиз.

Шу заҳотиёқ савдогар майдонга югуриб чиқди-ю, отни олиб кўздан ғойиб бўлди.

Қора бўри рицари аллақачоноқ рақибини кутиб-турарди. Олтин совути ярақлаб кўзл қамаштирар, дубулгасининг тепасидаги қирмизи патлар шамолда тебранарди. Рицарь эгар қоринбоғини текшириб кўрди-да, отига бир чақмоқ қанд берди.

Пашка нигоҳи билан трибунадан Алисани излаб топди ва қўл силкиб қўйди.

— Чиндан ҳам таниш экансизлар-да?— Қиролнинг башараси тундлашди.— Бу бизга ёқмаяпти.

— Мен буни яширмагандим.

Пашка сипарини туширди, Қора бўри рицари эса унга қараб от қўйди.

— Унга чап бер, Пашка! — Алиса овозининг борича қичқирди.— Хоккейда ҳимоячини қандай алдаб ўтардинг, эсингдами?

Зора Пашка эшитса. Ерга яна гурсиллаб тушадиган бўлса, оёғини синдириб олиши ҳам ҳеч гап эмас.

— Айтиб туриш мумкинмас,— деди камергер.— Аиниқса жодугарлик сўзларини.

— Қанақа жодугарлик сўзи?— деб ҳайрон бўлди Алиса.

— Хоккей — ҳеч ким билмайдиган сўз. Ҳойнаҳой, жодугарларники бўлса керак. Бу дейман, маликага кўз-қулоқ бўлиб туриш керакка ўхшайди.

— Бу афсун эмас,— деди Алиса,— битта рицарнинг номи.

— Тўппа-тўғри,— дея ёрдамга келди Изабелла,— мен у рицарни танийман.

Алиса қиролчанинг қўлини топиб, қисиб қўйди.

Изабелла эса ўгай қиролчага хос тарзда совуққина ва мағрурона кулиб қўйди.

Пашка маслаҳатни эшитганди. У рақибига қарши чиқишга шошилмади, гарчи томошабинлар Қизил ёй ўқи рицари қўрқди, деб уйлаб ҳуштак чала бошлашган бўлса ҳам, ўз томонидаги девордан унча узоқлашиб кетмай, душманини кутиб тураверди. Қора бўри рицари яқинлашиб келганда эса Пашка чаққонлик билан чап берди ва рақибни отининг жилловини тортишга улгуролмай қолиб, Пашканинг ёнидан худди бошқаруви йўқолган ракетадек шиддат билан ўтиб кетди. От сўнгги лаҳзада, нақ девор олдида бурилиб қолганида эса рицарь эгардан учиб кетди-да, бор залвори билан деворни калла қилди.

— У-у-ухҳ!!!— деб юборди бутун стадион бараварига, чунки Қора бўрнининг боши елкасига кириб кетганини ҳамма кўрган эди-да.

— Иблиснинг ўзгинаси экан!— дея бўғилди епископ. — Лекин мендан қочиб қутула олмайди бари бир.

Рицарь ўрнидан турадимиз, йўқми, деб барча кутиб турарди.

Фақат қиролгина пинагини бузмади.

— Туради ҳозир,— деди у,— суякларни жиндек эзилди, холос, ҳечқисми йўқ. Менда ҳам шунақа бўлганди, мана, юрибман-ку қироллик қилиб.

Алиса қиролга қаради ва унинг боши нега ялпоқлигини энди тушуниб етди.

Чиндан ҳам бир лаҳза ўтар-ўтмас Қора бўри аввал қўлларига таяниб сал кўтарилди, кейин чўккалаб олди ва қинидан узун шамширини суғура бошлади.

Пашка ҳам отдан сакраб тушди-да, эҳтиётлик билан рақибига яқинлашди.

Ўн қадамча қолганида Қора бўри рицари ўрнидан туриб олган ва шамширини яланғочлаб, яна жангга шай эди.

У Пашкага қараб худди бульдозердек бостириб кела бошлади. Кенг яғрини устида дубулғасининг тепаси-ю, қизил патларининг қолдиги кўрнарди, холос — бу ғаройиб манзарадан ҳеч ким кўз узмасди.

— Мана энди, йигитингнинг аҳволига воӣ,— қирол мамнунлик билан илжайди.— Рицаримнинг жаҳлини чиқармасин эди-да...

Пашка зил-замбил шамширни икки қўллаб аранг кўтарди, лекин Қора бўри даҳшатли ўкириб, ўзининг

шамширини бир силтаганди, Пашканикини учириб юборди. Буниси хам майли-я, иккига бўлиб ташлаганини айтмайсизми.

Пашка қуролсиз қолди.

— Қоч!— деб жони борича қичқирди Алиса.

У Изабеллага угирилиб, Пашкани қутқаришга ёрдам беришг демоқчи эди, қараса кресло бўш. Тамом энди! Қиролича келиб-келиб шу лаҳзада ғойиб бўлганини қаранг-а!

Қора бўри яна шамширини баланд кўтарди, бу сафар, чамаси, Пашканинг ўзини иккига бўлиб ташламоқчи бўлди-ёв. Бироқ Пашка эпчиллик билан чап бериб қолди-да, чунтагидан машхур паккисини олди. Турган гап, душманнинг қуролига нисбатан бу тўғноғичдай нарса эди.

Қора бўрининг зарбаси шу қадар кучли бўлдики, қуруқ ҳавони кесиб ўтган шамшир ярмигача ерга кириб кетди.

Рицарь қуролини суғуриб олиш учун зўр бериб кучанар экан, Пашка фурсатдан фойдаланиб, паккисини очишга улгурди.

Рицарь ўгирилиб, бор қаҳри билан яна қуруқ ҳавони кесди. Бу гал шамшири нақ дастасигача ерга кириб кетди.

— Ғирромлик қиляпти!— деб бақира бошлашди аъёнлар.— Қочинш мумкинмас!

— Улдир уни!— деб бўкирарди камергер жиянига.

— Бардам бўл, Қизил ёй ўқи!— дея далда беришарди томошабинлар.

Қора бўри шамширини суғуриб ололмай кучанарди. Судья югуриб келиб унга ёрдамлаша бошлади. Улар шамширни икковлашиб тортишар экан, Пашка бамайлихотирлик билан рицарга яқинлашди ва қўлидаги паккисини унинг сонути устидан юритиб чиқди.

Даргазаб рицарь шамширни ташлади-да, баҳайбат темир муштини баланд кўтариб Пашкага ўгирилди.

Ана шу аснода бутун стадион кучли қаҳқаҳадан ларзага келди, томошабинлар ичакларни узилгудек хохолашарди.

Гап шундаки, рицарларнинг сонути ҳар хил бўлаклардан иборат бўлиб, баданга чарм боғичлар ёрдамида маҳкамлаб кўйилади.

Пашкани эса ўз-ўзидан чархланадиган машхур паккиси билан ана шу боғичларни кесиб ташлаган эди.

Қора бўри қони қайнаб, Пашкани бир уришда ерга киргазиб юбормоқчи бўлиб, мушт кўтарганида темир иштони тушиб кетиб, гўё асов отнинг тушовига айланди қолди.

Азбаройи ғазабдан кўз олди қоронғилашиб кетган Қора бўри Пашкага қараб интилган эди, мувозанатини йўқотди ва совут парчаларига ўралашиб қолиб, ерга гурсиллаб қулади. У энди ўрнидан туролмайдиган бўлиб ағдарилган эди.

Пашка мағлуб душманига шошилмай яқинлашди ва оёғини унинг кўкрагига қўйди.

Стадион олқишлардан зирилларди

— Бир йўла ўлдир уни!— деб қичқиришарди томошабинлар.— У ўтакетган аблаҳ ва баттол талончи ахир! Аяб ўтирма!

Лекин бу орада судьялар югургилаб келиб қолишди, қирол эса музқаймоққа беланган дастрўмолини силкитди.

Соқчилар шу заҳотиёқ Пашкани ушлаб олиб, қўллари орақасига қайришди.

— Уни дарҳол қатл этишга фармон беринг!— дея талаб қилди камергер.— У шавкатли рицарларимизни мағлуб этиб, бизни шармисор қилди. Энди ҳеч ким биздан кўрқмай қўяди.

— Уни ёқиш керак!— деб тўтидек такрорларди епископ.— У иблиснинг ёрдами билан ғолиб чиқди!

Аммо айни вақтнинг ўзидаёқ стадиондаги жамики томошабинлар аъёнларининг дўқ-пўписаларини кўмиб юбориб, жўр бўлиб ҳайқиришарди:

— Ба-ра-кал-ла!

— Кү-бок ғо-либ-га!

Майдоннинг нариги чеккасидан плакат кўтарилди:

*Бўлса шундай баходирлар,
Яшнаверар Жангледирлар!*

— Ҳаммаси тўғри, — деди қирол вазиятни тезда идрок қилиб. Кейин ўрнидан турди-да, кубокни қўлига олди:— Ғолибни ҳузуримга олиб келинглар.

Судьялар қиролнинг ишорасини кўришди-ю, Қора бўри рицарини кутаришга ошиқишди.

— Ҳе, мияси айниганлар-а,— қиролнинг башараси бужмайиб кетди.— Бунақада халқ қўзғолон кўтарворадик-ку ахир. Наригисини олиб келинглар.

Бу орада савдогар майдонга югуриб чиқди-ю, иккала отни олиб кетди. Буни Алисадан бўлак ҳеч ким пайқамасди ҳам.

Пашка соқчилар билан судьяларнинг қуршовида ён томондаги зинапойадан қирол ложасига чиқиб борди. Стадионнинг гулдурас қарсақлари билан аъёнларнинг нордон табассумлари остида қирол унга биллур кубокни топширди ва қўлини қисиб қўйди.

17-БОБ

ҲОЛИБ ЖАЗОДАН ҚУТУЛОЛМАЙДИ

— Хайрият-е, охири бахайр бўлди,— деди Алиса енгил тин олиб ва уйга олиб кетиш учун Пашканинг олди-га қараб юрди.

— Ҳалигдан суюнмай қўя қол,— масхаранинг маънос овози уни тўхтатиб қолди. Фу-фушнинг кўришиши ҳам гамгин эди.

— Нима гап ўзи?— дея ҳайрон бўлди Алиса.

— Қиролларнинг жилмайшига ишонма,— деди масхара.— Акс ҳолда бирпасда бошдан айрилиб қоласан.

— Улар нима қилиши мумкин?

Алиса кўз қири билан Пашкани кузатиб турарди. У дубулғасини ечиб, аъёнларнинг табригини мамнунлик билан қабул қиларди. Сарой аҳли бирин-кетин келиб, унинг қўлини сиқар, ҳайратланган бўлиб, «Рицарлик санъатини қаерда ўргангансиз?» деб мулойимлик билан савол беришар, лекин кўзлари нақ еб қўйгудек бўлиб боқарди. Қизил ёй ўқи рицари эса бу сохта мулозаматларга чиппа-чин ишонарди.

— Улар нима қилиши мумкин?— деб такрорлади масхара ўйчан оҳангда. Гўё шунча кўп разиллик, қабихлик қилишлари мумкин эдики, биронтасини таалаб айтиш мушкулдай.

— Муҳими — зиёфатга қадар қочиб кетиш,— деди у ниҳоят.— Акс ҳолда зиёфатда Пашкани заҳарлашлариники. Улай агар.

— Лекин биз ҳозир жўнаб кетамиз-ку. Кейин билганини қилаверишсин.

— Кетамиз дейсанми? Жа осон бўпти-да сенга.

— Яшавор, азамат,— деди қирол Пашкага мулойимгина кулиб қараркан.— Энди зиёфатимизга марҳамат. Қани, бир хурсандчилик қилайлиг-а. Умид қиламанки, ҳаммамиз дўст бўлиб қоламиз.

Кейинги гап орқада қора булутдек бадқовоқ бўлиб турган маркиз билан Қора бўри рицарига қарата айтилган эди. Қора бўрининг кўзлари чақчайиб, лаблари чўччайган, бурни билан даҳани олдинга чўзилган, ёноқлари эса, аксинча, ичига кириб кетганди... у нақ қиролнинг ўзига айланибди қолибди.

— Кечирасизлар-у,— Пашка ҳануз илжайиб турарди,— мен зудлик билан уйга қайтишим керак.

Қирол унинг қўлидан тутди:

— Менга қара, рицарь, яхшимас бу ишинг. Ҳатто фирромликка ўхшаб кетяпти. Кубокни қўлга киритдинг, баҳодирларимни мағлуб қилдинг, энди қиролнинг дастурхонидан юз ўгирасанми? Бунақа гердайиб кетма-да дарров!

— Йўғ-е, нималар деяпсиз,— Пашка ўнғайсизланди.— Сизни ранжитишни хаёлимга ҳам келтирмовдим.

— Бўлмаса, келишдик,— деди қирол.— Йигирма минут танаффус. Ярим соатдан кейин ҳамма залда бўлсин. Мен қўлимни ювиб олсам бўлгани, зиёфатни бошлайверамиз.

Қирол стадионни тарк этди, аъёнлар унга эргашди. Ниҳоят, Алиса ҳам Пашканинг ёнига ўтиб бора олди. Пашка эса бир қўлида патлар қадалган дубулға, иккинчисида биллур кубокни тутганича, худди курканинг хўрозидай кўкрак кериб борарди.

— Бунақа рицардан ўргилдим-у,— деб пичирлади Алиса.— Энди сени қутқаришни ўйлаш керак.

— Мени қутқаришни?— дея ажабланди Пашка.— Бу ердаги рицарларнинг барини бир қўлимда ер билан яксон қилиб ташлайман-у...

— Сал пастроқ туш,— деди Алиса.— Биринчи рақибинг кимдир от қоринбоғини кесиб қўйгани учун эгардан учиб кетди, мен бу ишни ким қилганини ҳам деярли биламан. Иккинчи рақибингни эса айёроқ бўлганинг ва хоккей билан шуғулланганинг учунгина енга олдинг. Энди жисмоний кучга келсак, уларнинг олдига ўйинчоқнинг ўзсан.

— Эҳтимол шундайдир,— деб жавоб қилди Пашка. — Лекин кубокни мен олдим, қирол ҳам мени табриклади. Сен бўлсанг қутқариш дейсан...

— Упкангни бос,— дея унинг сўзини бўлди Алиса,— биологлар тўғарагига бориб мақтанасан. Ҳар қалай, урта аср ҳаётини сендан кўра мен яхшироқ биламан. Муҳими — зиёфатга қадар қочиб кетишга улгуриш керак.

— Нега энди? Овқатланиб, кейин кетамиз. Қорним ўлгудек оч. Бу олишувлар тоза тинкани қуритиб юборди ўзиям.

— Зиёфатда сени заҳарлашлари турган гап,— деди Алиса.— Ёки бошқача бирон йўл билан тинчитишади.

— Жинни-пинни бўлдингми? Нега энди?

— Нима, уларнинг ҳаммасини хурсанд қилдим деб ўйлаяпсанми?

— Беҳуда ваҳима. Қолоқлигига қарамай улар, ҳар қалай, рицарлар-ку!

— Унақада атрофингга бир назар сол, рицарь,— масхаранинг овози янгради, у шарпа чиқармай бирга келаётган экан. Икки қадам орқада, деярли уларнинг оёғини босиб олгудек бўлиб, шамшир яланғочлаган иккита соқчи келарди.

— Сенингча, бу фахрий қоровулми?— деб сўради масхара киноя билан.

— Сиз бошқаларнинг суҳбатига қўшилманг,—рицарь Пашка масхарага қўрслик билан жавоб қилди.— Мени турнирда қатнаштирмасликка уринганингиз етмадимми ҳали? Қуёндек писиб ўтиришимни истаган экансиз-да.

— Бирпасда бурнинг кўтарилиб кетибди-ку,—деб койинди Алиса.

— Эҳтиёт бўл, бу хатарли нарса, бу ерда эса дўстларинг кам.

— Ниҳоятда кам,— дея маъқуллади масхара.— Шунинг учун қочиб қолиш ҳам осонмас.

Кўчада маркиз билан Қора бўри рицари улардан ўтиб кетишди. Маркиз ўтаётиб, тирсаги билан Пашкани шундай қаттиқ туртдики, у аранг ўзини тутиб қолди, дубулғаси эса тушиб кетди. Қора бўри дубулғани бир тепди ва иккала рицарь мамнунлик билан хохолаб юборишди.

Пашканинг қони қайнаб:

— Шунақами ҳали...— дея гап бошлаганди ҳамки, рақиблари кўздан ғойиб бўлишди.

Масхара Алисанинг қулоғига пичирлади:

— Эшикка етганда қочиб қолишга уриниб кўрамиз. Биласан-ку, у ер қоронғи. Ишора беришим билан оёқни қулга олиб югурасизлар. Грико қиролича Изабелланинг каретасини шайлаб қўйган, икковлари бизни кутиб туришибди.

Алиса бош ирғади.

— Унгача эса рицарингни гапга қулоқ соладиган қил.

Улар сарой томон боришар экан, томошабинлар Пашкани таниб қўл силкишар ва қичқиришарди:

— Табриклаймиз, Қизил ёй ўқи рицари! Кейинги турнирда учрашгунча!

Пашка оғзи қулоғига етиб борарди, бирдан ажабланди:

— Ҳеч ким дастхат сўрамагани қизиқ бўлди-ку?!

— Бу ердагилар ёппасига саводсиз ахир!— деб изоҳ берди Алиса. — Пашка, эс-ҳушингни йиғиб олиб, гапларимга диққат билан қулоқ сол. Мабодо яна бирон ҳунар кўрсатадиган бўлсанг, биологик станцияга қайтишни ҳаёлингга ҳам келтирмай қўя қол. Биз билан бирга ҳеч қанақа чангалзорга ҳам бормайсан.

— Балки мен, умуман, шу ерда қолишга қарор қилгандирман,— жавоб берди ҳануз ҳаёл отида учиб юрган Пашка.— Камбағаллар ва ожиз-бечораларни ҳимоя қиламан. Агар асилзодалар бунга имкон бермай, ҳадеганда турткилайверишса, қароқчи бўламан, Робин Гуд сингари аъёнлару боёнларнинг додини бериб юраман.

— Ажойиб фикр,— дея пичинг қилди орқадан масҳара.— Робин Гуд каби маҳорат билан ўқ-ёй отишни ҳам биларсан, ҳойнаҳой?

— Ўрганиб оламан,— ўзинча осмонда учиб юрган Пашка пинагини ҳам бузмади.

Алиса тушундики, шундан кейин сўнги чорани ишга солишдан бошқа йўл қолмади сираям.

— Бундан ташқари,— деди у қатъийлик билан,— бор гапни оқизмай-томизмай ойингга етказаман. Бўлак иложим бўлмайди-да.

— Ҳе қўйсанг-чи!..— дея Пашканинг капалаги учиб кетди, Қизил ёй ўқи рицари осмони фалакдан ерга тўп этиб тушди.— Бунақа дўқ-пўписасиз ҳам амалласа бўлар ҳар қалай.

Улар ҳовлидан ўтиб, саройга орқа эшикдан киришди.

— Айтган заҳотим югурасан,— деб шивирлади Алиса ва қоронғида Пашкани йўқотиб қўймаслик учун қўлини чўзди.

Улар даҳлизга киришди, унинг нариги чеккасидаги қоронғи зинапоя юқорига олиб чиқарди.

Лекин қоронғиликка етиб боришга улгуришолмади.

18- Б О Б

САРОЙДА СУД

Хонада соқчилар саф тортишган, уларнинг олдида эса камергер турарди. Алисанинг юраги орзиқиб кетди-ю, Пашкани бир четга тортди. Бироқ қўлидаги дубулға ва кубок туфайли бегемотдек бўсунақай бўлиб қолган Пашка чаққонлик билан бурила олмади.

Шу лаҳзада қўшни хонадан ҳам соқчилар чиқишди.

— Қиролнинг номи билан,— деди камергер,— Қизил ёй ўки рицари, жодугар ва қаллоб ҳибсга олинди.

— Қирол бундай фармон бермаган!— деб эътироз билдирди масхара.— Сен қасдингни олмоқчисан, холос!

— Уни тўғри қиролнинг ҳузурига олиб борайлик-чи. Ким ёлгончию ким тўхматчилигини ана ўшанда кўрамиз,— дея жавоб қилди камергер.

Алисани суриб ташлаб, Пашканинг қўлларини орқасига қайиришди, дубулға билан кубоги полга тарақлаб тушди. Соқчилар уни қуршаб олганча зинадан юқори кўтарилишди.

Алисага Пашканинг қичқирган овози узоқдан етиб келди:

— Сизларнинг ҳаққингиз йўқ, мен сизларга бўйсунмайман!

— Ҳақ, ҳуқуқ эмиш...— масхара ердан кубокни оларкан хўрсиниб қўйди.— Айтгандим-а унга.

— Пашкани тезроқ қутқариш керак!— деб ёлвора бошлади Алиса.

— Эҳ, болалар-а, болалар, бунчалик подон бўлмасангиз? Уни қапдай қилиб қутқариб бўлади шу тобда? Майли, қани юр қиролнинг ҳузурига. Зора, бу бирон англашилмовчилик бўлиб чиқса.

Зиёфат ўтказиладиган зал бўм-бўш эди. Стол атрофида дастурхон тузаётган хизматкорларгина куймалашиб юришибди.

— Биронтангиз қиролни кўрмадингизми?— деб сўради масхара.

— Улар тахт турган залга югуриб кетишди,— дея

жавоб қилди хизматкорлардан бири. — Шунақанги шошилишардики, ҳатто қўл ювишгани ҳам йуқ.

— Иш жуда расво,— масхара бош чайқаганди, шилдироқчалари аянчли овоз чиқарди.— Кечки овқат кечикканини ҳали ҳеч қачон эшитмагандим.

Қирол тахт турган залда эди. Бу ерда ҳаммаёқ чапг босиб, билиқсиб кетган, устунлар орасида, фаррошларнинг қўли етмаган жойларда эса ўргимчаклар нини осилиб ётарди. Залда аъёнлар билан ришарлар тўнланиб туришарди, қачон улгура қолишди экан бу ерга келишга?

Алиса билан масхара ён томондаги эшикдан кириб келишганда қирол тахтда жойлашиброқ ўтириб, унга энгашиб турган епископга тайинлаётган эди:

— Фақат тезроқ бўлинглар. Мен қўлимни юволганим йўқ ҳали. Дастурхон ёнига қўлимни ювмасдан ўтира олмайман-ку ахир?

— Ихтиёрингиз, қирол,— деб жавоб қилди епископ. — Лекин отангиз билан бобонгиз ҳеч қачон қўл ювишмаган бўлса ҳам буюк ҳукмдорлар эди.

— Отам ўлгудек очофат бўлган,— дея эътироз билдирди қирол,— бобом ашаддий пианиста эди. Сен эса, епископ, тараққиётнинг душманисан. Қани, айбланувчини олиб киринглар-чи.

Залда соқчилар тўдаси пайдо бўлди. Улар ортга чекиниб ярим доира қуришганди, ўртада кийимлари йиртилиб, кир-чир бўлиб кетган бола кўринди. Совут ва қалқонларсиз Пашка анча кичрайиб кетганди, попуғи ҳам пасайиб қолибди.

— Тиз чўк!— деб буюрди камергер.

— Хаёлимга ҳам келтирмайман!— дағаллик билан жавоб қилди Пашка.

Залдагилар ҳиринглашди, Пашкадан ким ҳам қўрқарди дейсиз.

— Бошла айблашни.

Епископ бир қадам олдинга чиқди:

— Биз бу йиғитчани жодугарлик ёрдамида салтанатимизнинг осойишталигини бузганликда айблаймиз. У муҳтарам зотларимизнинг мол-мулкнинг талон-тарож қилди, баҳодир ришарларимизни алдамчилик билан мағлуб этди, жодугарни ўт ичидан қутқарди. Бу гуноҳлари учун у ўлимга маҳкум.

— Улим унга!— деб қичқиришди аъёнлар. — Улим.

— Ахир менга ўзларингиз кубок берган, қўлимни сиқиб табриклаган эдингиз-а,— деди Пашка алам билан.

— Бай-бай-бай. Мен чиндан ҳам унга кубок топширгандим-ку,— дея бу гапни маъқуллади қирол.— Бундан чиқдики, мени алдашибди-да?

— Турган гап,— деди епископ.

— Гирт ёлғон! Мени ҳеч ким алдай олмайди, бўлмаса қирол бўлармидим. Мен ҳамма-ҳаммасини аввал-бошданоқ сезгандим, лекин уни стадионнинг ўзида қатл қилолмасдим-ку! Халқ буни ёқтирмасди сираям, чунки у қадрдон рицарларимни ва шахсан сени, епископ, жуда ёмон кўради. Бу нафрат бежиз эмас менимча, чунки жодугарларни тутинишда сенчаллик бешафқат овчи булмаган ҳали салтанатимизда. Лекин тинчимизни бузган ғаламисни яхшилаб жазолашимиз керак бари бир.

Бу гаплардан епископнинг ранги бузариб кетди, миясига қон тепди. Лекин у ўзини тутиб, гуё ҳеч гап булмагандай давом этди:

— Гувоҳлар, буёққа келинглари-чи!

Камергер маркиз Фафифакс билан Қора бурини туртди.

Улар олдинга чиқиб, қиролга таъзим қилишди.

— Бу болакай сизларни ҳалол жангда енгдимиз?— деб суради епископ.

— Алдади, айёрлик қилди!— дея вишиллади Қора бўри ялпайиб кетган лабларини аранг қимирлатиб.

— Жодугар экан!— деб бўқирди маркиз ва Пашка томонга тупурди.

— Бошқа гувоҳлар йўқми?— деб сўради епископ.— Мана, кўряписми...

Алиса устуллар ортидан югуриб чиқди:

— Мен гувоҳман!

— Сиз хорижийсиз!— деди епископ.

— Майли, гапира қолсин,— илжайди қирол.— Бари бир, ўзимизга қандай маъқул бўлса, шундай қарор қабул қиламиз-ку!

— Яшасин қирол!— деб қичқиришди аъёнлар.

— Буларнинг бари виждонсизлик ахир!— Алиса алампидан йинглаб юборай дерди.— Стадионда ҳеч қанақа жодугарлик бўлмади, буни ҳамма кўрди-ку...

— Нима бўпти?— деб сўради қирол лоқайдлик билан.— Демак, яхшироқ кўришмаган.

— Бундан ташқари, у чет эллик рицарь. Менинг қироллигимдан, Изабелла ҳам тасдиқлайди буни. Ўзинибу сурайман, уни қўйиб юборинг. Буёққа қайтиб келмаслигини узим назорат қилиб тураман.

— Уларнинг олдида ўзингни камситма, Алиска,— деди Пашка.

Масхара шошилиб келиб, қиролни қундира бошлади:

— Қўшнилар билан орамизни бузиб нима қиламиз? Узимиздаги гавғолар ҳам етиб ортапти. Уруш бошлаб юборишмасин тағин...

— Жим бўл, масхара, — деб жеркиб ташлади қирол.— Қўшнилар олисда. Дайдиб юрган бир бола билан нима ишлари ҳам бор уларнинг. Амалдорларим эса шундоққина биқнимда. Хўш, мен учун ким хавфлироқ: болакайми ёки епископ? Айтайлик, саройни ремонт қилишни мўлжаллаб турибман, хазинада эса пул йўқ...

— Буни ўйлаб кўрса арзийди,— деди епископ дарров.

— Мана, кўряпсанми? Сен эса менга қўшнилар, бошқа мамлакатнинг фикри, деб вайсаганинг вайсаган... Давом этавер, епископ.

— Бу ерда баъзи бировлар бизни хорижий давлатлар билан қўрқитмоқчи бўлишяпти, — деди епископ.— Хўш, меҳмонимизнинг ўзи ҳақиқий малика экамплигини ким тасдиқлайди?

— Йўғ-е, жудаям оширвординг-ку, епископ,— дея унинг гапини бўлди қирол. — У она томондан Изабелланинг жияни ахир.

— Аниқ ишончим йўқ бунга,— давом этди епископ,— лекин гап бунда эмас. Модомики ҳаммаси қонуний бўлишидан ташвиш чекаётган экампсиз, қирол, мен ҳозир шунақанги бир гувоҳни чақирайки, кўрганлар қойил қолмай иложи йўқ. Ҳеч қанақа давлат миқ этолмайди.

— Қанийди-я. Халқаро кескинликка ҳеч тобу тоқатим йўқ. Чақир гувоҳингни.

Епископнинг ишораси билан эшик очилди ва бир роҳиб белига боғланган чизимчанинг нариги учиди кичкина қизчани судраб кирди. Қизчанинг кўйлагини бир печадан йиртилган, йиғлайверганидан башараси ирқит бўлиб, шишиб кетганди.

— Дарҳол қўйиб юборинглар уни!— деб қичқирди Пашка.

Алиса бу қизчани қаердадир кўргандек эди.

— Аҳа, танидинг-а!— дея севиниб кетди епископ.— Ким ўзи у?

— Кичкина бир қизалоқ, холос — деб жавоб қилди Пашка.— Уни нега қийнаётсизлар ахир?

Масхаранинг оппоқ оқариб кетган юзидан кўз ёшлари юмалаб тушди. Изабелла касрда қолдикини-а?

— Энди уларга ҳеч қандай ёрдам бериб бўлмайди,— дея шивирлади масҳара.

— Сен-чи, сен бу одамни биласанми?— деб сўради епископ қиздан.

— Бу амаки мени ўтинлар устидан тушириб, уйга олиб бориб қуйганди,— йиғламсираб гапирди қизча.— Амаки, булар мени нега яна ушлаб келишди?

Епископнинг оғзи қулоғига етди:

— Мана сизга томоша, қирол. Бу жодугарни отаси чордоққа яшириб қўйган экан, топгунча одамларнинг тоза тинкаси қуриб кетди ўзиям. Одиқ ҳукми-миздан ҳеч ким қочиб қутулолмайди. Жодугарчи гулхандан ўн марта қутқариб кетишса, биз уни яна ўн марта гулханга тикамиз!

— Хўш, унинг айби нимада ўзи?— деб сўради қирол.— Жодугарлик учун ҳали жуда ёш кўришди-ку, бу қизалоқ.

— Жодугарнинг ёш-кексаси йўқ,— деди епископ,— ҳатто чақалоқ жодугарлар ҳам бўлади. Бирга у ҳақда қўшнилар хабар қилишди— қумга одамлар расмини чизиб, жоду қилаётган экан.

— Мен сурат солаётгандим,— дея изоҳ берди қизча.

— Бу суратдаги одамлардан бири эса, жаноби олийларни, худди сизга ўхшаб кетади,— деди епископ.— Бунинг оқибати нима бўлишини биласизми ўзи?

— Ё худо, ўзинг сақла!— Қиролнинг калалаги учиб кетди.— Бундан мен касалланиб қолишим ва ҳатто ўлиб кетишим ҳам мумкин-ку ахир! Буни ҳамма билади.

Сарой аъёнлари ўзаро шивирлашганча жодугарга қарамасликка уринишарди.

— Мен яхши қиролнинг суратини чизгандим,— деди қизалоқ.

— Ҳеч қандай шафқат қилнимасин!— деб бўкирди қирол.— Уларнинг бари бир гўр ўзи.

— Малика билан қиролича Изабелла ҳам,— дея аниқлик киритишга ошиқди епископ.

Аммо қирол ўзини тутиб олди:

— Сенга қолса хаммани хибсга олсанг-а, нима, рицарь билан жодугар етмаяптими? Уларни нима қилсанг— ихтиёринг! Лекин бизнинг қариндошларимизга қўлнинг калталик қилади, шунинг учун бир биллиб қўй!

Епископ мамнунлик билан таъзим қилди, шундан ҳам у мақсадига етганди.

— Фармонингизни ўқисак бўладими?— деб сўради у тантанасини яширолмай.

— Тайёрлаб ҳам қўйгандингларми?— Қирол заррача ажабланмади.

— Фармонингиз тайёр,— деди камергер муҳри осилиб турган ўрамни очар экан: «Бизким, қирол ва ҳукмдор, Қизил ёй ўқи номи билан танилган жодугар ва қаллобни унинг шериги жодугар қиз билан биргаликда гулханда ёқишга амр этамиз. Имзо чекдик: қирол».

— Йўқ, бунақаси кетмайди!— деди қирол.

Алисанинг умид учқуни алангаланиб кетди шу бир оғиз сўздан. Лекин қиролнинг кейинги гапини эшитдию умид ёлқини яна сўнди:

— Рицарни ёқиш яхшимас. Бошини кесиб ташла — тамом вассалом. Инсонпарварликни ҳам унутмангларда ахир.

— Яшасин олижаноб қиролимиз!— деб қичқира бошлашди аъёнлар.

— Ҳа, бўпти, бўпти, — деди қирол.— Қани, опке, жимжимадор қилиб бир имзо чекиб ташлай-чи. Буёқда ичакларим сурнай чалаяпти.Бунақада очдан ўлиб қолиш ҳам ҳеч гап эмас-а.

У камергер узатган бургут патини олиб, фармон остига имзо чекди ва тахтдан тураётиб Пашкага қаради:

— Қизил ёй ўқи рицарни, шахсан сенга нисбатан менинг ҳеч қанақа гаразим йўқ, ҳатто олишувларингни маза қилиб кўрдим ҳам. Виждонли одам сифатида, сени кубок билан тақдирлаганимни тасдиқлайман. Майли, бу кубок ўла-ўлгунингча ёнингда бўла қолсин.

Атрофда олқишлар янграб, «Яшасин қирол!» деган ҳайқирлиқлар эшитилди.

Қирол тахтдан ирғиб турди-да, бир лаҳзани ҳам бой бермай, орқа эшикка отилди. Чунки у қўлини ювишга улгуриши керак, бўлмаса овқат совиб қолиши мумкин эди-да.

19- БОБ

ЖАЛЛОД ҚАДИМГИ ОДАТНИ ТАСДИҚЛАЙДИ

— Жаноби олийлари,— Алиса қиролнинг орқасидан югурди.— Бу нимаси ахир...

У қиролга ета олмади, камергернинг ишораси билан соқчилар шу заҳотиёқ Алисанинг қўлларидан маҳкам

ушлаб, оғзига латта тикнишди. Бу воқеа шунчалик тез рўй бердики, қиз довдираб қолди, атрофида нуқул баланд қўнжли этиклару соқчиларнинг чарм камзулли қоринлари кўринарди, холос.

Алиса атрофини филлар ураб олган сичқончадек гангиб, қаёққа қарамасни, устундай оёқларга урилаверди, ниҳоят, улар тарқалганида эса бўм-бўш зал ўртасида турганини кўрди.

Ҳеч ким йўқ. Хизматкорлар шамларни ўчириб юришибди, холос.

Фақат, тахт турган супачадагина масхара Фу-фу ёлғиз ўзи маъюс тортиб ўтирарди. Алланимабалолар суртиб оқартирилган юзларида ёш томчилари ирқит излар қолдирар, бачкана қалпоқчаси бир қулоғига қийшайиб тушганди... Алиса ўзини тутиб олди-да, гапларига ҳатто ўзи ишонмаса ҳам баланд овозда деди:

— Етар кўз ёши тўкиш! Ундан нима фойда?! Яхшии қиролнинг олдига кетдик. То майнабозчиликни бас қилмагунича, унга компот ичириб бўлман!

— Сенинг гапингга қирол жа-а қулоқ солади-да,— деди гамгин овозда масхара.— Бунинг устига у заҳарлаб қўяди деб епископдан, сўйиб кетади деб камергердан кўркиб юради ҳаммаша. Сарой эмас, пақ чаёнхона. Бу ёққа келиб томоша кўрсатишини Пашкангдан ким сураганди ўзи?

— Сиз бормасангиз, ўзим кетавераман.

— Бошингдан айрилсан, йигитчага ҳам ёрдам беролмайсан бу билан,— масхара ўрнидан туришни хаёлигаям келтирмасди.— Менсиз эса қиролни тополмайсан, сарой ичида адашиб қолишинг ҳам ҳеч гапмас.

— Менга қаранг, балки сизга пул керакдир? Яхши кўрасизми уни? Қайтганимдан кейин қанча десангиз, шунча юбораман, чин сўзим. Менга ёрдам қилишади.

— Тентак. Умримда биринчи марта беғараз куйиб-пишиб юрибману менга ишонишмайди-я!

Шу пайт бурғу овози эшитилиб қолди. Унинг овози адашиб қолган бўрининг увиллашидек хунук, мудхиш эди.

— Тамом энди,— деди масхара.— Кечикдик бари бир.

— Қанақасига кечикдик?..

— Қатл бошланяпти.

Алиса масхаранинг олабайроқ енгидан шунақанги силтаб тортдики, у пастга ўмбалоқ ошиб кетди, лекин дарҳол сакраб тушди-ю, ўзини эшикка урди.

Алиса унинг орқасидан отилди.

Улар ҳаллослаб югурншар, лекин қоронги йўлаклари зиналарнинг адоғи йўқдай туюларди.

— Изабелла қаерда ахир?— деб қичқирди Алиса йўл-йўлакай.

— У қочиб кетишимизни уюштиряпти,— жавоб қилди масхара.— Лекин беҳудага ўхшайди бу тайёргарликлар. Саройдагиларга қарши замбараклари бўлган бутун бошли бир дивизия керак камида. Қуруқ гап билан иш бигириш қийин бу ерда.

Бирдан атроф ёришиб кетди.

Улар зинадан югурганча мўъжазгина бир майдончага тушиб борншди. Унинг бир томони сарой деворига тақалган, учта томони эса кўримсиз, мудҳиш тусли, деразалари энсиз, лекин ўзи балад бинолар билан ўраб олинган эди.

Майдонча ўртасида тахтасуна бор экан.

Тахтасуна устида катта кунда, унинг ёнида эса Пашканинг кубоги кўринди.

Тахтасунанинг бир томонида Пашка билан жодугар қизча турибди. Қизча ҳиқиллаб йиғлар, Пашка эса унинг қўлидан тутганча юпатишга уринарди.

Ингламасинми яна, деб ўйлади Алиса, ахир бир куннинг ўзида иккинчи марта қатл этишяпти-да.

Пашканинг ранги . докадай оқариб кетган. У ҳатто жиндек титрарди ҳам, лекин ўзини тутишга уришяпти.

Кунданинг нариги томонида узун жингалак соқолли, давангирдай, одам оғирлигини бир оёғидан иккинчисига олиб турибди, у қора иштон кийган, елкасига калта қизил ёпинчиқ ташлаган. Худди ҳассага суянгандек баҳайбат болтасига сўяниб олган бу одам жаллод эди. Унинг ёнидаги эса епископ.

Тахтасуна соқчилар тўрт томонидан ўраб олишган.

Уларнинг ортида асилзодалар, рицарлар, савдогарлар ҳамда Алиса қирол зиёфатида ва кейин стадионда кўрган сарой аъёнлари тўдаланиб туришибди.

Халқ эса уйларнинг деразаларидан ва майдончага туташган кўчалардан томоша қиляпти.

— Мана, кўряписизларми,— деди епископ тахтасуна чеккасига қадам ташлар экан,— қиролнимиз нақадар раҳмдиллигини. У гулханда ёндирилиши лозим бўлган маънави жодугарларга шафқат кўрсатиб, муҳтарам устамизининг қўлида қийналмай жон беришларига рухсат этди.

Жаллод томошабинларга таъзим қилди.

Кейин епископ ҳукм қилинганларга угирилиб суради:

— Даҳшатли жиноятларингиздан тавба қилаётирсизларми?

— Билмайман,— деб жавоб берди қизча.

Пашка эса елкасини қисди. Балки буларнинг бари туш деб умид қилаётгандир?

— Сўнгги истагинг ёки шикоятинг борми?— деб суради епископ жодугар қизчадан.

— Ойнимга бораман,— дея ҳиқиллади у.

Оломон ўртасида норози овозлар эшитилди. Бу ердагиларнинг бари жодугарларга ишонади, албатта, лекин, ҳар қалай, баъзиларнинг қизчага юраги ачишаётганди.

— Билмаяпсизларми: жодугар қизча суратига кириб, сизларни лақиллатмоқчи-ку ахир!— деб қичқирди епископ.

Норози овозлар тинди. Тўғри, жодугарларга ишонгандан кейин улар маъсум гўдак қиёфасига кира олишларига ҳам ишонинч керак-да.

— Эй жодугар ва фирибгар, сенинг сўнгги тилагинг борми?— деб сўради епископ Пашкадан.

— Қўйиб юборинглар,— деди Пашка.— Мен жўнаб кетаман.

Асилзодалар билан ришарлар қий-чув қилиб бақира бошлашди:

— Қўрқоқ! Юраксиз! Тезроқ тинчит уни, жаллод! Қанақа шармандалик бу!

Бу гаплардан Пашка қизариб кетди, газаби қайлаганидан қий-чув ва қичқирлиқларни босиб кетувчи бир овозда ҳайқирди:

— Мен кўрқоқ эмасман! Сизлар қўрқоқсизлар! Сизларнинг раҳм-шафқатингиз керакмас менга!..

— Эҳтимол, унга шундай туюлаётгандир, холос?— деб сўради Алиса масхарадан.

Масхара бош чайқади:

— Йўқ, энди туюлаётгани йўқ...

Епископ қўл силтади.

Ноғорачилар гумбур-гумбурни бошлаб юборишди.

Югуриш кераклигини, бу таҳқирлашга чек қўйиш кераклигини Алиса тушунарди. Лекин худди қурқинчли тушда бўладигандек, унинг оёқлари ўзига бўйсунмас, гўё тили танглайга ёпишиб қолган эди. Ўзи шундай ҳам

ярқироқ болгани жаллод лахтак мовут ёрдамида ҳафсала билан артаётганини, унинг ёрдамчилари эса Пашкан кунда ёнига олиб бориб, тиз чўкдиришайтганини баайни қўғирчоқдек кузатиб турарди.

Шу лаҳзада Алиса орқадан кимдир югуриб келаётганини пайқади. У тахтасупадан кўз узолмасди, лекин майингина қўл елкасига текканини сезди ва шу тобда опасининг: «Тура қол энди, Алиса, мактабингга кеч қоласан бўлмаса», деган овозини эшитгиси келиб кетди беихтиёр.

Аммо угай қироличанинг овози эшитилди:

— Алиса, гапимни эшитяпсанми?

— Қаёқларда юрибсиз, қиролича? Нега кечикдингиз?

— Рухингни туширма бунақа. Ҳали умид бор. Мен сенга қадимий бир одатни эслатгани келувдим.

— Тезроқ гапиринг! Қанақа одат у?

Жаллод севимли болтасини артиб бўлди-да, соқотидан бир тукни юлиб олиб осмонга прғитди ва ҳаводалигидаёқ уни иккига бўлиб ташлади. Аъёнлар қарсақ чалиб юборишди.

— Наҳотки эшитмаган бўлсанг бу одатни? Мабодо ёш ва пок қиз ўлимга ҳукм қилинган одамни ўзининг кўёви деб эълон қилса...

— Эсладим!— деб қичқириб юборди Алиса.— Тўхтанглар!

Лекин ноғорачиларнинг гумбур-гумбуридан унинг овози ҳеч кимга эшитилмади.

Алиса аъёнлар билан рицарларнинг зич тўдаси ичига ўзини урди, плондек биланглаб, тирсақларию тиззаларини ишга солиб, ўзига йўл оча бошлади. Бақалоқ маркази уш тўхтатиб қолишга уринди, соқчилар билан роҳибларнинг панжалари унга қараб чўзилди, аммо у ҳамма тўсиқлар орасидан сирғалиб ўтди-да, оппоқ кўйлагини ит этакларидан тутганча лиқилдоқ зинадан тахтасупага учиб чиқди ва жаллоднинг ёнига отилди.

У эса болтасини Пашканинг боши устида кўтарганди.

— Тўхтанг!— деб қичқирди Алиса.

Ноғоралар гумбури ҳануз тинмасди.

Лекин, мана, ўгай қиролича ҳам етиб келди. У илгивика қўлнини кўтарган эди, ноғорачилар дарҳол тўхташди. Тиниб бирдан оғриб қолгандек, епископнинг башараси тиришиб кетди.

Майдончага чуқур сукунат чўкди, фақат Пашканинг юраги қинидан чиққудай бўлиб гурсиллаётгани эшитиларди, холос.

— Маликани тингланглар!— деди Изабелла.

— Эшитинглар,— Алиса паст овозда гапирса ҳам сўзлари уйларнинг энг юқори қаватларию ёндош кучаларга ҳам етиб борар эди.— Қадимий бир одат бор. Ёш қиз улимга ҳукм қилинган одамни қаллиқликка олиши мумкин, шунда у одам озод қилиниши керак.

— Тўғри!— деган овозлар янгради майдончада.— Шундай одат бор эди.

— У аллақачон бекор қилинган!— Епископ ўзинга келиб қолди.— Энди йўқ бундай одат!

— Ким уни бекор қилган?— деб сўради Изабелла қатъий овозда.— Қани буёққа чиқ, қарн тулки, шу одат бекор қилинган деб қироллик халқининг олдида қасам ич!

— Бекор қилинмаган! Бекорларни айтибди!— дея қичқиритарди майдончадагилар.

— Бекор қилинган!— деб бўкирарди маркиз.

Лекин шу аснода болаларникига ўхшаган ингичка, аммо жуда чинқироқ овоз эшитилди. Худди тоғдек ҳаммадан баланд бўлиб турган баҳайбат жаллод гапирётган эди:

— Бу одатни мен яхшироқ биламан! Мутахассисманку ахир. Бу одатни ҳеч ким бекор қилмаган, фақат ўлимга ҳукм қилинган одамни, бунинг устига жодугарни кўёвликка оладиган қизлар кўпдан буён топилмаган эди, холос. Бу одат мен учун кони зарар, бироқ мен ҳаллод жаллодман.

— Ундай бўлса,— деди Алиса,— мен бу рицарни қаллиқликка оламан.

— Ура!— деб қичқирди масхара, у аллақачоноқ Пашканинг қўлларини ечиб, кундадан туришига кўмаклашадиган эди.— Лекин Алиса, унга турмушга чиқишинингга тўғри келади-да. Ҳавас қиладиган эмас буёғи.

— Оркестр, тўй марши!— дея амр қилди ўгай қиролчи.

Оркестр итоткорлик билан шодиёна бир маршини чала кетди. Алиса Пашкага қўлини чўзди ва у билан бирга тахтасупанинг зинасидан туша бошлади. Жаллод уларнинг ортидан болтасини силкиб қолди.

— Тезроқ!— деб шошилтирди Изабелла.— Ҳозир улар ўзларига келиб қолишади. Отлар анави кўчада кутиб турибди.

— Қаёққа, Пашка?— деб қичқирди Алиса.

Пашка орқага интилди.

— Жодугар қолиб кетди-ку! Мен қизчани уларга ташлаб кетмайман!

— Буни хаёлнингга ҳам келтирмай қўя қол!— Масхара қўрқиб кетди.— Бунақада ҳаммамизни хароб қиласан-ку!

Аммо Пашка аллақачон жодугар қизчани кўтариб олиб, дўстларининг ортидан отилган эди.

— Ёшларга йўл очинглар!— дея жаллод чинқирарди.

— Яшасин қадимий одат! Кубокни унутманглар!

Изабелла энг олдинда тез-тез юриб борарди, шу сабабли ҳам аъёнлар, рицарлар, соқчилар ва роҳиблар хоҳлашса-хоҳлашмаса унга йўл очишарди.

20- Б О Б

ШАҲАРДАН ҚОЧИШ

Улар керакли кўчага қараб югуришди-ю, орқадан чинқироқ овоз эшитилди:

— Жодугарни нега олиб кетдинглар? Жодугарни ташлаб кетинглар менга!

— Алдашди!— Епископ ўзини тутиб олди.— Ушланглар уларни!

Кўчага кириб олишга атиги йигирма қадамча қолганди. Лекин рўпарадан ойболта кутарганча иккита соқчи югуриб кела бошлади. Аммо ўгай қиролича уларга ғазаб билан ўқрайди ва эътирозга ўрин қолдирмайдиган амирона овозда буюрди:

— Қайт орқангга! Қандай журъат этипсанлар?

Соқчилар тўхтаб қолишди. Кимни ушлаш, кимга қулоқ солишни бу бечоралар қаердан ҳам билсин?

Куча оғзида тўпланиб турган томошабинлар дарҳол йўл очишди, бу жонли йўлакнинг охирида эса каретанинг орқаси кўринарди. Карета томидан яроқбардор Грикониинг пахмоқ сочли боши кўтарилиб турар, у қўлларини силкиб, дўстларини шоширар эди.

Қочқинлар ўтган заҳоти томошабинлар яна жипслашиб олишар, изма-из қувиб келаётган соқчилар эса уларнинг орасидан тезгина ўта олмай хуноб бўлишарди.

Каретага биринчи бўлиб қўлидаги қизча билан Пашка сакради, кетма-кет Алиса, Пашканинг кубогини кўтариб олган масхара, карета йўлга тушганида эса ўгай қиролича чинқиб олди. У ҳозир қироличага мутлақо ўх-

шамасди: силлиқ сочлари тўзғиб, ёвоқлари қизариб кетган, тожини эса қаердадир тушириб қўйганди.

Карета тошкўчани тарақлатганча шптоб билан елиб кетди. Оломоннинг шовқинию қичқириқлари бир зумда ортда қолди.

— Қутулдикми ахийри?— деб сўради Алиса.

— Қийин-ов,— дея жавоб қилди масхара орқа дарчадан кўз узмаган ҳолда.— Хайронман, шаҳардан қандай чиқиб кетарканмиз. Улар исталган дақиқада дарвозани ёпиб қўйишлари мумкин.

— Эх, отим билан шамширим йўқ-да,— дея уф тортди Пашка,— уларни ушлаб турган бўлардим.

— Уни қаранглар: отдан тушса ҳам эгардан тушгиси келмайди-я,— деди кичкина кўзгуга қараб соч тараётган Изабелла кулиб.— Ҳали қочиб кетишга улгурганимиз йўғ-у, у яна кўкрак керяпти.

Пашка хафа бўлиб, қовоқ-тумшуғи осилиб кетди.

— Ростдан ҳам жим ўтирсанг-чи,— Алиса ўзини тутолмади.— Сенинг энгилтаклигинг деб не-не балоларга йўлиқиб турганимиз камлик қиляптими?

У дарчадан ташқарига назар солди. Уйларнинг деразасидан одамлар ажабланиб караб туришарди: қирол герби бор карета кўчаларда ўқдек учиб юрганини ҳеч ким кўрмаган-да ҳали. Қиролнинг каретаси ўзига хос салобат, улуғвор бир осойишталик билан юриши керак.

— Сизсиз жуда кийналдим,— деди Алиса Изабеллага.

— Мен Пашка стадиондаёқ қутулиб қолар деб умид қилувдим. Шунинг учун ҳам Грикони кидиргани югурдим. У билан отхонадан каретамни олиб чиқдик, кейин қатл майдонига келтирдик. Оз бўлмаса кечикар эканмиз-а.

Каретанинг юриши секинлашди.

— Ҳозир дарвоза елади,— деди масхара.

— Четроққа ўт, Фу-Фу,— деб буюрди Изабелла.— Аттанг, тожимни йўқотиб қўйганим чакки бўлди-да.

Изабелла дарчани очиб ташқарига қаради.

Карета тўхтади.

— Ётиб олинглар,— дея пичирлади масхара ҳамроҳларига.

Алиса дарвоза соқчилари бошлигининг эринчоқ овозини эшитди:

— Қим у келаётган? Қанақа иш билан?

Унга қиролича Изабелланинг совуқ овози жавоб қилди:

— Нима бало, сурбет, қироличангни танитай қолдингми?

— Тоғсиз таниб бўлармиди? Яхшиси, сиз менга ҳужжат кўрсатинг.

— Сен галварс қироличалар ҳужжат олиб юрганни қаерда кўргансан?

— Кўрмаганман, албатта, лекин эшитганман.

— Шунақами ҳали?— Изабелланинг зардаси қайнаб карета эшигини очди-да, сакраб тушди.— Энди-чи, энди танидингми?

— Танидим, жаноби олиялар, кўйлагингиздан танидим!— деб жавоб қилди соқчи.— Панжарани кўтариб, кўприкни туширинглар! Жаноби олияларининг жаҳллари чиқяпти!

Темир занжирлар шалдирай бошлади.

— Менга ҳам осон эмас,— дея соқчи эзмалик қиларди.— Ҳар бир одамдан ҳужжат сўраш ва пешиндан кейин шаҳардан ҳеч кимни чиқармаслик буюрилган. Тўғри, баъзан истисно ҳам бўлиб туради... Каретанинг ичинини текшириш ҳам буюрилган уёғини сўрасангиз. Менга камергер зотини олиёлари бундай деганлар: «Ҳатто ота-онанг кетаётган бўлса ҳам яширин мол ёки қочқинлар йўқлигига ишонч ҳосил қилиш учун бари бир текшириб кўр. Агар текшириб турмасак, шаҳримизнинг ярми қочиб кетади», деганлар.

— Шошмай тур,— деди Изабелла. Кейин кийимнинг шитирлаши ва тангаларининг жаранги эшитилди.

— Ҳамён,— деб шивирлади масхара.— Тўғри, ягона усул шу ўзи. Лекин намунча имиллашади-я?

Орқадан шовқин эшитилди. Алисанинг назарида аллақандай қичқиринқлар ва отлар дупури келаётгандек бўлди. Панжара бунчалик секин кўтарилмас!

— Ма, ушла,— деди Изабелла.— Қайтими керакмас.

— Бу бошқа гап,— соқчининг овозида мамнулик сезиларди.— Ия, нима шовқин у ёқда? Қимлардир учиб келаяпти-ку!

Шу заҳотиёқ Изабелланинг овози янгради:

— Грико, ҳайда!

— Сиз-чи?

— Уларни ушлаб туришга уриниб кўраман! Менга тегишмайди!

Карета жойидан шитоб билан қўзғалди-ю, борган сари тезлаша бошлади. Гилдиракларнинг тарақ-туруқига отларнинг дупур-дупури қўшилиб кетди... Мана шу шовқин орасида яна Изабелланинг овози эшитилди:

— Оқ йўл, малика Алиса!

Қарегга бирдан худди тоққа чиқиб кетаётгандек орқасига қараб қийшайди.

— Эҳ, дулдулларим! — деб қичқирди Грико.— Бўш келмайсизлар энди!

Қарета ҳали тушириб улгурилмаган осма кўприкка учиб чиқди, отлар кенггина ҳандақ устидан бараварига сакрашди ва қарета трамплиндан отилган чангичидек ҳаводан учиб ўтиб, олдинги гилдираклари йўлга урилганда ағдарилиб кетмай қандайдир мўъжиза билан омон қолди ва шамол тезлигида шаҳардан узоқлаша бошладди .

21- Б О Б

АЛВИДО, МАСХАРА!

— Ҳамма омонми?— деб сўради масхара.

— Мен омонман,— деди жодугар қизча.— Ойимнинг олдига қачон етамиз?

— Мен иккинчи гуррани орттирдим,— дея овоз берди Пашка.— Худди турнирдагидек.

— Сабр қил,— деди Алиса. У тиззасини уриб олганди, лекин поллмади. Фойдаси бўлмагандан кейин нима кераги бор гингшиб ўтиришининг.

Масхара ўриндиққа тиззалаб олиб, орқа дарчадан кузата бошлади.

— Кўприк туширилишини кутишяпти, сакрашга юраклари бетламади. Ургилдим-е бунақа азаматлардан.

— Улар Изабеллани ўлдиришмасмикан?— дея хавотирланди Алиса.

— Ҳозирча улдиришмайди, журъат қилишолмайди. Лекин, умуман олганда, у бу ердан кетгани маъқул эди. Заҳарлаб қўйишлари турган гап. Аллақачонлар заҳарлашган бўларди-я, аммо Изабелла овқатини ўзи пиширади-да. Агар қайтсам мени ҳам заҳарлашлари мумкин. Қим билади, балки сўйиб кетишар, унчалик катта одам эмасман. Лекин ҳарҳолда ачинаман ўзимга...

— Келинглар, бирон жойга яшириниб кутиб турамиз,— деб таклиф қилди Пашка,— кейин шаҳарга қайтиб, Изабеллани олиб кетамиз. Уни бу ерда қолдириш хавfli бари бир.

— Йўқ, сизлар қайтишингиз керак,— деди масхара.— Улар ҳозир бутун қиролликни оёққа тургазишди.

Сизларсиз ҳам бир амаллармиз.

— Нима, сиз бизлар билан кетмайсизми?— деб сўради Алиса.

— Йўқ, пложим йўқ. Мен, нима десам экан, бошқа тарихданман. Лекин, мана, қизчани ўзингиз билан олиб кетишингизга тўғри келади. Балки тарбияларсиз уни...

Унқир-чунқир жойлар каретани кўтариб ташлар, йўл жудаям расво эди. Мана, Алиса маркиз ва Грико билан учрашган тепаликка ҳам етиб келишди...

— Тезроқ!— деб қичқирди масхара.—Улар шаҳардан чиқиб олишди!

— Бундаи тез ҳайдай олмайман,— деди Грико.— Шундай ҳам филдиракнинг биттаси аранг илиниб турибди, ҳадемай ўчиб кетади.

Масхара карета эшигини очиб ташқарига қаради.

— Чеккадаги йўлкага бургин-да, ҳозир, кейин тўғри жарликка қараб ҳайда. Биласанми у қаердалигини?

— Биламан.

— Жарликда каретани шундай тўхтатгинки, у йўлни тўсиб қўйсин.

Карета пастликка елиб кетди.

Филдиракларнинг тарақ-туруқи орасидан яна отларнинг дупур-дупури эшитила бошлади.

У тобора яқинлашиб келарди...

Масхара қизчани кўтариб олиб, болаларга қичқирди:

— Эҳтиёт булинглар, ҳозир...

Карета шитоб билан бурилаётиб, оғиб кетди ва таққа тухтади.

Ичкаридагилар бир-бирининг устига йиқилиб тушди. Эшик очилиб кетди.

Ташқарида Грико турарди.

— Тезроқ бўла қолинглар,— деб шоширди у масхара узатган қизчани олар экан.

Кетма-кет масхара отилиб чиқди.

Алиса ерга сакраб тушганида карета йўлда кўндаланг турганини кўрди, икки томон эса буталар қалин ўсган киялик эди. Пашка каретадан охирида чиқди.

— Масхаранинг орқасидан югур!— деб қичқирди Грико.

Унинг қўлида шамшир пайдо бўлди.

Грико Пашка билан Алисани буталар тарафга йўллади. Қизчани кўтариб олган масхара юқорига қараб ўрмалай бошлаганди.

— Ўзинг-чи?— деб сўради Алиса.

Нариги томонда рицарлар кўринишди. Улар каретага урилиб кетмаслик учун от жиловини торта бошлашган эди.

— Мен уларни ушлаб тураман! Хайр, Алиса.

— Мен ҳам қоламан!— деди Пашка.— Бўлмаса уни ўлдириб қўйишади.

Алиса унинг қўлидан тутиб, буталар тарафга судраб кетди.

— Улар менга ҳеч нима қилишолмайди,— деб қичқирди Грико.— Рицарликни бекорга ўрганганим йўқ ахир. Мен уларни ушлаб тураман-да, кейин қочиб кетаман ва саёхатга йўл оламан. Ёки денгизчи бўламан.

— Ушла уларни!— деб қичқирарди маркиз, лекин ўзи отдан тушмади.

— Ушла!— деб бўкирарди Кора бўри рицари япаски бошини айлантлар экан.

Алиса яроқбардорни охирги марта тепалик устидан кўрди. Пахмоқ сочли Грико карета томида шамшир ўйнатиб, бир йўла ўнта рицарнинг хамласини қайтарар, улар эса тор йўлда бир-бирларига ниҳоятда халақит беришарди.

— Хайр, Алиса!— деб қичқирди Грико.— Эҳтимол, сенинг мамлакатингга ҳам бориб қоларман!

— Тезроқ!— масхара болаларни шоширарди.— Улар изимиздан соқчиларни жўнатишди. Пашка, кубогингни кўтариб ол ўзинг, менинг юким бусиз ҳам етарли.

— Ие, сиз уни унутмабсиз-да! Эҳ, қойил-е!—деб ҳурсанд бўлиб кетди Пашка.

— Шундай пайтда бош қотиришга топган нарсангларни қаранглар-а!— деди Алиса ва баъзилар қариганда ҳам болалигича қолаверар экан-да, деб ўйлади.

Соқчиларни бир амаллаб чалғитиб кетишди. Масхара қочқинларни ўрмонда узоқ айлантдириб юрди, изни адаштириш учун жилғалардан кечишди, шағалли жойлардан ўтишди.

Азбаройи толиқиб кетганидан Алисанинг тиззалари дир-дир титрай бошлади. Лекин пачора, чидаш керак. Масхарага бундан ҳам қийинроқ-ку—у қизчани кўтариб юрибди.

Ниҳоят, Алиса ўлимга ҳам рози бўлиб, ерга чўзилиб қолай деганида дарахтлар тўсатдан тугаб улар ялангликка чиқиб қолишди.

Яланглик ўртасида занглаб кетган кичкинроқ космик кема турар, унинг ёнига эса «Фуукснинг магазини-га марҳамат!» деб ёзилган эди.

— Сеннинг каретангми?— сўради масхара.

— Сиз қаердан билдингиз?

— Мен ҳамма нарсани биламан,— деб жавоб қилди масхара.— Бўлмаса бу мамлакатда яшай олармидим. У қизчани ерга қўйди.

— Унга ғамхўрлик қилишга ваъда берасизларми?

— Ваъда берамиз,— деди Алиса.

— Ундай бўлса, хайрлашайлик энди. Оқ йўл сизларга.

Пашка билан Алиса жодугар қизчанинг қўлларидан ушлаб кемага қараб юришди.

— Мен ҳам шунда учиб келганман,— деди Пашка.

— Биламан. Унда значогингни тушириб қолдирган экансан.

Кема олдига етганда улар орқага қарашди. Масхара яланглик четида турар, гавдаси янаям кичрайиб кетгандек, чеҳраси маъюс кўринарди. У бошидан бачкана қалпоқчасини олиб силкитган эди, шиқилдоқчалар майингина шиқиллаб кетди.

— Уларни бу ерда қолдиришга юрагим ачишиб кетяпти жудаям,— деди Алиса.

Пашка у билан жодугар қизча кема ичига чиқиб олишларига ёрдам берди.

— Уларни заҳарлаб қўйишмасини ишқилиб,— деди у.— Бизга роса ёрдам қилишди ўзиям.

Пашка люкни беркитган эди ичкари қоронғи бўлиб қолди.

— Синиб қолмаслиги учун кубокни қаерга қўйсам экан?— деб сўради у.

— Ушлаб тура қол,— деди Алиса.— Куёв бола...

У маъюс эди.

22- Б О Б

ЯНА ФУУКСНИКИДА

Қайтишда саёҳат тез ва сезиларсиз ўтди.

Тўғри, жодугар қизча чанқаб кетдим деб роса хараша қилди, лекин кемадан сув топилмади.

Шу орада ёзув ёниб қолди:

*«Пенелопа сайёраси,
Кемадан чиқини мумкин.»*

Люк шаҳар дарвозаси каби гичирлаб очилди.

Ташқарида оқшом пайти. Узун думли ярқироқ қушчалар галаси учиб ўтди.

Пенелопа сайёрасида, ажойиб шаҳар Жангле-кўп-нуқтада ҳаво доимгидек илиққина эди.

Майсалар орасида ялтироқ қўнғизчалар ғимирлаб юришибди.

Фуукснинг ошхонаси эшиги қия очилди. Ундан сарғимтир шуъла сочилиб, болаларнинг кулгиси эшитилиб турибди.

— Мана, етиб ҳам келдик,— деди Алиса.— Охири бахайр бўлганга ўхшайди.

У люкдан сакраб тушиб, ёнида турган Пашкага қаради.

Пашканинг афт-башараси қанчалик ирқит, кишимлари жулдур бўлиб кетгани ҳатто гира-ширада ҳам кўришиб турарди. Гўё қаторасига икки ҳафта аждархолар билан тўхтовсиз жанг қилган дейсиз.

Алиса жодугар қизчани ерга қўйди. Энди унга кишим топиш керак. Буёқда маликанинг ўзи ҳам...

Жодугар қизча қўлини тортиб олди-ю, уйга қараб югурди.

— Шошмасанг-чи,— деб қолди орқасидан Алиса — У ердагиларнинг ҳаммасини қўрқитиб юборасан-ку ахир!

— Вой, жуда кулгили бўлади!— деб жавоб қилди жодугар қизча.

У ошхона эшигини ланг очиб юборган эди, кучли ёругликдан саёҳатчиларнинг кўзи қамашиб кетди. Жодугар қизча эса соялар театридаги қора шарпа каби остонада туриб қолди.

— Памила!— Аёл кишининг қичқирғи эшитилди.— Аҳволингга бир қара, кимларга ўхшаб кетибсан! Ҳозироқ кийимларингни алмаштириб қўлларингни юв! Сенларни даданг билан ҳеч қолдириб бўлмас экан ўзи!

Алиса ва Пашка торгина сўқмоқдан эшикка яқинлашиб келишди, кейин эҳтиётлик билан ичкарига мўралашди.

Потаниш бир аёл жодугар қизчани шахт билан ечинтирар, тоғорадаги иссиқ сувдан буғ кўтарилиб турар эди.

Яхшилаб ювнитирилган болакайлар — Фуукснинг ўғилчалари эса уларнинг атрофида иргншлаб қичқирншарди:

*Рухсат йўқ бундай исқиртга
Озода шаҳар Жанглеқиртда!*

— Ҳеч балога тушунмадим,— деди Алиса.

Болакайлар ўғирилиб, Алиса билан Пашкани кўриб қолишди.

— Булар эса янаям исқиртроқ экан,— деди улардан бири ҳайрон булиб.

— Бас қилинглар, болалар,— деган овоз эшитилди шу пайт эшикдан.

У ерда Фуукс турарди. Эгинда юлдузлар тасвири туширилган ўша халат. Қора кўзойнаги билан каттакон бурни уни важоҳатли қилиб кўрсатар, лекин бу кўриниши қувноқ овозига асло мос келмасди.

— Қайтганингиз билан табриклайман, дўстларим!— дея хитоб қилди у.— Утаверинглар, қани, тўғри магазинга ўтиб кутиб туринглар, мен бир дақиқада чиқаман.

У болаларнинг қўлидан ушлаб ошхона орқали магазин эшигига олиб борди.

Уларнинг орқасидан эса аёлнинг овози эшитилди:

— Доим бошқаларни ўйлаганинг-ўйлаган, мени ҳеч ўйламайсан. Узлукли квант терминологияси бўйича конференциядан қайтсам, уйда ҳаммаёқ остин-устун. Болалар мураббога чўмилишган, қизим олдиниға умуман кўринмайди, кейин бошдан-оёқ исқирт бўлиб, аллақандай жулдирвоқи қиёфада пайдо бўлади... Буёқда сен ясама бурнингга аллақандай кийимларнинг билан оворасан, яна қанақадир иркит болаларми-ей... Улар бўлсам ўлиб бўлдим-у! Бу аҳмоқона дўкондан воз кечиб, бошқа одамлар қатори иш топишга мажбур қиламан сени ҳали, мана кўрарсан. Ёки болаларни оламану онамникига кетаман қоламан...

Эшик ёпилгандан кейин ҳам Фуукснинг йўғон ва калта-култа, хотинининг ингичка, аммо ўктам овози Пашка билан Алисага эшитилиб турарди.

Бойқуш шохда оёғи осмондан бўлиб турибди.

Бочка устида ранг-баранг қоғозлар ётибди.

Полда вазанинг синиқлари сочилган.

Соат еттига бонг урди, Алиса бу хонага кириб келганига роса бир соат бўлди.

Эшик тарақлаб очилдию магазинга Фуукс отилиб кирди.

— Аранг қутулдим-а. Хўш, хурсандмисизлар?— деб сўради у.— Саргузаштлар қалай? Ҳужжатлар керак бўлдими?

— Бальтаз-уу-ур!— деган қичқириқ эшитилди эшник оргидан.— Дарҳол майнавозчилигингни йиғиштириб, дастурхон ёз.

— Кетяпман, жонгинам, кетяпман!— деб қичқирди Фуукс.— Ҳа майли, кўришамиз яна, кириб туринглар, мен доим хурсанд бўламан... Эҳтимол, бирон ёққа бир-галашиб учармиз.

Фуукс қўл силкиб орқасига отилар экан, йўл-йўлакай ясама бурнини ва унга ёпиштирилган қора кўзойнакни олди. Югураётганида халатининг бари очилиб кетиб, озгин оёқлари кўриниб қолди. Бу оёқлардаги сирма шимнинг почалари эса худди ўрта аср масхарасиники сингари бир пойи қизил, иккинчиси кўк рангда эди.

Эшник тарақлаб ёпилди-ю, шу заҳоти яна қия очилди.

У ердан Памила бошини чиқариб, Пашкага куз қисиб қўйдн ва йўғон овозда:

— Мен эса жодугарман!— деди...

Ёдгорлик кўчасида ҳамма нарса аввалгидек. Витриналар ёритилган, туристлар сайр қилиб юришибди.

Энг камбағали Фуукс магазинининг витринаси экан.

Керосин лампа бир парча оқ қоғозни ёритиб турарди.

— Уқидингми буни?— деб сўради Алиса.

— Булмасам-чи,— дея жавоб қилди Пашка.— Шундан кейин бошланди-да ҳаммаси.

— Тавба қилгандирсан энди?

— Нима бало, ақлинг жойиндами? Шу тобда, ҳозир, ҳаммасини жон деб такрорлаган бўлардим!

— Йўқ, сен тузаладиган одаммасан,— деди Алиса.

Пашка биллур кубокни маҳкамроқ ушлаб олди-да, гўё ҳеч нима бўлмагандек сўради:

— Хуш, кетдикми? Бизни кутиб қолишди ахир.

23- БОБ

КАЕРДА БЎЛГАНИМИЗНИ ТОПОЛМАЙСИЗЛАР!

Ёш биологлар меҳмонхона олдидаги майдонда Алиса билан Пашкани кутиб туришарди.

— Келишяпти!— деб қичқирди Жавод.

— Вой-бў!— деб юборди Машенька Белая улар югуриб келишганида.— Нима бўлди ўзи сизларга? Пашка,

сен балчиқда ағанадингми? Алиса, бу күйлакни қаердан топдинг?

Маликанинг күйлагини Фууксга қайтаришни унутганини Алиса шундагина пайқаб қолди.

— Бунақа вазани қаёқдан олдинг?— деб сўради Жавод.

— Болалар,— дея гап бошлади Пашка,— сизлар тасаввур ҳам қилолмайсизлар қаерда бўлганимизни...

— Албатта тасаввур қилолмаймиз-да,— деб унинг сўзини бўлди Аркаша.— Сизларни ахтаравериб, оёғимизда оёқ қолмади ахир. Пашка-ку романтик, майли энди, лекин сендан, Алиса, бунни сираям кутмагандик.

— Қаерда ортира қолдинг бунақа ғуррани?— деб сўради Маша.— Битта-яримтаси билан ёқалашдингми, нима бало?

— Агар билсангиз эди...— деб яна гап бошлади Пашка.

— Мен фақат шуни билманки,— яна унинг сўзини бўлди Аркаша,— бегона сайёрада сизлар ҳеч қандай огоҳлантиришсиз тўсатдан ғойиб бўлдингиз. Уртоқлар бундай қилмайди ахир.

— Уларни бунчалик айбланганлар, майли,— деди сездирмайгина яқинлашиб келган бева ўғай қиролича Изабелла.— Ишончим комилки, бу ўринда Алисанинг ҳеч бир айби йўқ. Энди дўстингиз Пашкага келадиган булсак, у аввалбошда қизиқиши кучлилигидан ўзини тия олмади, холос. Кейин эса кеч бўлганди...

— Сиз уни билмайсиз ҳали...— Аркаша шундай деб гап бошлаганди Алисага қараб дами ичига тушиб кетди.

Алиса оғзини очганча ўғай қироличага худди арвоҳга карагандай тикилиб қолганди. Қиролича кумушранг гулли узун кўк күйлагини кўкрагида Галактика биология хизматининг рамзи — яшил шохча бўлган енгил, кулранг комбинезонга алмаштириб олибди. Бошқа жиҳатларни эса...

— Қани танишайлик, болалар,— деди ўғай қиролича.— Менинг исмим Светлана, Пенелопадаги ўрмон станциясида ишлайман. Яқин икки ҳафтада сизлар менинг меҳмоним бўласизлар — чангалзорда бирга яшаймиз, коллекция тўплаймиз, чўмиламиз, офтобда қораямиз.

— Исмингиз Светланами?— деб сўради Пашка.— Янглиш эшитмадимми мабодо?

— Йўқ, янглишмадинг, қадрдон рицарим,— дея жавоб қилди ўғай қиролича.

— Сизни епископ заҳарламадими?
— Қуриб турибсан-ку.
— Ўша қиролликда сираям бўлмаганмисиз?
— Қайси қиролликда?
— Пашканинг мияси айниб қолибди,— деди Машенька.— Бу ёқалашувда қатнашишининг асорати бўлса керак, ҳойнахой.

— Сизлар бизга ҳамма гапни кейинроқ хикоя қилиб бера қоласизлар, хўпми, болалар,— дея жилмайдн Светлана.— Ҳозир эса тезда ювиниб, кийиниб олинглар, машинам кутиб турибди. Урмон станциясига қоронғи тушгунча етиб олишимиз керак.

Алиса ўз хонасига кириб кўйлагини ечди, душни очиб, бир лаҳзага креслога ўтирганди, қайтиб тура олишига кўзи етмади.

Табийки, бу воқеаларнинг бари сароб, хаёлий нарса, ҳазил бўлиши мумкин... ҳеч қанақа рицарлик сайёраси йўқ...

Лекин Алисанинг тиззаси ростакамига шиллинган-ку.

Пашка чақалоғини кўтарган онадек авайлаб кўтариб, хонасига олиб кириб кетган кубок ҳам ҳақиқий.

Эшик тақиллади.

— Мумкинми, Алиса?— Остонада Светлана турарди.

У дарҳол тизза кўзидаги шишиб кетган жароҳатни кўрди.

— Қаерда бўла қолди бу?

— Каретада,— деди Алиса,— хандақ устидан сакраганимизда,

— Бўлмаса уни яхшилаб юв, мен ҳозир малҳам олиб келаман.

— Ҳечқисн йўқ, тузалиб кетади,— деди Алиса.— О, қанчалик уйқум келаётганини билсангиз эди!

— Озроқ сабр қил,— деди Светлана.— Бир соатда етиб борамиз.

— Майли,— Алиса креслодан туришга ўзини мажбур қилди,— чндайман. Фақат, айтинг-чи, Светлана, буларнинг бари туристлар учун мўлжалланган ҳазилми? Аттракционми?

— Бу билан нима демоқчи эканлигинини мен билмайман, албатта, лекин сен янглишяпсан деб ўйлайман.

— Лекин бўлмаганми бу воқеалар? Аслида бўлмаганми?

Светлана жилмайдн.

— Мен қасрдан билай? Бугун кун буин лабораторато-

рияда бўлдим. Ҳеч қаерга чиқмадим деярли. Бор, ювиниб ол ундаи кура. Қараб булмайди-я кўришинингга.

Алиса душ эшигини очди.

— Мен бир нарсани стол устида қолдиряпман,— деди Светлана ва нимадир шарақлади.— Бўлмаса Пашка пақ ақлидан озиб қолади-я. Боёқинш ҳақиқий чапгалзорда қуролсиз қандай қилиб яшайди ахир?

Енгил қадам товушлари эшитилди, кейин эшик шиқ этиб ёпилди. Алиса хонага мўралади.

Стол устида Пашканинг кўп пичоқли паккиси ётарди. Кизил ёй ўқи рицари ана шу пакки билан Қора бўри рицарининг совутидаги тасмаларни кесиб ташлаганди. Мабодо заҳарлаб қўйишмаган бўлса, ўгай қиролича Изабелла яшайдиган шаҳарда бу воқеани ҳали узоқ вақт эслаб юришади.

Учинчи қисм

ПЕНЕЛОПА САЙЁРАСИДА УТГАН КАНИКУЛ

1-БОБ

ШОХДОР ИТНИНГ ЯРМИ

Пенелопа сайёрасининг ишон қадами етмаган қални чангалзор ўрмонида, ҳали номн ўйлаб топилмаган дарё ёқасида иккита чодир тикилган. Зангори чодирда Пашка Гераскин, Аркаша Сапожков ва Жавод Раҳимов, оқ чодирда эса Алиса Селезнёва билан эғизак қизлар — Маша ва Наташа Белаялар туришади. Ёш биологлар Ердан бу сайёрага каникулда дам олиш учун учиб келишган, чунки Пенелопа деярли тадқиқ қилинмаган-да.

Лагерь ёнидаги ёнбағирликнинг сал юқориёғида, дарахтлар орасида биостанциянинг уйчаси кўриниб турибди. У ерда чиройли аёл — Светлана деган биолог яшайди.

Эрта тонг пайти.

Ҳаммадан аввал Маша Белая уйғонди ва бадантарбия машқларидан кейин нонушта тайёрлашга киришди. Бунга уни ҳеч ким мажбур қилгани йўқ, лекин бугун Пашка Гераскин навбатчилик қилиши керак, ҳолбуки унга ишонилса, нонушта пешинларга бориб тайёр бўлса ҳам катта гап.

Иккинчи бўлиб Аркаша Сапожников уйғонди: тиш чўтка билан сочиқни олди-ю, дарёга қараб чопди. У ҳамниша шошиларди. Ҳаёт қисқа, қилиниши керак бўлган ишлар эса жуда кўп, деб такрорлашни яхши кўрарди.

У тишини тозалаб улгурмаган ҳам эдики, соҳилга Алиса билан Наташа Белая тушиб келишди. Улар югурганча муздек сувга калла ташлашиб, Аркашани бошдан оёқ шалаббо қилиб юборишди, кейин нариги соҳилга қараб ким ўзарга сузиб кетишди.

Ниҳоят, Жавод ҳам кўринди, ўрнидан умуман турмасликка қарор қилган Пашка Гераскинни судраб келарди. Аслида-ку Пашка нонушта тайёрлашдан эринаётган эди, буни Жавод дарҳол тушунди. Шунинг учун ҳам у ўйлаб ўтирмай Пашканинг чойшабини очиб ташлаб, уни зурлаб турғазди. Пашка эса қаршилик кўрсатар, бел оғригим тутиб қолди, қаддимни ростлаб олма-

япман деб қичқирар, ҳадемай ўлиб қоламан ва бунга сен, бераҳм Жавод бақалоқ айбдор бўласан, деб дўқ урарди.

Пашканинг оҳ-воҳлари Жаводнинг меъдасига тегди, у ўртоғини қирғоққа судраб бориб, дарёга улоқтирди. Тартибни ёқтирадиган Аркашанинг нарсалари яна бир фаввора остида шалаббо бўлди. Энди у артиниши учун аввал сочиғиш яхшилаб сиқиб олиши керак эди.

Аркашанинг кайфияти бузилди. У дарёнинг ўртасига сузиб кетган ўртоқларига таъна билан қараб турар экан, кутилмаганда ғаройиб бир нарсани кўриб қолди!

Нариги соҳилда майин юнгли йирик бир ҳайвон юрарди, у колли зотли итга ўхшаш, аммо пешонасида шохлари бор. Буниси ҳам майли-я, энг қизиги — ҳайвоннинг орқа оёқлари ва думи йўқ эди! Боши, олдинги оёқлари, кўкраги жойида, лекин булардан бошқа ҳеч нима кўринмайди. Мабодо бу ҳайвон бирон йиртқич танасини иккига бўлиб ташлагани оқибатида қонсираб ўлаётган бўлса, тушунарли эди, албатта. Бироқ буни қарангки, ғаройиб ҳайвон танасининг ярми йўқлигига мутлақо парво қилмаган ҳолда, чўмилаётган биологларни ўйчанлик билан кузатиб турарди.

— Маша! — Аркаша сирли ҳайвонни чўчитиб юбориши мумкинлигини ўйламай қичқириб юборди. — Тезроқ камерани олиб кел! Бунақасини ҳали ҳеч кўрмагандик!

Афсуски, унинг бақиригини ҳайвон ҳам эшитиб қолди. У Аркашага қараб шохдор бошини чайқади-да, шовилмасдан буталар орасига кириб кетди.

Шу пайт тепада Маша кўрindi:

— Нимага бақиряпсан?

— Эҳ, сени қара-ю! — Аркаша ўқиниб кетди. — Қалардинг-да эртага. Қани камера?

— Нима қиласан уни?

— Шохдор итнинг ярмини суратга олиш учун.

— Менга қара, Аркаша, — деди Маша жиддийлик билан. — Қуёшда турганингга атиги ўн минут бўлса бўлгандир. Қачон офтоб ура қолди сени?

Бели огриётганини, ҳадемай ўлиб қолиши мумкинлигини аллақачонлар унутиб юборган Пашка Гераскин соҳилга сузиб чиқди.

— Маза қилиб калла ташламайсанми? — деди у Аркашага, қулогидаги сувни чиқариб ташлаш учун бир оёқлаб ҳақкалар экан. — Сув бирам маззаки!

— Энди сен бормидинг?! — Аркаша унга ёпиша кет-

ди — Бақир-чақир қилиб итнинг ярмини қўрқитиб юбор-
динг-ку!

Лекин Пашка унинг гапини эшитмай Машага угри-
рилди:

— Нонушта тайёрми?

— Ким узи бугун навбатчи?— дея саволга савол би-
лан жавоб қайтарди Маша.— Ана ўша тайёрлайверсин
нонуштами.

— Ким экан навбатчи?— деб сўради Пашка.

— Сен.

— Йўғ-е?

Пашка атиги икки секунд ўйлади, холос.

— Менга қара, бир таклиф бор. Агар бугун ўрнимга
навбатчилик қилсанг, итбалиғу шиллиққуртларининг
ҳаммаси тавсифини ўрнингга мен ёзиб чиқардим!

Маша бор-е дегандек қўл силтади. Бу позик ишни
у ҳеч кимга ишонмас, муғомбир Пашка ҳам буни жуда
яхши биларди, албатта.

— Алиса,— деди Аркаша бошқалар ҳам сувдан чи-
қастганини кўриб,— нариги соҳилда яримта ҳайвонни
кўрдингми?

— Нимани?

— Шохдор итнинг олдинги ярмини.

— У қаерда ётибди?

— Ётгани йўқ, у юрибди,— деди Аркаша.

Гапларига ҳеч ким ишонмаслигини у тушуниб ту-
рарди, шу сабабли нима дейишларини кутиб ўтирмади,
қўл сочигини, чўтка билан совунини олдию индамай
юқорига кутарила бошлади.

— Маша, у нима деяпти ўзи?— деб сўради Алиса.

— Тухум қуймоқни эндигина тайёрловдим ҳамки,—
дея тушунтира бошлади Маша,— бирдан у камерани
олиб кел, деб бақира бошлади. Аввалига камера нимага
керак экан деб сўрамоқчи бўлдим. У эса шохдор итнинг
ярмини кўрдим, дейди...

— Бирон гап борга ўхшайди-ёв,— деди Алиса калта
малла сочини сочиқ билан артар экан,— Аркаша буна-
қа ҳазил киладиган бола эмас сираям.

— Тўғри айтасан,— деб тасдиқлади Пашка ва нари-
ги соҳилга қаради.

Ҳамма ўша ёққа ўгирилди.

Соҳил бўм-бўш эди.

Бу орада юқорига кўтарилган Аркаша сочиқни олиб
қўйиш учун чодирга яқинлашди ва чодирнинг нариёги-
да майини юнгли номаълум ҳайвоннинг орқа ярми — ик-

кита оёғи, қорни ва узун думи секин юриб бораётганини кўрди.

— Вой!— деб юборди Аркаша.

У ҳеч кимни чақирмади, кинокамера олиб келгани ҳам югурмади, қилт этмасдан томоша қилиб тураверди.

Яримта ҳайвон бир лаҳза тўхтаб қолди, думини ликиллатди ва чангалзорга кириб ғойиб бўлди.

Соҳилдан кўтарилган болалар Аркаша чодир олдида чўзилган қўлида сочиқни тутганча қотиб турганини кўришди.

— Ҳа, нима гап?— деб сўради Жавод.— Яна шохдор итни кўрдингми?

— Билмадим,— дея оҳиста жавоб берди Аркаша.

— Нимага билмайсан энди?

— Чунки бу ҳайвоннинг орқа ярми эди, шу сабабли ҳам бошида шохи бор-йўқлигини кура олмадим.

2- Б О Б

БАЛИҚ ОВЛАЁТГАН ЁВВОЙИ

Уша куннинг ўзида, тушга яқин кўнгилсиз бир ҳодиса юз берди. Батискаф чўкиб кетди.

Уни Машенька Белая олиб келганди. Умуман, Маша сув ости оламининг ашаддий мухлиси, бутунлай сув остида яшамоқчи бўлиб, ўзига ойқулоқ ўрнатилганга қарор қилганида ота-онаси бундай қилмасликка аранг кўндиришган эди ушн.

Машеньканинг батискафи бошқача ўзи, бунақаси ягона деса ҳам бўлади. Дамлама бўлганидан уни истган пайтда сумкага солиб, хоҳлаган жойга олиб бориш мумкин.

Дамлама батискаф нима ўзи дейсизми? Ичига хаво тўлдирилган пуфак, холос. Сув остида чуқурроққа туша олмайди, босим қисиб ташлайди. Лекин кўлларда, саёзроқ сувларда Машенькага бундан бошқачаси керак ҳам эмас-да.

У қайиққа ўтириб, шаринг қўш қопламаси орасига дам беради, кейин сув юзида сузиб юрмаслиги учун юк боғлайди, шар ичига кинокамераларини, ёзув дафтарчаларини, магнитофон, ҳавотозалағич ва бошқа зарур буюмларини жойлаштиради, кейин ўзи ҳам ичкарига кириб олиб, шар билан қайиқ четидан ошади ва сув остига туша бошлайди. Кўл ва дарёда яшовчи жонивор-

лар бу пуфакка аста-секин кўникиб қолишади ва унга эътибор бермай қўйишади. Бу эса Машенька учун айни муддао.

Сув остида эканида овқатланишни ёки ухлаш учун ёриш кераклигини Маша унутиб қўймаслиги учун батискаф устида сузаётган жигарранг сузгичга чизимча маҳкамлаб қўйилган, у соҳилга ва янада узоқроққа — лагерга қадар чўзилган. Мабодо Машадан анча вақтгача дарак бўлавермаса, навбатчи чизимчани тортиб кўяди, қарабсизки, пуфак батискаф ичида қўнғироқ чалинади. Шунда Маша шарга уланган юкни бўшатиб, юқори кўтарилади ва лагерга қайтади.

Кўлда жониворлар кўп, лекин йирик йиртқичлар, яъни Машага ҳужум қиладигани йўқ эди шу пайтгача.

Уша куни Жавод одатдагидек Машенькани қайиқда кўл ўртасига олиб борди, у сув остига тушганидан кейин эса лагерга қайтиб кетди.

Маша балиқлар қандай қилиб қумдан қаср қураётганларини кинокамера ёрдамида суратга туширар, овозларини магнитофонга ёзиб олар эди.

Тўсатдан у тепадан катта тўр тушиб келаётганини кўриб қолди. Ғалати-ю, ҳайрон бўлди у, бу ерда ким балиқ овлаётган бўлди экан?

Балиқлар тўр остида уёқдан-буёққа кочаётгани пастдан яхшироқ кўринар эди. Тўр ўлжаларни юқорига кўтариб кетди. Балиқларнинг овозини тутувчи динамикдан қарийб эшитилмас даражадаги ингичка қичқирқлар янграр — кўлдаги жониворлар ниҳоятда қўрқиб кетишганди. Тўр юқорига кўтарилаверди ва балиқларнинг фарёди аста-секин пасая борди.

— Бу кимнинг иши бўлсайкин?— деди Машенька ажабланиб.— Пашканинг қулидан келади бунақа ғалати қилиқлар, лекин у мени албатта огохлантириб қўйган буларди-ку!

Машенька юкни ажратиб, юқори кўтариллишга ва нима гаплигини аниқлашга қарор қилди. Кўлдаги балиқлар шунчалик қўрқиб кетишганки, ҳали-бери ўзларига келишолмайди бари бир.

Шу лахзада Машенька кўл қаъридан тўр томонга йиккига йирик балиқ шитоб билан сузиб келаётганини кўриб қолди. Кўлга ўн кундан буён ҳар куни тушаётганини а қарамай, бунақа катта жониворларни ҳеч учратмаганини қаранг.

Улар чўртанбалиққа ўхшаб кетишарди: тумшуклари

худди уникидек узайиб кетган, ўткир тишларининг учи орқага қараган.

Балиқлар тўрга етиб олиб уни уза бошлашди, лекин тўр пишиқ бўлса керак, чўзилишга чўзиларди-ю, асло узилмасди.

Машенька бу йиртқичларни шу вақтгача нега пай-қамади экан? Тўр ичида ҳам шунақа йирик ва ўткир тишли балиқлардан иккита-учтаси бўлиб, улар тўрни ичкаридан узишга уринишарди.

Бу ғаройиб воқеалар жуда тез юз берди. Тўр юқорига кўтарилиб, кўздан ғойиб бўлганда ҳали бир минут ҳам ўтмаганди.

Машенька дарҳол кўтаришга тайёрланиб, асбобларни ўчира бошлади, ёзувларини тўплади. Унинг жаҳли чиққан ва айни вақтда боши қотган эди. Ана шу кўнгилсиз ҳодиса туфайли у кашфиёт қилишга — Пенелопадаги дастлабки йирик йиртқичларни топишга муваффақ бўлди-да.

Бироқ бундай бўлиши мумкин эмас-ку ахир! Гўё туристлар учун махсус яратилган бу ғаройиб космик жисм — Пенелопа сайёраси қандай кашф этилганини Машенька Ердалигида эканидаёқ деярли ёд биларди...

Бутун Галактикага таниқли капитан Полугус Земфирский раҳбарлигидаги «Кичик Айиқ» номли кема қадрдон сайёраси Пилагеяга қайтаётиб, қутилмаганда Кассандра юлдузи атрофида ҳали ҳеч ким кўрмаган бир сайёрани учратиб қолди.

Сайёра ям-яшил ўрмонлар, мовий денгиз, океанлар билан қопланган, қорли тоғлар кўкка бўй чўзган эди. Дарахтлар орасида капалаклар қанот қоқар, қушлар чарх урар, кўк, яшил ва зарғалдоқ тусли олмахонлар шохдан-шоҳга сакрашар, майсалар орасида тилларанг чигирткалар иргишлар эди...

Дарёлар сувни тун салқинида илиққина, кундузги жазирамада эса муздаккина бўларди. Дарахтларда хом мевалар сира кўринмас, ёмғир ҳеч одамлар устига ёғмас, шамол эса шабададан кучлироқ бўлмасди.

Полугус Земфирский сайёрада икки ой бўлиб, ҳар кунни тиниқ сувли дарёларда чўмилар, қорли тоғларда чанғи учарди. У офтобда қорайиб, нақ ўн уч килограммга семирди, лекин сайёрада биронта ҳам онгли мавжудотни учратмади. Умуман, у на биронта йирик йиртқични, на биронта чивинни, на биронта заҳарли илонни кўрди.

Бинобарин, капитан ўрмонлару далалардан командасини жуда қийинчилик билан тўплагани ва уларни уйга қайтишга базўр кўндиргани ажабланарли эмас. Фазогирлар бу ажойиб сайёрани афсус билан, араинг тарк этишди.

— Бизни кутгин,— дейишди улар, гўё сайёра орбитасидан чиқиб, Галактиканинг нариги бурчига учиб кетишидан хавотир олгандек.— Қадимги ювон сайёҳи Одиссейни хотини Пенелопа қандай кутган бўлса, сен ҳам бизни шундай кутгин.

Фазогирлар ниҳоятда ўқинишли одамлар эди.

Хуллас, сайёрага Пенелопа деган ном беришди.

Ҳадемай Пенелопага махсус экспедициялар стиб келишди. Полугус Земфирскийнинг ҳикояси тасдиқланди ва сайёрани бутун Галактика учун туристик қўриқхонага айлантиришга қарор қилинди. Бу ерда барча сайёрадан келувчилар дам олиш мумкин, фақат битта шарт бор: Пенелопанинг ўрмон, дала, океанлари мутлақо бедахл сақланиши лозим.

Машенька юкни ажратиш учун қўлини узатган ҳам эдни, тўрга кучи етмай газабни қайнаган йиртқичлар пуфакка ташланиб, унга маҳкам ёпишиб олишди. Дамлама батискаф эса уни тишлаб йиртишларига мўлжалланмаган, албатта.

Бир дақиқадан кейин ташқи қоплама бардош беролмай йиртилди ва хаво йирик-йирик пуфаклар кўришишида юқори кўтарила бошлади. Лекин батискаф кўтарилишдан тўхтаб қолмади, чунки камера ичида ҳам ҳаво бор эди-да.

Пуфак сув юзига чиққан захоти пучайиб қолишини Машенька дархол тушунди. У ёзув дафтарчасини олди-ю, пуфак сув юзига чиққан захоти тепадаги люкни очиб, ташқарига сакради.

Пуфак ичидаги ҳавони чиқариб юборди-да, худди латтадек бўшашиб, аста-секин чўка бошлади.

Машенька қирғоққа қараб тез-тез суза кетди. «Чўртан»ларнинг тиши қанақалиги кўз олдида турарди ҳануз. Бу йиртқичлар пуфак билан тўрга шунақанги газаб билан ташланишган экан, унинг оёқларини бир тишлашда узиб олишлари ҳеч гап эмас.

Машенька эркин усулда сузиш бўйича жахон рекорди кўймоқчи бўлгандек шитоб билан сузарди, қаттиқ бир нимага урилгандек эса у тик қирғоқ эканлигини дафъатан англолмай қолди.

Яна икки секунддан кейин у соҳилда турарди, юзларидан ҳўл сочларини олиб ташлаб, кўргуликларининг барига ким сабабчи бўлганини ахтара бошлади.

Кўлнинг бўйи анчагина узун — юз метрларга борар, лекин эни қисқа.

Нариги соҳилда, балиқ тўла тўр ёнида Машенькага нотаниш бир йиғит турарди. Баланд бўйли, чўмилиш кийими устидан буғу терилик калта камзул илиб олган, тиллараниг тўлқинсимон сочлари нақ елкасига тушган, билагаида энли билагозук ярқирарди.

— Нима қилиб қўйдингиз ахир?— деб қичқирди унга Машенька.

— Аввало салом,— деди йиғит.— Мени кўрқитиб юбординг-ку. Бу ерда сув остида яшовчи қизлар борлигини билмас эканман. Яхшиямки, тўрмга тушиб қолмаганинг.

— Мен ҳазиллашаётганим йўқ,— деб жавоб қилди Машенька.— Сиз батискафимни чўктириб юбордингиз, ўзимни эса чўртанлар еб кетишига сал қолди.

— «Сал қолган» бўлса ҳисоб эмас,— деди йиғит.— Кел, яхшиси танишайлик. Отинг нима?

— Маша, лекин бунинг аҳамияти йўқ. Бу кўлда балиқ овлашингизга ким рухсат берган ўзи? Пенелопада ов қилиш, балиқ тутуш, гулхан ёқиш, дарахт кесиш мумкин эмаслигини наҳотки билмасангиз?

— Йўғе, жудаям бунчаликмасдир-ов!— Йиғит ҳайрон бўлди.— Мен, биласанми, ёввойиман. Ёввойилардек яшашни ёқтираман. Сизларга ўхшаш шаҳар аҳолисидан тамомила фарқ қилиб, табиат қўйнида яшашни истайман. Хулласи калом, эркин қушман...

— Нима, сиз асл пенелопаликмисиз?— дея ҳайратланди Машенька.— Пенелопаликлар йўқ ахир, ҳеч қачон бўлмаган ҳам.

— Ундай эмас,— деди йиғит.— Мен эркин дайдиман. Уйим бутун Галактика. Айтяпман-ку ёввойиман деб. Маданиятдан олнеда, табиат қўйнида ўз ҳолича яшаётган одамман.

— Бу ерда нима қиляпсиз бўлмаса?

— Мен ҳеч кимга савол ҳам бермайман, ҳисобот ҳам. Шу ер ёқиб қолган экан, деб ўйлай қол. Бу сайёра цивилизациядан инфлосланмаган ҳали.

Икковлари баланд овозда сўзлашишар, чунки орада кўл бор эди.

Тўғри, ҳаво очиқ, тик этган шамол йўқ, ҳатто қушлар жим бўлиб, ҳашоратларнинг чириллаши ҳам тинди.

— Лекин шу ерга келган экансиз, ҳамма учун белгиланган қоидаларни ҳурмат қилишингиз керак-да,— дея бўш келмади Маша.

— Мен саводсизман ахир,— деб жилмайди Ёввойи, — ғирт саводсизман.

Маша азбаройи ҳайратланганидан жим бўлиб қолди. Саводсиз одамлар бўлиши мумкинлигини у ҳатто тасаввур ҳам қила олмасди-да. Ёввойи ҳазиллашаётгандир эҳтимол!

— Бунинг устига, ўлгудай очман,— деди Ёввойи.

— Унақада лагеримизга келинг, меҳмон қиламиз.

— Раҳмат, бориб қоларман.

Ёввойи оғир тўрни балиқ-палиғи билан елкасига ташлаб, бутазор орасида куздан ғойиб булди. Гуё хозиргина бу ерда ҳеч ким бўлмагандек эди.

Маша унинг ортидан узоқ қараб турди. Тушми, ўнгими узи?

Қанақасига туш бўлсин ахир: батискаф йиртилиб, кўл тубида ётибди, асбоблар пшдан чиқди, кинокамералар тоза букди. Қолаверса, кулда йиртқич балиқлар пайдо булган экан, сув остига шўнғиб пуфакни олиб чиқиш ҳам бир муаммога айланди энди...

3- БОБ

ЕВВОЙИ МЕҲМОНГА КЕЛДИ

Аркаша билан Светлана ҳашаротхўр маҳаллий гулларни қандай тавсифлаш тўғрисида эрталабдан буён баҳслашишарди. Атрофда бу хил кўк, қизил, оқ гуллар кўп бўлиб, ҳар бири ўсимлик бити ёки пашшанинг фақат битта тури билангина озиқланади, бошқа барча хил пашша гулларга бемалол қўнавериши мумкин.

Улар баҳсга шунчалик қизиқиб кетишгандики, Машенька ташвишли қиёфада келаётганини пайқамай қолишди.

— Оламини сув босиб кетса, тўпифингларга чиқмайди-я,— деди у маъюсина.

— Ҳа, тинчликни ўзи?— деб сўради Светлана.— Ё батискафга бироқ нима бўлдимми?

— Айтарли ҳеч нарса бўлгани йўқ,— деди Машенька саҳифаларни бир-бирига ёпишиб қолган ён дафтарчасини столга қўяр экан.— Батискаф чўкиб кетди, камералар билан ёзувлар нобуд бўлди, кўлда баҳайбат

йиртқичлар юрибди, қандайдир ёввойи балиқ овтаяпти, хуллас, ҳеч нарса бўлгани йўқ.

Ажаблангани ёки ҳаяжонланганини Светлана умуман сездирмади. Машенька эса кўнгилсизликларини ҳам унутиб, унга маҳлиё бўлиб қолганди. Қироличанинг қалин ва қоп-қора сочлари нозиккина елкаларига улкан шаршарадек қуйилиб турар, ҳатто Светлана бундай оғирликни қандай кўтариб юрганининг ўзи ҳайратланарли эди.

— Қани,— Светлананинг мовий кўзлари мулоимгина жилмайди,— бир бошдан, ҳеч нимани қолдирмай гапириб бер-чи.

Маша ҳикоясини тугатганидан кейин ҳаммалари кўлга йўл олишди. Учига катта илмоқ уриштирилган узун симни кўтариб олиб, Паша ҳам уларга эргашди. Бўш қопга ўхшаб ётган батискафни сув остидан анашу қармоқ ёрдамида чиқариб олишди. Кейин соҳилга ёйиб қўйиб, унинг ичидан ивиб кетган буюмлар билан асбобларни олишди.

— Ҳеч ақлим етмаяпти,— деди Светлана,— бу ерда галати одам қандай пайдо бўлиб қолди экан? У ўзини ёввойи деб атаяптими? Бугуноқ шаҳарга хабар қилиш керак бу ҳақда. Тўр солиб балиқ тутадиган сайёҳлар буёққа келишига нима учун руҳсат беришади?

— Анавини қаранглар!— деб қичқариб юборди Паша.

Сув юзида тишлари узун-узун баҳайбат балиқнинг даҳшатли тумшуги бир лаҳзага кўринди-ю, яна кўздан гойиб бўлди. Кўл сатҳи жимир-жимир қиларди, холос.

— Афсуски, йиртқичлар ҳақиқатда бор экан,— деди Светлана.— Энди кўлга тушиш йўқ. Ваҳоланки, бултур унинг ҳайвонот оламини ўрганганимизда бунақа нарсанинг асари ҳам кўринмаган эди.

— Улар бир йилдаёқ улғайганмикан?— деб тахмин қилди Аркаша.

Кечқурун Светлананинг уйчасидаги айвонда овқатланиб ўтиришганда гап айланиб келиб ёввойига тақалалар берди.

— У чиндан ҳам чиройлими?— деб сўради Наташа. Маша билан эгизак бўлишига қарамай у жиндак енгил табиатроқ эди.

— Чиройли бўлса бордир,— дея жавоб берди Машенька,— лекин менга ёқмади у.

Шу пайт унга таниш овоз эшитилди:

— Қизиқ, нега ёқмадим экан-а? Одатда аёллар би-

лан Солаларга ёқаман. Чунки очиккўнгилман, қувноқман-да.

Раиғ-бараиғ ялтироқ қуртлар гужгон ўйнаб ётган, гира-ширада мовий тус олган чакалакзордан Ёввойи чиқиб келди ва айвонга кўтарилди.

— Меҳмонга чақирувдингиз, мана, келдик, ойимқиз.

Ёввойи шундай деб унга яқинроқ ўтирган Наташага таъзим қилди. Наташа эса кўзларини катта очганча деди:

— Кечирасиз-у, лекин сизни энди кўриб туришим.

У албатта тўғри гапираётганди.

Ёввойи бугу терисидан тикилган ўша камзулда, кўк чарм шимининг ёнлари қадимги ҳиндуларникики сиғари шокилани, эгиклари эса шпорли. Сочларини пешонасидан энсиз олтин тасма билан тағиб олган, тунги қапа-лаклар тасмани гул деб билиб устига қўнишарди. Ёввойининг кўзлари йирик-йирик, боқишлари самимий, илиқ, киприклари қоп-қора, бурни сал пучукроқ, ёноқларида кулги ўйнайди. Роса ажойиб Ёввойи экан-да, деб ўйлади Алиса, лекин буни айтиб ўтирмади.

— Мендан шунчалик хафа бўлдингизми ҳали?— Ёввойи маъюс тортди. — Сизни қасддан чўктирганним йўқ-ку ахир.

Шу лаҳзада у Машенькани кўриб қолди ва янглишганини тушуниб, чиройли жилмайди:

— Хатонм учун узр сўрайман, бу ерда эгизакларга дуч келаман деб сира ўйламовдим. Хуллас, даврангизга қабул қиласизларми мени? Шу десангиз, чойим тугаб қолди, маданийлашган ёввойи эса, агар билсангиз, чойсиз мутлақо яшолмайди. Уёгини сўрасангиз, бугун дилим ғашроқ сал.

Ёввойи шундай деди-ю, таклиф кутиб ўтирмай бўш стулга чўкди.

— Салом,— деди Светлака.— Машенькамизнинг бугунги кунини чиппакка чиқарган сиз экансиз-да демак?

Сухбатни шу йўсинда бошлаш унчалик одобли саналмас балки, лекин Светланага дангалчилиги ҳаммага маълум.

— О-ҳо!— Ёввойи Светланага тикилганча хитоб қилди.— Мўъжиза устига мўъжиза-я! Гўзал аёлнинг меҳмони эканман-да. Нима, бу болаларнинг бари сизникими?

— Булар менинг дўстларим,— дея жавоб қилди Светлана.— Хуш, ўзингиз ким бўласиз?

Ёввойи жилмайди, лекин ҳеч нима демади.

Алиса сўради:

— Сизга аччиқроқ бўлсинми?

— Қанчалик аччиқроқ бўлса, шунчалик яхши,— деди Ёввойи.— Аччиқ нарсаларнинг ҳаммасига ўчман жудаям. Нафсламбрини айтганда, ҳамма нарсанинг аччиқроғи, ўткирроғи, бақувватроғи маъқулроқ-да,— тўғримасми? Ўзимга келсак, табиат мендан куч-қувватни ҳам, эпчилликни ҳам аямаган асло. Шакарни узатиб юбормайсизларми?

Ёввойи пиёласига беш қошиқ шакар солди.

— Чойдан ўтаверсин ҳаммаси,— деди у бир хўплагандан кейин ёйилиб жилмаяр экан.— Мана бунақасини эса умримда ичмаган эдим. Қора туманилик ҳаққи қасам ичаман!

Тўсатдан Аркаша ирғиб турдию столи ағдариб юборай деди:

— Ана, ана, айтувдим-ку ахир! Сизлар эса менга ишонмагандинглар!

У титраган бармоғи билан айвон олдидаги ёруғ майдончани кўрсатди — у ерда итнинг майини юнгли думи бўлган орқа ярми аста юриб борарди. Тўғри, бошқалар тезда қарай олишмади ва қандайдир ҳайвоннинг думи буталар орасида гойиб бўлаётганини кўриб қолишди, холос.

— Қасам ичаманки, унинг боши йўқ!— дея хитоб қилди Аркаша.

— Ўзининг бошинг йўқ,— деб кулди Пашка.— Ахир овқатни қандай сйди унақада?

— Яхшиси, бу ерда ҳеч нимага ажабланмаган маъқул,— деди Ёввойи.— Акс ҳолда аҳмоқ бўлиб қолиш ҳеч гап эмас экан. Бугун йўлда балиқ овлагандим, қайнатсам шунақанги тахир чиқдики, оғизга олиб бўладиган эмас асло. Қанчалик ҳафсалам пир бўлиб кетганини тасаввур қила олмайсизлар. Начора, консерва очишга тўғри келди.

— Айтмоқчи, — Светлананинг ўжарлиги тутди,— бу ёқларга қандай келиб қолганингизни айтиб бермадингиз-ку бизга?

— Қандай келиб қолганимни?— Ёввойи пиёласини Алисага узатди:— Яна аччиқроғидан. Хўш, қандай келиб қолдим? Худди сизларга ўхшаб, космик кемада. Бу ёққа қадам етмаган жой излаб келганман. Табиат ишқибози бамайлихотир дам оладиган жой яқин орада Галактикамизда умуман қолмаса керак.

— Қаерда яшаяпсиз?— деб сўради Светлана.

— Урмонда. Менга ортиқча ҳеч нима керакмас. Сафархалта, чодир, чойшаб, дамлама ёстиқ, шунинг ўзи кифоя. Қаерда хоҳласам ўша ерда тўхтаб яшайвераман, то меъдамга тегмагунча...

— Бу ерда ов қилиш, балиқ овлаш мумкин эмас, деб сизга наҳотки айтишмаган бўлса? Бу жой қўриқхона-ку, ахир?

— Мен ёввойиман, лекин ваҳший эмасман,— дея жавоб қилди меҳмон. — Табиат фарзандиман асл маънода. Ундан тирикчилигим учун нима керак бўлса, ўшани оламан, холос. Табиатни таламайман, балки ноз-неъматларини мен билан баҳам кўришини сўрайман. Зотан, ўзим ҳам табиатнинг бир қисмиман-да. Бугун кўлда уша шўрпешона балиқларни мабодо мен тутмаганимда ўткир тишли йиртқичлар ютиб юборишарди бари бир,— Ёввойи Машенькага ўғирилди:— Ё нотўғримни гапим?

— Тўғри,— деди у,— шундай бўлиши тайин эди.

— Қисқаси, мен хавфсизман, одамлар билан ҳам, ҳайвонлар билан ҳам дўст бўлиб яшашни истайман. Бошқалардан ҳам ўзимга нисбатан шундай муносабатни кутаман, маъқулми?

У даврада ўтирганларга бир-бир қараб чиқар экан, келинлар, дўстлашайлик, дегандай самимий жилмайиб кўйди. Бундай очиқкўнгил одамни кўкрагидан итариб бўлармиди. Ёлғиз Машенькагина батискаф чўкиб келганини ва энди уни кўлга юбормасликларини эслаб, кўзларини четга олди. Ёввойи унинг фикрларини сезгандек қўшимча қилди:

— Сени эса қутқариб қолдим. Агар мен бўлмаганимда бояги махлуқларни анча кеч куриб қолардинг ва улар сени бурда-бурда қилиб ташлашарди. Мана шунақа. Биз ҳаммани яхши кўрамиз-у, лекин бизни ҳамма ҳам ёқтиравермайди. Начора, бу ҳам бўлса табиат қонуни.

У чойини ичиб бўлгач, маза қилиб керишиб олди-да, ўрнидан турди:

— Катта раҳмат. Энди каминанкида меҳмон бўлгайсизлар. Чодирим нариги соҳилдаги жарликда. Кейин, мендан ранжиб юрманглар сираям. Мен ҳеч кимга ёмонлик истамайман.

Ёввойи шундай деб панжарадан сакраб ўтди.

— Шошманг!— деб қичқирди Алиса унинг ортидан.
— Исмингизни айтмадингиз-ку ахир!

— Ёввойи деб айтаверинглар мени,— жавоб берди у.

— Бу лақабдан хафа бўлмайман. Ёввойнманми — ёввойнман, тамом-вассалом.¹

У куздан ғойиб бўлди, фақат парвоналар чарх урар, япроқлар шитирлар эди, холос.

— Роса ажойиб йигит эканми?!—деди Пашка.—Ҳақиқий ёввойининг худди ўзи-я!

— Дарров унга ўхшагинг келиб қолдими?—дея пичинг қилди Машенька. Пашка жавоб бермади. Светлана эса:

— Ҳар қалай, балиқ керак бўлиб қолса, одам қармоқ ташлайди. Тўр билан овлашнинг нима кераги бор?—деди.

— Балки унинг қармоғи йўқдир?—деб тахмин қилди раҳмдил Наташа.

— Унга яхши илмоқ бераман, менда бор,—деди Пашка.

4-БОБ

ҚАДИМГИ ШАҲАР ХАРОБАЛАРИДА

Тунда қисқа муддатли бўлса ҳам расмана жала қўйди. Эрталаб Светлана, Пашка ва Алиса олис походга отланишганида хаво биллурдек тоза бўлиши учун атайлаб шундай қиллингандек эди гўё.

Сайёҳлар дарё оқими бўйлаб юқорига, ҳали ҳеч ким бормаган ясси тоғликка томон йўл олишди. Бу ер чангалзордагидан қуруқроқ эди, бинобарин, номаълум ўсимликлар ва ҳайвонлар бўлиши керак.

Алиса кинокамера билан передатчикни, Аркаша гербарий папкаси ва блокнотни, Светлана эса озниқ-овқатли сафархалта билан асбоблар солинган сумкани кўтариб олган эди. Булардан ташқари, эҳтиёт шарт деб Светлана ухлатувчи тўппончани ҳам олди. Тўғри, Пенелопада б' қуролдан фойдаланишга тўғри келмади ҳали, Пашка эса уни кўрди дегунча кўзини узолмай тураверади.

Аркаша сайёҳларни дарёгача кузатиб қўйди. Жон-

¹ Ёввойн аслида космик жаҳонгашта, дайди одам. Лекин ўз ҳолича ёввойн тарзда яшаётгани учун ўзини ёввойн деб атапти. *Таржимон изоҳи.*

жон деб бирга борарди-ю, тикан кирган оёғини босол-
маяпти-да. У турнадек бир оёғини букниб, ўртоқларини
анча вақтгача кузатиб турди.

Сайёҳлар шошилмай юриб, заранг бўлиб кетган қум-
лоқдан, ўтлари баланд ўсган ўтлоқдан, бутасиз сийрак
дарахтзордан ўтишди.

— Светлана,— деди Алиса,— Ёввойига ишонасанми?

— У галатироқ экан,— дея жавоб берди Светлана.—
Кеча кечқурун инспекцияга қўнғироқ қилган эдим. У ер-
дагилар Пенелопага балиқ тутадиган тўр олиб келиш
учун ҳеч кимга рухсат берилмаганини айтишди.

— Лекин уни билишармикан?

— Пенелопага Галактиканинг ҳамма чеккасидан
кўплаб туристлар келишади. Уларнинг айримлари эса
ўрмонда ўз ҳолича яшайди. Аммо у хақда ҳеч ким
эшитмаган экан.

Ўўлдан кичикроқ сой чиқиб қолди. Бу орада қуёш
кўтарилиб, кун анча исиганди.

— Эҳтиёт бўлинглар,— деб огоҳлантирди Светлана.
— Мен олдинга ўтаи. Балки бу ерда йирғич балиқлар
бордир?

Сой узра капалаклар бир-бирининг думидан ушлаб
олгандек учинишар, гўё ҳавода кўк тасма ўйнаб юрган-
дек туюларди. Нарини соҳилда эса, шундайгина ер ус-
тида бир қанча хол-хол тухумли қуш ини ётарди. Шу
пайт тепадан қизил қайрилма тумшукли катта қора
қуш ўқдек отилиб тушди. Уяга қўниб олганидан кейин
эса у сайёҳларга ёвқараш қилган эди, Алиса тиричлан-
тиришига шошилди:

— Биздан хавотир олма, хўлми?

Қуш тушунгандек бўлди. У яқинроқдаги тухумни
мўлжаллаб туриб, тумшугини бир урди.

— Бу ахир уянинг бекаси эмас-ку!— Пашка гап ни-
мадалинини фаҳмлаб қолганди.— Уғри, муттаҳам! Уни
ҳайдаб юбориш керак.

— Тегманглар, — деди Светлана,— ўз ҳолига қўйинг-
лар уни. Алиса, кинокамерани ол.

Алиса бу ваҳшиёна манзарани суратга олишни иста-
масди, албатта. Лекин олим барибир олим-да, доим ҳам
ўзи ёқтирган нарсасини кузатавермайди.

Қуш эса тухумларни бемалол чўқилар эди.

Энг охириги тухумни синдирганидан кейин бир четга
ўтиб, бопладимми, дегандек қараб турди.

Кутилмаганда тухумларнинг биридаги тешикдан кич-

кинагина қизил тумшукча кўринди. У тешикни кенгайтиришга уринган эди, қуш бир сакрашдаёқ тухум ёнига келиб, полапон ташқарига чиқиши учун ёрдамлаша бошлади. Бир лаҳзадан кейин қора-сарик тусли, ивиган ва боши катта қушча тухумдан чиқди. Бошиқа тухумлардан ҳам унинг ука-сингиллари бирин-кетин чиқиб кела бошлади.

— Мана, кўряписизларми,— деди Светлана сайёҳлар йўлда давом этишганида,— ҳамма нарсани ўз қаричимиз билан ўлчамаслигимиз керак. Қуш тухумни чўқияптимми, демак, ўғри деб биламиз. Вахоланки, у ўғри эмас, балки меҳрибон она экан.

— Хайр, онахон, яхши қол,— деди Пашка бесарап-жом қушга қараб, сўнгги полапон тухумдан чиқолмай қийналаётган бир маҳалда.

Кўп ўтмай йўл ясси тоғликка кўтарила бошлади.

Сой торайиб, жылғага айланди, ундаи силлиқланиб кетган тошлар чиқиб турар, уларнинг атрофида эса сув шовулларди.

Кейин дарахтлар чекиниб, олдинда кенг водий кўринди. У ердаги қинғир-қийшиқ улкан дарахтлар орасида баланд ўсган ўтлар шамолда чайқалиб турарди.

— Прерияда бизонлар бўлиши керак!— дея хитоб қилди Пашка ва қизил танли овчига ўхшаб ўтлар орасига яшириниб олди.¹

Светлана билан Алиса ўтлар орасидаги тош сўқмоқдан шошилмай илгарилашар экан, бирон қизилқарлироқ нарсани ўтказиб юбормаслик учун атрофни диққат билан кузатиб боришарди.

Бу маҳал Светлана тўхтаб қолди:

— Алиса, сенга ҳеч нима галати кўринмаяптими?

Алиса юмалоқ тош устида ухлаб ётган икки бошани калтакесакни томоша қилаётганди.

— Йўқ, нима эди?

— Олдинга бир қара-чи.

— Айтарли ҳеч нарса йўқ!

— Унақада оёғнинг остига бир қарагин-а.

— Ҳеч нима... бўлиши мумкин эмас бунақаси!

Тош плиталар терилган, лекин устини ўт босиб кет-

¹ Европаликлар бормасидан аввал Шимоллий Америкадаги кенг чўллар — прерияларда қизил танли ҳиндулар бизон деб аталувчи ёввойи қорамолни ана шу хилда овлашган бўлиб, Пашка уларга тақлид қилаётган эди. *Таржимон изоҳи.*

гани учун яхши кўринмаётган йўлдан боришадиганни Алиса энди пайқаб қолганди.

— Буни балки қандайдир ҳайвонлар...— у тахминини охиригача айтмай жим бўлиб қолди, негаки Пенелопада йўл қура оладиган ҳайвонлар йўқлиги маълум-ку.

— Демак, қачонлардир Пенелопада йўл қуришни билладиган онгли мавжудотлар яшаган,— деди Светлана.— Бу эса сайёра тўғрисидаги жамики тасаввурларимизни ўзгартириб юборди.

Сайёҳлар тухтаб қолди. Ана сизга кашфиёт. Пенелопа кашф қилинганига неча йиллар бўлиб кетди, бу ерда шаҳар, меҳмонхоналар, санаторийлар, томошабо-лар қурилди, олимлар ишлашяпти. Пенелопада ҳеч қандай онгли мавжудотлар йўқлигига, ҳеч қачон бўлмаганига ҳамманинг ишончи комил эди.

— Кетдикми?— деб суради Алиса.

— Ҳозир, Пашка буюққа кел!

Пашка ўтлар орасида тимирскиллаиб, ниманидир қидириди.

— Тезроқ келсанг-чи!

— Ҳозир!

Пашка ҳаллослаганича югуриб келди, қўлида нимадир бор эди.

— Қаранглар-а!

Унинг кафтида ҳали ҳеч зангламаган каттагина болт ётарди.

— Қалай, бунга нима дейсизлар?

— Биз аллақачон биламиз,— деди Алиса.

— Нега индамадинглар бўлмаса? Ахир бу...

Улар йўлда давом этишди. Ўтлар йўлга тақалиб келар, айрим жойларда эса уни бутунлай кўмиб ҳам юборган эди, сайёра сатҳи ҳаводан суратга олинганида йўл ана шу сабабли сезилмай қолган бўлса керак.

Кейин шох отиб кетган баҳайбат дарахт остида улар уй харобасига дуч келишди.

Чирмовуқнинг бир тури бўлмиш лиана билан буталар вайронани шунақанги қоплаб олишибдики, ўн қадам жойдан ҳам бу ерда нима яширинганини пайқаш қийин. Девор қолдиқларида илонизи ёриқлар кўринади. Биронта дев келиб жахл ичида уйни пачақлаб ташлагандек, бутун атрофда, майсалар орасида гиштлар сочилиб ётибди.

— Бу хароба анча қадимийга ўхшайди,— деб тахмин қилди Пашка.

— Уичаликмас,— деди Светлана.— Гиштарнинг синиқ ерига қараганда, айтарли кўп вақт ўтмаган ҳали.

Навбатдаги дарахт остида яна бир уйнинг харобаси яширинган экан. Умуман, дарахтлар уйлар турган жойни кўрсатиб, гўё уларга ўрнатилган ёдгорликка айланиб қолибди. Ҳатто, бу ерда қачонлардир номаълум куч таъсирида бир хилдаги вайронага айланган ўттизтача уй бўлганини ҳам ҳисоблаб чиқиш мумкин эди.

— Мана бунни жумбоқ деса бўлади!— Пашканинг кўзлари ёниб кетди.— Қандай ажойиб сир! Бор экан-ку ахир!

— Қани, болалар, ҳу анави дарахтларнинг ёнига ҳам борайлик-чи,— дея таклиф қилди Светлана.

У кўрсатган дарахтлар олдингиларидан икки баробар йирикроқ эди.

Бу ерда шаҳарнинг энг йирик бинолари яширинган экан. Улар ҳам бошқаларни сингари беаёв вайрон қилинган, фақат девор қолдиқларнию палахсаларининг ўлчамигина бу бинолар бир вақтлари нақадар кенг ва мустақам бўлганини кўрсатарди.

— Бу ерда зилзила юз берган,— Пашка вайронага қараб ўйланиб турарди.— Ҳамма харобалар остида қолиб кетган.

— «Ҳамма» деганинг ким бўлди?— деб сўради Алиса.

Қутилмаганда Светлана жим дегандек ишора қилди. Вайроналар ичидан қандайдир шарпа эшитиларди.

— Қўрқманглар, аёллар,— деди Пашка.— Бу ерда йирик йиртқишлар бўлмайди.

— Аммо бу ерда вайрона шаҳарлар ҳам бўлмаслиги керак эди,— дея эътироз билдирди Алиса.

Лекин Пашка унинг гапини эшитмади. У деворнинг ўпирилган жойига югуриб борди-да, қичқирди:

— Эй! Ким бор ўзи бу ерда?

Шитирлаган товуш дарҳол тинди.

Светлана Пашканинг кўлидан ушлаб орқага тортди ва бўш қўли билан тўппончани филофидан олди. У тасодифларни ёқтирмасди.

Девордаги тешикдан сочлари түзғиб кетган, буғу тегили камзулининг олди очиқ Ёввойи чиқиб келди.

— Салом!— деди у қувноқлик билан.— Хуш келиб-сизлар!

ЁВВОЙИ НИМА ҚИЛАЁТГАНДИ?

— Сиз бу ерда нима қилиб юрибсиз?— Светлана қатъий овозда сўради.— Нима иш билан келгансиз?

— Яна шубҳаланиб юрманглар — бу шаҳарни мен вайрон қилганим йўқ,— деб кулди Ёввойи.— Қасам ичаманки, бундай ваҳшийликка асло қул урмадим. Бу ерга ўзим ҳам тасодифан келиб қолиб, худди сизларга ўхшаб ҳайрон бўлиб турибман.

Ёввойи чиқиндилар уюмидан енгилгина сакраб тушди-да, тош устига келиб ўтирди.

— Айтганча, сизларда бирон егулик топилмайдими мабодо? Биласизларми, адашиб қолиб ўлгудек очқаб кетдим, аммо уйга қайтгим келмаяпти сира. Ўзларингизнинг ҳам иштаҳангиз карнайдир-а?!

— Бўлмаса-чи!— дея дарҳол тасдиқлади Пашка — Нақ яланиб кетяпман!

Светлана жилмайиб, озиқ-овқат солинган сафархалтани очди. Алиса майсалар устига дастурхон езди.

Ёввойи:

— Кел, нон билан колбаса қирқишингга кўмаклашиб юборай,— дея таклиф қилди.

— Э, йўқ,— деди Алиса,— қўлингиз тупроқ-ку. Олдин ювиб келинг.

— Табиатда ифлослик йўқ,— деб кулди Ёввойи.— Бу шунчаки бидъат фикр, холос.

Лекин шу асно Светланага кўзи тушиб қолдию шоша-пиша қўшиб қўйди:

— Кетяпман, кетяпман. Қизча билан-ку баҳслашишим мумкин-а, лекин шундай гўзал кўзлар таънали боқиб турганидан кейин бир зумда ёш болага айланаман қоламан.

Ёввойи узун-узун сакраганча жилгага қараб кетди. Пашка ҳам сувдонни олди-ю, унинг ортидан чопди. Светлана ўйланиб қолди:

— Ушудан бунчалик узоқ жойда у нима қилиб юрганники?

— Нима, бизни кузатиб юрибди, деб ўйлаяпсизми?

— Йўқ, Алиса. Кузатиб нима қилади бизни? Аммо лекин бу ерга у тасодифан келиб қолмаганини кунглим сезиб турибди.

— Нимага асосланиб шубҳа қиляпсиз?

— Қара ўзинг.

Девордаги тешик ёнида янги қазилган тупроқ уюми кўришарди.

— Келинг, ичкарини бир кўриб чиқай,— дея таклиф қилди Алиса.— Ҳаммасини биламиз қўямиз.

— Йўқ, шошма.

Ёввойи билан Пашка кўринишди. Ёввойи қандайдир кулгилли воқеани айтиб берар, Пашка оғзини очганча эшитиб келарди. Ёввойи тушмагур ниҳоятда сезгир чиқиб қолди. Светлана билан Алиса у тўғрисида гаплашганларини худди эшитиб тургандек, яқинроқ келиши билан гап бошлади:

— Буни қарангки, бу шаҳарни биздан олдинроқ топганлар ҳам бор экан. Тешикнинг олдидаги тупроқни кўрдигизми? Бу ерда кимдир бўлгани шундоққина сезилиб турибди. Биласизларми, мен нимани ўйлаяпман?

— Хўш?

— Бу ерда аллақандай ҳайвон яшаганга ўхшайди. Кейин уни бошқаси еб кетган. Қисқаси, ичкарида қизикарлироқ ҳеч нима йўқ экан. Ҳаммаёқ ахлатга тўлиб ётибди.

Улар дастурхон атрофига ўтиришди. Пашка сувга ананас дамламасидан жиндек қўйди, нон сингиб пишган ва юмшоққина, пишлоқ билан колбаса жуда мазали, яхна гўшт эса оғизда эриб кетадиган эди. Ёввойи битта бутербродни деярли чайнамай ютди.

— Роса сийлаяпсизлар-ку, а! Бунақада семириб кетишим ҳам ҳеч гапмас. Кейин мендақа очофатни тўйдиролмай қийналиб қолманглар тагин.

— Колбасани қизганмаймиз,— деди Светлана.

— Раҳмат. Лекин йўлингизда тез-тез учраб қолаётганимга суқатойлигим сабабчи эмас сираям, буни аллақачон тушунган бўлсангиз керак, албатта.

— Сабаби нима унда?— деб сўради Пашка.

— Светланага ошиқ бўлиб қолдим. Бир кўрганнинг ўзидаёқ бир умрга мафтунга бўлдим қўйдим. Нима, менинг ўрнимда сен ҳам яхши кўриб қолмасидинг?

Пашка кутилмаганда қизариб кетди:

— Билмадим.

«Вой тентаг-е», деб ўйлади Алиса, лекин овозини чиқариб бошқа гап айтди:

— Сизнинг ўрнингизда мен албатта севиб қолган бўлардим. Бироқ шунинг биллиб қўйингки, Светланага кўнглим маҳбуби дея олгани учун қанчадан-қанча жасур рицарлар нобуд бўлиб кетишган.

Светлана жилмайди, Ёввойи эса хурсанд бўлиб кетди.

— Қанийди-я! Лекин минг бора афсус-надоматким, бу ерда мен билан жанг қилишга рози бўлган биронта ҳам рицарь йўқ экан. Яхшиси, Алиса, келишиб олайлик. Шунақа рицарь хақида мабодо эшитиб қолсанг, дарҳол менга хабар берасан, хўпми?

— Бас, етар,— дея чўрт кесди Светлана, лекин жаҳли чиқмаганди. Гузаллиги хақида гапирилаётганида қайси аёлнинг жаҳли чиқарди дейсиз.— Ундан кўра айтинг-чи, бу шаҳар қачон ва нима сабабдан вайрон бўлган экан?

— Буни билиш осон,— деб жавоб берди Ёввойи учинчи бутерброддан лунжини шишириб.— Уни яқсон қилишган.

— Ким?

— Бу ерда уруш бўлган. Харобаларга разм солсангиз, шаҳар ўққа тутилгани яққол кўринадиди. Мана, қаранг-а...

Ёввойи ирғиб турди-да, кулаган девор ёнига келиб, амал-тақал ямалган тешикни кўрсатди.

— Кўряписизми, бу ерга снаряд теккан, лекин уйдаги химоячилар деворни бир амаллаб ямаб туришган. Бунақа тешиклардан анчасини учратдим. Хўш, мана бу-чи? Шу ёриқ даврлар утиши туфайли, ўз-ўзидан пайдо бўлган деб ўйлайсизми? Йўқ, бу ерда уруш бўлгани аниқ, бунга имоним комил. Менинг тажрибамга ишонсангиз бўлаверадиди.

— Қанақа тажрибангизга?— деб сўради Алиса.

— Мен урушни кўрганман, ўзим ҳам жанг қилганман,— дея жавоб берди Ёввойи.

— Қаерда бўлган экан уша уруш?— деб ажабланди Алиса.— Маданий Галактикада уруш бўлмайди.

— Ҳали ҳамма нарсадан хабардор эмассан, қизалоқ. Менинг ёшлигим анча оғир ўтган.

— Ишониш қийин-а,— деди Светлана харобадаги тешикка яқинлашиб. У Ёввойининг гапларига мутлако кўшилгиси келмас, лекин бошқа бирон сабаб ҳам тополмасди.

— Бироқ, уруш бўлмаган, булар эса ғаройиб шаклдаги қоялар, холос, деб ўйлаш гўзал Светлана учун ёқимлироқ бўлса, мен аввалданоқ унинг фикрига қўшилман,— Ёввойи шундай деб Светланага елкасига қўлини қўйди. Светлана эса унинг қўлини силтаб ташлаб, нари кетди.

— Менимча,— деди у,—бу ерда қизиқарлироқ бошқа ҳеч нарса тополмасак керак энди. Нима дейсизлар, қайтамизми?

— Нега қайтарканмиз?— дея ҳайрон бўлди Пашка. — Ясси тоғликни мутлақо текширмадик-ку ахир!

Алиса Светланага ёрдамга келди:

— Мен чарчадим, кун ҳам қизиб кетди. Лагерга етиб боргунимизча, қоронғи тушиб қолса керак.

— Сиз эса,— Светлана Ёввойнга ўгирилди,— шу ерда қолаверишингиз мумкин. Йўлни сизнинг ёрдамнингизсиз ҳам топиб оламиз.

— Зинҳор-базинҳор!— деб эътироз қилди Ёввойн.— Мен сизларни қўриқлаб бораман. Ким билади, йўлда сизларга йиртқич ҳайвонлар ҳужум қилиб қолса-чи?

— Бу ерда йиртқич ҳайвонлар йўқ,— деди Алиса.

— Сайёра тўғрисида ҳали жуда кам нарсани биламиз,— деди Ёввойн.— Қани, Алиса, дастурхонни йиғиштириб, идишларни ювишга кўмаклашиб юборай. Текин-томоқ бўлишни ёқтирмайман.

6- Б О Б

ЙУЛТУСАР ЙУЛБАРСЛАР

Ёввойн ердан каттагина говронни танлаб олиб, елкасига ташлади.

— Гераклга ўхшадимми? Энди биронта шерни ўлдираман-да, терисини ёпиниб юраман.

— Хайриятки, бу ерда шерлар йўқ,— деди Светлана.

— Йўғ-е, жудаям бунчаликмасдир-ов, Светочка,— деди Ёввойн.— Ўз қадр-қимматини биладиган ҳар қандай сайёрада шерлар ёки аждаҳолар бўлади. Фақат уларни излаб топиш керак. Ўлдириш учун... Кейин терисини шилиб олиш зарур, акс холда улар сенинг терингни шилиб олишлари мумкин.

— Нима учун бунчалик қопхўрсиз-а?— Светлана ижирғанди. Яхши таниш бўлмаган одамлар Светочка деб аташини у ёқтирмас эди.

— Мен бутун Галактикадаги энг тинчликсевар одамман,— деди Ёввойн.— Тегмаганга тегмайман.

Бу орада Алиса бўюмларни сафархалтага жойлаштиради, Пашка эса машҳур паккисиди қуриган шохни кесиб олишга уринади.

— Нима қилмоқчисан?— деб сўради Алиса.

— Шунчаки ўзим, қуролашиб олмақчиман,— Пашка ҳазиллашаётгандек қилиб кўрсатди ўзини.

— Менинг назаримда эса,— деди Алиса,— янги танишимиз сенга таъсир ўтказаётганга ўхшайди.

Бу гапни Ёввойи эшитиб қолди.

— Нима қипти? Мен романтикман. Пашка ҳам шу нақалардан. Ёшликнинг жўшқин руҳи учун эса одатий нарсалардан ҳам хавфлироқ ҳеч нима йўқ. Бир зайлда яшаш, ишлаш, зеркишдан нақ ёрилиб кетади-ку одам!

— Нотўғри!— деди Алиса — Фандан ҳам қизнқарлироқ ҳеч нима йўқ!

— Турган гап!— Ёввойи бош иргаб унинг гапини маъқуллади.— Томирларида қони жўшаётган йигитча учун чувалчангининг янги турини қидириб топишдан ёки бирон калтакесакнинг думидаги тангачаларни санаб чиқишдан ҳам мароқлироқ нима бор ахир!..

Пашка суҳбатга аралашмади. Шох қарсиллаб синиб тушганидан кейин уни йўна бошлади.

— Бўлдингни, Алиса?— деб сўради Светлана.— Сафархалтани бера қол менга.

— Зинҳор-базинҳор!— эътироз билдирди Ёввойи.— Паҳотки мени мафтун қилган соҳибжамол аёлга арзимаган бир сафархалтани кўтартириб қўйсам?!

У Алисанинг қўлидаги сафархалтани эпчиллик билан олиб, елкасига илди ва Пашкага кўз қисиб қўйди.

— Урган ва унутма,— деди у.— Биз рицарлармиз. Шерлар билан олишиб, гўзал аёлларни ҳимоя қиламиз.

Светлана ортига қарамай биринчи бўлиб йўлга тушди. У нимагадир Ёввойидан аччиқланар, у эса пишагини ҳам бузмасди. Агар Светлана Алисадан шунчалик хафа бўлса, у ўзини қўйгани жой тополмай қолган бўларди. Ёввойининг эса мутлақо парвойи фалак...

Пашка Ёввойининг ёнида, говронни елкасига ташлаб олган ҳолда унга ўхшаб юришга уринарди. Ёввойи жилмайди-да, унга энгашиб аста шивирлади:

— Бировга ўхшашни истасанг, дўстим, майда-чуйдада унга тақлид қилма.

Қуёш беаёв қиздирарди. Сайёҳлар бир оз толиқишди ва дарё ёқалаб юришда бир-бирларидан ортда қолиб кетишди. Светлана анча олдинда ёлғиз ўзи борарди. Ёввойи унга қараб қичқирди:

— Светочка, чангалзорда бунчалик бепарво юриш мумкинмас. Бирон кориҳол рўй бергудек бўлса, ёрдамга боришга улгура олмай қоламан ахир!..

— Бунчалик хира бўлмасангиз,— деди Светлана.—

Менга ҳеч нима хавф солаётгани йўқ-ку.

Шу лаҳзадаёқ гўё унинг гапига жавоб қайтаргандек буталар орасидан ўқирган товуш янгради.

— Ана холос!— Ёввойи сафархалтани итқитиб юборди.— Шундай дейшингизни кутиб турган экан-да. Мен ахир...

Лекни у гапини тугатишга улгуролмади.

Шохлар орасида малларанг шарпа кўзга чалинди.

Чайиргина, калта ва сап-сарик юнгли ҳайвон бир сакрашдаёқ сўқмоққа тушиб йўлни тўсиб олди.

Светлана тахтадек қотиб қолди.

Ҳайвон қилт этмай турарди.

Оппоқ ва учи пастга қайрилган тишларидан сўлаги оқиб қумга тушяпти.

Тўсатдан шалоплаган товуш эшитилди. Пашка ўзини сувга отиб, говронига осилганча қирғоқдан нарироққа сузиб кетарди.

Ёввойи ўзининг говронини кўтариб, йиртқичга қараб юрди.

— Қани, қоч йўлдан!— деб бақирди у ҳайвонга.— Одамнинг йўлини тўсишга қандай журъат қилдинг, ярамас?

Ҳайвон чўққайиб ўтирар, узун ва яланғоч думи тупроқни чангитиб ерни саваларди.

— Ҳа, нега бақрайиб қолдинг?— деди Ёввойи.— Ё мендан қўрқиб кетдингми?

Бунақа муомаладан ғзаби қайнаган ҳайвон шартта Ёввойининг устига сакради. У эса кучини ҳисобга олмай говронини бир силтагани, таёқ қўлидан чиқиб, ўзи думалаб кетди.

Агар шу лаҳзада Светлана тўппончаси борлигини эслаб қолмаганида бу кутилмаган саргузашт қандай тугаши номаълум эди.

Пақ этган овоз эшитилди.

Ҳайвон кўринмас деворга урилгандек Светлананинг оёқларини остига йиқилди. Думини бир-икки қимирлатдию, кейин тошдай котди.

Светлана ерга ўтирди, қўлидан тўппончани тушириб, йиғлаб юборди.

— Қўйинг-е, нега йиғлайсиз?— қўрқиб кетишга ҳам улгурмаган Алиса у томонга отилди.— Бунчалик куйинаверманг, бўлди энди...

— Ўзимдан қўрққаным йўқ,—Светлана йиғи аралаш жилмайишга уринди.— Сиз теңтаквойларни ўйлаб қўр-

қиб кетдим. Сизларга ташлаиб қолшини ўйладим-у... Туппончани нега олдинроқ эсламадим-а? Бунчалик ақмоқ бўлмасам...

— Қим-киму, лекин шахсан мен сизни ҳеч қачон шундай демаган бўлардим,— Ёввойи ўрнидан туриб, лат еган тирсагини силади.— Бу кичкина тўқнашувнинг қаҳрамони сиз бўлдингиз ахир!

У говронини олиб, ҳайвоннинг олдига борди-да, иржайган тумшугига шиппагининг учи билан туртди.

— Бунақа вазоҳати билан у шерга ҳам йўл бушатамайди...

Светлана кафтининг орқаси билан кўз ёшларини артганча ўрнидан турди.

— Тиззаларим ҳануз дир-дир титраятми-я,— дея тан олди у.— Ўзимам ўлгудай қўрқиб кетдим.

— Пашка!— деб қичқирди Алиса.— Шу пайтда чўмилишга бало борми, топган вақтингни қара-ю! Чиқ дарров!

Пашка соҳилга қараб суза бошлади.

— Ундан кулма,— деди Светлана Алисага.

— Кулаётганим йўқ ҳалиям,— дея жавоб қилди у.

— Ҳар қалай,— деди Ёввойи,— Пашка бошқаларга нисбатан ақллироқ иш қилди. Ўзини тута билди.

Алиса ҳайратда колди. Шу ҳам ўзини тутини бўлдим — дарёга ташлаб юборди ўзини!

— Муҳим, Пашка онгсиз бу йиртқичнинг ҳамласига ўзини тутиб беришига эҳтиёж йўқлигини тушуниб столди. Мабодо ҳайвон ҳаммамизни парчалаб ташлаганида Пашка лагерга етиб бориб, бизнинг тақдиримиз ҳақида хабар берган бўларди.

Ёввойи жиддий оҳангда гапирарди, Пашка эса унинг гапларини азбаройи маъқуллаганидан бош ирғаб турарди. Бўлмаса-чи, мени койишади ёки, ундан ҳам ёмони, устимдан кулишади, деб роса қўрқиб турганли-да ўзиям.

Алисага эса Ёввойининг овозида истеҳзо оҳанги бордек туюлди.

— Хуллас, мен ноҳақ бўлиб чиқдим,— деди Светлана.— Бу ерда йўлбарслар ва шерлар бор экан.

— Йўлбарс дейиш ҳам қийин бунди,— деди Ёввойи сафархалтани елкасига илар экан. У саргузантин унутиб юборгандек яна жилмайиб гапирарди.— Кимроқ баҳайбат каламушга ўхшаб кетаркан

— Бу йўлбарс-каламуш,— деди Пашка.

ШАҲАРДАН НОХУШ ХАБАРЛАР

Шамол туриб, қаёқдандир қора булутларни ҳайдаб келди-ю, тўсатдан ёмғир қуйиб юборди.

— Фалокат устма-уст келади деб бекор айтишмаган,— Алиса юзидаги ёмғир томчиларини артди.— Бир қарасанг йиртқич ҳайвон, яна бир қарасанг ёмғир.

— Лекин буларнинг эвазига сирли шаҳарни топдик,— деди Пашка уни юпатган бўлиб. Аслида эса у чўмилгани тезроқ ҳаммаининг эсидан чиқиб кетишини хоҳларди.

— Э, унинг нимаси сирли,— Ёввойи бепарво қўл силкиди.— Аллақачон кўриб чиққанман ҳаммаёғини. Бу харобалар миллион ёшда, аҳолиси бу ердан кетаётганида ҳатто нинасини қолдирмай олиб кетган.

— Буни энди биз эмас, археологлар аниқлашади,— деди Светлана.— Менимча, бугун кечқурун шаҳарга жўнаб кетсам керак...

— Тунда нима зарур сизга?— дея эътироз қилди Ёввойи.— Эртага эрталаб ўзим кузатиб қўяман.

— Йўқ, раҳмат,— деди Светлана.— Аёллар билан болаларнинг муносиб ҳимоячиси эканлигинингизни кўрсатдингиз, шу етарли.

— Янглишяпсиз, Светочка,— деб жилмайди Ёввойи.— Мен бу каламушни бир мушт уриб ағдаришим мумкин эди, лекин сизга халақит бергим келмади.

— Менга балоям урмайди. Машинага ўтираман-у, қарабсизки, бир соатда шаҳарга етиб оламан...

— Болаларни эса ўз ҳолига ташлаб кетасиз, шундайми? Балки биронта йўлбарс-каламуш...

— Болалар уйда тунашади... Ёки мен билан кетишади...

— Нималар деяпсиз ўзи?!— деб бақириб юборди Алиса.— Қаникулимизни хароб қилмоқчимисиз? Бизни шу заҳотнёқ уйга қайтариб юборишади-ку!

— Нима қилишни билмай, бошим қотиб қолди...

— Аввал бир чойхўрлик қилиб олайлик-чи,— деди Ёввойи.— Кейин биргалашиб ўйлаб кўрамиз.

Светлананинг қўлидаги тўппонча ёмғирда ярқираб борарди.

— Биронтамыз шамоллаб қолганимиз етмай турувди ўзи,— деди Светлана.

— Москвадаги об-ҳаво бундан ёмон, аммо бизга ҳеч нима қилмайди-ку,— деди Пашка.— Умуман, мен чиниқиш учун атайлаб ёмғирда юраман.

— Тўғри қиласан,— деди Ёввойи.— Қор ёққанида марҳум отам мени ялангоёқ чиқариб юборарди.

— Сиз ўзи қаердансиз?— деб сўради Светлана.

— Менинг уйим — бутун Галактика.

Соҳил тепасига кўтарилувчи сўқмоқ сирпанчиқ бўлиб кетган эди, Ёввойи чиқиб олишига ёрдамлашиш учун Светланага қўл чўзди.

— Тўппончани солиб қўйинг энди,— деди у илжайиб.

— Бу ерда йўлбарслар йўқ.

Йўлбарслар чиндан ҳам йўқ эди.

Лекин лагерда, оқ чодир олдида сочлари хурпайиб, бошдан-оёқ ивиб кетган Аркаша маъюсланиб турарди.

— Яна нима бало юз бера қолди?— Светлана юраги ҳаприққанча олisdан туриб суради.

— Уни ўлдиришди,— деди Аркаша.

— Кимни?

— Шохдор итни.

— Иймалар деяпсан ўзи, бизни қўрқитмасанг-чи,— дея ёлворди Светлана.

— Қўрқитаётганим йўқ. Ана кўринг.

Дарахт остида пешонасида шохлари бўлган бароқ жулли итнинг олдинги ярми ётарди. У ўлган эди.

— Мўъжиза устига мўъжиза,— деди Ёввойи.— Унинг қолган ярми қани?

— Билмадим.

— Демак,— деди Ёввойи,— йўлбарслар лагерга ҳам етиб келишибди. Сиз ҳақсиз, Светочка, болаларни шаҳарга жўпатиб юбора қоламиз. Модомики йўлбарслар лагернинг ўртасига келиб итларни гажиб юрган экан, таваккал қилмаган маъқулроқ. Яна денг, ғалати роқ эканми ўша йўлбарс? Итнинг ярмини ебди-ю, қолганини таш таб кетиб қолибди!

— Йўқ,— дея эътироз билдирди Аркаша.— Сиз туншунмасиз. Бу итнинг мутлақо алоҳида бўлган мустақил ярми. У худди мана шу алпозда юрганнинг ўзим кўрганман. Итнинг орқа ярми ҳам учрайди, лекин у ҳам алоҳида юради.

— У ҳам тирик дегин?— Ёввойи кулиб, Светланага ўғирилди.— Археологияни кейинроққа кўйиб туришга тўғри келади. Болаларнинг асаби бузила бошлабди.

— Сиз-чи?— деб суради Пашка.

— Менга ҳеч нима қилмайди. Сизнинг нарсаларингизни қўриқлаб тураман.

— Лекин бу ерда йўлбарс-каламуш бор-ку!

— У мени еб қўймайди.

— Унақа бўлса,— деди Пашка,— мен ҳам сиз билан қоламан. Сизга фойдам тегиб қолиши мумкин. Уёғини сўрасангиз, қандайдир каламушларни деб шаҳарга қочиб кетгим келмаяпти сираям.

Аркаша йўлбарслар ҳақида ҳеч нима билмагани учун анграйганича турарди.

— Нима ҳақда гаплашаётганингизни билмадим-у,— деди у бир маҳал,— лекин бу итни ҳеч қандай ҳайвон емаганлигига қасам ичман. Қаранглар-а, у танасининг ярмида ўз-ўзидан тугаб кетяпти ахир!

Чиндан ҳам итнинг танаси мутлақо бурдаланмаган, балки хиралашиб бориб, худди туман ичига киргандек куринмай кетган эди.

— Бас, етар,— деди Светлана,— бошим зирқираб оғриб кетди. Бир кунда шунча кутилмаган воқеа бўладими? Йўлбарслар, шаҳарлар, яримта итлар, ҳали яна нима бало рўй бераркин?..

Унинг худди шу гапини кутиб тургандек, қаёқдандир, олис-олислардан бўғиқ ва даҳшатли гулдурас эшитилди, унга жавоб бергандек, дарахтларнинг шох-шаббаси шовуллади, шамол эпкини япроқларни учирай кетди.

— Бошқалар қани?— деб сўради Светлана.

— Жавод ухлаяпти, эгизаклар бўлса уйчада,— деди Аркаша.— Сизлар чиндан ҳам йўлбарсни кўрдингизми? У Ердаги йўлбарсга ўхшайдими? Ранги қанақа?

Аркаша тадқиқотчига айланганди.

Ярим соатдан кейин ҳамма айвонга йиғилди. Сайёҳлар ўзларини тартибга келтиришди, ювинишди, агар Ёввойини ҳисобга олмаганда, кийимларини алмаштириб ҳам олишди.

Машенька чой тайёрлагунча, Светлана шаҳарга қўнгироқ қилишга уриниб кўрди. Лекин инспекцияда ҳеч ким жавоб қилмади, ҳамма уйга кетган бўлса керак. Светлана туристик марказга қўнгироқ қилди, аммо у ерда ҳам жавоб берадиган одам топилмади.

— Эсим қурсин!— деди бир пайт Светланани кузатиб ўтирган Ёввойи.— Ахир бугун шаҳарда карнавал-ку! Утган кун консерва олгани борганимда мени ҳам

таклиф қилишувди. Ҳозир уларнинг ҳаммаси карнавалда. Келинлар, яхшиси чой ичамиз.

Рўй берган воқеалардан болалар ҳаяжонланиб кетишган, Светлана эса ташвишда эди. Фақат Ёввойигина гўё ҳеч нарса юз бермагандек бепарво ўтирибди.

У бирдан йўлбарс билан тўқнашув ҳақида ҳикоя қила бошлади, ўзининг ношудлигидан кулиб, Светлана-нинг топқирлигини мақтаб кетди. Ҳамма кулди, Светлана қизарди, Алиса эса Ёввойи унчалик ёмон одам эмас экан, деб ўйлаб қўйди.

— Эртага нима қилмоқчисиз?— деб сўради Пашка. Унинг дарёда чўмилгани ҳақида лом-мим демагани учун Ёввойидан ниҳоятда хурсанд эди.

— Эртагами? Наҳотки ҳаётни шунчалик узоқ вақтга планлаштириб бўлса? Ҳозир, тунда чапгалзор оралаб қайтаётганимда мени йиртқичлар еб кетса-чи? Менга ким ҳам ачинарди дейсан...

— Қўйсангиз-чи бемаъниликни,— деди Светлана.— Биз билан бирга қолишингиз мумкин.

— Таклифингиз учун раҳмат...

Шу пайт видефон жиринглаб қолди. Шунақанги қаттиқ жирингладики, овози бутун ўрмонга тарқалди.

Светлана стулни ағдариб юборай деб хонага отилди. Ҳамма очиқ эшикка ўгирилди.

Ёввойи стулни ушлаб олиб ўрнига қўйди:

— Мана, ўзлари карнавалда роса ўйнаб бўлишгандан кейингина бизни таклиф қилишмаганини эслаб қолишди.

Видефоннинг кенг экранда калта мўйловли, катта ёшли бир кишининг чеҳраси пайдо бўлди.

— Светлана!— деди у.— Тинчмисизлар?

— Унчаликмас...

— Соғ-саломатмисизлар ҳаммангиз?

— Соғликка-ку соғмиз. Инспекциянгга қўнғироқ қилиб сира ололмадим.

— Олишинг мумкин ҳам эмасди. Хайриятки, акалли сизлар тинч экансиз...

— Нима гап ўзи?

— Мен космодромдаги резерв пультадан гапиряпман, — деди кари инспектор.— чунки идорам йўқ энди.

— Қанакасига йўқ бўлади?

— Ҳеч нарсадан хабарингиз йўқми ҳали?

— Нимадан ахир?

— Жааглетахта энди яна юз берди. Шаҳарнинг бир

қисми вайронага айланган. Талай одам жароҳатланди. Алоқа узилган...

Тасвир жимирлашиб кетди.

— Ана, кўряпсанми?— деди қария.— Алоқани узмасам бўлмайди.

— Биз-чи, биз нима қилайлнк?

— Ҳозирча ҳеч нима. Ҳамма нарса тинчигандан кейин ўзим чақираман сизларни...

Экран жимирлаши кучайиб, тасвир йўқолди. Видеофондан енгилгина китирлашнинг ўзи эшитилиб турарди.

— Ана холос, пшшди гилос,— деди Ёввойи сукупатни бузиб.— Сизларга айтгандим-ку ахир: мутлақо осойишта сайёралар бўлмайди деб. Уларнинг ҳар бири соддаднл, ишонувчан одамларга атаб зилзила, вулқон, бўрон, йулбарс ва заҳарли илонларни сақлаб қўяди. Айтмоқчи, оёқ остига қараб юринглар. Бу ерда заҳарли илонлар бор...

Ёввойи шундай деб панжарадан сакраб ўтди ва йирик-йирик қадам ташлаб ўрмонга қараб кетди.

— Қаёққа кетяпсиз?— деб қичқирди Алиса.— Жуда бўлмаганда фонарни олсангиз-чи!

— Фонарни?— Ёввойи ўгирилиб қаради.— Исталган хайвон мени кўра олиши учунми? Йиртқичлар тўлиб-тошган тунги ўрмонда одам уларнинг ўзи каби сезиларсиз, маккор ва тезкор бўлиши керак.

Буталар орасида нимадир шитирлади.

— Қайтинг!— деб бақириб юборди Светлана.

Ёввойи чаққонлик билан ўзини четга олди ва чўнтагидан кичкина тўппонча чиқарди. Бир лаҳза кутиб тургач, йўлда давом этди.

У ёмғир ва зулмат қўйнида кўздан гойиб бўлганида Алиса Светланага қаради:

— Унда ҳам...

— Кўрдим,— деди Светлана.

8-БОБ

УЛАР БИР-БИРИНИ СЕВАДИ!

Кечаси алламаҳалда кекса инспектор бир-икки минут вақт топиб қўнғироқ қилди. Светлана хабар қилган янгиликлар унга ёқмади, албатта, шу боисдандир, эҳтиёт бўлишни, лагердан ҳеч қаёққа кетмасликни ҳаммадан илтимос қилди. Ҳойнаҳой, туристлар Пенелонадан

олиб кетилса керак, деган тахминини ҳам айтиб ўтди. Инспекторнинг кўзлари киртайиб кетгани, кўриниши ҳорғинлигига қараганда шаҳардаги аҳвол чатоққа ўхшайди.

Эрталаб ҳаво жўнашиб кетди. Изғирини шамол булутларни жадал хайдарди, ёмғир тиниб, ўрмондан туман ҳам кўтарилди.

— Бугун лагерда қоламиз,— деди Светлана,— лекин зеркишга вақт йўқ асло. Жуда кўп ишимиз тўпланиб қолган, коллекцияларни ажратиш, суратлар билан ёзувларни тартибга келтириш керак.

Нонушта пантида Пашка гап очди:

— Ёввойи эсон-омон етиб олганмикан?

— Менямча, унга балоям урмайдн,— деди Светлана.
— Намойишкорона хатти-ҳаракатни яхши кўраркан жудаям.

— Яна заҳарли илонни босиб олган бўлса-я?— деб хавотирланди оқкўнгли Наташа.— Еки унга йўлбарс ҳужум қилиб қолган бўлса-чи?..

— Бориб бир хабар олиб келиш керакмиди,— дея таклиф қилди Пашка.

— Хаёлингга ҳам келтирма,— деди Светлана.

— Мабодо қора қонига беланиб ётган бўлса-чи?..

— Передатчиги бор, сўраб олгандим,— деди Светлана.— Фақат у чақирриқ сигнални бергиси келмади. Кани, бўпти. Ким навбатчи бутун? Семисев, Жавод? Навбатчи идишларни ювади, бошқалар эса ишга киришсин!

Пашканинг ишлагани қўли бормасди. Лабораторияда бирпас айланиб юрди-да, шамоллаб қолганга ўхшайман, бориб озроқ дам олсаммикан, деди. Ҳеч ким эътироз билдирмади ва у чодирга қараб кетди.

Лекин чодирга кирганидан кейин ётишни ўйлагани ҳам йўқ. Тезгина бошмоқларини кийиб олди, эгнига нам ўтказмайдиган камзулини илди ва чўнтагига машхур паккисини, яра тузатар малҳам ва бир бўлак шоколад солди. Чодир дарчасидан мўралаб, уйчадан уни ҳеч ким кузатиб турмаганига ишонч ҳосил қилди.

Ташқарида эса шамол ғувуллайди, холос.

Пашка энгашиб чодирдан чиқиб олгач, очниқ майдондан югуриб ўтди ва кўз очиб юмгунча дарё соҳилига тушиб олди. То у йўқлигини пайқаб қолгунарларича маълум вақт ўтади, бу орада эса анча жойга бориб қолади.

Пашкани тинч кўймаётган парса Ёввойидан хавотирланишигина эмас, балки қизикиш туйғуси ҳам эди. Тўғ-

ри, Ёввойи бир тўда йўлбарс қуршовига тушиб қолиб, қаттиқ жароҳатланган бўлиши мумкин. Балки ҳозир чодирда қонга беланиб, ёрдам сўраш учун передатчикка ҳам қўл узата олмай ётгандир? Лекин айни вақтда Пашка Ёввойи омонлигига, маданий ҳаётнинг бу сирли душмани қандай яшашини кўриш мумкинлигига ҳам қатъий ишонарди.

...Яхшиямки, нақ боши устида аллақандай бир қуш кўрқинчли тарзда қаттиқ қичқириб юборгани! Агар шу огоҳлантириш бўлмаганида борми...

Пашка ўзига келиб, олдинда, уч қадамча нарида майсалар орасидан илоннинг учбурчак боши кўтарилиб турганини кўрди.

Шу етмай турувди ўзи! Яна Ёввойи ҳақ бўлиб чиқди. Қойил-е, у ҳамма олимлардан, ҳатто гўзал Светланадан ҳам ақллироқ экан, деб ўйлади Пашка. У бошқа илонни босиб олмай деган хавфда оёғи остига қараб бир қадамча тисарилди. Ёввойининг ақлига балли! Олимлар Пенелопада ҳеч ким яшамаган дейишганда у қадимий харобаларни топибгина қолмай, уларнинг сирини ҳам оча билди. Олимлар сайёрада йиртқич ҳайвон йўқ дейишганди, Ёввойи эса йўлбарс бор деди ва ҳақ бўлиб чиқди. Илон бор деганди, мана, бу сафар ҳам тўғри топибди. Умуман, Ёввойи минг қарра ҳақ: ҳеч қандай сайёрага ишониш керакмас. Сайёралар фақат кучли одамларни, курашувчан ва қаҳрамон кишиларнигина ҳурмат қилади.

— Қани, йўлни бўшатиб қўй-чи!— деб қичқирди Пашка илонга.— Мен инсонман! Бу ерда мен ҳокимман!

Бу орада илон дўнгликка ўрмалаб чиқди. У кичкина, ярим метрча келарди, балки заҳарли ҳам эмасдир, деб ўйлади Пашка. Кейин паккисини очиб, бир зарбада бошини узиб ташлаш мақсадида илонга қараб отди. Ўзидан курсин, бундан кейин лагерь атрофида ўралашмайдиган бўлади.

Пакки илоннинг боши ёнидан учиб ўтиб, ерга санчилади. Илон эса қочиб кетиш ўрнига вишиллаб, бўйинини шиширди.

Чатоқ бўлди-ю, энди паккини қандай олади? Пашка бошқа бир илонни босиб олишдан чўчиб, оёғи тагига қараганча айланиб ўта бошлади. Бир пайт бошини кўтарганида эса илон бир метргача узайиб, иккинчи бошини ўстиришга улгурганини кўрди. Ана шу иккинчи бош Пашка томон чўзиларди.

Пашка тўхтади. Янаям ўнгроқдан айланиб ўтишга тўғри келади энди. Энг муҳими — қўрқмаслик керак. Дуч келган илондан қўрқаверадими одам дегани...

Учинчи бош чўзилиб, Пашканинг чекиниш йўлини тўсиб олди. Шу лаҳзадаёқ тўртинчи бош пайдо бўлди. У Пашканинг кўз ўнгида катталашиб кетди ва четга ўтишга тўғри келди. Энди дўнглик устида тўртта... йўқ, олтига бошли баҳайбат махлуқ ўтирар, катта очилган жағлар ва заҳарли тишлар Пашкага ҳамма томондан таҳдид соларди.

Буниси энди қўрқинчли...

Пашка қилт этмай тураверди. Зора илон уни қурган дарахт деб ўйлаб, кетиб қолса...

Илон эса ундай деб ўйлашни сира истамас, гуё Пашкани калака қилар эди.

Пашка беихтиёр қичқириб юборди:

— Ёрдамга! Ёрдам беринглар!!!

Қурқиб кетганидан овози қаттиқ чиқмади, дсмак, лагердагилар эшитишмайди. Тамом, энди уни ҳеч ким қутқара олмайди...

Илоннинг шишага ўхшаш кўзлари Пашканинг юзидан бир метрча масофада ярқирарди.

— Ёрдам беринглар!

Пашка кўзларини юмиб олди... «Светлананинг гапига кирмай аҳмоқлик қилдим-а!»

Пашканинг бу — балки, умридаги сўнгги фикрини гумбурлаган ўқ овозлари бўлиб юборди. У кўзларини катта очди.

Трах! — илоннинг битта боши осилиб қолди. Трах! — иккинчиси парча-парча бўлиб кетди. Трах! — учинчиси чўрт узилиб тушди...

Илон бир зумда кулча бўлиб олди-да, шитир-шитир қилиб юмалаганича чакалак ичида йўқолди. Гуё умуман бўлмагандек. Даҳшатли тушга ўхшарди бу воқеа.

— Қалайсан, жасур дўстим? Қўрқиб кетдингми?

Пашкадан бир неча қадам нарида Ёввойи тўппончасини камарига қистириб турарди.

— Сенинг ўрнингда мен ҳам қўрқиб кетардим. Майли, бу сенга сабоқ бўлади. Қуролинг йўқми, номаълум хатар олдида чекинганинг маъқул.

— Сиз доим шунақа қиласизми?

— Доим, — деб жавоб берди Ёввойи. — Жасорат оқилона бўлиши керак. Қаёққа кетаётувдинг ўзи?

— Сизнинг олдингизга, — деди Пашка.

- Шунчаки, ўзингдан-ўзингми?
- Эсон-омон етиб олдингизми деб...
- Нима, мендан хавотирландингми?
- Ха.

Пашка Ёввойининг кўзларига қаролмасди. Бориб турган бемаънилик-да бу — ёш болакай шундай жасур йиғитдан хавотир олгани...

Лекин Ёввойи кулмади. Узун ва қаттиқ бармоқлари билан Пашканинг даҳанини кўтарди. Унинг нигоҳи юракни эзиб юборадиган даражада маъюс, мунгли эди.

— Наҳотки, менинг ўлик-тирик эканлигимга қизиқадиган одам ҳам бўлса? Шу сенмисан, Пашка? Менинг қадрдон ёш дўстим!

Ёввойи Пашкани елкасидан қучоқлаб олди ва икковлари энг яқин ўртоқлардек чангалзор оралаб аста юриб кетишди.

Муъжазгина яланглик ўртасига қурилган чодирга бир неча қадам қолганида Ёввойи билакузугидаги қимматбаҳо тошни босди. Шу аснодаёқ чодир тарафдан шиқ этган товуш эшитилиб, худди шамол эпкинида бўлганидек ҳаво бир қалқиб кетди.

— Бу нимаси?— деб сўради Пашка.

— Ҳимоя майдонини олдим,— дея тушунтирди Ёввойи.— Йўқ пайтимда чодиримга чақирилмаган меҳмон киришини ёқтирмайман. Айтайлик, биронта йўлбарс кириб, севимли ўйинчоқларимни синдириб кетиши мумкин. Шу сабабли чодиримни майдон ҳимоясига¹ топшириб кетаман. Қани, азиз меҳмоним, бемалол киравер.

Чодир катта ўтов шаклида қурилган экан. Пашка нима учундир йўғон-йўғон ходалардан ясалган кулбани кутганди, хаёлида ташқаридан ҳужум қилувчиларни ўқ-ка тутиб туриш учун бундай кулбада шиллак ҳам бўлиши керак эди...

Ичкарининг кўриниши эса унинг кўнглидагидек бўлиб чиқди. Сафарда олиб юриладиган ихчам каравот устига қандайдир ҳайвон терилари уйиб ташланган, полдаги тўшак устида кумуш қопламали катта кўк шох ётибди, яна баланд кўнжли этиклар билан устига илон териси тортилган кичкина сувдон ҳам бор.

Чодир ўртасидаги оқ электр печда бўтқа биқирляяп-

¹ Ёввойи қандай майдон ҳақида гапираётганини Пашка яхши биларди. Бу физик майдонларнинг бир тури бўлиб, кўзга кўринмайди ўзи, лекин чодир яқинида гўё бир тўсиқ ўрнатиб, ичкарига ҳеч кимни қўймайди. *Таржимон изоҳи.*

ти. Печнинг ортида пластик масса билан ёпилган катта-кон бир нарса турибди. Шифтда Верона аждарҳосиннинг қулогидан ясалган кўчма лампа осиглиқ, полга эса жигарранг терилардан тикилган гилам тўшалган.

— Хуш, қалай?— деб сўради Ёввойи.— Ёқдимми? Нима ичишни хоҳлайсан? Ароқ, заҳар қўшилган спирт ёки яшайм бақувватрогиданми?

— Раҳмат, мен ичмайман,— деб сиполик билан жавоб қайтарди Пашка, гарчи Ёввойи ҳазиллашаётганлигини билиб турган бўлса ҳам.

— Жуда яхши қиласан. Унақада Фальмагусадан келтирилган крель шарбатини татиб кўр. Бир пайтлари бу сайёрада пирилдоқларни роса овлаб, битта қишлоқни улардан халос қилгандим, ўшанда қишлоқ оқсоқоли менга бу шарбатнинг битта бочкасини ҳадя этса бўладими? Айтмоқчи, бу шарбатнинг ҳар томчисини учун Сириус юлдузида биттадан олмос беришадди. Мен уни пуллаб, бойлик демаганга кўмилиб кетишим мумкин эди. Лекин гап ундами ахир?

— Ундасиз, албатта,— дея маъқуллади Пашка кичкинагина стакандан эҳтиётлик билан хўплаб кўрар экан. Шарбат тахиррок бўлса ҳам ёқимли эди, умуман, айтарли ҳеч нимаси йўқ. Сириусдагиларга ҳам ҳайронсан-да.

— Ёқдимми?

— А-ҳа.

— Менга эса ёқмади,— деди Ёввойи.— Хуллас, мени унутмаганинг учун сендан жуда хурсандман.

— Сиз билан овга чиқсам майлими?— деб сўради Пашка.

— Нега энди мени овга чиққан деб ўйладинг? Балки зилзиладан жабрланган кишиларни қутқариш учун Жанглечикқа ошиқаётгандирман?

— Унақада мен ҳам бирга бораман!

Пашка ирғиб туриб ёнига бир урдию бебаҳо пичоги кўп бошли илонлар билан олишган жойида қолиб кетганини эслади.

— Ҳа, паккингни йўқотиб қўйдингми?— Ёввойи топқир экан.— Менинг пичоғимни ола қол! Ростини айтсам, сендан ҳеч нимани аягим келмаяпти.

У шундай деб Пашкага дастаси зангори суякдан ясалган ажойиб ханжар узатди.

— Э, қўйсангиз-чи,— Пашка хижолат бўлди.— Мен бундай қимматбаҳо совғани ололмайман...

— Ҳечқиси йўқ, олавер. Умуман, сенга бирон нима беришса, иккиланиб ўтирма сираям. Айтмоқчи, бу хап-жарнинг дастаси одамхўр ақулага ўхшаш энгли мавжудотнинг тишидан ясалган. Ўзини уен вақ тўрт соат қувладим-да. Биласанми, бу воқеа... Кечирасан мени.

Ёввойи шундай деб соатига қаради. Афтидан, бир жойга борадиган.

— Сени ҳам бирга олиб кетсам бўларди-ю...

— Жанглевагами?

— Йўқ, бошқа ишларим бор. Сендан эса бир нарсани илтимос қилмоқчийдим. Аммо ҳайронман, сир сақлай олармикансан ўзи?

— Сақлай оламан,— деб дарҳол жавоб қилди Пашка.— Чин сўзим.

— Сендан бошқача жавоб кутмагандим ҳам. Яша! Бўлмаса эшит: Светлана икковимиз бир-бировимизни севиб қолганмиз...

— Йўғ-е?..

— Сен аёлларни яхши билмайсан ҳали. Улар одатда айнан севган одамларига нисбатан кўпроқ жаҳл қилишади. Бу борада менинг тажрибамга ишонаверсанг бўлади.

— Ишонаман сизга!

— Биласанми,— Ёввойи маъюс оҳангда давом этди,— бахтимиз йўлида тўғаноқ кўп бўляпти аммо...

— Уч кун ичида бир-бирингизни шунчалик яхши кўриб қолдингизми?— дея ҳайрон бўлди Пашка.

— Йўқ, тўрт йилдан бери севамиз бир-биримизни. Бу ерга ҳам Светланага муҳаббатим олиб келган мени...

— Ана холос...— Пашканинг ҳафсаласи лир бўлиб кетди. Сен кўкларга кўтарган одамнинг оҳ-воҳ қилиб юрадиган ошиқларнинг биттаси бўлиб чиқса, алам қиларкан. У ёғини суриштирадиган, биронта аёл ҳам уни деб бошқа сайёрага учиб боришга, минг хил азоб чекиб юришга арзимади. Мутлақо! Ахир дунёда шусиз ҳам жасорат талаб қилувчи қанчадан-қанча саргузаштлар бор-а!

— Мендан ихлосинг қайтди шекилли?— Ёввойи жуда сезгир чиқиб қолди.

— Йўғ-е, нима деяпсиз?— Пашка ўзини тутиб олди.— Бу сизнинг ишингиз.

— Бўлмаса эшит: кеча видеофондаги чолни кўрддингми?

— Кўрдим.

— У сайёра кўриқхоналарининг бош инспектори. Утакетган берахм, мияси айниган чол. Мен билан бирга бўлса, Светланага ҳеч қачон кечирмайди. Мабодо Светлана мени севишидан хабар топиб қолса ҳам тамом — уни хароб қилмай қўймайди.

Пашка қотиб қолди. Унинг кўз ўнгиди даҳшатли сирлар очилаётганди. Ишонини қийин, лекин осойиштагина кўринган Пенелопада шунақанги нарсалар ҳам бўлиши мумкин экан-да.

— Тушундингми энди: севгимизни нима учун яшириб юришимиз кераклигини? Боёқиш Светочка, мени койгани-койигану ўзининг юраклари эзилиб кетяпти. Ахир қачонгача шу алпозда юрамиз-а? Ант-чи, у бечора чекаётган азоб-уқубатларнинг инҳояси борми-йўқми ўзи?

— Йўқ.

— Ана кўрдингми? Шунинг учун ҳам Светланага ўғирлаб кетмоқчиман. Тушундингми негаллигини?

— Тушундим.

— Сен эса бизга ёрдам беришинг керак.

— Қандай қилиб?

— Хароба шаҳар ортида мўъжазгина космик кема ни яшириб қўйганман. Ана ўшанда учиб кетамиз. Сен ҳозир лагерга қайтасан-да, кечгача Светланага ёнидан бир қадам ҳам жилмайсан. Фақат ҳушёр бўла, оғзингдан гуллаб қўйма тағин — сиримизни ёш болага ишонибсан, деб кейин менинг кўзимни очирмайди Светлана. Сен аллақачон улғайиб, ҳақиқий эркакка айланганингни у ҳали билмайди-да, тўғримасми?

Пашка мамнунлик билан бош ирғади. Тўппа-тўғри!

— Кечқурун эса, қоронғи тушди дегунча, бирон баҳона топиб, Светланага кўл сохилига олиб борасан. Мен сизларни ўша ерда кутиб тураман Светлана икковимиз кетганимиздан кейин эса тревога кўтарасан. Лекин дарров эмас, сал узоқроққа бориб олишимизга имкон бергин. Кейин сендан нима гап ўзи, деб сўраганида Светланага комаълум бир Ёввойи қаршилик кўрсатишига қарамай, олиб қочиб кетди дегину бошқа ҳеч нима билмайман деб туриб ол.

— Хўп.

— Эслаб қол, Светланага ёнидан бир қадам ҳам нари кетмайсан. Уни кўриқлашинг керак. Инспектор ниманидир сезганга ўхшайди. Хуллас, бор умидимиз сендан энди.

— Кўлимдан келган ҳамма ишни қиламан, — деди Пашка тантана билан.

— Унақада оёгингни қулингга ол. Илонга дуч келиб қолсанг, унга ханжарни от. Ұзи бориб тегадиган қурол бу.

— Кетдик бўлмаса.

Ёввойи уни кузатиб чиқди. Анча салқин тушиб қолган, устига-устак ҳаводан ёмғир ҳиди аңқирди.

— Шошма-чи.

Ёввойи шундай деб ичкарига кириб кетди ва бир лаҳзадан кейин аллақандай ҳайвоннинг думидан тикилган қалпоқчани олиб чиқди. Дум шунчалик узун эдики, бошга бир ўраб қуйилганда ҳам орқага тушиб ётарди. Ёввойи бу қалпоқчани кийдирганидан сўнг Пашка бир зумдаёқ ёзувчи Фенимор Купернинг Америка ҳиндулари ҳақида ёзган китобларидаги оқ танли овчи деб ҳис қилди ўзини.

— Югур энди. Бутун умидим сендан.

Пашка шамолдек елиб кетди. Ёввойининг чодирини аллақачонлар ортда қолиб кетган бўлса ҳам унинг ҳануз юраги орзиқиб борарди: бўлмасам-чи, ахир икки кишининг бахти унинг қўлида-я!

Битта кўрганимининг ўзидаёқ инспекторнинг башараси менга ёқмагани ўзи, деб ўйлади у. Аслида бундай эмасди, албатта, лекин Пашка ўзини истаган нарсасига ишонтира оларди-да.

9- Б О Б

ШОХДОР ИТ ҚЛЕРДА ЯШАЙДИ?

Пашка кўлнинг яланг соҳилига чиққанида кимдир у томонга шошилиб келаётганини кўриб қолди.

Светлана!

Наҳотки у шунчалик ақлсизлик қилиб, куппа-қундузи бир ўзи ошиғининг олдига югуриб кетяпти? Ёввойи ҳам чодирдан чиқиб кетгандир аллақачон.

— Тўхтаг!— деб қичқирди Пашка.— Тўхтаг, Светлана! У ҳозир йўқ чодирда.

Светлана ҳаллослаганича югуриб келди.

— Қаёқларда юрибсан ахир?— деб ҳансираб сўради у.— Ғойиб бўлганингдан бери ақлдан озиб қолай дедим-а.

Пашка қўяверинг дегандай қўл силтади.

— Унинг олдига борувдим. Хуллас, ҳамма иш жоёйда. Қўнглингизни тўқ қилаверинг.

— Нимадан хавотирланшим керак экан?— Светлана узини ажаблангандай қилиб кўрсатди.— Менга қара, уялмайсанми бунақа ўзбошимчалик қилишга? Ёш бола эмассан-ку ахир?! Шундай сергалва кунда миқ этмай қочиб кетсанг-а!

Пашка хўрсиниб қўйди. Пачора, Светлана узини тўғри тутяпти. Чунки Пашкани ҳеч нарсадан беҳабар деб ўйлаяпти-да. Афсуски, очигини айтиш мумкинмас, бўлмаса, Пашка мендек ишончли интифоқчингиз бор экан, асло ташвишланманг, деб шама қилиб қўйишни жуда-жуда истаяпти-я!

Светлана лагерга ўтлоқ оралаб тўғри кесиб чиқмоқчи эди, Пашка тўхтатиб қолди:

— Бўёқда кўп бошли илонлар бор. Мени ўраб олишганида Ёввойи улардан арабг қутқариб қолди.

— Яна нима балоларни тўқиб чиқарясан ўзи?

Пашка ана холос дегандек қўлларини ёйди. Рост, аёллар билан баҳслашиб, бирон нимага ишонтириш қийин.

— Майли, кетдик унақада ўтлоқдан,— деди у.— Ёввойи менга ўзи мўлжалга оладиган ханжар совга қилган.

Турган гапки, Светлана ўтлоқдан ўтиш фикридан дарҳол қайтди ва улар соҳил ёқалаб, анча олис йўлдан кетишди. Светлана аччиқланиб, гапиргиси келмай борарди. Пашка ҳам индамай юраверишни маъқул кўрди.

Тспаликда, чодирлар ёнида Жавод қўлида ухлатувчи тўппончани тутганча соқчиллик қилиб турарди.

Пашканинг раши келди. Светлана тўппончани ҳеч кимга ишонмасди, Пашка ялинганида ҳам бермаган. Жаводга эса, мана, ишонибди.

— Қаёқларда санғиб юрувдинг?— деб сўради Жавод.— Ҳойнахой Ёввойининг олдига югургансан, топдимми?

— Ҳеч ким қўнғироқ қилмадимми?— деб сўради Светлана.

— Шаҳардан инспектор қўнғироқ қилди. Бугун келишга уриниб қўрмоқчи.

— Келса яхши бўларди-я,— деб Светлана оғир тин олди.

Кейин Пашкага бошқа эътибор бермай, тезгина уй-часига ўтиб кетди.

— Бу галги аҳмоқлигинг у бечорага кимматга тушди,— деди Жавод Светланага ачиниб.— Бошингдаги ни-ма бало?

— Ёввойн қалпоқча совга қилди,— Пашка бу арзи-
маган нарса дегандек оҳангда жавоб берди.— Айтганча,
кўп бошли кўзойнакли илон билан олишувимга тўғри
келди.

— Шу пайтгача тирик юрганнинг қара-я,— деди
Жавод истеҳзоли қараб.

Айвондан челак кўтарган Аркаша югуриб тушди:

— Жавод, Светлана дарёдан сув олиб келишимиз-
ни сўради.

— Кетдик,— деб Жавод тўппончани салмоқлаб
кўрди.

«Соқчи сифатида Аркашани кузатиб кетяпти,— деб
ўйлади Пашка.— Йўқ, бу ерда мени ҳеч ким тушунмай-
ди ўзи».

— Ия!— деб юборди Аркаша кутилмаганда.— Буни
қаердан олдинг?— У ингичка бармоғи билан қалпоқчани
кўрсатарди.

— Совга қилишди,— дея лўндагина жавоб берди
Пашка.

— Қим совга қилди? Гапир тезроқ!

— Ёввойн совга қилган-да унга, ким бўларди бош-
қа. Иккови ош-қатик-ку, билмайсанми,— деди Жавод.

Пашка тушундики, Жаводнинг унга ҳаваси келяпти.
Куйиб ўлсин.

— Қароқчи экан ўша Ёввойн!— деб қичқирди Арка-
ша чийилдоқ овозда.— Дарҳол думини тугиш керак сай-
ёрадан!

— Хў, нималар деясан ўзи?— Пашка гарангсиб қол-
ди.— Қимнинг думини тугиш керак экан?

— Сенинг Ёввойннинг-да! Шохдор итни ўша ўлдир-
ган, ўша! Бу итнинг думи!

— Сен қаердан била қолдинг буни?

— Кўрганман. Итнинг кейинги ярми мана шу ерда
айланиб юганида бу думни ўз кузим билан кўрганман,
чин сўзим. Уни ҳеч қачон бошқасига адаштириб юборол-
майман ахир...

— Шундай ҳам бўла қолсин, хўш, нима қилти?—
Пашка дўстини ҳимоя қилиши керак эди.— Ёввойн мен-
га айтиб берди. Итнинг аллақачон ўлиб ётган кейинги
ярмини топиб олибди-да, бекорга қолиб кетмасин деб
думидан қалпоқча тикибди. Кейин шу қалпоқчани мен-
га совга қилди.

— Ишонмайман гапингга!

Шовқин-суронни эшитиб, ичкаридан Светлана чиқиб
келди.

— Нима гап яна?
— Пашканинг қалпоғи шохдор итнинг думидан экан,
— дея тушунтирди Жавод.— Аркаша таниб қолди.
— Ёввойи уни тасодифан топиб олган,— дея Пашка қайсарлик қилиб туриб олди.
— Качон топа қолибди?— деб сўради Жавод.
— Бугун эрталаб.
— Кейин дарров қалпоқча тикибдим?
— Нима бўпти?
— Шу гапига ишониб ўтирибсанми ростдан?
— Қани, қалпоқчани буёққа бер-чи,— деди Светлана,
— уни инспекторга кўрсатаман.

— Марҳамат,— Пашка қалпоқчасини ечди,— сизга булса, майли, бера қолай. Лекин шахсан мен уни инспекторга кўрсатиб ўтирмаган бўлардим.

Пашка шундай деб Светланага кўз қисиб қўйди, ошиғига қарши шундай далилни инспекторнинг қўлига бериб қўйиш хатарли-ку ахир.

Аммо Светлана унинг имосини ё сезмади, ёки сезмаганга олди атайлаб.

Пашка эса ўзини қандай тутишга унинг ақли стар ахир, деб умид қиларди.

Болалар сувга жўнаб кетишди. Пашка ҳам енгил тин олди. У қалпоқчадан айрилганига ачинмади, гап шохдор итга ҳам эмас. Ҳойнаҳой, Ёввойи айбдор бўлмаза кеҳак. Тўғри, очигини айтганда, шохдор итни ўйлаб-петиб ўтирмай отиб ташлаши мумкин, бунақа майда-чуйдалар устида бош қотириб ўтирадиган одам эмас у. Бир томондан, Ёввойининг бунақа қилиғини Пашка ҳам маъқуллай олмайди, албатта. Лекин, ҳар қалай, Ёввойининг романтик қалбини тушунади. У ахир ошиқ-да, кўзига ҳеч нарса кўринмайди. Шунинг ўзи куп нарсани изохлаб бермайдими ахир.

Пашка уйга кириб Светлана нима қилаётганини кўрмоқчи бўлди, ундан кўз узмасликка ваъда берган-да. Бироқ шу лаҳзада шаҳардан келадиган йўлда ҳаво ёстиқчасида ҳаракатланувчи мўъжазгина машина пайдо бўлди, унда эса башараси совуқ инспектор чол ўтирарди. Худди шу дақиқада дарё томондан Жавод билан Аркаша куринишди. Аркаша нималардир деб бақириб-чақириб келар, ундан орқароқдаги Жавод эса бир қўлида тўлпонча билан иккинчи қўлида челакни кўтариб олган эди.

Пашка болалар билан чолнинг нақ ўртасида туриб

қолганди. Чол машинадан тушиб, Аркашанинг гапларини қизиқиб эшита бошлади, у эса кела солиб Пашкага ёпишиб кетди:

— Ҳаммасига Ёввойинг айбдор! Сен айбдорсан!

— Тагин нима бўла қолди?— деб сўради Пашка.

— Шохдор итнинг яна битта ярми ўлиб ётибди!— Аркашанинг фиғони чиқиб кетганди. — Ана, Жавод ҳам кўрди. Энди Ёввойинг қутулиб бўпти, мана кўрасан. У шохдор итларнинг ҳаммасини қириб ташлабди. Бу ахир жиноят-ку?

— Қани, йнгитча, яхшироқ тушунтиринг-чи,— деди инспектор.— Бу ерда итларни ўлдираётган ким ўзи?

— Ёввойи-да, яна ким бўларди! Светланада қалпоқча бор, уни Пашкага Ёввойи совға қилган. Биласизми, биринчи марта итнинг олдинги ярмини кўрганымда ниҳоятда ҳайратланган эдим, кейин эса орқа ярмини алоҳида кўрдим. Тасаввур ҳам қилолмайсизлар бу қанақанги манзара эканлигини...— Аркаша гапини ҳам тугатмай, оғзи аста-секин ёпила бошлади ва у тўсатдан қичқириб юборди.— Эврика! Топдим! Шохдор итлар сирини топдим!

Айвонда Светлана кўринди.

— Кром, келганинг қандай яхши бўлди-я!

— Салом, қизалоқ,— деди Кром.— Лекин мен аввалига бу ерда итларнинг ярмига нима бўлаётганини аниқлаб олишни истардим. Бу қанақа жумбоқ бўлди тагин?

— Жумбоқлиги қолмади энди, мен ҳал қилдим,— деди Аркаша.— Лекин сизга ҳаммасини тушунтириб беришдан олдин мен итнинг олдинги, фақат тирик ярмини топишим, кейин пистирмада пойлаб ўтиришим керак...

— Менимча, бунинг иложи йўқ,— деди инспектор айвонга чиқаётиб.— Биз туристларнинг барча группасини космодромга олиб боришга қарор қилдик. Яқин атрофдаги системалардан чақирилган кемалар етиб келиши биланоқ ҳамма эвакуация қилинади. Сайёра беркитилапти.

— Биз ахир туристлар эмасмиз-ку!— деб юборди Пашка.

Буёғи расво бўлди энди. Қандай қилиб бўлмасин инспекторни ушлаб туриш керак. Мабодо у Светланага олиб кетиб қолса борми, ошиқ-маъшуқларнинг ҳоли нима кечади унда? Бечоралар-а. Нима қилса бўларкин?

Ичкарида ўтадиган суҳбатни эшитиш учун Аркаша

билан Жавод ҳам катталарнинг кетидан уйга кириб кетишди.

Пашкани ҳамма унутганди.

У эса нима қилишни биларди энди.

У югурганча уй орқасидаги шийпонга ўтди, бу ерда Светлананинг катта мобили турар, болалар шаҳардан ана шунда келишган эди. Пашка техника тўғарагида беҳуда шуғулланмаган, ҳатто пойга мобилларини конструкция қилган эди. Бинобарин, мобиль жойидан қўзғала олмай қолиши учун нима қилиш кераклигини ҳам яхши билади. Ахир у ўзини ўйлаётгани йўқ-да. Дўстининг бахтини ҳамоя қилиши керакми ахир!

Ниҳоят, Пашка хонага кирганида ҳамма инспекторнинг гапларини эшитиб ўтирарди, у эса шаҳарда юз берган воқеалар тўғрисида ҳикоя қиларди. Светлана қаердайнинг дегандек қошини кўтариб қўйди, Пашка эса бош ирғади: хотиржам бўлинг, буёғини бопладим. Светлана елкасини қисди.

— Мана энди,— деди инспектор ҳикояси тугагач,— менга сирли ит ҳақида гапириб беринглар-чи.

— Гапларимга ишонмайсиз,— деди Аркаша,— чунки бушақаси бўлмайди-да.

— Дунёда ҳам аввалига ҳеч нима бўлмаган, кейин эса бошланган,— деди инспектор ўйланиб туриб.

Унинг жуссаси кичкина, боши кал эди, қизик, шу аҳволда Светлана учун нимаси хавфли экан?

— Менимча,— деб Аркаша илмий тилда гап бошлади,— бу сайёрада ҳайвонларнинг тамомила янги бир турига дуч келдик. Хўш, умуман, нимани кўряпмиз шохдор итга қараб? Аввалига олдинги ярмини, кейин эса орқа ярмини, фақат улар мустақил равишда, алоҳида-алоҳида юришибди. Бундан чиқди, шу аҳволда юриш улар учун табиий ҳол экан-да?

— Хўш, нима бўпти?— деб сўради Наташа Беляя.

— Гапнинг белига тепмай тур. Менинг фикримча, шохдор итлар нафақат фазода, балки вақтда ҳам яшайди. Аниқроғи, олдинги ярми бугунги кунда яшаётган бўлса, кейинги ярми ҳали кечаги кунда яшаётган бўлади.

— Вой-бў!— деб юборди Наташа.— Сен, Аркаша, генийсан.

— Ўта дадил фикр, бирданига ишониб бўлмайди,— деди инспектор, лекин унинг гапи Аркашага маъқул тушди.

— Тўғри,— деди у,— бирданига ишониб бўлмайди. Лекин дунёда ҳам аввалига ҳеч нима бўлмаган, кейин эса бошланган.

Инспектор жилмайди.

— Биласизми, Ёввойи уларни қандай овлайди?— деб сўради Аркаша.— У итнинг ўзини мутлақо ҳимоя қилолмайдиган орқа ярмини пойлаб юриб тутади-да, думини кесиб олади. Итнинг олдинги ярми эса оғриқнинг зўридан ўзи ўлиб қолади. Светлана, қалпоқчани кўрсатинг-а.

Инспектор қалпоқчага шунчаки бир қаради-ю, четга қўйди.

— Бу жуда қизиқарли, албатта, лекин ҳозир бошқа нарса муҳимроқ,— у соатига қаради.— Шаҳарда сизларни бир соатда олиб бораман деб ваъда қилганман. Ўзларингиз яхши тушунасиз, ҳозир у ерда бўш машиналар йўқ, сизларнинг мобилингиз ҳам керак.

— Ёввойи-чи?— деб сўради Аркаша.— Наҳотки уни шу ерда қолдириб кетсангиз?

— Бунга йўл қўймаймиз,— деди инспектор ва Пашканинг назарида унинг сўзларида таҳдид оҳанги эшитилди.— Сизларни космодромга олиб бориб қўйган заҳоти уни олиб кетгани қайтаман.

Пашка ялт этиб Светланага қаради. Назарида унинг ранги оқариб кетгандек туюлди. Куймасинми яна, ҳамма режалари барбод бўляпти ахир!

— Балки Светлана шу ерда қолар?— дея таклиф киритди Пашка.— Бизлар билан шаҳарга бориб нима қилади?

Светлана ўзини ҳайрон бўлгандай қилиб кўрсатди.

— Нега энди қолишим керак экан? Биринчидан, қўшимча ихтисослигим бўйича медикман, шаҳарда ёрдамим тегиб қолиши мумкин, иккинчидан эса, йўлбаро билан илонлардан қўрқаман.

— Пашка,— деди Алиса унга шубҳа билан қарар экан.— Шунақанги ғалати гаплар чиқа бошладики сендан, рости, гумонсираб қолдим...

У нимадан гумонсираётганини айтишга улгуролмади, Машенька халақит бериб шошилтирди:

— Бўла қол, тезроқ йиғиштиришимиз керак. Войбў, қанчадан-қанча материалларимиз, коллекцияларимиз сочилиб ётибди-я!

— Эҳтимол уларни қолдириб кетармиз?— деб сўради инспектор, лекин болалар шунақанги қий-чув қилиб

юборишдики, у қўл силтади:— Унақада юкларингизни мобилга жойлашга мен ҳам ёрдамлашиб юбора қолай.

Пашка ҳамма қатори бамайлихотир борарди. Мобиль турган еридан қимирлай олмайди — тортиш кучи генератори бутазорга яхшилаб яшириб қўйилган.

— Хўш, сен нега қаққайиб турибсан?— деб сўраб қолди инспектор.

— Ингиштирадиган нарсамнинг ўзи йўқ... ҳаммаси сафархалтамда,— Пашка ёлгон гапиришга мажбур бўлди.

Шамол тобора кучайиб борарди. Пашка қалпоқчани Светланага берганидан афсусланди. Балки уйга кириб, олсамикан?! Совға-ку ҳар қалай.

У Аркашага гербарийларнинг катта тўпламини ташинида қарашиб юборди-да, кейин айвонга чиқди. Қалпоқча стул устида ётарди. Светлана эса шиша идишларни жаранглатиб, нима биландир банд. Шўрлик юрак-юрагидан ўртаниб кетяпти-ю, сир бой бермайди-я. Шу тобда унинг ўрнида бўлишни Пашка мутлақо истамасди. У қалпоқчасини кийди.

— Светлана,— инспекторнинг овози эшитилди.— Мобилнингга бир нима бўлганга ўхшайди. Юрганингга анча бўлганми ўзи?

«Бошланди», деб ўйлади Пашка ва ҳамма нарсани кўриб туриш учун айвон бурчагига ўтди.

Инспектор мобилнинг кабинасида ўтириб, тугмачаларни бирин-кейин босиб чиқаётибди. Машина ғувиллар, лекин ердан ақалли бир миллиметрга ҳам баланд кўтарилмасди.

«Урининг-а, урининг,— Пашка ичида киноя аралаш кулиб қўйди.— Аканг қарағай бир иш қилса, қотириб ташлайди».

Ўн минутдан кейин инспектор мобилдан чиқди. Унга кўмаклашмоқчи бўлган Жавод билан Аркаша ҳам нима қилишни билмай туришарди.

— Уриниш беҳуда,— деди инспектор,— фалокат бир келса, устма-уст келади дегаплари шу-да. Нима қилсак экан-а энди?

Лагерь тепасини қоп-қора булутлар қоплаб олганди. Ҳадемай жала қуйиб юбориши турган гап.

— Майли, бўшашманглар,— деди инспектор.— Мен ўзимнинг «бурга»мда бир сакрашдаёқ шаҳарга етиб оламан. Бу ерга эса механикни ҳам олиб, катта мобилда бир соат ичида қайтиб келаман.

Бир лаҳзадан кейин унинг машинаси дарахтлар ортида ғойиб бўлди.

Алиса Пашкага яқинлашиб, аста сўради:

— Мобилга тегмаганмидинг мабодо?

Пашка ҳайрон бўлди:

— Нега тегишим керак экан?

— Нега бўларди, шу ерда қолиш учун-да! Сендан ҳар балони кутиш мумкин.

— Алиска, нималар деяётганингни ўйлаяпсанми ўзи?— Пашка ўзини жаҳли чиққандай кўрсатишга уринди-ю, лекин унча қотиrolмади.

Алиса, ҳар қалай, нари кетди.

Пашка вақтинчалик ютган эди. Аммо кейин-чи?

Кечқурунгача ҳали анча вақт бор. Инспектор эса механикни олиб бир соатда қайтиб келади. Кейин барчани, Светланани ҳам олиб кетишади бу ердан. Қараб-сизки, ҳаммаси расво бўлади. Уларни олиб кетиш фикридан инспектор барибир қайтмаслигини Пашка нега олдинроқ ўйламади экан-а?

Унинг ихтиёрида энди бир соат бор. Атиги бир соат.

Пашка дарахт остида боши қотиб турарди.

Қоп-қора булутлар эса залвори билан дарахтларни эзиб, ялангликни тўлдириб ташлагудай вазоҳатда.

Тўсатдан осмоннинг қандайдир тўғони бузилиб кетди-ю, сел қуя бошлади.

10- Б О Б

ЕВВОЙИНИ АХТАРИБ

Пашка яланглик бўйлаб, орқа-олдига қарамай югурарди. Балки омади келиб қолар? Эҳтимол, Еввойи аллақачон уйига қайтгандир? Эҳ, уни учратса бўлди эди...

Емғир томчиларининг юз-кўзга шатир-шутур урилишидан ҳатто нафас олиш қийин.

Пашка йўлбарс ёки илонлар тўғрисида ўйламасди— бунақа ҳавода қайси ҳайвон тумшугини ташқарига чиқаради? Бир жойда у муккасидан кетди-да, анча жойгача қорнида сирпаниб борди. Лекин суяк-суягигача ивиб кетганидан кейин бунинг нима аҳамияти бор.

Мана, ниҳоят, майсазорга ҳам етиб келди. Емғир томчилари тасирлатиб уриб ётган чодир.

Сел шовқини орасида овози эшитилиши учун Пашка кучи борича бақирди:

— Ёввойи!

Чодирнинг эшиги юзига ёпилган эди.

— Ёввойи!— деб қичқирди Пашка эшикка урар экан. Унинг зарбидан чодир чайқалар, лекин ичкаридан ҳеч ким овоз бермасди.

Пашка эшик ўрнидаги ёпқични кўтарди-да, ичкарига ёмғир урмаслиги учун тезгина кириб олди.

Чодир ичи ғира-шира қоронғи эди.

— Ёввойи,— деб чақирди Пашка яна, бу сафар умидсиз оҳангда.

Турган гапки, ҳеч ким жавоб қилмади.

Ичкарида деярли ҳеч нима ўзгармаган. Фақат орқа бурчак бесаранжом кўринади, чамаси, Ёввойи керакли нарсаларини излаб шошилишда титкилаб ташлаган.

Бироқ қолган нарсалар чодирнинг эгасига мутлақо мос келмасди. Бурчакда қандайдир асбоблар, бурғулар, ўртача ҳимоядаги скафандр кўринади, юқори қувватли космик передатчик ярқирайди. Асбоблар орасида шохдор итларнинг бир қанча момиқ думлари чўзилиб ётибди, уларнинг устида эса расмана жанговар бластер ярақ-ярақ қилади. Ўзидан даҳшатли нур чиқариб, исталган нарсани кўз очиб юмгунча йўқ қилиб юборадиган бу машъум қуролни Пашка Марсдаги музейда бир марта кўрган эди. Лекин буниси яп-янги, балки шунинг учундир, қўрқинчли кўринади.

Пашка бластерни қўлига олиб салмоқлаб кўрди, хийла оғиргина экан. Кейин қайтариб жойига қўйди. Қизиқ, бунақа даҳшатли қуролнинг Ёввойига нима кераги бор экан? Ахир у...

Бироқ одатда шунақа бўлади ўзи: дўстига ишонгиси келган одам уни ҳар қанақасига оқлашга уринаверади. Тўғри-да, деб ўйлади Пашка, ахир Ёввойи космик разведкачи-изқувар бўлса. Бу бластерни ҳам шунчак эрмакка олиб юрмагандир. Яхши ўрганилмаган сайёраларда ҳар қандай кутилмаган ҳодисага тайёр туриш керак-да.

Лекин Ёввойининг ўзи қаердайкин? Лаънати Пенелопадан Светлана икковимиз қачон қочиб қутулиб кета оларкинми деб ҳаяжонланиб, ўзини қўярга жой топа олмаётгандир ҳойнаҳой. Ишқилиб улгуришсин-да, бўлмаса — ҳаммаси тамом.

Ёввойи космик кемам бор деганди, ўшанда қочиб кетишмоқчи эди. Қаердайкин ўша кема?

Пашка шап этиб пешонасига урди. Бунақа ҳовлиқишда ўзингнинг отингни ҳам унутиб қўясан: хароба

шаҳарда деб айтувди-ку, ахир. Бир соатда уёққа етиб боришга улгуриб бўлмайди.

Аммо лагерга қайтиб, ҳаммани шаҳарга олиб кетишларини кутиб ўтириш ҳам керакмас-ку ахир.

Пашка бу ёғига бир лаҳза ҳам ўйлиниб ўтирмади.

Агар тўғридан юурса, йўлнинг ярмини кесиб чиқиш мумкин.

Лекин кўп ўтмай Пашка тўғридан юургани учун афсус қилди. Ўрмон қалинлашиб кетди, уни тўхтатиб қолмоқчидек ҳамма томондан чирмовуқлар ва тиканаклар ёпишарди. Атроф қоронғилашиб кетгани учун ердаги илдишлар кўринмас, улар эса бундан фойдаланиб, ўрмонда ёлғиз ўзи югураётган одамни оёғидан чалиб йиқитишга урнишарди. Қандайдир қушлар нақ қулоғи остида қичқириб, Пашкани печа марта қўрқитиб юборди. Ўзаро туташиб кетган япроқлар орасидан ўтганида устига шувиллаб йирик-йирик ёмғир томчилари тўкиларди.

Ўрмоннинг эса ниҳояси кўринмайди. Пашканинг дуч келган ерда чўзилиб дам олгиси келар, лекин тўхташга қўрқарди. Негаки ўрмон тирик, у доимо одам қачон йиқиларкин деб пойлаб туради, кейин эса уни илдишлар ва чирмовуқлар билан ўраб олиб, ўргимчак пашшанинг қонини сўргандек сўра бошлайди.

Кутилмаганда олдинда ёруғлик кўринди. Хайрият-е, сайхонликка ҳам чиқиб олди.

Сайхонлик бўйи нақ белдан келадиган қалин ўт билан қопланган экан. Шамол билан ёмғирнинг эпкинлари ўтларни тўлқинлатиб ўйнади. Шу пайт Пашка сайхонликда шохдор итларнинг олдинги ярмидан бир тўдаси югуриб кетаётганини кўриб қолди.

Қизиқ, улар танасининг иккинчи ярми билан қачон бирлашаркин, деб ўйлади Пашка. Вақти келиб буюк олим бўладиган Аркаша уларнинг сирини тўғри топганига у ишонарди. Итлар танасининг иккала ярми тун ўртасида бирлашса керак, эҳтимол.

Пашка сайхонликда ўтларни кўли билан икки ёққа сурганча, гўё сувда сузгандек борарди. Ўтлар хоҳламайгина йўл очишар ва орқасидан дарҳол туташиб олишарди.

Олдинда яна дарахтлар девори кўринди. Балки у йўлдан адашдимикан? Ўлгудай чарчаган пайтида-я?

Шу пайт олдинда, сал ўнгроқ томонда гумбурлаган овоз янграб, бир муддат эшитилиб турди. Гўё темир занг чалингандай дейсиз.

Кейин жим бўлиб қолди ҳаммаёқ. Ҳатто ёмғир ҳам тиниб, ўтлар устига тушаётган томчилар сийраклашиб қолди.

Эҳтимол, Ёввойи кемасининг двигателини синаб кўраётгандир. Ёки унинг ўзига бирон нима бўлдимикан?

Пашка толиққанини ҳам унутди.

У ўнг томонга бурилди-ю, дарахтлар девори орасидан аранг кўзга чалинаётган бошқа бир сайхонликка қараб югурди.

11-БОБ

ПАШҚА ҒОЙИБ БУЛДИ

Инспектор ёрдам олиб келишга жўнаб кетганидан бери тахминан ўн минутча вақт ўтди. Шошилишда юмалоқ-ёстиқ қилиб бўлса ҳам юкларнинг ҳаммаси маъинибага ортилди. Фақат чодирларни йиғиштиришмади, балки бошқаларга керак бўлиб қолар, бунинг устига шилтан-шалаббоси чиқиб ётибди.

Аркаша машинада гербарий папкаларини эҳтиёт бўлиб тахлаш билан овора. Кетишаётгани учун ҳаммадан кўпроқ у хафа эди, чунки муҳим кашфиётлар қилиш арафасида турганди-да. Маша билан Наташа Светланага биостанциядаги асбобларни йиғиштиришда ёрдам беришяпти. Жавод айвонда қўлида тўппонча тутганча лагерни кўриқламоқда.

Пашканинг эса ҳеч қаерда қораси кўринмайди.

Бир зумда ғойиб бўлишга намунча уста-я, деб ўйлади Алиса. Кўз очиб юмгунча кўринмай қолади! Мана, яна қаёққадир ғойиб бўлганга ўхшайди.

Алиса ваҳима кўтармасликка қарор қилди. Камзулини елкасига илди-да, айвондан пастга тушди.

— Ҳа, қаёққа?— деб сўради Жавод қаттиққўл соқчининг овозида.

— Чодирни қараб кўрай-чи, бирон нима қолиб кетмадимикан.

— Майли, боравер,— дея рухсат берди Жавод.— Бирон нима бўлса, мен химоя қилиб тураман.

— Раҳмат,— деди Алиса чуқур миннатдорчилик оҳангида. Ўғил болалар жиддийликни бунчалик ёқтиришмаса-я.

Болаларнинг чодирга яқинлашганда Алиса ортига ўгирилиб қаради. Ёмғир пардаси ичида айвон деярли

кўринмайди. Жаводнинг шарпаси аранг кўзга чалинади, холос.

Қиз чодир ичига бош суқди. Қанийди Пашка шу ерда ухлаб ётган бўлса! Алиса ҳатто Пашка қандай ухладини ҳам кўз олдига келтирди — ёнбоши билан, юзини кафтига қўйганча пишиллаб ухлайверади.

Бироқ ҳозир унинг каравоти бўш эди. Полда қандайдир қоғозлар, бир пой шиппак, киноаппарат объективи ётибди. Уғил болалар саранжом-сарипталик нима лигини умуман билишмас экан-да, деб ўйлади Алиса. Уларнинг орқасидан ким йиғиштириб юриши керак ахир? Масалан, қизлар чодирдан энг охирида Машенька чиқиб кетдими, демак у ердаги тартиб, озодликдан ташвишланмаса ҳам бўлади.

Умуман, Пашканинг кейинги кунлардаги хатти-ҳаракатидан Алисанинг типчи бузилган. Утакетган романтик анави Ёввойи пайдо бўлган кундан бошлаб Пашка гўё ақлидан озиб қолди. Шу даражага етиб бордики, у ҳатто юришда ҳам Ёввойига тақлид қила бошлади — қадам ташлаганида оғирлигини аввал оёқ учига, кейин товонига ташлайдиган бўлди — ўзи-ку бунчалик тақлид қилаётганини сезмайди, албатта.

Мана, бугун ҳам қанот чиқариб Ёввойининг олдига учди-ю, қайтиб келганида башараси: «Сиз шўрликлар билмайдиган шундай нарсани биламанки... лекин айтиб бўпман», деб турарди. Кейин Светланадан нигоҳини узмай, ҳатто унга кўз қисиб қўядиган қилиқ чиқарди. Ёввойи иккови яна нима балони бошлашяпти экан?

Ана шу лаҳзада Алиса гап нимадалигини тушунди: Пашка шу ерда қолишга қарор қилган, бу аниқ. Ҳамма кетади-ю, қаҳрамон акам шу ерда қолмоқчилар.

Лекин бу режасини амалга ошириши учун Пашка бирон жойга яхшилаб яшириниб олиши керак, турган гапки, чодирлар ҳам, яқин атрофдаги бутазорлар ҳам бунга тўғри келмайди. Шошма, мабодо Ёввойи Пашкага ёрдамлашиб, уни яшириб қўймоқчи бўлса-чи? Кел, чапгалзорда икковимиз қоламиз, иккита ҳақиқий Ёввойи, иккита жасур жаҳонгашта бўлиб яшаймиз, деб таклиф қилгандир балки?

Тўппа-тўғри, Пашка Ёввойининг чодирдан бошқа қаерга ҳам яширинарди, фақат ўша ерда бўлиши керак.

Алиса соатига қаради. Инспектор кетганига ўн беш минут бўлибди. Ёввойининг чодирга кузатиб боргин,

деб Жаводдан сўрасамикан? Йўқ, у лагерни қўриқлаб тургани маъқул... Алиса чодирдан чиқди.

— Жавод!— деб қичқирди ёмғир шовқинида овози эшитилишига уриниб.

— Нима дейсан?— деган товуш келди.

— Чодирда бирпас мизғиб олмоқчиман, сал толиққанга ўхшайман. Кетаётганда мени уйғотишни унутиб қўйманглар тагин.

Бу фикр Жаводга жуда кулгили туюлди.

— Унутганда қандоқ!— деб қичқирди у.

Унинг кулгиси ёмғирнинг шовуллаши-ю, дарахтларнинг шитирлашига қўшилиб кетди.

Бир неча минут ичидаёқ Алиса Ёввойи яшайдиган сайхонликка етиб борди.

— Павел,— деди у қатъий овозда, чодир эшигига яқинлашиб.— Қани, чиқ буёққа. Сенинг чангалзорда қолиш учун бемаъни уринишларинг изқуварлар томонидан фош қилинди.

Чодирдан садо чиқмади.

— Бирон одам борми ўзи?— деб сўради Алиса.

Сукунат.

— Ёввойи, кирсам бўладими?

Яна жимжитлик.

— Ёш боладан баттар экансизлар!— Алисанинг жаҳли чиқди.— Икки нафар эркак киши битта қизчадан қўрқиб ўтирсанглар-а!

У эшик ўрнидаги ёпқични кўтариб чодирга кирди, ичкари иссиқ, нам ва ғира-шира эди.

— Бекинмачоқ ўйнаяпсизларми, нима бало?

Алиса доим ёнида юрадиган фонарини олиб ёқди.

Ҳайвон терилари тўшалган каравот, печка устидаги кастрюлькада бўтқа турибди, лампа, хилма-хил асбоблар... Фонарь ёруғлиги эшик олдидаги ҳўл изларга тушди. Пашканики улар. Излар ҳали қуришга улгурмабди, демак, Пашка бу ердан яқингинада ўтган.

У янги дўстини уйдан тополмаган кўринади. Нима қиларини билмай бир оз боши қотиб турган-да, яна қаёққадир югуриб кетган. Балки Пашка лагерга қайтгандир ва Алиса иккови йўлда учрашолмай қолишгандир? Йўқ, Пашканинг ўжарлиги шу бўладиган бўлса, шу ерда қолишга қарор қилдимиз — тамом, ўла қолса қайтиб бормайди лагерга. Бундан чиқди, Пашка Ёввойини қаердан излашни билди. Лекин қаердан? Алиса буни билмасди.

У уюлиб ётган асбоблар ёнида тўхтаб, пердатчик-

ни, залворлигина бластерни, яримта итларнинг сочиб ташланган ва гўё шошилинича унутиб қолдирилган думларини кўздан кечира бошлади... Ёввойи ҳам қаергадир жуда-жуда шошилибди. У ўзини эркин жаҳонгашта қилиб кўрсатгани билан бутунлай бошқа одам аслида. Аммо ҳеч қанақа ёввойи эмас, ўзини шунақа кўрсатиб юрибди, холос. Унинг бундай қилишдан мақсади нимакин?

Ташқарида ҳануз ёмғир қуярди. Пашка қочиб кетганига ҳам ярим соатлар бўлиб қолди. Иш расво энди, лагерга қайтиб, Светланага бор гапни айтиб беришга тўғри келади. Боёқишнинг ташвишлари шусиз ҳам бошидан ошиб ётибди, лекин начора.

Бирданига олисдан гумбурлаган товуш эшитилди. Портлаш-ку!

Бу томонда нима бор ўзи? Қадимги шаҳар харобасими? Шошма, улар Ёввойини ана ўша харобада учратишмаганмиди?

Портлаш булутларни тарқатиб юборгандай, ёмғир бирдан секинлашди қолди. Балки таваккал қилиб ўша ёққа, харобаларга боргани дурустмикан? У ерда кимдир бор-ку ахир. Аниқроғи, Пашка билан Ёввойидан бошқа ким ҳам бўлиши мумкин?

Алиса харобага борсаммикан ё лагерга қайтсаммикан, деб яна бир муддат иккиланиб турди-да, охири, Пашкани ўзим топганим маъқул, деган қарорга келди.

Тўғри, харобаларгача анча олис, шошилиши керак.

Алиса дарё бўйига тушиб олди — соҳил қумлоқ бўлганидан унчалик сирпанчиқ эмасди — кейин кучи борича югуриб кетди.

12- Б О Б

ЙУЛБАРС-КАЛАМУШ ТИЛГА КИРДИ

Алиса ўтган сафар улар йўлбарс-каламушга дуч келган бутазор ёнидан ўтиб бораётганида яна портлаш овози эшитилди. Харобаларда кимдир юрганга асло шубҳа йўқ энди. Афтидан, қадимий шаҳарга боғлиқ муҳим бир сир борга ўхшайди.

Ёмғир қарийб тўхтади, аҳён-аҳёнда булутлар орасидан қуёш бир зум мўралаб турар, шунда ҳаммаёқдан ҳовур кўтарила бошларди.

Қизиқ, на биронта қуш, на бир капалак кўрнидан — ҳаммаси уясига биқиниб ётибдмикан шу пайтгача.

Қандайдир хавотирлик туйғуси кучайиб борар, ни-мадир рўй бериши керакдай туюларди...

Ана шу лаҳзада ер лопиллаб кетди. Дарахтларнинг учлари тебранар, шамол ув тортар, оёқ ости бетиним силкиниб, гўё аллақандай баҳайбат махлуқ ер остидан чиқишга уринаётгандек эди.

Алиса тик туrolмай қум устига йиқилиб тушди, тирсаги лат еди. Урнидан туришга чоғланган эди, зилзиланинг янги зарбаси уни яна қум устига улоқтирди. Алисанинг назарида соҳил ёқасидаги тепалик силжиётгандай, ҳадемай, уни босиб тушадигандай эди. Лекин у ҳеч нима қилолмас, майсаларни чангаллаганича мукка тушиб ётар, ҳамиша ишончли бўлган замин эса худди эски кўприкдек чайқалиб, тинмай бориб-келиб турарди.

Зилзиланинг гумбурлаши билан бирга ернинг титраши ҳам аста-секин пасая бошлади. Қиз бошини кўтарган эди, соҳил бўйидаги тепалик дарёга қараб силжигани ва ундан атиги бир қадамча нарида тўхтаганини кўрди.

Алиса аста ўрнидан туриб, кийимларини қоқди. Ҳозир у фақат лагерга қайтишни хоҳларди... У ҳатто Пашка аллақачон қайтган бўлиши керак, деб ўзини юпатишга ҳам уриниб кўрди. Лекин қайтишга ўзини кўндиргани ҳолда, Алиса хароба шаҳар томонга қараб қадам ташлади. Ярим йўлдан қайтишдан ҳам ёмонроқ нима бор, зилзиланинг эса очиқ жойда, соҳилда ҳеч қанақа кўрқинчли жойи йўқ. Зилзиладан ким ҳам кўрқарди!

— Ким ҳам кўрқади зилзиладан?—деди Алиса овоз чиқариб.

— Сен, — деган паст, хирқироқ овоз эшитилди.

Алисадан ўн қадамча олдинда баҳайбат йўлбарс-каламуш ўткир тирноқли панжаларини керганича, бошини эгиброқ турарди.

Алиса қочиб кетишга уринмади ҳам. Ҳайвон бир сакрашидаёқ етиб олишини у яхши тушунарди. Балки Пашка сингари дарёга шўнғиб, нариги соҳилга сузиб ўтишга улгурар?..

— Қочиб кетма, — деди йўлбарс-каламуш.

У расманасига ганирарди! Демак, Алисага шундай туюлмаган экан!

Ҳар қалай, Алиса барибир ҳайвоннинг орқасига кўз ташлашга ҳаракат қилди. Йўлбарс-каламуш анча содда йиртқич экан.

— Мен гапиряпман, ҳайрон бўлма,— деди у. Кейин жағини очиб, пуштиранг тилини кўрсатди.

Ҳиртқич ҳайвонки сен билан гаплаша бошладими, демак ҳужум қилиш нияти йўқ. Бундан чиқди, у билан келишиш мумкин. Негаки, фақат эртақлардагина бўрилар: «Қизил Шапкача, мен сени ейман», дейди. Ҳаётда эса йиртқич ҳайвонлар ўлжаси билан гаплашиб ўтирмайди — бунақада очдан ўлиб кетиши ҳеч гапмас.

— Қочмоқчи эмасман,— деди Алиса.— Фақат ғалати воқеалар устма-уст бўлиб кетди-да. Жала қуйиши, зилзила, буёқда, мана, сиз...

— Сен билан гаплашиш учун мен товуш чиқаришим керак,— деди йўлбарс-каламус.— Бунинг учун эса менга оғиз, тил ва тишлар керак.

— Сизда оғиз, тил, тиш — ҳаммаси бор-ку,— деди Алиса.

— Тўғри, бор. Ана шунинг учун ҳам сен билан гаплашяпман-да.

Икковлари жим қолишди. Жуда ўнғайсиз сукунат чўкди. Чунки Алиса ҳеч нимани тушунмаганди, йўлбарс-каламус эса Алиса ҳеч нимани тушунмаганини тушунган эди. Алиса нимагадир мен бу ерда турибман-у, уёқда Пашка мени кутаётгандир балки, деб ўйларди. У кутяптию мен бу ерда ҳайвонлар билан гаплашиб ўтирибман. Ана шу лаҳзадагина Алиса сайёранинг эгаси ким эканлигини тушуниб етди! Ёввойи унга сўйил билан ташланиб ўтирибди-я, Светлана эса тўппончадан ўқ узди — яхшиямки, ухлатиб қўядиган ўқ эди у. Бир томондан, мана бундайм айб бор-да, одамларни қўрқитиб нима қилади...

Шошма, балки ўшанда ҳам йўлбарс-каламус ҳужум қилишни ўйламагандир, ҳозиргига ўхшаб гаплашмоқчи бўлгандир? Шу тобда Алисанинг қўлида тўппонча бўлганида борми, қўрқиб кетганидан йўлбарс-каламусни отиб ўлдириб қўйиши ҳам мумкин эди-ку ахир?

— Кечирасиз,— деди Алиса,— кеча сизни йиртқич деб ўйлабмиз...

— Ҳечқиси йўқ. Бунга ҳам ҳисобга олгандик. Биз сизларни диққат билан, ниҳоятда диққат билан кузатдик. Аввалига эътироз билдирмагандик, энди эса айтамеиз: кетинглар бу ердан. Тушунарлими?

— Нега энди бу ердан кетишимиз керак экан?

— Сизлар ҳам худди олдингиларга ўхшаган экансизлар. Қанчалик тезроқ жўнаб кетсангиз, шунчалик яхши бўлади. Сизларга уч кун муҳлат бераман.

Йўлбарс-каламуш шундай деди-ю, бурилиб, буталар орасига кириб кетди.

— Қаёққа? Шошмасангиз-чи ахир!— дея қичқирди Алиса.

У ҳайвоннинг орқасидан отилди, ҳўл новдалар юзига шатир-шутур урилаётгани сабабли кўзларини юмиб олди ва йўлбарс-каламушнинг майин юнгли, илиққинна биқинига урилиб кетди.

— Вой!— деб юборди у.— Мени қўрқитиб юбордингиз...

— Мен қўрқитганим йўқ,— деди йўлбарс-каламуш.— Мен саволни кутяпман. Сен орқамдан югурдинг, чунки ниманидир сўрамоқчи бўлдинг.

— Светлана сизга ўқ узганидан хафа бўлаётибсиз шекилли?— деб сўради Алиса.— Лекин унинг сизга ҳеч қандай зарари тегмади-ку. Светлана эса бизни ҳимоя қилганди.

— Менга қара, одам,— деди йўлбарс-каламуш зерикарли оҳангда.— Бир марта узилган ўқнинг нима аҳамияти бор бу ўринда? Мен унутишга тайёрман уни. Биз умуман одамлардан норозимиз. Кетинглар!

— Лекин бу гапни нега энди менга айтяпсиз? Шаҳарда катта ёшли кишилар бор ахир...

— Мен шаҳарга бормайман,— дея жавоб қилди йўлбарс-каламуш ўйланиб туриб.

У тўғри гапирганди. Алиса шунақанги махлуқ Жанглевага келиб, бирон турист билан гаплашиб кўришга уринаётганини тасаввур қилди.

— Бўлмаса лагерга келинг эди.

— У ерда тўппонча бор,— деди йўлбарс-каламуш.— Борсам мени отишади.

— Лекин ўқ ўлдирмайди, ухлатиб қўяди, холос...

— Мен ухлаганимда гапира олмайман,— деди йўлбарс-каламуш ўзига хос мантиқ билан.— Сен вақтни беҳуда ўтказаяпсан. Бориб одамларга айт, бу ердан кетишин.

— Лекин менга ишонишмайди-ку.

— Нега энди? Ким билан гаплашишим барибир эмасми сизлар учун? Сен бу ерда исталган мавжудот билан гаплашсанг бўлаверади. Нима учун сенга ишонишмайди?

— Узингиз бир ўйлаб кўринг-а: мен қайтиб бориб айтсамки, битта махлуқни учратдим, у менга ҳамма одамлар сайёрадан кетишни кераклигини сизларга айтиб қўйишимни буорди десам...

— Энди мен ҳеч нима тушунмаяпман.

Маҳлуқ Алисани ҳайрон қолдириб тош устига ўтирди-да, ўткир тирноқли панжасини даҳанига тираганича ўйланиб кетди.

— Демак, битта одам бошқа одамга аслида бўлмаган бир нарсани айтиши ҳам мумкин экан-да?— деб сўради ниҳоят йўлбарс-каламуш.

— Афсуски, шунақаси ҳам бўлиб туради,— дея хўрсинди Алиса.

— Бундан чиқди, битта одам бошқа одамлар билмайдиган ишни қилиши ҳам мумкин экан-да? Яъни, бошқалар бу ишни маъқулламаслиги мумкин экан-да?!

— Мумкин,— деди Алиса эҳтиёткорлик билан.— Аниқроғи, олдинлари мумкин эди, ҳозир эса деярли мумкинмас.

Йўлбарс-каламуш тош устидан оғир қўзғалди ва жумбоқли қилиб шундай деди:

— Айбдор томон билан маслаҳатлашмай туриб, бирон қарорга келмаслик керак сира ҳам.

Алиса бу гапни тушуниб етгунича, йўлбарс-каламуш кетиб қолганди.

Қиз яна соҳилга қайтди. Йўлбарс-каламуш билан суҳбатга қарамай у бари бир аввал Пашкани излаб топилган аҳд қилган эди. Буёқда ясси тоғликка ҳам яқин қолди...

Ғалати ҳайвон экан. Онгли мавжудотга мутлақо ўхшамайди... Лекин ўзини сайёра эгасидек тутяпти. Балки хароба шаҳарда олдин йўлбарс-каламушлар яшаганмикин?

Ясси тоғликка кўтарилиш узоқ вақтни олмади, кўп ўтмай Алиса улкан дарахтлар кўкка бўй чўзган текислик чеккасида турарди. Ҳеч кимнинг қораси кўринмайдди.

Алиса ташландиқ сўқмоқ бўйлаб, харобалар томонга йўл олди.

Олдинда, улар ўтган сафар Ёввойини учратишган жойда алланима қорайиб турарди. Яқинроқ бориб қараганди, у илдиз-пилдизи билан қўпорилган баҳайбат дарахт бўлиб чиқди. Тупроқ юз метрча атрофда сочилиб ётарди. Дарахт ортида эса каттагина чуқур кўринади — йирик уйнинг харобасидан бор-йўғи ана шу қолибди, холос.

Алиса чуқур чеккасида турганча, атрофга аланглади: одамлар қаерга кетган бўлиши мумкин ахир? Тўсатдан таниш бўғиқ овозни эшитиб қолди:

— Бу ерда нима бўлганидан сенинг хабаринг йўқ-миди?

Алиса ён-верига аланглади. Ҳеч ким йўқ. Овоз тепадан эшитилгандай бўлди шекилли. Лекин йўлбарс-каламуш қаерга яшириниши мумкин?

Қўпориб ташланган дарахтнинг баланд кўтарилган битта илдизида тўқ яшил тусли катта қуш ўтирарди. Йўлбарс-каламушнинг овозида ўша гапираётган экан.

— Қаердан хабарим бўлсин?— Алиса ажабланди.— Мен олисда эдим-ку ахир!

Қуш тумшугини кенг очиб, сўзларни аниқ айтишга уринарди:

— У-чи, сенга айтмаганмиди?

— У деганингиз ким ўзи?

— Икки марта портлаш қилган одам-да.

— У кимлигини ҳатто билмайман ҳам. Лекин Ёввойи бўлса керак, деган шубҳам бор.

— Сизлар уни Ёввойи деб атайсизлар. Сизлар у билан бирга ўтириб овқат единглар, жигарранг сув ичдинглар.

— Чой,— деди Алиса.— Бу сув чой деб аталади.

— У айтмаганми шунда ҳам?

— У менга ҳеч нарса демаган. Умуман, галати одам ўзи.

— Тушуниб бўлмайди буни,— деди қуш.

Алиса учун эса Пашка қаёққа ғойиб бўлгани тушунарсиз эди.

— Айтнинг-чи,— деди у,— ўша Ёввойи бу ерда бир ўзимиди?

— Олдинга бир ўзи эди,— деб жавоб қилди қуш.— Кейин унинг олдига кичкина одам келди.

— Улар қаерда ҳозир?

— Кетишди,— деди қуш.— Ёввойи менга оғриқ қилди. Менга кўпдан бери ҳеч ким Ёввойичалик азоб қилмаганди.

— Балки сизга ёрдамим тегар?— деб сўради Алиса қушдан.

— Йўқ,— дея чўрт кесди қуш.— Сен менга ёрдам қилолмайсан.

У шундай деб қанотларини ёзди, қанотларининг ички томони зангорн рангда экан. Қуш бир лаҳзада осмонга кўтарилди ва йироқдаги ўрмонга қараб учиб кетди.

Пашка билан Ёввойи қаёққадир ғойиб бўлишибди. Энди уларни қаердан ахтаради?

Алиса атрофга юқорироқдан кўз ташлаш учун боя қуш ўтирган баланд илдиз устига тирмашиб чиқди.

Олиса нимадир ялтираб кетди. Қосмик кемамикан?

13-БОБ

ЁВВОЙИ ҚОЧИБ ҚОЛМОҚЧИ

Пашка ясси тоғликка Алисадан ярим соатча олдин югуриб келганди, ўшанда дарахт ҳали оғиб турган — дастлабки портлаш учун ағдариб ташлай олмаганди. Дарахт остида эса Ёввойи чўққайиб ўтирган ҳолда янги портлашни тайёрлаш билан банд экан.

Дўстини кўрганидан Пашка хурсанд бўлиб кетди.

— Ёввойи!— деб қичқирди у олисдан,— Ёввойи!

Ёввойи ирғиб туриб у томонга қараб югурди.

— Ёт!— деб қичқирди у қўрқинчли овозда.

Кейин Пашкага отилиб уни босиб йиқитди ва шу лаҳзадаёқ даҳшатли гумбурлаш эшитилди. Атрофда тошлар, йирик кесаклар учиб юрарди. Ҳаммаёқ тинчиганидан кейингина Ёввойи ўрнидан туриб тўнғиллади:

— Нима, ўлгинг келиб қолдимми?

— Портлатаётганингизни билмовдим-да,— деди Пашка.— Одамга ўхшаб тушунтирсангиз ҳам бўларди-ку ахир...

Ёввойи бор-е, дегандек қўл силтаб, ағдарилган дарахтга қараб кетди.

Пашка эса унинг ортидан югурганча гапириб борарди:

— Мен ўзимча келганим йўқ: шошилиш керак...

— Шошилмай нима қиляпман ахир,— деди Ёввойи.

— Лекин ҳамма гапдан хабарингиз йўқ ҳали...

Шу даққада зилзила бошланиб, Пашка билан Ёввойини юзтубан қулатди.

Пашка судралиб бориб, дўстининг пинжигга тикилиб олди. Бир муддат давом этганидан кейин ер силкиниши ҳам тўхтади...

Ёввойи Пашкани нари суриб ўрнидан турди:

— Ҳар қадамда бирон нима халақит беради-я. Бу ёқда ҳар лаҳза ҳисобда бўлса.

Пашка ҳам турди:

— Олдингизга шунчалик шошилиб келсаму...

Гүё Пашка чопар эдию душман яқинлашиб келаятгани тўғрисида хабар бериш учун жанг майдонидан шоҳнинг чодиригача ярадорлигига қарамай ўлар ҳолда етиб келди. Шоҳ эса ўз иши билан банд экан.

— Намунча ҳовлиқмасанг?— деб сўради Ёввойи портлашдан дарахт илдизи ўрнида пайдо бўлган чуқур ёқасидаги тупроқ уюмига кутарилиб.

— У келди.

— У деганинг ким?

— Душманингиз-да, инспектор.

— Қаерга келди?— Ёввойи чуқурни тепасидан турғо кўздан кечирарди.

— Лагерга келди. Тушуниясизми?

— Хўш, нима кипти лагерга келса?

Ёввойи эҳтиётлик билан чуқур ичига туша бошлади.

— У биз билан Светланаани ҳам олиб кетмоқчи.

— Нима бўпти олиб кетса?

Ёввойи чуқур тубини қўллари билан тита бошлади.

Пашка нима воқеа юз берганини Ёввойига тушутириш учун кўйиб-пишиб урниарди:

— У ҳаммамизни машинага ўтқазиб, шаҳарга олиб кетмоқчи бўлди...

— Хуш, нега олиб кета қолмади энди?

— Мен халақит бердим. Чунки бизни олиб кетса, Светлана инковингиз бирга бўла олмаслигингизни билардим-да.

— Яна қанақа Светлана?

Излаган нарсасини тополмаётганидан Ёввойининг фиғони чиқарди.

— Ахир, Светланадан кўзингни узмагни, деб ўзингиз тайинлаган эдингиз-ку менга.

— Нега бўлмаса кўзингни уздинг?

— Машинани бузиб қўйдим, бизни олиб кетишмасин деб.

— Бузиб қўйдинг?

— Лекин инспектор янги машина олиб келиш учун шаҳарга жунаб кетди. Бир соатдан ошиқроқ вақт ўтди, у аллақачон кайтиб ҳам келган бўлса керак...

— Ана холос,— деди Ёввойи — Қош қўяман деб кўз чиқарибсан-у. Индамай жунаб кетавермайсанми шаҳарга. Энди сени излаб ҳамма жойни изғиб чиқишди. Бу ерга ҳам келиб қолишса-я!

— Лекин Светлана қутулиб қолди.

— Бошимга урамани Светланагни...

Ёввойи гапини тугатолмади. Тупроқ остидан қора

яшикнинг битта бурчаги кўринганди, чўнқайиб олиб, тупроқни шоша-пиша титкилай кетди. Бир неча лаҳзадан кейин яшик унинг кўлида эди.

Шу пайтда Пашка чуқур четларидаги тупроқ шувиллаб, борган сари тезлашиб, пастга тушаётганини кўриб қолди... Майда кесаклар Ёввойининг гардашию бошига урилар, лекин у ҳеч нимани сезмасди.

— Ёввойи!— деб қичқириб юборди Пашка жонҳолатда.— Кўмилиб кетасиз ҳозир!

Ҳануз қора қутидан кўз узолмаётган Ёввойи улгуролмади бари бир. Тупроқ уни бошдан-оёқ кўмиб юборди, Пашка эса дўсти гойиб бўлаётганига даҳшат тўла кўзларини тикканча қотиб турарди.

Ўйлаб ўтирадиган вақт эмас. Пашка чуқур ичига сакраб тушди-да, яшириб қўйган суягини кавлаётган кучукболадек тупроқни жон-жаҳди билан тита кетди. Тупроқ юмшоққинна, лекин чуқур четларидан янги-янгииси шувиллаб тукилиб турибди. Хайриятки, Ёввойининг ўзи ҳам бўш келмай, бир зумда бошини чиқариб олди.

— Тамом энди деб ўйловдим-а!— Ёввойи алаинглаб атрофга қарай бошлади.— Ҳов анави ерда белкурак бор. Тезроқ ол!

Пашка ўша томонга отилди. Ёввойи уни шоширар, бетиним сўкинар эди, қўлларини ҳам чиқарганидан кейин эса оғир қора яшикни Пашкага узатди ва ўзи белкуракка суяниб, тупроқ орасидан чиқиб олди.

Яшикни чуқур тепасига қўйганидан кейингиша Пашка Ёввойидан хафа бўла бошлади. Ақалли раҳмат демади-я бир оғиз.

Ёввойи юқорига ҳеч чиқолмас, оёғи остидаги тупроқ чўкиб, уни яна орқага судрарди. Ниҳоят, у Пашкага белкуракни узатди.

— Торт тезроқ!

Пашка белкуракнинг бир учидан бор кучи билан тортар, ўзи ҳам чуқурга тушиб кетай деб турарди. Хайриятки, охири бахайр бўлди. Бир неча лаҳзадан кейин икковлари чуқур ёқасида туриб, оғир-оғир нафас олишарди.

— Лаънат-е барига!— деди Ёввойи олтиндек сочларини тупроқдан тозаларкан.— Буларнинг ҳаммаси қасдан қилинган. Тушуняпсанми, қасддан қилинган ҳаммаси. Лекин мен улар билан ҳисоблашиб қўяман ҳали.

— Қим билан?— деб сўради Пашка.

— Мен билан ҳазиллашишнинг оқибати ёмон, майли, кетдик.

— Қаёққа борамиз?

— Камроқ савол берсанг, узоқроқ яшайсан, билдингми?— Ёввойи шундай деб яшикни кўтарди-да, дарахтнинг ёнига тушиб борди. Шу ерда, майсалар устида зич тўлдирилган иккита коп ҳам бор экан.

— Кўтар биттасини,— деди Ёввойи.

Қоп худди пар тиқилгандек енгил эди.

— Нима бор ўзи бунда?— деб сўради Пашка уни елкасига олаётиб. Ёввойи иккинчи қопни кўтарди.

— Итларнинг думи. Билсанг, бу катта бойлик. Паллутра сайёрасидаги сатанглар унинг эвазига нима истасанг беришади.

— Шунча итни ростдан ҳам сиз ўлдирибмидингиз?— Пашка ҳайрон бўлди.

— Нима бўпти? Аллақандай бемаъни махлуқлар-да!

— Йўқ, булар бемаъни махлуқ эмас,— деди Пашка.— Агар билсангиз, шохдор итлар вақтда яшайди. Олдинги ярми бугунги кунда юрса, кейинги ярми кечаги кунда юрган бўлади.

— Э-ҳа, гап буёқда дегин,— Ёввойи мириқиб хохлади.— Ўзимам ўйловдим-а, намунча таъвия махлуқ булар деб. Демак, шохдор ит орқасига қарайдию, лекин ўзининг думини кўролмайди.

— Кулманг,— деди Пашка сайёрада Ёввойи ўзини шундай тутганидан хафа бўлиб.— Улар ўлади-ку ахир. Думи кесиб олингандан кейин ўлмай қолмайди-да.

— Янаям кулгилироқ,— Ёввойи ҳамон хохоларди,— думи йўқлигидан юраги ёрилиб ўлар экан-да. Ҳозир ичагим узилиб қолади-ёв. Шу ҳақда гапириб берганим-да кулавериб ўлишади ҳали...

Олдинда кичикроқ космик кема кўринди.

Пашканинг руҳи тушиб кетганди жудаям. Нимадир ўзини айбдордек ҳис қиларди.

— Бу сизнинг кемангизми?— деб сўради у.

— Меники.

— Демак, Светлана олиб кетмайсиз-а?

— Айнаб қолдим фикримдан.

— Тушунолмадим, — деди Пашка,— мен шунчалик уринсам-у...

— Қўявер буларни,— деди Ёввойи.— Сен билан икковимиз озод жаҳонгашталармиз...

— Лекин ўзингиз айтувдингиз-ку...

— Э, одам нималар демайди, қизиқ экансан. Юр мен билан, сени ажойиб космик жаҳонгашта қилиб тарбиялайман. Кулранг булут галактикасида иккаламиз энг азиз меҳмонлар бўламиз. Айниқса манави яшик билан...

— Йўқ,— деди Пашка.— Мени кутишяпти.

— Наҳотки романтик бўлмасанг?— дея ажабланди Ёввойи.

Улар кемага яқинлашиб қолшганди.

— Романтикман, лекин сиздан бошқачароқ шекилли...

— Романтик одам ҳеч нимадан тап тортмаслиги керак,— деди Ёввойи.— Агар билсанг, манави қора яшикда Қандоранинг хазинаси бор, лигмейлар уни шу сайёрадан қочиб кетишаётганида йўқотиб қўйишган эди. Кулранг булутда эса мен шу хазинани топа олишимга ҳеч ким ишонмаганди. Лекин, кўриб турибсан, яшик қўлимда. Мапа шунақа, олғир одамнинг ҳамма жойда ошиғи олчи!

— Қимлар қочиб кетишган бу сайёрадан?— деб сўради Пашка.

— Менинг тинчимни бузганлар,— деб жавоб қилди ўтлар орасидан бошини кўтарган катта яшил илон.

Ёввойи кўз очиб юмгунча қопни иргитиб ташлади-ю, тўппончасини олиб, илонга ўлим нурини йўллади.

— Ахир у гапирётганди-ку...— Пашка анграйиб қолди.

— Энди гапирмайди.

Ёввойи шундай деб қопни олди-да, кемага югуриб бориб, люкни очди ва ичкарига улоқтирди.

— Бер қопингни,— деди кейин қўлини чўзиб.

Пашка қопини узатди. Ёввойидан шунчалик ихлоси қайтгандики, энди нима қиларини билмай қолганди.

— Бундан чиқди, Светланаани ҳам заррача севмаган экансиз-да?— деб сўради. Аслида-ку сурамаса ҳам бўларди, ҳаммаси очиқ-ойдин кўриниб турибди.

— Қимми? Анави қизними? Кулранг булутда мени қандай соҳибжамоллар кутаётганини билсанг эди... Сепдан қутулиш учунгина шундай деганимга наҳотки фаҳминг етмаган бўлса? Сеп эса, ошнам, жуда ошириб юбординг.

Ёввойи яйраб кулганича қора яшикни люк четига олиб қўйди.

— Хўш, мен билан кетасанми ё йўқми?

Пашканинг миёсида хилма-хил фикрлар гулгун ўйнади. У ҳамма гапни тушунганди — Ёввойи космик қароқчида бошқа ҳеч ким эмас!

Индамай бош чайқайди.

— Майли, ўзинг биласан...

— Пашка! — деган кичиқриқ эшитилди олисдан.

Яланглик бўйлаб Алиса югуриб келарди.

— Шуниси етмай турувди ўзи! — Ёввойи шундай деб тўппончасини чиқарди.

— Отма! — деб қичириб юборди Пашка ва ўзини унга ташлади. Ёввойи тўппончасини яширди, у ҳануз илжайиб турарди.

— Сен менга керак бўлиб қоласан ҳали, — деди ва бирдан Пашканинг белидан чангаллаб даст кўтарди-да, кўпини улоқтиргандек кема ичига улоқтириб юборди. — Сен ёнимда экансан, улар кемамни ўққа туттишга журъат қилишолмайдди.

Шундан сўнг Ёввойининг ўзи ҳам сакраб чиқиб олди-да, люкни зичлаб беркитди.

Анча яқинлашиб қолган Алиса ҳаммасини кўриб турарди.

Лекин ҳеч нимага улгуролмади.

Кема ердан кутарилди, двигателлар эпкинидан майсалар чайқалиб қолди.

Космик кема енгил гувиллашдан сўнг водий узра охишта кутарилди ва кейин шиддат билан космосга чиқиб кетди.

14- Б О Б

«ЎНГАЧА САНАЙМАН...»

Алиса кема осмонда кичрайиб бораётганини кузатиб турар экан, юзларидан дув-дув ёш қуйилар эди.

Орқасида мобиль келиб қўнганини ва ундан кекса инспектор сакраб тушганини ҳам у пайқамади.

— Йигитчани ўғирлаб кетдимми? — деб сўради инспектор.

— Ҳа, — деди Алиса, — Пашка нозамаганди кетишини.

— Ҳавотир олма, ҳаммаси жойида бўлади.

У алоқани ишга туширди.

— Қабулга ўтаман, — деди у. — Қабулга ўтаман.

Видеофон экрани ёришиб, космик патруль формасидаги бир йигит кўринди.

- Капитан Симон,— деди қария,— алоқа қандай?
- Алоқа яхши жуда.
- Ёввойи икки минут олдин ясси тогликдан старт олди. Уни ҳозир локаторда кўришинг мумкин. Пенелопага яқинлашаётган қутқарувчи кемалар ўртасида тривога эълон қил. Ёввойи ўта хавфли жиноятчи.
- Пашкани ҳам айтинг,— деди Алиса.
- Яна шуни ҳисобга олки,— давом этди қария,— кемада ўғирлаб кетилган бола ҳам бор. Ниҳоятда эҳтиёткорлик зарур. Кема қуролланган бўлиши мумкин.
- Ташвишланманг, инспектор,— деди ёш капитан.
- Уни қўлдан чиқармаймиз.
- Экран ўчди.
- Хавогир олаверма, Алиса,— деди қария.
- Қасам ичаманки, Ёввойи жиноятчи эканлигини Пашка ҳатто хаёлига ҳам келтирмаган.
- Биз ҳам гафлатда қолдик. Уз ҳолича дам олаётган одам ниқоби остида Кулранг булутнинг энг сўнги космик қароқчиларидан бири яшириниб юрганини эндигина билдик. Бунга биз айбдормиз.
- Сизлар чиндан ҳам билмаганингларми?— Алисага таниш бўғиқ овоз эшитилди яна.— Фақат отманглар. У ҳозиргина мени ўлдирди, бу жуда огриқли.
- Каттагина яшил илон гапирётган эди.
- Биз ҳеч нарсани билмасдик,— деди Алиса,— сизга битта гапни неча марта такрорлаш керак ахир?!
- Портлашдан ҳам беҳабар эдингларми?
- Ҳа.
- У кўлда балиқ овлаганди, ўшанда ҳам қатнашмагансизларми?
- Йўқ.
- У билан бирга овга ҳам чиқмадингларми?
- Йўқ.
- Сиз кимсиз ўзи?— деб сўради инспектор.
- Жуда ғалати-я, — деди Алиса.— Аввалига мен билан йўлбарс-каламуш гаплашувди, кейин куш, мана энди илон гаплашяпти. Лекин хаммасининг овози бир хил — худди битта одамнинг ўзи ҳар хил кийиниб олиб гаплашаётгандек.
- Қизча тўғри айтяпти,— деди илон.— Бу мен, Пенелопа сайёраси гапирялман.
- Тушунарли,— деди қария,— бирон гап борлигини кўпдан бўён сезаётгандик. Негаки, сайёра ниҳоятда тўғри ташкил топган.

— Мен ўзимга қандай қулай бўлса, шундай ташкил топганман,— деди илон.

— Сиз бизларни ҳайдамоқчимисиз?— деб сўради инспектор.

— Кўп йиллар муқаддам менга сизга ўхшаш одамлар учиб келишганди. Улар мана шу ясси тоғликда шаҳар қуришди. Кейин эса мени кавлаб, мен етиштирган дарахтларни кесиб, ҳайвонларни ўлдириб, ҳамма нарсани вайрон қила бошлашди. Мен уларни огоҳлантирдим. Бу ердаги жамки нарса — майсаю япроқдан тортиб, энг кичкина тошу митти чивингача мен ўзим эканимни кўрсатишни истардим. Ҳамма нарса менинг ўзим, менидан бўлак ҳеч нима йўқ бу ерда. Мен йиртқич ҳайвонларни яратдим. Одамлар қулоқ солишмади, улар мени кавлаб, металллар қидира бошлашди. Мен одамларга ёмғирлару бўронлар юбордим, улар бари бир қулоқ солишмади. Мен одамлар билан гаплашиб кўришга уриндим, улар элчиларимни отиб ўлдиришди. Шунда мен одамларнинг шаҳрини бузиб ташладим, уларнинг омон қолганларни эса қочиб кетишди.

— Лекин биз сени безовта қилмасликка уридик-ку?

— Шунинг учун чидадим-да. Ўзим ҳам қизиқиб қолгандим. Аммо кейин ҳаммаси яна бошидан бошланди... Бояги, учиб кетган одам...

— У одам эмас. У жамиятдан аллақачон ҳайдалган.

— Одамлар ўзаро душман бўлиши мумкинлигини мен билмагандим. Ҳаммангиз бир хилсиз деб ўйлагандим-да.

— Демак, йўлбарс-каламушлар, йиртқич балиқлар ва илонларни сиз яратган экансиз-да?— деб сўради Алиса.

— Ҳа,— деди илон.— Сизлар кетишингизни истагандим-да.

Видеофон экрани ёришди.

— У билан алоқа боғладик,— деди патруль капитани.— Эшинтинглар.

Экранда патруль кемасининг рубкаси кўринади.

Алиса яқинроқ борди.

Шу пайт қандайдир муздек нарса тегиб кетди-ю, у беихтиёр қўлини тортиб олди: баҳайбат яшил илон ҳам ёнида экранга тикилиб турарди.

Патруль капитани гапирди:

— Ёввойи, Ёввойи, сиз қўлга тушдингиз. Дарҳол сунъий йўлдошга боришингизни таклиф қиламиз.

— Бекорларни айтибсиз,— Ёввойининг овози эшитилди.— Таслим бўлишдан аввал сендақаларнинг ўнта-сини портлатиб юбораман ҳали.

— Лекин оқибатда ўзингиз ҳам ўлиб кетасиз-ку,— деди капитан.

— Сизлар журъат қилолмайсизлар,— деди Ёввойи.— Кемамда болакайингиз бор.

— Сиз ҳозир куч майдони марказидасиз. Беш минутдан кейин майдон ёпилади. Ўз ихтиёрингиз билан таслим бўлинг...

— Улгуриб бўйсизлар!— Ёввойи хохлади. — Мен Пенелопанинг атмосферасидан аллақачон чиқиб кетганман. Буёғи озод Галактика. Мени дўстларимнинг кемаси кутиб турибди.

— Дўстларингизнинг кемаси бизга икки соат олдин таслим бўлган.

— Ишонмайман!

— Ишонишга тўғри келади. Сизни йўлдош билан улайман.

Хирқироқ овоз эшитилди:

— У тўғри айтяпти, Ёввойи, бизни қўлга олишган. Мени, жасур жаҳонгаштани танияпсанми?

— Жин урсин, буларнинг бари қасддан қилинган...

— Унгача санайман...— деди ёш капитан.

Лагерга мобилда боришди.

Инспекторнинг айтишича, Пашка кечга яқин етиб келаркан.

Рухсат сўраб ўтирмай улар билан бирга мобилга тушиб олган илон эса анчагина сергап чиқиб қолди. Нақ лагерга етиб боришгунча у савол беришдан сира тўхтамади. Алиса билан инспектор икковлари эса унинг саволларига жавоб беравериб чарчаб кетишди.

Мобиль айвон олдига келиб тўхтаган заҳоти Светлана билан болалар уларни кутиб олгани югуриб чиқишди. Илон эса бошқалар ҳали у билан таниш эмаслигини хаёлига ҳам келтирмай, машинадан Алиса билан бирга чиқди. Яна қандай қилиб денг — у Алисанинг бўйнига ўралиб, суҳбат бўлиниб қолмаслиги учун бошини қизнинг елкасига қўйиб олганди.

Бошдан-оёғигача шалаббо бўлиб, лойга беланган, сочлари тўзғиб кетган Алиса мобилдан бўйнига ўралган илон билан чиқиб келаётганини, қўрганида Светлана қандай хаёлларга борганини энди ўзингиз тасаввур қилаверинг. Илон эса баланд ва бўғиқ овозда суҳбатни давом эттирарди:

— Очигини айтсам, қушлар билан ҳашаротларни безовта қилмаслик учун менинг устимдан ўтувчи ҳаво парвозларини тўхтатганингиз менга жуда таъсир қилди. Кейин, уёғига десангиз...

Алиса индамай бош қимирлатарди.

Қуш бўйи хавотир олиб, юраги ўйнаб ўтирган Светлана Алисани шу аҳволда кўрдию ўзини тута олмай ҳушидан кетди. Жавод билан Аркаша уни ушлаб қолишга араб улгурди.

Илон эса бунга эътибор қилмади, Светлананинг уйқуси келди, деб ўйлаган бўлса керак, ҳойнаҳой. У Аркашага қараб гапирди:

— Яна мен, ажойиб шохдор итларим вақтда яшашини топа олган Аркадий Сапожков билан яқиндан ташишини истардим...

Тўртинчи қисм

ҚАРОҚЧИЛАР ҚИРОЛИЧАСИНИНГ ҚУТИЧАСИ

1-БОБ

СКРРРУЛЛАР ЕГАНИ БРАСТАҚҚА КЕЛИНГ!

Мана, Пенелопа сайёрасидаги каникул ҳам поёнига етди ахийри. Энди қайтиш керак.

Чангалзордаги лагерь йиғиштирилди, коллекциялар мобилга ортилди, чодирлар тахланиб, биостанция уйчасига яширилди. Машенька Белаянинг батискафи сафархалтага жойланди, капалаклар коллекциясини эса Жавод тиззасида авайлаб ушлаб ўтирибди.

Урмондан бир-бир босиб йўлбарс-каламуш чиқиб келди ва олдинги оёғи билан ер титкилай бошлади — дўстларидан ажралишаётганига жуда хафа эди-да. Унинг ортидан бир тўда итлар пайдо бўлди. Итларнинг боши ўз ҳолича, думи ўз ҳолича ўйнаб юрарди.

— Ҳеч нарсани унутмадингларми?— деб сўради Светлана.

— Аркаша Сапожковни унутдик,— деди Наташа Белая.— Ҳозиргина шу ерда эди-я.

— У лабораторияда энг қимматбаҳо олтига гербарий папкасини қолдирган экан,— деди Пашка Гераскин.

— Бунинг ажабланидиган жойи йўқ,— деди Алиса Селезнёва,— Аркашада бунақа папкадан саккиз юз йиғирматаси бор, нақ ярим кечагача санаб чиқди ўзиям.

— Яна денг, ҳаммаси қимматбаҳо-я,— дея қўшимча қилди Жавод.

— Унгача мен бориб йўлбарс-каламуш билан хайрлашиб келаман,— деди Алиса.

— Қўй, борма,— дея эътироз билдирди Пашка.— Сени гапга тутиб қолади.

— Эсим қурсин, — деб қолди бирданига Светлана.— Кеча шаҳарда сенга келган хатни олувдим, чўнтагимга солибман-у, унутиб юборибман-а. Кечир мени.

Светлана шундай деб хатни Алисага узатди.

— Вой-бў, маркаси жуда зўр-ку!— Пашканинг дарров ҳаваси келди.— Менинг коллекциямда бунақаси йўқ.

— Қаердан ҳам бўлсин,— деди Алиса хат юборув-

чининг адресига қараб.— Бу Брастак сайёрасидан жўнатилган.

Маркада эса пешонасининг ўртасида битта зангорни кўзи бўлган қорамтир-яшил тусли мушукчанинг ҳажмий тасвири акс эттирилган эди.

— Намунча чиройли бўлмаса-я,— деди Наташа Беляя.— Қизик, бу ажойиб мушукчаларни Ерга нима учун олиб келишмас экан?

— Мушукчанг балки уч қаватли уйдек келар,— дсб тахмин қилди Жавод.

— Уларни олиб келиш мумкинмас,— деб тушунтирди Алиса.— Баъзан ўзлари келишади. Илмий конференцияларга ёки бошқа бирон анжуманга.

— Шу мушукчалар онглими?— дея ҳайратланди Наташа.

— Сен билан мендан онглироқ. Фақат Брастак сайёраси кичкина, бунинг устига кема йўлларида четда жойлашган. Қолаверса, брастакларнинг ўзи ҳам сафарни унча хушлашмайди.

— Улар уч қаватли уйдекми?— деб сўради Жавод.

— Йўқ, — деди Алиса,— мушукчадан катта эмас.

Наташа кулиб юборган эди, Алиса фикрини унчалик аниқ ифодаламаганини тушуниб, қўшиб қўйди:

— Тўғрироғи, мушукчага ўхшаб кетишади. Лекин думлари йўқ. Айтмоқчи, маркада брастакларнинг буюк саёҳатчиси Кк-ррр тасвирланган.

— Нима, сен мушукчаларнинг тилида ўқишни биласанми?

— Оз-моз. Бир гал археологик экспедицияда бўлганимда битта брастак археолог билан танишиб қолувдим. Унинг исми Рррр. Хат ўшандан экан.

— Менга қара, Алиса,— деди Пашка.— Сен марка тўпламайсан-ку ахир?

— Нега энди? Ҳайвонлар билан ўсимликларга онд маркаларни тўплайман.

— Унақада буюк саёҳатчи на ҳайвон, на ўсимликка киради. Уни менга бера қол.

— Ма, конверти билан олавер.

Уйдан гербарий папкалари остида кўринмай кетган Аркаша Сапожков югуриб чиқди.

— Кетдикми энди?— деб сўради Светлапа.— Бошқа ҳеч нимани унутмагандирсизлар?

— Ҳеч нима қолмади, текшириб чиқдим,— деди Аркаша.

Мобиль ердан сал кўтарилди-да, йўл буйлаб шаҳар

томонга учиб кетди. Итларнинг олдинги ярми маъюс овозда гингшинб юборди. Йўлбарс-каламуш мобилнинг орқасидан катта-катта сакраб келаверди. Бурилишда эса у тўхтаб узун, ингичка, тарғил думини кўтарди ва бошини эгди. Хайр, дўстлар!

— Хўш, нима деб ёзибди у сенга?— деб сўради Пашка маркани мароқланиб томоша қилар экан.

— Светлана,— Алиса биолог қизга ўгирилди.— Пенелопадан Брастаккача қанча вақт училади?

— Учиб кўрмаганман,— деди Светлана.— Буни шаҳарда суриштиришингга тўғри келади.

— Нима, Брастакка отланиб қолдингми?— деб ажабланди Пашка.— Мактаб-чи ахир?

— Рррр мени уч йилда бир марта бўладиган улуг байрамга таклиф қиляпти. Бу байрамда ҳамма скррруллар ейди. У мени таклиф қилишга кўпдан буён ваъда бериб юрганди.

— Скррруллар нима ўзи?— деб сўради Аркаша.— Агар жонли мавжудотлар бўлса, уларни ейиш ваҳшийлик-ку ахир.

— Чин сўзим, билмайман,— дея жавоб берди Алиса.— Фақат у менга скрррулларни татиб кўрсанг борми, мазаси бир умрга оғзингда қолади деганди.

— Ота-онанг-чи? Улар сени кутишяпти-ку ахир?— деди Машенька Белая қатъий оҳангда.

— Яхшиси хатни ўқиб бера қолай.

«...Ерга мактуб йўллаб, сен қадрдон дўстимни скррруллар байрамига таклиф қилган эдим, бироқ муҳтарам отанг менга Пенелопада эканлигини айтиб жавоб қайтарди. О, жуда омадим келибди-ку, деб севиниб кетдим шунда. Чунки Брастак Пенелопадан қўл чўзса стадиган масофада. Мен шу заҳотиёқ муҳтарам отангга сен бизнинг байрамда бўлишинг ва ўқув йили бошланишига қадар уйга бемалол етиб боришинг мумкинлигини хабар қилдим. Йигирма биринчи августда Пенелопада Абракадабрага бораётган лайнер тўхтайтиди, у кейин Брастакда ҳам тўхтаб ўтади. Йигирма олтинчи августда эса Брастакдан Қуёш системасига «Аристотель» кемаси йўлга чиқади. Қисқаси, скрррулларни ҳам тотиб кўрасан, мактабингга ҳам бемалол улгурасан. Муҳтарам отанг муҳтарам онанг билан маслаҳатлашиб кўриб, менинг камтарона режамни инковлари ҳам маъқул топшиди. Сенга билет буюриб қўйилган. Космодромда сабрсизлик билан кутиб тураман. Ҳурмат-эҳтиром билан дўстинг, космик археология профессори, ўн саккизта

академия ва илмий жамиятларнинг фахрий аъзоси Рррр».

— Дўстларинг жуда хушмуомала экан,— деди Жавод.

— Эҳ, у қандай ажойиблигини билсанг эди!

— Зап омадинг бор экан-а!— Пашканинг очиқдан-очиқ ҳаваси келди.— Скрррулларнинг ҳам таъмини тоғиб кўрадиган бўлдинг.

— Сенга олиб келаман,— деди Алиса.

— Агар мумкин бўлганда, Ерга аллақачонлар олиб келишмасмиди?— дея эътироз билдирди Аркаша.— Менимча, улар фақат янгилигида ейилса керак.

— Бугун йиғирманчи,— деди Светлана. — Демак, сен бошқалардан олдинроқ учиб кетаркансан. Ҳали Мовий кўлга бормоқчи эдик.

— Ҳечқиси йўқ,— деди Алиса.— Кўлга кейинги сафар борарман.

Тўғри-да, сирли скррруллар турганда Пенелопанинг Мовий кўлида нима бор?

2-БОБ

«МЕНИ ҲАМ ОЛИБ КЕТ»

Эртасига эрталабданоқ ҳамма Мовий кўлга отланди. Ашиқроғи ҳамма эмас — қорни бирдан оғриб қолгани учун Пашка меҳмонхонадан чиқолмади.

Унга нонуштани ресторандан Алисанинг ўзи келтириб берди, лекин Пашка мевалар билан сутчойга маъюсланиб қаради:

— Яхшиси бугун ҳеч нима емай кўя қолай. Алам қилар экан одамга! Брастакка олишмаганига яраша лоақал Мовий кўлга бориб келолсам ҳам майлийди-я!

— Тушунсанг-чи, Пашка, — деди Алиса.— Қаёққа десанг ҳам сени жон деб бирга олиб кетаман, чулки дўстимсан. Лекин шеригим билан кетаётиман деб Рррр-ни огоҳлантириб кўя олмайман-у ахир! Бундан ташқари, кемада ўрин бўлмаслиги ҳам мумкин. Уёғига, ҳамма қатори қайтмаганингдан кейин ота-опанг нима дейишини ҳам уйлаб кўрдингми буидоқ?

— Бу-ку тўғри-я, — деди Пашка. — Лекин ота-опанга сен билан қолаётганим тўғрисида ёзиб юбориш мумкин. Ойим сени қандай ҳурмат қилишини ўзинг яхши

биласан. Мен билан бирга деб бир оғиз айтсанг, у зар-рача ташвини тортмайди.

— Йўқ, Пашка, мутлақо иложи йўқ,— деди Алиса ва ўз ёнига қовурилиб ётган Пашкани ташлаб чиқиб кетди.

Абракадабрага борадиган лайнер қачон келиши но-маълум эди, Алиса шунн суриштириш учун космодром-га қараб йўл олди.

Пенелопанинг Жангле—кўп нуқта шаҳри ёнидаги кич-кина космодроми туристларга лиқ тўлиб кетибди. Ма-на, Пилагея сайёрасидан келган махсус рейсдаги кема эндигина кўниб турган экан. Пилагеялик туристлар ер-ликлар нуқтан назаридан жуда ғалати либосда— ер-гача тушадиган юбка билан сунъий гулдаста қадалган кенг соябошли шляпада, қўлларида бўш саватчаю би-лакларида митти магнитофон билан бетўхтов оқиб бо-ришарди.

Алиса маълумот берувчи роботни излаб топганди, аксига олиб унинг масъулият блоги ишдан чиққан экан. Абракадабра сайёрасига борадиган лайнер қачон кел-лишини айтиш ўрнига робот Алисани аттракционлар паркида сайр қилишга таклиф этди. Хуллас, навбатчи-ни қидириб топиб, у билан биргаликда мияси айниган роботни тутиб олишга тўғри келди. Вақт эса ўтиб бо-рарди. Қисқаси, Алиса меҳмонхонага қайтганида кема келишига ярим соат қолганди. Нарсаларини йиғиштириб сумкасига жойлагунича йигирма минут, кийингунича ўн беш минут, хайрлашиш учун Пашканинг хонасига югур-ганича ўн икки, Пашка қаёққадир ғойиб бўлганини кўр-гунича ўн минут вақт қолди. Нонушта пок-покиза туши-рилганига қараганда, беморнинг аҳволи увчалик ёмон эмас. Алисани кўндириш мақсадида меҳмонхонада қолиш учун найранг ишлатганга ўхшайди Пашкаси тушмагур.

Алиса космодромга югургилаб келганида йўловчи-ларни кемага чиқариш тугалланаётган эди. Пилагеялик туристлар турнақатор бўлиб олиб, залдан энди чиқиб кетишяпти. Ғалати сайёра-да Пилагея, қаёққа бор-ма, кенг шляпали, узун юбкали ва қўлидан саватча тушмайдиган пилагеяликларга дуч келасан-а!

Хайриятқи, билет масаласида ҳеч қанақа ишкаллик чиқмади. Алиса Селезнёва йўловчилар рўйхатида бор экан. У сумкасини кўтарганича майдондан югуриб кет-ди ва кеманинг ёнига пилагеялик турист аёлларнинг энг охиргиси трапдан кўтарилаётган пайтда етиб борди.

Лайнернинг йўловчилар қисмига кираверишдаги хона бўш эди, фақат охирида судралиб қолган турист робот-стюардессага ёпишиб олганича, галактик тил ҳасобланувчи космолисоннинг дабдаласини чиқариб бир нарсалар деб ётибди:

— Меники запас шляпада қимматбаҳо гул бўлган, меники шляпа ҳозир йўқ ва бу тушунарсиз.

— Топилади шляпангиз, топилмай қаяққа кетарди,— деб стюардесса турист аёлни тинчлантиришга уринарди.— Балки уни багажга топшириб юборгандирсиз?

— Меники шляпа багажга мумкинмас, гули синади ва ўлади. Сизга тушунарли?— Пилагеялик турист аёлнинг катта қора кўзойнаги юзининг нақ ярмини эгаллаб олганди.

— Қизча, сенинг каятанг нечанчи?— деб сўради стюардесса.

— Ун саккизинчи.

— Унга буриласан, тўртинчи эшик,— деди стюардесса.— Бир ўзинг учяпсанми?

— Албатта, бир ўзим.

— Авваллари ҳеч учганмисан?

— Кўп марта учганман,— деди Алиса.

— Старт олдидан бари бир кириб чиқаман каятангга, қани қондаларни билармикансан.

— Марҳамат, кираверинг,— Алиса ранжиганини сездирмасликка уринди.

— Меники запас шляпа,— деди пилагеялик турист аёл,— гули жуда чиройли.

— Бошингиздаги шляпа ҳам чиройли-ку,— деди Алиса.

— Қизча, сеники аралашмасин. Бизники катталар суҳбати. Балки меники запас шляпа йўқолиши сеники характерга боғлиқ. Сеники ҳавас қилган. Эсдаликка олган.

— Уялмайсизми, шундай деб уйлашга?— Алисанинг аччиғи келди.— Бошимга урамани сизнинг шляпангизини?!

— Менга қара, қизча,— деди боши қотиб, қайсар турист аёлдан қандай қутулишни билмай турган стюардесса.— Сен каятангга боравер, ҳадемай старт оламиз.

Алиса елкасини қисди: ёрдам беришимни хоҳламагангиз, ўзингизга ҳавола. Бировларнинг шляпасига зор қолганим йўқ. Эсдаликларга келсак, ўзимда шунақанги

ажойиблари борки, сизнинг етти ухляб тушингизга ҳам кирмайди!

Пилагеялик турист аёл билан суҳбатини хаёлан давом эттирганича Алиса каютасига етиб борди. Сумкасидан тиш чўткаси ва сафарда зарур бўладиган бошқа буюмларини олиб, умивальник устидаги токчага қўйди. Кейин койкани девордан тушириб ёйди. Қондага кўра, старт вақтида ётиш керак. Тўғри, замонавий лайперлар фазога кўтарилаётганида оғирлик кучининг ортиши деярли сезилмайди, лекин эски қонда ҳам бекор қилинмаган ҳали. Ҳозир стюардесса келиб, албатта текшириб кўради. Бушчалик ёш бўлиш ҳам ёмон-да, ҳеч ким ишонмайди сенга.

Эшик тақиллади. Ана, стюардесса ҳам келди.

— Кираверинг,— деди Алиса.

Эшикка ёнбоши билан сиқилиб, пилагеялик турист аёл кириб келди.

— Сеники шу ерда яшайди?— деб сўради у қора кўзойнақларини ялтиратиб.— Меники запас шляпани сеники қаерга яширган?

— Кечирасиз,— деди Алиса,— лекин ҳозир старт берилади, сиз ўз жойингизда бўлишингиз керак. Акс ҳолда стюардесса сизни қидира бошлайди, старт кечиктирилади, ҳамма норози бўлади.

— Олдин меники запас шляпани топади,— дея пилагеялик турист аёл ўжарлик қилиб туриб олди.— У сеники каравот остида.

— Сизга тушунтирдим-ку ахир!

Турист аёл битта узун қадам ташлашида каютанинг бу бошига етиб келди.

— Мен ҳозир стюардессани чақираман,— деди Алиса ва қўнғироқ тугмачасига қўл чўзди. Лекин турист аёл саватчаси билан унинг қўлига бир туширди.

— Чақирини ўйлама, Алиса,— деди у.— Бўлмаса мени хароб қиласан.

Пилагеялик жанжалкаш турист аёл юзидан катта қора кўзойнагини олган эди, Пашка Гераскинининг ўзгинаси бўлиб чиқди. Алиса ўзига келиб бир нима дейишга улгурмаганди ҳамки, у узун этагини кўтариб ёғочоёқларини ечди ва бир зумда койка остига эмакляб кириб кетди.

Эшик яна тақиллади.

— Мени сотадиган бўлсанг,— дея вишиллади Пашка,— сендан бир умрга нафратланаман. Бошқаларни ҳам шунга мажбур қиламан.

Каютага стюардесса бош суқди.

— Қизча, беш минутдан кейин старт оламиз. Узимам ўйловдим-а, олдинлари кемада ҳеч учмагансан деб. Ҳозироқ ётгин-да, тасмаларни тақиб ол.

Алиса ичида Пашка Гераскинини ўлгудай койиганича, итоткорлик билан каравотга сакради ва стюардесса тасмаларни тақиб қўйди. Каравот остида, стюардессанинг шуидоқ оёқлари ёнида эса каллаварам Пашка отга ўхшаб ҳансирар эди. Алиса унинг оғир-оғир нафас олаётганини стюардесса эшитиб қолади деб ўйлаб қўрқиб кетди ва ҳар эҳтимолга қарши қаттиқ-қаттиқ йўтала бошлади.

— Нима бўлди сенга? Шамоллабмидинг?— деб сўради стюардесса.

Э, тезроқ чиқиб кета қолсанг-чи!

— Йўқ, шунчаки нафас йўлимга нон увоғи тушиб қолганга ўхшайди.

— Майли, стартдан кейин бир хабар оларман. Ёки врачни юборарман.

— Йўқ, йўқ, керакмас,— деди Алиса шоша-пиша. — Бўлди, ўтиб кетди ҳалиги увоқ.

Ҳатти қиз экансан-у,— деди стюардесса ва соатига караб — стартга икки минут қолганди — эшикка томон шошилди.

— Пашка, ўлгудай ёмон кўриб кетяпман сени,— деди Алиса стюардессанинг ортидан эшик ёпилиши билан оқ.— Мен ахир ҳамма гапни тушунтиргандим, сен бўлсанг кемага яширинча кириб олиш учун шу қадар пасткашликка бордингми-а!

— Авваламбор, бу асло пасткашлик эмас,— деб жавоб қилди Пашка каравот тагидан туриб.— Мабодо мени бироқ-бир пиллагейлик аёлни ечинтириб олибди, деб ўйлайдиган бўлсанг, қаттиқ янглишасан. Агар билсанг, Пенелопага эндигина келиб турган пиллагейлик битта турист аёлнинг запас кийимига значоклар коллекциясини хапна-ҳалоллик билан алмашиб олдим. Қасам ичманки, бу алмашувдан ўша аёл кўпроқ фойда кўрди.

— Пенелопада тўлаган значокларингнинг ҳаммасини алмашдингми?

— Лекин бунинг эвазига скрррулларни маза қилиб тушираман.

— Бари бир сендан ўлгудай хафа...

Шу пайт қўнғироқ жиринглаб қолди — старт берилётган эди.

Алиса ёстигини олиб каравот остига тикди.

— Ма, хира сайёҳ, яна бошингни гурра қилиб юрма.

— Қўрқма, менинг бошим тошдан, унча-булчага гурра бўлавермайди,— деб жавоб қилди каравот остидан «хира сайёҳ». — Лекин меням тушунгин-да, кемага бошқа ҳеч қандай йўл билан киролмасдим ахир. Бу ихтироим учун менга ҳайкал қўйса арзийди.

— Ҳийлакорлар сайёрасидами?

— Буюк ҳийлакорлар сайёрасида. Фақат пилагейлик туристларгина донм группа бўлиб юришади, ҳатто уларни ҳеч ким санамайди ҳам. Модомики пилагейлик кемага чиқялтим, демак, билет у ёқда турсин, унда магнитофон ҳам, саватча ҳам — бари-бари бор, бошқача бўлиши мумкин ҳам эмас-да.

Оғирлик кучининг ортиши Алисани каравотга аста босди. Кема Пенелопадан кўтарила бошлаган эди.

— Айтганча, ота-онанг нима қилади энди? Қаёққа гойиб бўлганингни уйлайвериб ақлдан озини олиб кетди!

— Жаводнинг хонасида хат қолдирдим, унда кемага ортиқча билет топилиб қолганини айтганман.

— Сенга дўст эканлигимдан ор қиламан!

— Лекин мен,— дея бўш келмади Пашка,— скррруларни маза қилиб туширадиган бўлдим.

3-БОБ

УЛАРНИ ҲЕЧ ҚИМ ҚУТИБ ОЛМАДИ

Азбаройи жаҳли чиққанидан Алиса дастлабки кун Пашка билан деярли гаплашмади ҳам, лекин қачонгача тумшайиб юриш мумкин? Модомики аввалбошда стюардессага тутиб бермадими, энди ҳамроҳи билан ярашуви керак. Бунинг устига икки киши зерикмайди, ҳар қалай, сал кам уч кунлик йўл, кемалар ҳозирча бундан тезроқ уюлмайдилар. Фақат шуниси чатоқки, қорин доимо оч — бир кишилик овқат икковига етмасди, албатта.

Маълумки, Брастакда галактика лайнерларини қабул қила оладиган космодром йўқ. Шунинг учун ҳам кема орбитага чиққанидан ундан сайёрага автоматик катер туширилади. У йўловчилар билан почтани ташлаб, кемага ўзи қайтиб чиқади.

Ички алоқа бўйича, кема Брастакка яқинлашаётгани, бу сайёрага тушадиган йўловчилар катерлар тура-

диган қуйи қаватда йнгиллишлари кераклиги эълон қилинганида Алиса билан Пашка тайёр турнишарди.

Алиса орқасида судралиб келаётган пиллагейликни гўё танимаган киши бўлиб катерга тамон шошилди.

— Қалай, қизча, саёҳатдан хурсандмисан?— деб сўради стюардесса.

— Раҳмат, жуда хурсандман.

— Овқатлар ёқдимми сенга? Ошпазимизнинг фахри бўлган нишолдали сомсалар қалай экан?

Алиса ҳеч нима деёлмай қолди, чунки нишолдали сомсаларнинг увоғи ҳам насиб қилмаганди унга. Сомсаларнинг ҳаммасини Пашка паққос ютди-қўйди, ўзини ҳеч туюлмади.

Шу пайт Алисанинг ўрнига пиллагейлик жавоб берди:

— Сизники нишолда сомса жуда зўр.

— Ия, бу нимаси?— дея ажабланди стюардесса.— Пиллагейликлар қачондан бери сомса сўйдиган бўлиб қолишди? Ахир сизларнинг овқатларингиз мутлақо бошқача-ку! Ошқозон ишдан чиқиши учун пиллагейликка битта сомсанинг ўзи етарли ахир!

— Меники ошқозон сунъий,— деб жавоб қилишга шошилди пиллагейлик.— Ҳақиқийси даҳшатли ҳалокатда йўқолган. Меники энди темир винтни ҳам паққос тушираверадим.

У шундай деб Алисани четга туртди-да, катер томонга йўл олди.

— Хўш, сиз қаёққа?— дея стюардессанинг хайратини янада ошди.— Ахир пиллагейликларнинг бутун группаси Абракадабрага боради-ку!

— Меники бошқача ўйлайди,— деди Пашка катер люкидан ичкари киришга урилиб, унга ёғочоқлари халакит берарди. — Меники Брастак манзараларини томоша қилади, жуда мақташган. Кейин янги шляпа сотиб олади. Меники уйга битта шляпада қайтишга уялади. Сизники буни тушунмайди.

Ниҳоят, Пашка люкдан амаллаб кириб олди-ю, бир зумда катер ичида ғойиб бўлди.

— Ҳеч нимани тушунмадим,— деди стюардесса.— Пиллагейликларнинг ҳаммаси Абракадабрага боришадим, буниси ҳам майли-я, улар ҳеч қачон ёлғиз юришмайди. Бу ерда бир гап борга ўхшайди, капитанга хабар қилиш керак.

— Керакмас,— деди Алиса шоша-пиша.— Пиллагейлик турист аёлнинг Брастакни кўргиси келибди, холос,

нимаси ёмон? Ундан хавотирланманг, мен қараб тураман.

— Дикқат! — деган овоз эшитилди динамикдан. — Катер Брастакка йўл оляпти. Йўловчилар тезда ўринларини эгаллашини сўраймиз.

— Ҳаммаси учун яна бир марта раҳмат,— деди Алиса.— Нишолдали сомса ниҳоятда мазали экан.

У катерга сакраб чиқди, орқасидан стюардесса люкни ёпди.

— Ўлганинг яхшимасми, бундан кўра,— деди Алиса таъна билан, Пашканинг ёнидаги креслога жойлашар экан.— Тилнигни тийиб ўтирсанг бўлмасмиди?

— Лекин нишолдали сомса қапчалик мазали эканлигини сен тасаввур ҳам қила олмайсан-да. Аттанг-аттанг, жуда кам экан. Яна шуниям ҳисобга олки, бир ёлгондан қирқ ёлгон чиқади. Аммо на илож?

— Қулоқ сол, сенга маслаҳатим шуки,— деди Алиса,— энди маънави масхарабозликни бас қил. Мени балки гуллар билан кутиб олишар, сен эса полиздаги қўриқчига ўхшаб турибсан...

— Зинҳор-базинҳор! Ҳазилми-ҳазил, охиригача етказиш керак! Пилагеялик турист аёл ниқобида буюк ҳазилкаш Павел Гераскин яшириниб юрганиши билганида бутун Брастак сайёрасининг кулавериб ичаги узлади.

Катерда улардан бўлак ҳеч ким йўқ эди. Туристлар бу ерга аҳён-аҳёида келишди — Брастак диққатга сазовор нарсаларни йўқ сайёра, туристлар учун қулайликлар ҳам кам. Меҳмонлар учун бутун бошли сайёрада биттагина меҳмонхона бор, холос. Маҳаллий уйларга эса одам сигмайди — брастакларнинг бўйи ниҳоятда кичкина-да.

Катер космодромга қўнди.

— Кетдик,— деди Алиса.

— Кетдик,— деди Пашка ёғочоёқларида арабг кўтарилиб, қора кўзойнакларини тақар экан.

Люк очилди.

Олдинда, вокзалнинг пастаккина биносига қадар космодромнинг сариқ ва зангори квадрат плингалар билан қопланган майдони ястаниб ётарди.

Бироқ на одам, на брастак ва ҳатто на роботнинг қораси кўришарди унда.

Автоматик катер люкни ёпиб, гравитон двигателларини гувиллатди, майдон узра сал кўтарилиб бир

лаҳза қотиб турди-да, кейин шиддат билан космосга чиқиб кетди.

Ерлик қизча билан пилагеялик турист аёл космодром ўртасида ёлғиз туришарди. Изғирин шамол суяк-суякдан уғиб кетяпти, ҳадемай ёмғир қуйиб берса ҳам ажабмас.

— Меники тушунмади,— деди пилагеялик турист аёл,— сизинки кутиб олувчилар қани? Меники гулдасталар курмаяпти? Балки бу Брастак эмасдир? Сўрашга ҳатто йўқ ҳеч ким.

— Қийшанглайверма, Пашка. Бу ерда бирон англашилмовчилик бўлганга ўхшайди.

— Унақада қоққан қозиқдай туришимиздан нима фонда? Бу ерда тумов бўлиб қолиш ҳеч гап эмас, тумов эса, ўзинг биласан, йигирма биринчи асрда ҳам давоси топилмайдиган ягона касаллик. Қани, кетдик бўлмаса. Скрруллар сари олға!

4- Б О Б

САЙЁРАДА ҚАРАНТИН

Космик вокзалнинг пастаккина кенг залидаги навбатчи диспетчернинг ярим айлана жойи, багаж қабул қилиш камералари, буфет ёнидаги креслолар — ҳаммаси бошқа исталган сайёрадаги каби, фақат битта фарқи — қимир этган тирик жон кўринмасди.

— Наҳотки, байрам бошлангану улар бизни кутиб ўтирмай скррулларни тушириб ётишган бўлса?— деб сўради Пашка.— Мен бунга асти чидаблмайман.

— Ҳовлиқмай тур,— дея жавоб қилди Алиса.— Сени меҳмонга таклиф қилишсаю кутиб олишни унутиб қўйишса — кимга ёқадн дейсан бунақаси? Лекин космодромда ҳеч ким бўлмаслиги мутлақо мумкин эмас. Бу ақлга сизгайдиган ҳодиса

Алиса савалка бюросига яқинлашиб, кнопокани босиб кўрди. Экран ёришмади.

— Эй!— деб кичқириб қолди Пашка космолисонда. — Ким у, иккинчи қаватда айлашиб юрган? Бу қанақаси бўлди, космик сайёҳларни кутиб олмайсизларми ахир?

Алиса бошини кўтарган эди, ҳеч ким кўринмади.

— Кимга бақиряпсан ўзи?

— Юқоридан биров ўтди. Пастга бир мўралаб дарров гойиб бўлди.

— Одамми ўзи?
— Қора комбинезон билан қора шлёмда.
— Кўзингга ҳалитдан ҳар балолар кўрина бошлаб-ди-да!

— Ишонмасанг ишонма. Балки бирпас дам олармиз-а? Ёғочоёқда юравериш жонимга тегиб кетди, турган-битгани азоб экан-ку бунинг.

Қичкинагина эшикдан залга тўқ яшил тусли мушукча югуриб кирди, унинг думи йўқ, пешонасида эса битта жигарранг кўзи бор эди.

— Рррр!— деб севинганидан қичқириб юборди Алиса.— Нима бўлганикин деб хавотир ола бошлагандик ўзиям!

— Мен Рррр эмасман,— дея жавоб қилди брастак ўн қадамча нарида тўхтаб.— Менинг исмим Мммм. Сайёрани дарҳол тарк этишингизни сўрайман.

— Қанақасига тарк этишни?— дея ажабланди Алиса.— Ахир сайёрангизга меҳмон бўлиб келганмиз, бизни таклиф этишган-ку.

— Скрруллар ейишга,— деб қўшимча қилди Пашка.

— Ҳеч нимани билмайман, кўзим кўр, қулоғим қар,— деб жавоб қилди Мммм.— Сайёрамиздан дарҳол кетишингизни сўрайман.

— Лекин қандай қилиб?

— Нимада келган бўлсангиз, ўшанда кетаверасиз.

— Аммо биз автоматик катерда тушдик. У ўша заҳотнёқ қайтиб кетган.

— Бир минут кутиб туринглар бўлмаса, маслаҳатлашиб олиш керак,— деди Мммм.— Жойингиздан қимирлай кўрманг, четга бир қадам қўйиш ҳам қочинсга уриниш деб ҳисобланади.

— Жуда ғалати экан-у,— деди Пашка.— Ўзи ҳайда-япти-да, яна ўзи қимирламанглари дейди.

— Бу ерда бирон гап борга ўхшайди,— Алиса ўйла-ниб қолди.

— Қойилман топқирлигингга!— деб кесатди Пашка.— Қандайдир воқеа юз бергани ҳатто кўрга кўрниниб турибди-ку. Дўстларинг меҳмонни унчалик хушламас экан.

— Ундай дема,— Алиса брастакларнинг ёнини олди.— Улар жуда меҳмондўст.

Мммм югургилаб яқинлашди.

— Нима мақсадда келгансизлар?— деб сўради у.— Қаердансизлар, қаёққа кетяпсизлар? Бу ерда қанча вақт бўласизлар?

— Бизни таклиф қилишган,— деб жавоб берди Алиса

— Скррруллар ейишга,— дея қўшиб қўйди Пашка.

— Бу йили скррруллар бўлмайди,— деди Мммм.— Қаердан келяписизлар?

— Мен Ерданман.

— Мен эса пилагеялик туристман, бунни ҳамма билди.

— Мени Рррр таклиф қилган,— деди Алиса.

— Қайси Рррр?

— Археология профессори. Бу ерда уни ҳамма билди.

— Бир минутга,— деди Мммм.— Маслаҳатлашиб, қайтиб келаман. Бир қадам ҳам четга чиқманглар.

— Биламиз,— дея киноя қилди Пашка,— бир қадам четга чиқиш қочишга уриниш деб ҳисобланади.

— Қандайдир кўнгилсиз ҳодиса юз берган кўринди,— деди Алиса,— ҳар қалай, уёққа ўтиш мумкин, буёққа ўтиш мумкинмас, деб меҳмонларга айтилмайди-да.

Мммм қайтиб келди.

— Сайёрада эпидемия,— деди у.— Хавфли юқумли касаллик тарқалган. Аҳоли ёппасига касалланган.

— Бор-йўғи икки ҳафтагина аввал бу ҳақда ҳеч қанақа гап йўқ эди-ку?— деб ажабланди Алиса.

— Эпидемия тарқалганига ўн кун бўлди,— жавоб берди Мммм.— Бутун сайёра бўйича карантин эълон қилинган.

— Рррр ҳам бетобми?

— Айтилман-ку, ялписига ҳамма касал деб!

— Энди нима қилсак экан-а? Қайтиб кетишимизга ҳеч нарса йўқ ахир?

— Биз маслаҳатлашиб кўриб, шундай қарорга келдик. Икковингиз фахрий меҳмонлар учун мўлжалланган меҳмонхонада навбатдаги кемани кутиб туришингизга тўғри келади. Беморлар билан ҳар қандай мулоқот таъқиқланади. Ҳаётингиз хавф остидалигини унутманг. Четга бир қадам ташлаш ҳам...

— Биламиз, биламиз,— деди Пашка.— Ана сизга скррруллар, маза қилиб тушираверинг.

— Орқамдан юринглар,— Мммм шундай деб эшикка йуналди.

Улар кимсасиз майдонга чиқинди. Ёмғир севалаб турарди. Эшик олдида эса орқаси панжарали узун, пастак машина кўринди.

— Буёққа,— деди Мммм.

У машинани орқасидан айлашиб ўтиб, орқа оёқларига турди ва қулфни очиб, панжарани сурди.

— Таксими бу?— деб сўради Пашка ёмғир юваётган зиналардан ёғочоёқда эҳтиётлик билан тушишга уринаркан.

Мммм жавоб қайтармади, такси эмаслиги шундай ҳам аён эди. Қанчалик урнимасин Пашка барибир сирғаниб кетиб, нақ машина олдига узала тушди, узун этаги кўтарилиб ёғочоёқлари кўрнннб қолди.

— Протездамисиз?— деб сўради Мммм.

— Йуқ,— дея жавоб берди Пашка туришга ҳаракат қиларкан.— Бизда шундай мода, сизники тушунади? Баланд пошна дейилади буни.

Алиса уни тургазиб, машинага чиқинишга ёрдамлашиб юборди.

Мммм панжарани ғижирлатиб жойишга сурди-да, қулфлади. Кейин металл пардани тушириб қўйди.

Машина ичи бир зумда ертўладагидек қоп-қоронғи бўлиб қолди. Уям майли-я, торлигини айтмайсизми — баландлиги бор-йўғи бир метр чиқарди. Начора, полда ўтиришга тўғри келди.

— Йўқот-е протезингни, жонингга тегмадими?— Алиса тумшайди.

— Мутлақо!— деди Пашка.— Бизнинг Плагегеямизда фақат шундай юрилади. Мен анча ўрганиб қолдим.

Машина жойидан шитоб билан қўзғалиб, қаёққадир елиб кетди.

— Наҳотки бу ерда меҳмонларни шундай кутиб олишса?— дея ҳануз ажабланарди Пашка.

— Лекин бу ерда бахтсизлик юз берибди-ку, эпидемия, карантин дейишяпти.

— Менам шуни айтяпман-да, наҳотки меҳмонларни эпидемия билан кутиб олишса?

5- Б О Б

ФАХРИЙ МЕҲМОНЛАР УЧУН МЕҲМОНХОНА

Машина кескин тормоз бериб тўхтади. Мммм кабинана эшигини қарсиллатиб ёпиб, машинани айлашиб ўтаётгани эшитилиб турарди. Металл парда ғижирлаб кўтарилди-ю, ўткир ёруғликдан Алисанинг кўзлари қамашиб кетди.

— Чиқинглар,— деди Мммм.— Фақат менга яқинлашманглар, касал юқади.

Алиса асфальтга сакраб тушди. Унинг орқасидан ёгочоёқларнинг тақиллатиб, шляпаси, этаги, саватчаси ва сумкасини ушлаб олган Пашка ҳам қийнала-қийнала пастга тушиб олди.

Машина уч қаватли бино уч томонидан ўраб олган яланг ховлида турарди. Деразалар тақа-тақ берк, кимлар келдиёкин деб биронтаси чиқмади. Ҳовлининг тўртинчи томонида бўш яшиқлар ва бочкалар уюлиб ётар, худди болалар боғчасидаги сингари кичкина машиналар ҳам бор эди.

Мммм майда зиналардан югуриб чиқиб, пастак эшикни очди.

— Битта-биттадан киринглар.

— Хоҳламайман!— Пашка бирдан овозини баландлатди.— Сизники бизни қаерга олиб келди ўзи?

— Фахрий меҳмонлар меҳмонхонасига.

— Нега энди бизники орқа эшикдан киради?

— Асосий эшик карантин туфайли беркитилган,— деб пзох берди Мммм.

— Кетдик,— деди Алиса,— ёмғирда турмаймиз ку ахир.

Улар энсизгина пиллапоядан иккинчи қаватга кўтарилишди, бу ердаги йўлак одамларга мос ўлчамда экан. Шу сабабли ҳам Мммм бирпасда кичрайиб кетгандек туюлди, у, афтидан, ўзини жуда ноқулай ҳис қиларди.

У шошганча бориб, эшиклардан бирининг олдида тўхтади.

Ана шу пайтда Алиса эшик қаандайлигига эътибор берди. Унинг дастаси билан калит соладиган тешини иккита бўлиб, бири одатдагидек, қўлга мос жойда, иккинчиси эса полдан ярим метрча баландликда эди. Бунинг сабабини Алиса дарҳол тушунди: меҳмонхона, табиийки, меҳмонлар — ерликлар, пилагеяликлар, Галактиканинг ерликларга ўхшаш бошқа аҳолиси учун махсус қурилган. Демак, улар эшикни очиш ёки ёпишда юқоридаги даста билан тешикдан фойдаланишди. Бироқ меҳмонхона хизматчилари — навбатчилар, фаррошлар, официантлар, бошқалар ҳам бор, уларнинг бўйи эса одамнинг тиззасидан келади. Эшикнинг пасткидаги даста билан қулф тешини ана шулар учун мўлжалланган.

Мммм пастки қулфга калит солиб очгач, панжасини юқорига чўзди.

— Очинг!

Ўзи сакраб бир четга ўтди.

Алиса дастанни босганди, эшик очилди. Меҳмонхонадаги энг оддий номерлардан бирнга киришди. Тўғри, у Ердаги ёки Пенелопадаги сингари кенг ва қулай эмасди, лекин Галактикани кезиб юрадиган одам учун, ҳар қалай, бўлаверади. Энг муҳими, номердаги буюмларнинг ҳаммаси бинойидек эди. Иккита каравот чиройли қилиб безатилганига қараганда, икки кишилик номерга ўхшайди.

— Икковингиз ҳам аёл киши экансизлар,— деди Мммм,— бу ер сизларга қулай.

У шуидай деб хонадан чиқиб кетди. Қулф шиқ этди.

Алиса ўгирилиб, дастанни босди. Даста буралди-ю, аммо эшик очилмади.

Алиса чўқайиб ўтириб, пастки дастанни буради, бари бир очилмади. Меҳмонларни ташқаридан қулфлаб қўйишганди.

— Нима қиялсизлар ўзи?— деб қичқирди Алиса.— Бу ердан қандай чиқамиз ахир?

— Чиқишингиз шарт эмас,— деган паст овоз эшитилди эшик орқасидан.— Ҳожатхона ўнг томонда. Бирон-бир кема келиб қолган заҳоти сизларни чиқариб, уйингизга жўнатиб юборамиз. Сизларни касаллик юқишидан сақлаяпмиз. Карантин дедик-ку ахир!

Мммм хиринглаб қўйди.

Кейин ҳаммаёқ жимжит бўлиб қолди.

— Қалай, скрруллар роса мазали эканми?— Пашка каравотга ўтириб, ёғочоёқларини еча бошлади.— Кема қачон келаркан ўзи?

— Йингирма олтинчида,— деди Алиса.

— Ҳали икки кун бор экан. Турмада ҳеч ўтирмодим, бунни ҳам кўрадиган бўлдик.

Пашка орқаси судралиб юрган узун этагига ўралашиб, Алисага яқинлашди ва унинг қулоғига шивирлади:

— Бизни эшитиб турнишлари мумкин. Шивирлаб гапир. Кел, энди қочишинг режасини тузайлик.

— Лекин уларда ростдан ҳам эпидемия бўлса-чи?

— Эй, ишониб ўтирибсанми хали шунга?

— Ким билади дейсан.

— Мана, мен биламан. Бу миниллаган бизни лақиллатяпти, ўлай агар. Ўзи соппа-соғ. Бўлмаса, у космодромда маслахатлашганлар нима учун бизнинг олдимизга чиқишмади?

— Касал ётишгандир эҳтимол?

— Диспетчерлик хонасига каравот қўйволиб ётишибдимми?

Алиса елкасини қисди. Пашканинг топгани тўғри чиқса-я? Аммо ҳар нима бўлиши мумкин-ку. Балки чишдан ҳам карантиндир.

Деразаларга ойна ўрнига шаффоф пластмасса ўрнатилган экан. Кўчанинг нариги томонида бир қанча кўп қаватли уйлар саф тортиб турибди. Меҳмонхонадан фарқли ўлароқ улар одамлар учун мўлжалланмаган. Масалан, меҳмонхонанинг иккинчи қаватига рўпарадаги осмонўпар уйнинг саккизинчи қавати тўғри келади. Кўчада ҳеч ким кўринмайди. Қизиқ, беморларга кимлар қараяпти экан. Уларни даволайдиган, парварниш қиладиганлар бормикан?

— Қорин очиб кетди-ю,— деди Пашка.

— Кнопкани бос. Бу ерда овқатэлтгич¹ бор.

Лекин Пашка қимирлашга улгурмай туриб Алиса кичқириб юборди:

— Қара, тезроқ буёққа қара!

Кўчада баданини сириб турган қора кийимдаги ва қора шлёмдаги иккита одам келарди. Биттасининг қўлида оғир жанговар бластер. Иккинчиси қуролини тасма ёрдамида елкасига осиб олган.

Улар ёнма-ён юрганча атрофни синчиклаб кузатиб боришарди.

— Космодромда худди шунақа одамни кўрувдим,— деди Пашка шивирлаб.— Сен бўлсанг, менга ишонмадинг.

— Лекин улар нима қилишяпти экан? Балки медиклармикан?..— Алиса гапини тугатолмади, чунки медиклар кўчада бластер кўтариб юрмаслигини ўзи ҳам тушуниб етди.

Кўча яна бўшаб қолди.

— Менга қара,— деди Пашка.— Кел, қоринни бир тўйгазиб олайлик, уёғи бир гап бўлар.

У шундай деб овқатэлтгич¹ ёнига борди.

¹ Овқатэлтгич — фантастик мослама. Лифтга ўхшаб ишловчи бу қурилма буюртирилган овқатни ошхонадан патнис устида керакли қаватдаги керакли хонага элтиб беради. Бунинг учун овқатэлтгич қурилмаси ёнидаги махсус кнопкалардан кераклиларини босиш лозим, уларнинг устига эса таомларнинг сурати солинган. Патнис керакли қаватнинг керакли хонасига чиқиб ўзи тўхтайти ва хона ичида овқатэлтгич чироғи ёниб, қопқоқчаси тепага сурилади. *Таржимон изоҳи.*

— Сен нима ейсан?— деб сўради Пашка.

— Нималар бор экан ўзи бу ерда?

— Кефир, суг, қуймоқ...

— Бу ерда сут нимадан олиннини билмайман,— деди Алиса.— Менга, яхшиси, қовурма нон билан мураббо ва чой буюра қол.

— Буюрамиз,— Пашка кнопкаларни боса бошлади.— Ўзим сосиска билан кофе ола қоламан. Айтганча, бу ердагиларнинг қошиқ-вилкаси қаерда бўлади?

— Овқатэлтгичнинг ён томонини қараб кўр-чи.

Алиса кўчада яна биров кўришиб қолмасмикин деб ҳалиям дераза олдида турарди.

Пашка эса овқатэлтгичга туташ стол устига қошиқ-вилкаларни шарақлатиб қўя бошлади.

— Келдимми сосисканг?— деб сўради Алиса.

— Ҳайронман, келиши қийин бўлиб кетди.

— Назаримда, сосисканг умуман келмайдиганга ўхшайди.

— Нега энди?

— Карантин бўлгандан кейин, демак, ошхонада ишлайдиганлар ҳам касал-да.

— Роботлар касал бўлмайди,— деди Пашка умид билан, лекин бари бир Алиса ҳақ бўлиб чиқди. Яшил чироги ёниб турганига қараганда овқатэлтгич ишляпти, лекин буюртирилган таом чиқмагани учун унинг қопқоғи сурилмас, стол усти бўм-бўш эди.

— Очимдан ўламан-ку бунақада,— деб тўнғиллади Пашка.— Мен овқат емай сираям юролмайман.

У кнопкаларнинг ҳаммасини бир чеккадан босиб чиқа бошлади, лекин бундан ҳеч қандай натижа бўлмади.

Алиса келиб навбатчинини чақирувчи энг четдаги қизил кнопкани босди.

Навбатчи жавоб бермади, лекин бунинг ўрнига кутилмаганда овқатэлтгич қопқоғи секингина тепага сурилди-ю, стол устига сосиска билан чой ўрнига бир парча қоғоз учиб тушди.

6- БОБ

ҚОЧҚИН

— Ҳар қалай, нимадир келди,— деди Пашка.— Жим. Шивирлаб ўқи.

«Карантин йўқ,— деб ўқиди Алиса.— Сизларни алдашди. Сайёрани космик қароқчилар босиб олишган.

Уларга ишонманг. Галактика марказига хабар беринглар. Хатни йўқотинглар».

— Ана, айтмабмидим,— деди Пашка.— Сен бўлсанг, менга ишонмовдинг.

— Энди нима қиламиз-а?— Алиса хатни майда-майда қилиб йиртиб ташлади.

— Мен уларга курсатиб қўяман қароқчиллик қанақа булишини!— деб тўнғиллади Пашка.— Қани, биронтаси тумшугини тиқиб кўрсин-чи буёққа. Овқат беришмаса, асир қилиб ушлаб туришса, яна бунинг устига сайёрани босиб олган бўлишса — қанақаси бу ахир?

— Лекин кимлар ўшалар?

— Қора кийимдагилар-да, шуниям тушунмадингми?

Пашка этагини ушлаб эшикка томон дадил юрди.

— Тўхта!— деди Алиса.— Бунақада ҳамма нарсани расво қиласан!

— Адолат учун курашда балки ҳалок бўларман, лекин ўша босқинчиларни расво қилмай қўймайман. Сен қиз боласан — шу ерда қол. Сенга ҳеч ким тегмайди.

— Ҳовликиш билан иш битмайди,— деди Алиса.— Яхшиси ўпкангни босиб ол-да, гапимни эшит. Ҳар қалай, сендан каттароқман.

— Сен каттамсан? Сен-а?

— Ҳа, беш ойга каттаман. Лекин гап бундамас ҳозир. Менинг тажрибам кўпроқ бунақа ишда. Коннотда ўн мартача саёҳат қилганман, шунақанги саргузаштларни бошдан кечирганманки, улар сенинг етти ухлаб тушингга ҳам кирмайди, қолаверса, космик қароқчиларга ҳам дуч келганим бор. Бундай қараганда, улар бутунлай йўқотиб юборилгандай кўринади ю, лекин қаерлардадир биқиниб, писиб юришади. Токи Галактикада қо-лоқ сайёралар бор экан, қароқчилардан буткул халос бўлишнинг иложи йўқ хали.

— Уйлаб кўрсам омадим келганга ўхшайди,— деди Пашка.

— Нималар деб алжираяпсан ўзи? Турмада ўтирган бўлсанг, ўкув йили бошланишига кечикиш хавфи туғилса-ю, яна омадим келди десанг?

— Ўқнишга кечиксам, демак икки марта омадим келди, чунки узрли сабабга кўра кечикаман-да, яна қанақа сабаб дегин!

— Узрли сабабингни қараю — пилегеялик аёлни кийимини кийиб олиб, космик лайнерда қуён бўлиб юрганинг узрли сабабми ҳали?

— Ҳеч балони тушунмаяпсан, Алиса. Ахир мен бу-

туи бошли бир сайёрани космик қароқчилардан озод қиламан-ку! Очиғни айтганда, бунинг учун мактабга ярим йил бормасам ҳам арзийди.

— Яна менинг дўстиммиш-а?..

— Дўстлар танланмайди,— деди Пашка,— улар ўзи топилади. Айтмоқчи, қаердан қурол топсам экан? Хатнинг ёнига қўшиб биронта тўппонча ҳам қўшиб юборганларида зап иш бўларди-да. Қуролсиз анча қийналамай ахир.

— Ҳеч қаёққа қимирламайсан бу ердан,— деди Алиса.— Биз энди ўзимизни шундай туғишимиз керакки, қароқчилар ҳеч нимадан беҳабар эканлигимизга чиппачини ишонувшим. Манавилар ўлгудай гўл, лақма туристлар эканми, ҳеч вимани пайқашмади, касал юқтириб қўйишдан ниҳоятда қўрқиняпти, фақат уйга кегини орзу қилишяпти, холос, деб ўйлашсин биз ҳақимизда. Гапимга тушуняпсанми?

— Ҳеч балони тушунмадим. Мен қуруқ гап сотиб ўтиришни ёмон кўраман.

— Тўғри қиласан. Гап сотиш уёқда турсин, умуман лом-мим дема. Иккаламизга бутун бошли сайёранинг сирини ишонишди-я... Мабодо қўлга тушиб қолсанг, қароқчилар ҳақида Ерга ким хабар беради ахир?

— Қўрқдингми?

— Ҳечам қўрққаним йўқ, лекин...

Ташқаридан отишма овозлари эшитилди.

Пашка билан Алиса эҳтиётлик билан деразадан мўралашди.

Кўчада бароқ брастак йўлини илонизи қилиб қочиб келарди. Унинг орқасидан қувлаётган қора кийимли иккита киши бластерлардан бетўхтов ўт очишяпти. Даҳшатли оқ нурлар уйларнинг тошини эритиб юборар, асфальтни ўйиб, ойналарни чил-парчин қилиб ташлар эди.

Меҳмонхона ёнига келганда мушукча унинг деворига отилди-ю, ғойиб бўлди. Алиса қанчалик уршимасин, у қаерга кетганини кўролмай қолди.

Қора одамлар нақ уларнинг деразаси тагида тўхтаб, бластерлардан девор пастига қараб бетўхтов ўт очишарди.

— Эй, нима қилияпсизлар ўзи?— деб қичқирди Пашка.— Дарҳол тўхтатинглар!

— Жим бўлсанг-чи,— Алиса уни дераза ёнидан судради.— Ҳаммасини расво қиласан бунақада.

— Бўлмаса нима қилиш керак?
— Ҳайлаш керак. Қаллани ишлатиш керак.
— Демак, ўзимизни ҳеч нарса билмаганга оламизми?

— Бошқа йўл йўқ. Яхшиси, ёғочоёқларингни тақиб, паригингни тўғрилаб ол. Пилагеялик турист аёл эканинг қайта маъқулроққа ўхшайди. Агар оддийгина турист бўлмасанг янаям яхшироқ бўлармикан...

— Бу нима деганинг яна?— деб сўради Пашка кавот остидан олган ёғочоёқларини ихраб-сиҳраб боғлар экан.

— Сен — давлат саватчаси қўриқчисининг холавачча жиянисан.

— Ҳозирнинг ўзида ўйлаб топдингми бунини?

— Йўқ, давлат саватчаси ҳақида қаердадир ўқигандим. Лекин билмайман унда нима олиб юрилишини.

— Нега энди холавачча жиян?

— Чунки пилагеяликларнинг қариндош-уруғчилик муносабатлари ниҳоятда мураккаб, чигал. Масалан, тоғавачча, аммавачча, холавачча, амакиваччалардан ташқари ўгай эрлару бир ёшга фарқланадиган эғизаклар ҳам бор уларда.

— Пилагеяга албатта бориб кўришим керак экан,— деди Пашка.

У ўрнидан туриб, бошига шляпасини кўндирди, беллидаги саватчасини тўғрилаб қўйди.

— Сизники карантинда меники қамоққа эътироз билдиради...

Шу пайт шитирлаган товуш эшитилди.

Алиса ялт этиб ўғирилди. Шитирлаган товуш овқат-элтгич томондан келарди. У ерда нимадир ярқираб кетди.

— Тсс, Пашка.

— Нима?

— Карагин-а.

— У ерда биров борга ўхшайди. Қим ўзи у?

Очиқ турган қопқоқ ортидан инграган овоз эшитилди.

Алиса ичкарига аста мўралади.

Улар боя хат толиб олишган бўш патнис устида ба-роқ брастак ётарди.

— Сиз кимсиз?— деб сўради Алиса.

— Ердам беринглар...— деб шивирлади мушукча,— ҳеч нимани кўрмаяпман... бу сенми, Алиса?

— Вой, Prrrr!

— Улар ортимдан қувлашди... ярадор қилишди...

— Пашка,— деб буюрди Алиса,— тез бориб эшикни маҳкам тамбала. Ҳеч кимни киритма. Рррр, сени патнис билан қўшиб олсам, хафа бўлмайсанми?

— Яшир мени... Хат етиб келдимиз? Уни тутиб олишдимикан деб қўрққан эдик.

Археология профессори Ррррнинг бластер зарядидан қулоғи ва биқини куйиб кетган эди.

Алиса брастакни патнис билан бирга авайлаб каравот устига олди, сумкасида яраларни тез тузатувчи шифобахш малҳамни қидириб топди.

— Сабр қил бир оз,— деди у дўстининг бошига эҳтиётлик билан малҳам қўяр экан.— Бошнингдаги тукларни сал-пал қириб ташласак ёмон бўлмасди, албатта...

Рррр инграб юбормаслик учун ўткир тишларини пастки лабига ботирди.

Эшик қаттиқ тақиллади.

7- Б О Б

«УНИ ҚАЕРГА ЯШИРДИНГИЗ?»

— Пашка,— деб шивирлади Алиса.— Уларни киритмай тур.

— Боплайман,— дея бош ирғади Пашка.

— Очинглар эшикни!— деган овоз эшитилди йўлакдан.

Алиса патнисни кўтариб, овқатэлтгич томонга отилди.

— Сени шу ерга яшириб қўяман, қопқоғини туширсам улар билишмайди.

— Йўқ, улар изма-из қувиб келишган. Пайқаб қолишади бари бир.

— Очинглар, бўлмаса эшикни бузаман!— деб бақирди кимдир ташқаридан.

— Сизники бемазагарчилик!— деди Пашка.— Уятчан аёл ҳали кийиниб тамом қилмади, бегона эркак хонага бостириб киради. Меники Пиллагея сайёрасидаги давлат саватчасининг қўриқчисига, яъни аммавачча дадамга шикоят қилади.

— Тупурдим ўша саватчанга!— деб ўшқирди овоз. — Оч дейман тезроқ!

Алиса патнисни кўтарганча ҳануз хона ўртасида гарангсиб турар, Ррррни қаерга яширишни билмай юраги така-пука эди.

Қаравот остига яшириб бўлмайдн, ҳожатхонага ҳам— бу жойларни текширишлари аниқ...

— Тезроқ саватчамга сол,— деди Пашка.

— Балки уни ҳам...

— Ўйлаб ўтиришга вақт йўқ.

Алиса ярадор брестакни саватчага аваёлаб ётқизди, Пашка эса шляпасидаги сунъий гулларни юлиб олиб, археологнинг устини ёпиб қўйдн.

Эшик тинимсиз гурсиллар эди.

— Қоч эшикнинг олдида!— деб бақирди бояги овоз эгаси.— Отаман!

— Отманг,— деб қичқирди Алиса.— Очяпмиз.

Алиса югуриб бориб патнисни овқатэлтгичга қўйдн. Пашка эшикка қараб юрди.

— Тўхта,— деди Алиса.— Бир дақиқа.

Патнисда қон доғлари бор экан. У дастрўмолини олиб уларни тозалади, кейин худди бурни қонагандек қилиб тугиб турди.

Пашка эшикни очди. Давангирдай, мўйловли бир киши уни четга суриб ичкарига отилиб кирди. У бада-нига сирилиб турган ва пластмассага ўхшаш қора мундирда эди. Худди шундай шлёминнинг пешонасига эса ўзаро кесишган космик ракеталар билан уларнинг тепасида оппоқ бош суягининг расми чизилган.

— Уни қаерга яширдннгиз?— деб сўради қароқчи.

Озод ва мустақил Пнлагей сайёрасидан келган турист аёлнинг жаҳли чиқиб кетди:

— Меники хонага сизники бостириб кирмасн!— деб бақирди у қароқчидан балаandroқ овозда. Кейин қароқчинини саватчаси билан айлантриб солмоқчи эди, у ҳатто чўчиб кетиб, ортига тисарилди.

Жигарранг кўзини ялтиратиб хонага Мммм югуриб кирди.

— Менинг дўстим жуда хаяжонланган,— деди у,— уни кечирасизлар. У ахир сизларнинг саломатлигингизни ўйлаб ташвишланыпти.

— Нима гап ўзи?— деб сўради Алиса.

— Қайгули бир ҳодиса юз берди. Битта хавфли ва юкумли бемор карантиндан қочиб кетди. Бу даҳшатли касалликни у сизларга юқтирса, сизлар эса бутун Коннотга тарқатиб юборсангиз, окибати нима бўлади ахир...

— Ҳа, тўғри,— деди мўйловли қароқчи.— Қарантин, албатта, карантин. Қўлимга тушсин, карантиндан қочини нималигини кўрсатиб қўяман унга.

— Лекин бизнинг олдимизга ҳеч ким киргани йўқ,— деди Алиса.— Эшикни ўзингиз қулфлаб кетдингиз-ку ахир.

— Бизники хонага инфекция кирмасин учун бизлар ҳам ўзимизники томонини беркитди,— деди пилагейлик турист аёл қора кўзойнагини ярақлатиб.— Жўнаанглар бизники хонадан, балки сизларники ўзи юқумли!

— Сиз, хоним, жим бўлинг,— қароқчи дўнг пешонасини тириштирган эди, бит кўзлари кўринмай кетди.— У мана шу ерга яширинган.

— Меники рухсат бермайди!— деб ўдағайлади Пашка.

— Яхшиси, баҳслашманг,— деди Мммм ингичка ва мулойим овозда.— Жаноб Дуч шахримизнинг бош врачини бўлади.

Дуч икки қадамда хонани босиб ўтиб, ҳожатхона эшигини очди. Кейин Ммммга ванна билан каравотнинг тагини қаратди, ўзи овқатэлтгичга назар солди, патинсга бармоғи билан чизиб кўрди...

— Шу ҳам тартиб бўлдимиз?— деди Алиса.— Ваҳшийлик-ку қандайдир. Врач учун кийимингиз жуда ғалати эмасми?

— Жим бўлинг!— деб бўкирди қароқчи ва гарде-робга ўгирилиб, Алисанинг сумкасини олди.

— Уни қаерга яширгансиз?— Қароқчи тўнғиллай-тўнғиллай сумкадаги нарсаларнинг ҳаммасини полга ағдарди.— Овқатэлтгичдан чиқиб келганди. Бу хонадан бошқа яширинадиган жойи ҳам йўқ.

— Айтганча, овқатэлтгич ишламаяпти,— деди Алиса.— Биз нима, уч кун очдан-оч ўтиришимиз керакми?

— Ташвишланманг, хоним, асло хавотир олманг,— туристлар бирон нимани сезиб қолишмасин деб Ммммнинг жони ҳалак эди.— Мен буюрман, сизлар учун алоҳида таом тайёрлашади. Азият чекманг сираям, ҳаммаси жойида бўлади...

Қароқчи яна қаерни текширсам экан, деб ҳаммаёқни алаанглар эди.

— Сизники бизга ишонмайди,— Пашканинг аччиғи келди.— Сизники бизни ҳақоратлайди.

— Қани,— деди қароқчи,— юбкангни кўтар-чи.

— Ни-ма?— пилагейлик турист аёлининг ҳайратдан кўзлари каттариб кетди.

— Ташвишланманг, жаноб Дуч,— Мммм ўртага тушишга шошилди,— мен ўзим қарайман.

У шундай деб полда турист аёлнинг юбкасига қараб судрала бошлади.

— Вой-дод!— пилагеялик аёл бутун меҳмонхонани бошига кўтариб додлаб юборди.

Пашканинг шунақанги чинқироқ ва хунук овози бор, деб Алиса ҳеч қачон ўйламанганди. Пилагеялик аёл чунонам дод-фарёд қилардики, дераза ойналарни эприлларди. Шкафдаги вешалка тушиб кетди, туалетда эса сув ўзидан-ўзи пишқириб юборди.

— Яқин келманглар, вой-дод!— турист аёл юбкасини маҳкам ушлаб олиб бетиним чинқирарди.— Меники сичқондан қўрқади, вой-дод!!!

Қароқчи нимадир деб бақирар, лекин унинг овози эшитилмасди.

Ўўлакда гурсиллаган қадам товушлари эшитилиб, очиқ эшикда бошқа қароқчилар пайдо бўлишди. Катта шляпа кийиб, гул тўла саватча кўтариб олган новча аёлнинг хона бўйлаб бесўнақай югуриб юришни уни брестак таъқиб этишини улар анграйиб томоша қилишарди.

— Э, бўлди, кетдиг-е!— деб қичқирди Дуч пилагеялик яна дод солиш учун чуқур нафас олаётганидан фойдаланиб.— Жин урсин бу чинқироқ хотинни, қулоғимни шанфиллатиб юборди-я.

Мммм жон-жон деб розилик билдирди:

— У ерда ҳеч нарса бўлмаса керак.

Бу томоша ёқиб қолган қароқчилар хохолаб кулишарди.

— Сизники яна меники шляпага қарар, меники саватчага қарар, — Пашка ўдағайлаб унинг устига бостириб борарди.

Мўйловли қароқчи Дуч эшикка етиб қолганда Пашка бошидан шляпасини юлқиб олди-ю, унга қараб улоқтирди. У чап беролмай қолганди, шляпанинг қаттиқ чеккаси юзига тарсиллаб урилди. Довдираб қолган қароқчи дўстларининг орасига яширинишга ҳаракат қиларди.

Пашка эса бир хатлашда бориб атир пуркағични олди-да, қароқчиларга қараб атир сепа бошлади:

— Дезинфекция! Дезинфекция! Карантин!

Эшик шарақлаб ёпилди, бирдан тушган сукунат ичиде Мммм қулфда калитни бураётгани эшитиларди, холос.

Алиса бориб эшикни тамбалади ва ўгирилиб деди:
— Қойил қолдим, аммавачча жиянча. Сен асли те-
атрда чиқишинг керак экан. Эсиз, эсиз, шундай истей-
дод увол бўляпти-я!

8- Б О Б

ҚАРОҚЧИЛАР БОСҚИНИ

Алиса ўлар ҳолатга етган Ррррнинг яраларига авай-
лаб малҳам ёпиштириб чиқди. Археолог жароҳатлари
етмагандай, саватчада ҳам анча азоб чекди, чунки Паш-
ка саватчани гранатадай силкитаётганида у бечорани
унутиб қўйганди-да.

Пашка ёғочоёқларини ечиб креслога ўтирди. У ўзи-
дан ниҳоятда мамнун эди.

— Оғримаяптими, Рррр?— деб сўради Алиса унинг
яраларини боғлаб тугатар экан.

— Ҳечқиси йўқ, чидаса булади,— деди археолог.—
Муҳими, биз учрашдик-ку.

Гувиллаган овоз эшитилиб, кейин овқатэлтгичда ни-
мадир шиқирлади.

— Яна кимдир келаётганга ўхшайди,— дея Пашка
ирғиб турди.

Патнисда кулчалар тахланган ликопча билан сув
тўла кўза бор эди.

— Эслабди мимиллаган, ҳар қалай,— деди Пашка.
— Ҳалқаро жанжалдан қўрқяпти.

У кулчадан бир бурда ушатиб кўрди.

— Ия, тошдек қотиб ётибдию нони. Ҳа, ярамас, юм-
шоғини биздан аяб, хўжайинларига илиниб қўйган-да.

Пашка шундай дейишига қарамай қаттиқ нонни
қитирлатиб кемира бошлади. Унга Алиса ҳам қўшил-
ди. Рррр эса емади.

— Хуллас, нима воқеа юз берди ўзи сизларда?— деб
сўради Алиса.

— Нима бўлганини қашийди ўзимиз тушунолсак!—
Оғриқдан Ррррнинг афти бужмайиб кетди.— Сен, Алиса
ва сиз, мени ўлимдан қутқариб қолган муҳтарама хо-
ним...

— У хоним эмас,— деди Алиса қотган нонни қитир-
латар экан.— У Пашка Гераскин, менинг дўстим.
Скрруллар ейиш учун бу ёққа учаётганимни эшитиб қо-
либ, албатта бирга келишга қарор қилди. Уни олиб ке-

лишга кўнмаганимда эса пилагоялик турист аёлнинг кийимини кийиб олиб, лайнерда яширишча учиб келди.

— Етиб келганимизда эса,— деб қўшимча қилди Пашка, — кийимини ўзгартириб ўтирмадим. Негаки скрруллар ейишни қанчалик хоҳлаганимни билсангиз кулгингиз қистар эди.

— Эҳ,— деди Рррр,— энди яқин орада скрруллар ея олмаймиз... Мен, Пашка, истеъдодли актёр эканлигингизга тан бердим, бунинг учун миннатдорман. Фақат келаси сафар мени саватчага ётқизганингизда, илтимос, уни бунчалик қаттиқ силкитманг.

— Ваъда бераман,— деди Пашка.— Кечирасиз, сал қизишиб кетибман.

— Мана шунақа аҳвол,— Рррр сўзида давом этди.— Қароқчилар сайёрамизда тўсатдан пайдо бўлиб қолишди... Биз байрамга тайёргарлик билан овора эдик, бирдан шаҳримиз кучаларида қора кийимдаги ва шлёмида бош суюгининг сурати бор кишилар пайдо бўлиб қолишди. Улар бир неча минут ичидаёқ радиостанциялар, космодром, аэродром, электр станцияларини босиб олишди. Биз ҳали ўзимизга келмай турибоқ қулларга айланиб қолдик.

— Лекин улар каердандир келишган-ку ахир?

— Қасам ичаманки, бунга ақлим етмайди. Умуман, ҳеч ким билмайди бунини.

— Ўз-ўзларидан пайдо бўлиб қолишдимми?

— Худди шундай бўлди. Сайёрамизнинг барча аҳолисига уйдан чиқмай ўтириш буюрилди. Қароқчилар эса хазиналаримизни, музей, омбор, саройларимизни татай бошлашди.

— Сизлар қаршилик кўрсатмадингларми?

— Бу воқеага ўн кун бўлди. Аввалга ўзимизни шунчалик йўқотиб кўйдикки, қароқчиларга ҳеч қандай қаршилик кўрсата олмадик. Лекин учинчи кунга бориб тушундикки, бундай аҳвол давом этиши мумкин эмас. Қисқаси, икки кундан кейин қўзғолон кўтариб, қароқчиларни қувиб юборишга келишиб олдик. Зотан, улар бизнинг ер ости йўлларимизни билишмасди, биз учун кенг очилган эшикдай кўринувчи тирқиш ва тешикларга сиғишмасди. Хуллас, қароқчилар ҳалокатга маҳкум эди.

— Кейин-чи, нима воқеа юз берди?

— Хонилик.

— Қандай қилиб?

— Биласизларми, болалар, босқинчи келганда кучли-

роқ томонда бўлиш фойдали деб биладиганлар деярли ҳаминша топилди.

— Бидамиз... Тарихдан ўқиганмиз,— деди Алиса.

— Бизда эса хойнлик шу кунларда рўй бериб турибди. Яна шунинг ҳам айтиш керакки, биз, брастаклар ўзаро кўз ранги билан фарқланамиз.

— Ерда ҳам шундай.

— Ерда бунинг аҳамияти йўқ. Брастакда эса кўз ранги жуда катта аҳамиятга эга. У бевосита характерга боғлиқ. Ҳатто шундай ҳам бўладики, брастак мовий кўз билан туғилади, лекин ёмон тарбия ёки бошқа сабабга кўра характерини бузилади. Шунда унинг кўзи саргайиб кетади. Жуда ёмон брастакларнинг кўзи эса жигарранг бўлади...

— Ммммники шунақа.

— Ажабланидиган жойини йўқ, у биринчилар қаторида сотилди. Бир ҳафта олдин унинг кўзи мўътадил сарғиш-яшил рангга эди.

— Софдил брастаклар-чи, уларнинг кўзи қанақа?

— Кулранг, мовий... Шунақаси ҳам бўладики, брастак сарғишкўз бўлиб туғилади, лекин улгайган сари кўзи мовийлашиб боради.

Пашка сездирмай меҳмонга разм солди — унинг кўзлари мовий эди.

— Сизларда осон экан!— деди Алиса.— Бировнинг кимлигини билиш учун кўзига қараш кифоя қилса-я!

— Тўғри, — деб маъқулади Рррр.— Айтайлик, турмада жиноятчилар кўзлари кулранг, ақалли яшил тусга киргандагина озодликка чиқарилади. Негаки уларнинг тузалганга шундагина ишониб мумкин.

— Сариқкўзларнинг ҳаммасини аллақачон ҳайдаб бир жойга тўплаш керак эди,— дея таклиф қилди кескин чораларнинг тарафдори Пашка.— То тузалмагунча бошқаларнинг яшашига халақит беришмасин.

— Менимча, бу оқилона тadbир эмас,— деб жавоб берди Рррр.— Ерда ҳам одамларнинг ҳаммаси бир хилда яхши бўлмаса керак.

— Шундайлари борки, ёмон ҳам гапми,— дея маъқуллади Пашка.— Масалан, мен ўзим баъзида бошқалар тоқат қилолмайдиган даражада ёмон бўлиб қоламман. Ана шундай кезлари кўзим сап-сариқ бўлиб кетади. Кўчма маънода, албатта.

— Мана, саволнингга ўзинг жавоб бердинг. Хактери сизга ёқмаган одамларнинг ҳаммасини бирон

жойга ҳайдаб юборолмайсиз-ку Ерда, тўғримасми?

— Барибир, ким қандайлигини билиб олиш сизларга осонроқ экан,— деди Алиса.

— Бу-ку тўғри,— деб маъқуллади Рррр,— лекин қароқчиларга ҳам осон бўлди-да бу жиҳатдан. Дастлабки куннинг ўзидаёқ бир қанча сотқинлар улар томонига ўтиб, хизматларини таклиф қилишди. Қароқчилар эса сариқкўзларнинг ҳаммасини тўплаб, сайёрада хокимиятни улар билан бўлашиб олишларини эълон қилишди. Айрим брастаклар бунга рози бўлишди. Қўзғолонга тайёрланаётганимизни ана ушалар сотишди. Эндиликда жигарранг кўз билан юриш расм бўлган. Бу ўзига хос белгига айланиб қолди: қароқчи жигарранг кўзли брастакни кўрдими, биладики ўзиники.

— Кейин нима бўлди?

— Қўзғолон дарагини эшитган қароқчилар бизни бешафқат жазолашди. Юз минглаб брастаклар лагерларда азоб чекиб ётибди. Бошқаларга эса уйдан чиқмаслик буюрилган. Биз очликдан, касалликлардан қирилиб кетяпмиз, бор-йўқ умидимиз сизлардан энди. Мабо-до сизлар Галактика кенгашига бу тўғрида хабар бера олмасангиз борми...

— Лекин биз ўзимиз турмадамиз-ку,— деди Алиса.

— Икки кундан кейин кема келади. Сизлар унга албатта чиқишингиз керак.

— Ҳаммаси тушунарли,— деди Пашка. — Ташвишланманг. Жуда бўлмаганда, менга ишонингиз мумкин.

— Мен бўлсам ишонмасдим,— деди Алиса.— Икки кунгача сир бой бермасликка ва ҳамма нарсага чидашга сабр-тоқатинг етармикин ўзи?

— Етади,— деди Пашка, — ташвишланманглар.

Кечқурун, олисдан маст-аласт қароқчиларнинг қўшиқлари эшитилаётган бир пайтда ҳаммаёғига малҳам ёпиштириб ташланган Рррр болалар билан хайрлашди ва овқатэлтгич қопқоғини аста суриб, ичига тушиб олди.

— Хафа бўлмайсизлар энди,— деди у хайрлашаётиб.— Скррруллар егани кейинги сафар келишингизга тўғри келади.

— Менга қолса,— деб жавоб қилди Пашка,— ҳатто мамнунман бундан. Скррруллардан ҳам саргузашт яхшироқ!

— Ҳа, бу сен учун саргузашт,— деди Рррр,— биз учун эса фожиа.— Овқатэлтгич қопқоғи тушди.

— Эҳ, Пашка, Пашка,— деди Алиса.— Оғзим бор деб валдирайверасанми?

— Асосийси — қилинаётган иш тўғри бўлсин. Тилга келсак, уни бесуяк деб бекорга айтишмаган. Тилим чиқиб айтган биринчи сўзимни эшитгандаёқ онам шундай деган экан.

— Нима учун?

— Чунки болаларнинг ҳаммаси тили чиққанида биринчи бўлиб, «бер» ёки «ойи» дейди, мен эса «ура» деган эканман.

— Сени нима қилса бўлади ўзи-а?— Алиса уф тортди.— Бор энди, ухлай қол,

— Ўзимам ётмоқчиман. Фақат қорним ўлгудай оч, бу ёқда десанг оёқларим зирқираб оғрияпти.

9- Б О Б

СОХТА АРХЕОЛОГ

Алиса анча барвақт, тонг эндигина ёришиб келаётганида уйғониб кетди. У очликдан уйғонган эди. Аввалига сакраб туриб кнопкаларнинг ҳаммасини бирин-кетин босиб чиқмоқчи бўлди: балки овқатэлтгич ишлай бошлагандир? Кейин Ррррни уйлаб кетди, ўзиникилар олди-га эсон-өмон етиб боролдимикан? Уни қароқчилар ёки бирон-бир сариқкўз сотқин тутиб олмадимикан?

Кўшни каравот гичирлаб кетди, Алиса у ёққа кўз қирини ташлади. Пашка секин ўрнидан туриб, яланг оёқларининг учида аста юрганича овқатэлтгич томонга йўналди. Алисанинг ҳатто кулгиси қистаб кетди. Бунини қарангки, одамлар бир пайтда бир хил фикр юригиши мумкин экан. Пашка кнопкаларни бир, чеккадан босиб чиқа бошлади, лекин овқатэлтгичда тиқ этган товуш эшитилмасди.

Алиса чидолмай ҳиринглаб юборди.

Пашка ўгирилди.

— Ҳа, ухламаяпсанми?

— Йўқ, мен қорним очиб уйғониб кетдим. Ҳатто, балки овқатэлтгич ишлаб қолганмикан, деган хаёлга ҳам бордим. Шу пайтда худди менинг фикримни ўқиб олгандек сен туриб кетдинг.

Лекин Пашканинг ори келиб, ишламаётган машинанинг кнопкаларини оч қолган маймундек босиб ўтирганини тан олгиси келмади.

— Мен бунинг учун эмас,— деди у.— Мабодо Ррррдан хат келмаганмикан деб ўйловдим.

— Унақада қопқоқни очиб қарайвергин-да. Бунинг учун кнопкаларни босиш шарт эмас.

— Ўзимам шунақа қилмоқчи эдим,— деди Пашка ва қопқоқни очиб кўрди. У ерда ҳеч нима йўқ эди.

— Нимагадир уйқу босяпти,— деди Пашка деразага яқинлашиб.— Ташқарида эса ёмғир уриб турибди.

— Яна бир кун сабр қилишимиз керак,— деди Алиса.— Агар унгача очдан ўлиб қолмасак, эртага кемада бўламиз.

— Ўлишимиз аннқ.

— Яланг оёқ юрма, шамоллаб қолсан,— деди Алиса.

— Қаердадир кечаги қотган нон ётганди шекилли,— деди Пашка— Ё билмасдан ўзим еб қўйдиммикан?

— Кечанинг ўзидаёқ еб қўйгансан,— деди Алиса.— Нима қилдик, турдикми бўлмаса.

У тиш юваётганида ёғочоёқлар тақиллаб, қоғозгуллар шитирлаётганини эшитди — Пашка уф тортиб, хурсиниб, яна пилагеялик аёлга айланаётган эди.

— Қачон тугаркин-а бу азобларим!— дея зорланди у.

— Менга қара,— деди Алиса.— Менимча, жанжал кўтарадиган пайтимиз келди. Пилагеялик турист аёлларнинг биронтаси ҳам уни қотган нон билан боқишларига йўл қўймаган бўларди, ҳатто карантинда ҳам.

— Мен ҳам худди шунини ўйлаб турувдим,— деди Пашка.

Кейин ёғочоёқларини дўқиллатганича тўғри эшикка қараб йўл олди. Эшикни дуқиллатавериб зириллатиб юборди. Кейин росманасига гурсиллата бошлади. Ҳеч қандай жавоб бўлмади.

— Эй, ким бор?— деб қичқирди овозининг борича.— Бизники очдан ўлади, сизники айбдор бўлади!

— Менга қара,— деди Алиса хонага қайтаётиб.— Балки одамга ўхшаб тўғри гапирарсан?

— Сеники потўғри айтади. Меникига шу ёқади.

— Э-ҳе-ҳей!!!— У яна эшикни ногора қилиб чала бошлади.— Меники гўшт емоқчи!

Кутилмаганда эшик ланг очилиб кетди ва Пашка сал булмаса йўлакка учиб чиқай деди. Остонада Мммм турарди.

— Ташвишланманг, — деди у,— чораси кўрилган. Эртангиз хайрли бўлсин.

— Меники овқат хоҳлайди,— деб талаб қилди пилагеялик.

Мўйловли қароқчи Дуч хонага патнис кўтариб кирди. Бластери халақит бераётганига қараганда бунақа ишга ўрганмаган, устига-устак шамшири эшик кесакисига илиниб қолди.

— Мана, овқатланаверинглар,— деб тўнғиллади патнисни стол устига ташлар экан.

Кофе идишининг қопқоғи очилиб кетганди, хонага қайноқ кофенинг ширин ҳиди таралди. Ликопчалардаги кашанинг буғи чиқиб турар, юмшоққина кулчалар эса чап ичакка юк бўлмайдиган даражада кичкина, лекин тахланиб ётарди.

— Сизинки аллақачон шундай қилиши керак эди,— Пашка мампунлигини яширолмади.

— Начора, ноилоҳмиз,— Мммм панжаларини ёйди, — карантин-да, овқат тайёрлайдиганлар қолмади, ўзим ҳам оч-паҳор юрибман у ёғини сўрасангиз. Майли, сизларга халал бермайлик, бемалол овқатланинг, дам олинг. Мен кейинроқ кирарман, сизлар учун кутилмаган бир совғам бор.

— Яна нима шумликин ўйлаб қўйдийкин?— деб сўради Пашка кофе қуяётиб.

— Вақти келса билармиз,— деди Алиса.— Ҳар қалай, яхши нарса эмаслиги аниқ.

Улар понуштини тугатиб улгуришмаган ҳам эднки, яна эшик очилиб, остонада Мммм пайдо бўлди:

— Меҳмонни кутиб олишга тайёрмисизлар?

— Қимлигига қараб-да,— деб жавоб берди Пашка.

— Энг яхши дўстингиз.

Эшикда пешонасининг ўртасида жигарранг кўзи бўлган қора брастақ кўринди.

— Жумбоққа ҳожат йўқ,— деди у.— Дўстим Алиса брастақларни чеҳрасидан фарқлай олмайди бари бир. Хуш келибсан, қадрдон дўстим. Муҳтарам отанг, муҳтарамана онанг, муҳтарамана буvingнинг соғлиқлари қандай?

— Мен сизни таниёлмай турибман,— деди Алиса.

— Наҳотки? Атанг. Мен археология профессори Рррр бўламан, сени буёққа скррруллар ейишга таклиф этгандим. Бироқ, афсуски, сени кутиб ололмадим, кеча иситмам чиқиб ётган эдим.

— Қанақасиға сиз Рррр бұларкансиз?— деб юборди Пашка беихтиёр.

— Нима эди?— мушукча унга ўгирилди.— Сиз мени аввал бирон жойда кўрганмидингиз? Негадир эслол-маяпман.

— Салом, Рррр!— дея хитоб қилди Алиса.— Сени дарров таниёлмаганимни қара-я, кечир мени. Сени кўрганмдан жуда хурсандман!

Хайратланганидан Пашканинг кўзлари олайиб кетди. Ахир Рррр кеча кечқурун бошдан-оёқ малҳам ёпиштирилган ҳолда қочиб кетганди-ку?

— Мана бу бошқа гап,— деди Рррр креслога сакраб чиқиб.— Демак, уйингдагиларнинг ҳаммаси соғ-саломат?

— Соғ-саломат,— деди Алиса.— Ўзингнинг болаларинг қалай?

— Катта бўлиб қолишди. Ҳозир карантинда ётишибди. Қалай, йўлда кийналмадингми?

— Йўқ, яхши етиб келдим,— деб жавоб қилди Алиса.— Очигини айтганда, тўғри Ернинг ўзидан уча олмадим. Абракадабрада бошқа кемага чиқишимга тўғри келди.

«Нималар деб валдираяпти бу ўзи?— дея ҳайрон қолди Пашка.— Яна қанақа Абракадабра?— Лекин у шу заҳотиёқ гап нимадалигини тушунди.— Ўлгудай гўлман-да ўзимам! Алиса уни синаб кўряпти. Бу ахир сохта Рррр-ку!»

— Демак, уйдан чиққаниннга анча бўлибди-да?— деб сўради сохта Рррр.

— Беш кун бўлди.

— Об-хаво яхшимиди?

— Жуда ажойиб эди,— деб жавоб берди Алиса.— Бўри туғди пайт эди — қуёш чарақлаб, ёмғир ёғиб турувди. Эсингдами, сен билан Паталипутрада учрашганимиз?

— Бўлмаса-чи,— деб сохта Рррр шодланиб кетди,— унуттиш қийин уни.

— Қорли тоғларда чанги учганларимиз-чи?

— Роса маза қилувдик-да ўзиям!— кувониб деди сохта Рррр.

«Боялаяпти,— деб ўйлади Пашка,— Паталипутра сайёрасининг ҳатто қутбларида ҳам жазирама иссиқ бўлишини мактабдаёқ ўқиганмиз».

— Келгуси режаларнинг қандай энди, дўстим Рррр?— деб сўради Алиса.

— Режаларим жуда ажойиб,— деди у.— Сени бир хурсанд қилмоқчиман. Ёнингда ҳамроҳ бўлиб, Ерга учишни мўлжаллаб қўйдим.

— Жуда соз-ку! Нима учун боряпсан ўзи Ерга?

— Археология бўйича илмий конгрессга.

— Тўғри, конгресслар бўлади уёқда. Айтмоқчи, кейинги пайтда нималарни кашф қилдинг, шу ҳақда гапириб бер.

— Ажойиб кашфиётлар қилдим,— деди сохта Рррр.

— Нима, янги архарлар ва архаровчиларми яна?— деб жиддий оҳангда сўради Алиса.

— Қим-ким?— дея ҳайрон бўлди сохта Рррр.

— Ахир арх-еология арх-арлар ва арх-аровчилар билан шуғулланади-ку?

— Ҳа, ҳа, тўғри, албатта,— деди сохта Рррр.— Мен анчагина ўша ... арх... аровчиларни топдим.

Унинг довираб қолганини кўриб, Пашка кулиб юборишдан ўзини аранг тийиб турарди. Алисаси тушмагур сохта Рррр археологиядан ва Ер ҳаётидан беҳабарлигини билиб, тоза майна қияпти-да уни. Ерда «архар»—ёввойи тоғ қўйининг номи, «архаровчи»нинг эса рус тилида бир эмас, иккита маъноси бор — биринчиси тарихий бўлиб, полициячи, жандарм, иккинчиси эса ибора бўлиб, безори, тўполончи дегани. «Археология» эса — қадимги моддий ва маънавий ёдгорликлар билан шуғулланиб, кишилик жамиятининг ўтмишини ўрганувчи фан.

Лекин Алиса ҳам жуда ошириб юборди, сохта Ррррнинг шубҳаланиб қолгани башарасидан шундоққина кўриниб қолди.

Мммм ҳам шеригини огоҳлантириб, эҳтиёт бўлишга ундагандай томоқ қириб қўйди.

— Хўш, Алиса,— деб сўради сохта Рррр,— назарингда озроқ ўзгаргандек кўриняпманми-йўқми?

— Йўғ-е, нималар деяпсан...— Алиса энди гап бошлаганди, овқатэлтигичда нимадир шитирлаб ҳамманинг диққатини тортди.

— Сен ҳалиям ўша-ўшасан,— Алиса атайлаб овозини баладлатди,— менинг севимли, қадрдон дўстим Рррр!

— Нима гап у ерда?— деб сўради Мммм овқатэлтигич томонга қараб.

— Нимаям бўларди,— Алиса уларнинг диққатини чалғитишга уринди,— системани текшириб кўришаётгандир-да.

— Текширадиганларнинг ўзи йўқ,— дея гапга аралашди сохта Рррр.— Қани, Мммм, дарров бориб қарачи! Тез бўл!

— Сизники жуда ғалати археология профессори,— деди Пашка.— Сизники генералдай буйруқ қилади.

— Бунинг ажабланадиган ери йўқ,— деб жавоб қилди Мммм.— Археология профессорини ҳаммамиз ҳурмат қиламиз.

Алиса Ммммни тутиб қолишга улгуролмади ва ў қопқоқни очиб, ичкаридан бир парча қоғоз олди.

— БERING буёққа!— деб қичқирди Алиса.— Бу хат менга келган!

Мммм полга иргиб тушди-да, икки сакрашда эшик ёнига етиб борди.

— Бундан шубҳам йўқ,— деди у.— Ҳатто ўқиб беришим ҳам мумкин. Бу ерда шундай ёзилган:

«Қимматли Алиса! Ҳаммаси жойида. Ўзимизникилар олдига етиб олдим. Ўзимни яхши хис қиляпман. Биздан хабар кут. Дўстинг Рррр».

Оғир сукунат чўкди. Очiq эшикдан қўлида бластер кўтарган қароқчи мўралади.

— Демак, майнабозчилик қиляпман дегни?— сохта Ррррнинг авзойи бир зумда ўзгариб кетди.— Археология профессорининг устидан куляпсанми ҳали? Мени лақиллатмоқчимидинг, лаънати ерлик қизча?!

— Меники тушунмайди!— деб хитоб қилди Пашка.— Меники қўшнини сизники хафа қилади!

— Сиз, хоним, овозингизни ўчирсангиз бўларди. Ҳафтафаҳмлиқ туфайлими ёки ёмон ниятдами, қўшнингиз бу ерда душманлар билан учрашаётганини хабар қилмагансиз...

— Яъни, юкумли элементлар билан учрашаётганини,— дея изоҳ берди Мммм.

— Гап қандай аталишида эмас. Муҳими — у душман билан учрашган, уни яширган. Бунинг оқибати эса жуда расво бўлади.

— Меники ҳеч қандай элемент кўрмади,— деди Пашка.

Сохта Рррр бурилдию, эшикка томон югуриб кетди. Панжасида хатни ўшлаган Мммм унинг ортидан шошилди.

Эшик шарақлаб беркилди.

— Ана энди қўлга тушдик,— деди Пашка.— Уни калака қилишнинг нима кераги бор эди? Ўзинг доим мени уришасан-у...

— У ҳақиқийми, сохтами — аниқлаб олишим керак эди-да.

— Бир-икки гапда аниқладинг бўлди-да, уёғига нима қилардинг кавлаштириб...

— Қизишиб кетибман,— дея иқрор бўлди Алиса.

— Энди нима қилсак экан-а?

— Шошма-чи,— деди Алиса.

У оёқ учида эшик ёнига югуриб бориб, калит тешигига қулогини тутди. Кейин Пашкани имлади.

Бу ерда йўлакдагиларнинг гапи яққол эшитилиб турарди:

— Демак, жаноб Қрис, ерлик қизчани бошқа жойга олишимиз керакми?

— Ҳа, уни пухта қўриқлаш лозим. У хавфли, назаримда, ҳамма гапдан хабардорга ўхшайди.

— Шеригини нима қилайлик?

— Шеригига тегманглар, у бизнинг умидимиз. Пилагеялик бу турист аёл шунақанги гўл эканки, шу пайтгача ҳеч нима пайқамоди-я. Қаратни десак, лаққа тушиб ўтирибди. Қизчани олиб кетганларингдан кейин уни бир йўлга солиб кўрамиз... Менинг режам бундоқ...

Улар узоқлаб кетишганди, ҳеч нима эшитилмай қолди.

— Пашка, ҳамма гапга тушундинг-а?— деди Алиса шоша-пиша.— Улар ҳозир мени олиб кетишади.

— Бунга йўл қўймайман асло! Сени душманларга бергандан кўра ўлганим яхши!

— Ҳозир баландпарвоз гапларнинг ўринмас. Улар сени эси паст, бефаросат турист аёл деб ўйлашяптими, бўпти, шунга ишонтиравер. Иккала қулогинг билан эшитиб ол: энди ҳамма умид сенинг актёрлик истеъдодингга боғлиқ. Яна унутмаки, сен пилагеялик оддий турист эмассан, давлат саватчаси қўриқчисининг аммавачча жиянисан. Қемага қайтган заҳотинг қутқарув ишларини уюштирасан.

Алиса унга қўлини узатди. Айни пайтида гаплашиб олишган экан ўзиям.

Алиса Пашкадан узоқлашмаганди ҳамки, эшик очилиб хонага иккита қора қароқчи кириб келди.

— Қизча, биз билан юрасан,— деди улардан бири.

— Қанақасига?— дея ҳайрон бўлди Пашка.— Меники нима қилади?

— Сен ҳақингда кўрсатма бўлмади. Утиравер шу ерда.

Алисани қутқариб қолишга отилишдан Пашка ўзини аранг тутиб турарди. Лекин Алиса шунақанги бир қараш қилдики, у дарҳол ўзига келди. Ниҳоят, эшик ёпилиб Пашка ёлғиз қолди. Галактиканинг жами қароқчиларига қарши ёлғиз ўзи эди у.

10-БОБ

ТУРИСТ ЖАВОҲИРЛАРНИ ЕҚТИРАДИ

Шу воқеадан кейин ҳам кайфияти тушиб кетмаганлигига Пашканинг ўзи ҳайрон бўлди. Бундай қараганда, ахвол ҳозиргидан ёмонроқ бўлиши қийин: бутун бошли сайёрани қароқчилар босиб олишган, брестакларга ёрдам бера оладиганларнинг бири — Алиса турмада, иккинчиси — Пашка хонасига қамалган. Аммо кураш ҳали тугамади, асосий жанглар олдинда турибди. Жанг арафасида эса рицарнинг руҳи тушармиди?

Аввалига у Алисанинг нарсаларини йиғиштириб, унинг сумкасига солди, душманларга ҳеч нима қолдирмаслик керак. Энди қуроланиб олса ёмон бўлмасди, лекин минг афсуски, ҳеч нима йўқ. Космик қароқчиларнинг бластерига қарши тиш чўткани кўтариб чиқиб бўлмайди-ку! Пашка, ҳар қалай, тайёргарлик кўраверди. Ёғочоёқларни пишиқроқ қилиб боғлади, уларнинг учига каравот оёқларидаги резина қалпоқчаларни олиб кийгазди. Кейин икки оғиз хат ёзиб овқатэлтгич патнисига қўйди: «Мени турмага олиб кетишяпти. Пилагеялик турист аёлининг ёлғиз ўзи қолди. Алиса».

Қопқоқни беркитишга улгурганди ҳамки, Мммм кириб келди. Пашка ҳамма нарсага тайёр эди, лекин Мммм уни ҳайрон қилди.

— Мен сизга кичкина совға келтирдим,— деди у мингирлаб.— Мана, марҳамат.

Мммм орқасига яшириб турган панжасидаги кичкина қутичани кўрсатди.

— Бу сизга сайёрамиздан эсдалик.

— Раҳмат,— деди Пашка,— сизники столга қўйсин. Меники қўшни Алисанинг ахvoli қанақа? У қачон келади меники хонага?

— Алиса дўсти, археолог Ррррнинг уйига меҳмонга кетди,— деди Мммм.— Ундан хавотирланманг, хоним. Наҳотки қутичани очиб кўргингиз келмаётган бўлса?

— Кейинроқ, — деди пилагаялик мағрур турист аёл, — уйга борганда кўради меники.

— Йўқ, йўқ, ҳозир кўринг, — Мммм столга сакраб чиқиб, қутичани ўзи очди. У ерда ярқироқ, қимматбаҳо кўк тош ётарди.

— Қалай, ёқдимиз?

«Бу Мммм нима қилишимни кутяпти экан? Ҳойна-хой, мени хурсанд бўлиб кетиб, жавоҳирга ёпишиб олади, деб ўйлаётибди шекилли. Йўқ, биз сени алдай-миз». Пашка стол ёнига келиб, жавоҳирни бепарволик билан кўлига олди, сал айлантириб кўрган бўлди-да, жойинга қайтариб қўйди:

— Меники аммавачча отада — давлат саватчаси кўриқчисида бунақа жавоҳир мингта бор.

Пашка шундай деб деразага ўгирилиб олди, гўё жавоҳир уни заррача қизиқтирмасди.

— Нима, бу совға сизга ёқмадимиз?

— Меники уни лайнерда стюардессага совға қилади, — Пашка кулаётганини Мммм кўриб қолмаслиги учун ўгирилмади.

Мммм қутичани ёпиб сакраб тушди-да, эшикка қараб кетди.

Унинг ортидан эшик ёпилиши биланоқ Пашка ўша ёққа отилди ва калит тешигига қулоғини қўйди.

— У олишни хоҳламади, — Ммммнинг овози эшитилди. — Бунақадан мингтаси бор эмш.

— Эшитдим, қани, буёққа бер-чи қутичани.

— Уни менга ўзингиз бердингиз-ку, жаноб Крис.

— Учир овозингни!

Йўлакда қандайдир тапир-тупур, чийиллаш, кейин Криснинг овози эшитилди:

— Ўзимам ўйловдим-а. Жавоҳирни шишага алмаштириб қўйишга қачон улгура қолдинг?

— Алмаштирмовдим. Ўзи шунақа бўлиб қолибди.

— А, ўзими? Мана сенга ўзи! Мана сенга ўғирлик! Энди ёқутнинг ўзини олиб бориб бер.

— Менда йўқ... урманг мени, жаноб Крис.

— Қани, лунжингдаги нима? Ҳаммангнинг лунжингда чўнтагинг бор сенларнинг. Тишлама деяпман сенга! Қаллангни узиб ташлайман. Мана, бор экан-ку, сен бўлсанг йўқ дейсан.

— Мен билмай қолиб...

— Тўғри, ҳеч ким атайлаб ўғирламайди. Ҳамма билмай қолади ўғирлаётганини. Болалигимда ўғирлик қилганим учун онам урганида мен ҳам билмай қолиб-

ман деб додлардим. Пилагеялик аёл асилзода бўлса, аҳмоқми сенингча, жавоҳир билан шишанинг фарқига бормайдими? Давлат аҳамиятига эга бўлган ишнинг расвосини чиқарай дединг-ку! Билиб қўй, сотқин, биз-ку бу ердан катта кемани қўлга тушира олмасак ҳам кета оламиз барибир. Лекин сен қоласан шу ерда ва кейин ҳамюртларнинг сендан қароқчилар даврида нима қилгандинг деб сўрашади.

— Хароб қилманг, мени, жаноб Крис, ростдан билмай қолдим, ўлай агар. Бу турист аёл жавоҳирларни биледи деб сира ўйламовдим-да.

— Аҳмоқлар жавоҳирларни ҳаммадан яхшироқ биледи,— деди Крис.— Ақллилар эса китоб ўқийди. Сен буни қулоғингга қўйиб ол.

— Сиз эса, жаноб Крис, китоб ўқисангиз керак-а?

— Пуқ, аммо ақллилар ҳам, аҳмоқлар ҳам хизматимда. Энди бўла қол тезроқ. Операция қандай ўтишини онам кутиб турибди. Тақиллат эшикни.

Мммм эшикдан ёнбоши билан кириб, остонада туриб қолди. Туклари бошдан-оёқ тўзиб, ҳурпайиб кетганди.

Қароқчи дўстинг тоза пўстагингни қоқибди-ку, деб ичда кулиб қўйди Пашка, овоз чиқариб эса:

— Сизники эшик тақиллатиш ўрганди, яхши,— деди. — Нима яна олиб келди?

— Англашилмовчилик юз берибди,— деди Мммм пастдан тепага қараб.— Қутичаларни билмай адаштириб юборибман.

— Меники шишачалар ёқтирмайди,— деди Пашка.

— Айтяпман-ку янглишув бўлди деб, ишонинг менга! Айбдорлар тегишли жазосини олиб бўлди ҳам. Мана, ҳақиқий ёқутга бир назар ташланг-а.

Мммм стол устига сакраб чиқиб, қутичани очди.

Турган гал, ҳақиқий ёқут шишадан ёрқинроқ ярқинрайди-да, лекин бундан бўлак фарқни Пашка пайқай олмади.

— У-ху!— деди у ёқутни бармоқ учларида авайлаб кўтариб.— Меники айтади, бу яхши ёқут!

— Яхшиям гапми, бу жуда ноёб ёқут-ку! Оласизми ахир?

Пашка ўйланиб қолиб, кейин қутичани ёпди:

— Пуқ, бунақаси бор.

— Ялинаман, ола қолинг. Бўлмаса бошим кетади!

— Қаерга кетади?

— Бошим — чик-чик...— Мммм маъюсланиб, панжасини томогига олиб бориб кўрсатди.

— Майли,— деди Пашка раҳми келгандай бўлиб.— Совғангизни олсам ола қолай. Сизники бош чик-чик булмасни учун фақат.

— Сиз жавоҳирларни яхши кўрасизми?

— О, меники коллекция қилади,— деди Пашка.— Меники жавоҳирлар билағони. Энди сеники кетсин, кичкина ўғри.

Мммм тисланиб бориб пастки эшикдан чиқиб кетди.

Пашка югуриб бориб калит тешигига қулоғини тутди.

— Олди,— деб пишиллади Мммм.

— Эшитдим ҳаммасини. Йўлга солса бўладиганга ўхшайди...

— У жавоҳирлар йиғар экан.

— Нарироқ тур, мен биронтасига айланиб кўрайчи...

— Шу қобилиятингиздан жуда ҳайратдаман-да, жапоб Қрис,— деди Мммм.— Қандай қилиб бир зумда бошқа бировга айланиб қола оласиз-а?

— Бу менга отамдан ўтган. Учига чиққан аблаҳ эди ўзням.

— Кейин нима бўлган отангизга?

— Онамга ҳазиллашмоқчи бўлиб, жўжага айланганди, онам эса ўйлаб ўтирмай шартта унинг бошини узиб ташлади.

— Қандай даҳшатли ўлим-а! Ҳурматли онангизнинг қайғусини тасаввур қиляпман.

— Э, ҳеч нимани тасаввур қилолмайсан. Онам жўжага жўжа ўлими деди, тамом вассалом. Кейин ошхонага бориб бир юзу ўттиз даражали глитвейн тайёрлай бошлади. Онам ичкиликни яхши кўради.

— Унинг метин характери олдида бош эгаман.

— Бўпти, мен кетдим. Сен шу ерда кутиб тур.

Пашка креслога отилиб, мудраётгандай бўлиб ўтирди.

— Пилагеялик муҳтарама хоним,— деган овозни эшитиб кўзини очди.

Ана холос! Пашка нимани кутган бўлса ҳам, калта иштон кийиб олган, икки юзи қип-қизил, кулиб турган болакайни кўраман, деб сира ўйламовди. Ниқобланиш деган нарсага суяғи йўқ экан бу Қриснинг! Ҳеч қанақасига пайқаб бўлмайди-я!

— Сизники ким?— деб сўради Пашка.

— Мен маҳаллий қироличанинг ўғлиман,— деди бо-

лакай.— Келганингизни эшитиб, онам сизни меҳмонга таклиф қиляпти.

— Нега?— дея ҳайрон бўлди Пашка.

— Онам жавоҳирларни коллекция қилади, шунинг учун ҳам қимматбаҳо тошларнинг билимдони билан танишишни жуда-жуда хоҳларди. Онам зерикяпти, йўқ деманг...

— О, жавоҳирлар!— деб хурсанд бўлиб кетди Пашка.— Улгудай яхши кўради меники жавоҳирларни! Кетдик онангиз олдига.

Азбаройи қувонганидан Криснинг оғзи қулоғида эди. Ҳамма нарса у истагандек бораётибди-да.

11-БОБ

ҚАРОҚЧИЛАР КИРОЛИЧАСИ

Бу сафар Пашкани усти очиқ катта машинада олиб кетишди. Қора қароқчилар эса машинанинг олдида, орқасида ва икки томонида велосипедларда боришар, ўқтин-ўқтин уйларнинг деразаларига қараб бластерлардан ўт очиб қолишарди.

Пашка билан Крис машинанинг аввалига бошқа сайёралардан келган фахрий меҳмонлар учун мўлжалланган орқа ўриндигидан жой эгаллашди. Мммм уларнинг оёғи остида кулала тушиб ётарди.

Машина кўчаларда шамолдек елди, дарахтлари пастак паркдан учиб ўтди ва сарой олдида тақа-тақ тўхтади. Сарой уч қаватли бўлиб, устунлари мраммардан ишланган, дарвоза олдида эса аллақандай тождор брастакнинг ҳайкали турарди.

— Бу ерда олдин қироллар яшаган,— дея тушунтирди Мммм.— Кейин бино музейга айлантирилди, ҳозир эса унга янги хўжайинларимиз қадам ранжида қилишди.

— Янги хўжайинлар ёки карантин врачлари?— деб сўради Пашка.

— Карантин шунчаки ҳазил-да,— деди болакай.

— Меники тушунмади,— дея ажабланди Пашка.— Кимники бунақа ҳазил?

— Чунки биз жавоҳир коллекция қилувчиларимиз.

Ҳайдовчи эшикни очди ва Пашка йиқилиб тушмаслик учун ер супураётган этагини кўтариб, машинадан таянган билан туша бошлади.

Пиллапоялари ғоятда кичкина бўлган кенгина знанинг иккала томонида нақш ва деворий сурат парчалари сақланган тош, ғишт ва сувоқ бўлаклари, йиртилган гиламлар уюлиб ётарди.

— Хўжайинларимиз шунақанги қоматдорки,— деб изох берди Мммм,— уларга қулайроқ бўлишини ўйлаб, саройдан ортиқча нарсаларнинг ҳаммасини чиқариб ташлашга тўғри келди.

— Тўппа-тўғри,— деди болакай Қрис.— Бу ашқолдашқолларнинг сариқ чақалик қиммати йўқ. Улар халққа керакмас.

— Мутлақо керакмас,— дея ҳиринглади Мммм, лекин Пашканинг назарида унинг кулгиси самимий чиқмади.

Сарой ичида аҳвол бундан бешбаттар эди, қароқчилар уч қаватли бинони бир қаватлига айлантириб, қаватлар орасидаги тўсиқларни, улар билан биргаликда жамики безакларни ҳам беаёв парчалаб ташлашибди.

Ваҳшийлик бундан ортиқ бўладими, деб ўйлади Пашка, ахир буларнинг барини асл ҳолига қайтаргунча таъмирчилар озмунча тер тўкишларига тўғри келадими ҳали!

Улар биринчи залдан ўтишди, кейинги эшик олдида эса қароқчилар давра қуриб олиб карта ўйнашаётган экан.

— Йўл бўлсин?— деб сўради улардан бири.

— Онамнинг олдига,— деди Қрис.

— Сени танимаётибман, болакай?— деб сўради қароқчи.

— Ҳозир танийсан,— деб жавоб берди Қрис ва кўз очиб юмгунча ўрта бўйли, озғин ва рангпар йиғитга айланди.

— Бир минутга, жаноб Қрис,— деди қароқчи ва эшикдан ичкарига бош суқди:

— Онахон, ўғлинг шериклари билан келибди.

— Қираверсин,— деган нозик овоз эшитилди.

Саройнинг иккинчи ярида яланғоч деворлар бир амаллаб гилам билан безатиб қўйилган экан. Зал ўртасидаги штурман креслосида эса узун, оппоқ кўйлак ва зумрадлар қадалган мўъжазгина олтин тож кийган, ёноқлари қип-қизил, ёшгина бир аёл ўтирарди.

Ўзига хос бу тахтнинг орқасида ойболта кўтарган иккита қора қароқчи, олдида эса йиғирма чоғли брастак турарди.

Қрис билан Пашка залга кириб келишганида брас-

таклар ялт этиб ўгирилишдино ҳаммасининг кўзи сариқ ва жигарранг тусда ялтираб кетди

Крисни кўрган аёл ундан нотаниш тилда нимадир деб сўради. Крис қисқагина жавоб қилди. Сариқкўз брастаклар қароқчининг оёғи остида қолиб кетмаслик учун сурилиб, йўл очишди.

Крис Пашкага ўгирилди:

— Тахт олдига боринг. Қароқчиларнинг онахони, Брастак қироличаси ва Кулранг туманлик маликаси сизни қабул қилмоқчи...

Пашка тараддудланиб қолди. Қароқчилар онахони мутлақо бунақа бўлиши керак эмас эди. Ақалли бир кўзи боғланган, қизил рўмол ўраган, чарм камзулу лўлилар юбкасини кийган ёки чарм шимда бўлиб, камарига иккита тўппонча қистириб қўйиши керакмиди? Тўғри, буларнинг бари шунчаки тасаввур маҳсули, холос. Йигирма биринчи аср қароқчилари ўн олтинчи аср қароқчилари бўлолмайдими-да ахир? Пашка олдинга бир қадам ташлади. Таъзим қилсаммикаю-а, деб ўйлади. Лекин ёғочоёқда бунинг иложи йўқ-ку!

— Яқинроқ келаверинг, ортиқча такаллуф йўқ бизда,— деди онахон ёқимли овозда.— Крис, меҳмонга стул бер-чи. Сизлар эса, қани, пишт бу ердан.

Сариқкўз брастаклар ит қувлаган мушукдек бир зумда ғойиб бўлишди.

— Мана энди фақат ўзимизникилар қолди,— деди онахон.— Очиқчасига, бемалол гаплашаверсак бўлади. Саройга хос ҳар хил такаллуфлар қанчалик меъдамга урганини тасаввур ҳам қилолмайсиз. Лекин начора — сиёсат-да.

— Ҳа, сизники мутлақо тўғри,— деди Пашка.

Крис иккита стул келтириб биттасига ўзи ўтирди ва иккинчисини пилаеткалик меҳмон учун қўйди.

— Айтишларинча, сиз ҳам асилзодалардан эмишсиз, ростми?— деб сўради онахон.

Пашка ўнинг майин ва силлиқ терисига, узун-узун киприкларини мармардек ярқироқ кенг пешонасига маҳлиё бўлиб қолганди. Шундай катта ўғли бор, деб ким ҳам ўйлайди уни?

— Менники давлат саватчаси қўриқчисининг аммавачча қизи бўлади,— деди Пашка.— Сизники танишми менники дада билан?

— Хали учраша олганимизча йўқ. Қалай, у кишининг саломатликлари?

— Раҳмат, ёмон эмас. Сизники соғлиқ яхши?

— Соғлиқни ўйлашга вақт бор дейсизми,—дея жилмайди онахон.— Сал кўзинг шамғалат бўлса, бутун бошли сайёрани хомталаш қилиб юборишади-ку. Тўғримасми, ўғлим?

— Иложимиз қанча,—деб хўрсинди Крис.— Орамизда маънавий жиҳатдан пок бўлмаган кимсалар аҳён-аҳёнда бўлса ҳам учраб туради. Лекин умид қилманки, яқин келгусида уларнинг...

— Ҳаммасини дорга осаман,—деб гапни илиб кетди онахон.— Ҳозирча ишимзини тугатиб олсак бўлгани.

Резина қалпоқчалар кийгизилган ёғочоёқларга аёл кишининг нигоҳи тушиб қолмасин, деган хавотирда Пашка юбкасининг этакларини тортиб қўйди. Онахонни алдаш қийин.

— Мабодо сир бўлмаса, менга айтолмайсизми: давлат саватчасида нима олиб юрасизлар ўзин?

— Умуман, бу сир сақланади-ю...—дея гапни чўза бошлади Пашка.

— Энди, давлат арбоблари орасида қоладиган гап-ку бу...

— Биласизми, бир пайтлар...

— Сен менга ҳозирги гапни айт.

— Ҳозир дадам саватчада нонуштасини олиб юради. Пиширилган иккита тухум билан кофе солинган термосни.

— Ўзимам худди шундай деб ўйловдим!— Қароқчилар онахони қувониб кетди.— Ҳамма жойда қаллоблик, оддий халқни алдашади. Лекин сен мени жуда хурсанд қилиб юбординг! Энди ишга ўтайлик. Айтишларича, жавоҳирларга ишқибоз эмишсан?

— Уларни коллекция қиламан,—деди Пашка.

— Жуда тўғри қиласан. Мен, масалан, пулни коллекция қиламан. Шунинг учун ҳам пул бекор қилинганда ниҳоятда ғазабланиб кетаман. Қайси сайёрада пул бекор қилинса, ўша сайёранинг номини қора рўйхатга ёзиб қўяман. Энди анча ақлим кириб қолган. Жўни урсин пулни, яхши-си, жавоҳир йиққанам маъқул, дедим ўзимга ўзим. Тўғри эмасми фикрим?

— Сизники мутлақо тўғри!

— Қани, ўғлим, сейфдан жавоҳирлар солинган қутини олиб кел-чи. Бир томоша қилайлик.

Крис ўрнидан туриб залдан чиқиб кетди. Қароқчилар онахонни шу заҳотиёқ соқчиларидан бирига угирилди.

— Баджаҳл, сендан бир илтимос, бориб ўғлимга кўз-қулоқ бўлиб тур, яна бирон нимани чўнтагига урмасин.

Соқчи миқ этмай Криснинг ортидан шошилди.

— Сизники ҳатто ўғлига ишонмайди?— деб ажабланди Пашка.

— Ҳеч кимга ишонма — биз қароқчиларнинг қондаминиз шунақа ўзи. Мен, масалан, ҳаммага шубҳа билан қарайман. Айблаганларимдан бошқаларга, албатта.

— Меники ҳам шубҳада?

— Бўлмасам-чи. Сендан нималарда шубҳаланаётганимни қаердан биласан? Балки сен, умуман, пилагейлик турист аёл эмасдирсан, эҳтимол, ерлик бола ва менинг душманимдирсан-а?

Пашканинг юраги орқасига тортиб кетди. Қароқчилар онахони наҳотки сезиб қолган бўлса? Хайриятки, бу қиролларнинг ҳазили экан. Онахон шу захотпёқ қаҳқаҳа уриб юборди, гўё залда кумуш қўнғироқчалар жиринглаб кетгандек бўлди. Азбаройи маза қилиб роҳатланганидан Пашканинг кўзлари юмилиб кетаёзди. Ёшидаги фарққа қарамай онахонни севиб қолаётганини ўзи ҳам пайқаганди.

— Нақадар гўзал ва мафтункорсиз-а!— деб юборди у бештиёр.

— Кўпчилик шундай дейди,— дея кулди онахон.— Табиат берган чирой. Бор нарса мақталади-да. Лекин менам унақа анойи эмасман.

Оғир қутини аранг кўтарганча, қовоғидан қор ёғилаётган Крис кириб келди.

— Раҳмат, опаюн,— деди киноя билан,— сиздан шунчалик марҳаматни кутмовдим сираям. Ўз фарзандингизга ишонмасангиз-а?

— Қанча ўмаришга улгурибди?— деб сўради қиролича ўғли билан ёнма-ён келаётган Баджаҳлдан.

Ў шундамай кафтини очиб кўрсатди — у ерда йирик ва ярқироқ учта олмос ётарди...

— Қутини узатиб юбор,— деди қиролича.— Бунақа болани нима қилсам экан-а? Осай десам ҳали ёш, ақли кириб қолармикан дейман. Ё ҳар қалай, оганим маъқулмикан?

— Ойинжон,— дея улка қилди Крис,— меҳмонимиз бор ахир.

— Учир овозингни, сен шумдан кўра манави пилагейликка кўпроқ ишонаман бу қутини. Сейфнинг калитини бер бўёққа. Ундан нусха кўчириб олишга улгур-

маганмидинг ишқилиб? Ҳечқиси йўқ, бугун кечқурун янги қулф ўрнатаман. Гапиниз нимага келиб тўхтаганди-я?..

Қиролича чиройли табассум билан Пашкага ўғирилди.

— Сизники менга хазина кўрсатмоқчи эди.

— Ҳа, ҳа, меросга ўтган шу бисотимни доим ўзим билан олиб юраман. Бувимдан қолган ўзиям.

Жуда ишондим-да гапинга, деб ўйлади Пашка хуш-ёр тортиб. Бу соҳибжамол аёл шунақанги софдил кўринардики, нақ гипноз қилиб қўяётгандек туюлади.

Қутти ичида бир талай қутичалар бор экан. Биттаси гавҳарга, иккинчиси зумрадга, учинчиси дурга, тўрттинчиси лаълга, бешинчиси ёқутга, олтинчиси ферузага, еттинчиси ақиққа, саккизинчиси марваридга, тўққизинчиси ложувардга, ўнинчиси қаҳрабога лиқ тўла эди. Уёғига Пашка жавоҳирлару зирак, узук, тўғноғичларнинг ҳисобидан адашиб кетди. Қароқчилар қироличаси эса худди сеҳрланиб қолгандек ўзини сира тўхтата олмасди, қутича кетидан қутича очавериб, шода-шода марвариду маржонларни олар ва ҳар бирига баҳо берарди:

— Бир-биридан қимматбаҳо, бир-биридан ноёб буюмлар, бизда бундайроғи умуман бўлмайди...

— Онажон,— деди ниҳоят Қрис,— вақт ўтиб кетяпти-ку. Анали масалани ҳал қилиш керак.

— Қанақа масалани айтяпсан ўзи?— қиролича жавоҳирлардан арағ кўз узди.— Қалай?

— Гўзал!— деди Пашка.— Бундай жавоҳирлар учун меники ҳеч нима аямасди.

— Совға қилайми сенга? Пилагеянга бунақасни топиб бўлсан?

— Эҳ, меники қандай орзу қилади?!

— Ақллигина аёлга ўхшайсан. Битта илтимосимга йўқ демасанг, шу жавоҳирлардан совға қиламан.

— Бунақа жавоҳирлар учун меники аммавачча дасини ҳам бериб юборадилар!— деди ролга кириб кетган Пашка. Лекин шу лаҳзадаёқ Пилагея сайёрасининг аҳолисидан уялиб кетди, чунки уларга қуруқ тўхмат қилганди-да. Начора, разведкачилик мана шунақа қийин.

Қароқчилар кўз уриштиришди. Қиролича ўғлига кўз қисиб қўйди. Пилагеяликдан улар айнан шундай жавоб кутишганди, чунки одамлар кўпинча бошқаларни ҳам ўз қаричи билан ўлчайди-да. Бойлик орттириш учун

ҳамма нарсага тайёр бўлган қароқчилар пиллагеяликни ҳам худди ўзларига ухшаш деб ўйлашганди, мана, тўппа-тўғри топшибди.

— Сен билан очиқчасига гаплаша қолай,— деди онахон.— Кемамиз бузилиб қолди ўғлим эса шошилинч равишда Ерга учиши зарур.

— Нима бупти? Учаверсин.

— Упинг билети йўқ,— деди қароқчи.

— Ўзимникини берайми?

— Йўқ, сизлар бирга учасизлар. У Алиса қиёфасида сенга ҳамроқ бўлади.

— Алиса қиёфасида?

— Албатта, ахир унинг билети бор-да.

— Алисанинг ўзи-чи?

— У қолади, унут уни. Сен билан Алиса қиёфасида Крис учадн. Сен эса жавоҳирлар оласан.

— Меники тушунмади...

— Сеники арзимаган иш. Кемага Алисанинг яқин дугонасидек бўлиб чиқавер, фақат тилингни тийсанг бўлгани. Карантин ҳақида оғзингни оча кўрма! Тушунарлими?

— Бор-йўғи шуми?

— Қўрансанми, сендан кўп нарса талаб қилинмайдн ҳам. Крис, столим устида турган кичкина қутичани олиб келгнн буёққа.

— Ҳозир, охижон,— Крис ошиққанича кетди.

— Энди иккаламиз қиттай-қиттай қиламиз,— деди онахон.— Қалайсан бунга? Очиғи, мен азот кислотасини маъкул қураман, лекин даврада оддий спиртни ичаверишим ҳам мумкин.

У қарсақ урганди, патнисда катта шиша ва иккита баланд бўйли қадаҳ кўтарган бир қароқчи кириб келди.

— Сизники кечиради,— деди Пашка топқирлик билди,— лекин бизники Пиллагеяда бошқача ичадилар. Чунки спирт бизга зигирчайам таъсир қилмайди.

— Ў-ҳу, спиртдан ҳам ўткирроқ нима ичасизлар ўзи?

— Сув.

Ияхотки? Мен эса сув ичсам кўнглим айнайди. Бундан чиқди, сизнинг сайёрангизда дарё бўйига ўтирволлиб, роса кайф қилса бўларкан-да?

— Сизники янглишади,— деди Пашка салмоқлаб.— Бизники сайёрада сув масаласи чатоқроқ, чунки дарёларда сув ўрнига спирт оқади-да. Сув эса махсус шишаларда таркатилади.

— Бундан бехабарлигимни қара-я! Билганимда сайёрангизга сув олиб бориб сотиб, пулга кўмилиб кетарканман-ку!— Қиролича Баджаҳлга ўғирилди.— Қоққан қозикдай нима қилиб турибсан? Бориб азиз меҳмонимга бир стакан тоза сувдан олиб кел, бақувватроғидан бўлсин-а!

— Меникига битта қадаҳ етарли,— деди Пашка.

Кейин икковлари — қароқчилар қироличаси спиртли, Пашка эса сув тўла стаканни уриштиришди. Онахон оғзини катта очиб, қадаҳдагининг хаммасини қўйиб юборди, сўнг томоқ қириб олиб, кўзиқориндан газак қилди. Пашка эса стакандаги сувни иккига бўлиб ичди-да, афтини буриштириб қўйди:

— Сизники сув жуда ўткир экан!

— Ҳа, нега газак қилмаяпсан?— дея ҳайрон бўлди қароқчи .

— Ҳечқисн йўқ, меники эртага газак қилади. Бизники одат шунақа.

— Мана, ойижон,— деб кичкина қутича кўтарган Крис кириб келди.

— Яша ўғлим. Биз шунақа, азиз меҳмонимиздан ҳеч нима аямаймиз.

Қиролича шундай деб дастлабки қутичадан бир ҳовуч гавҳар олиб, ўгли келтирган кичкина қутичага солмоқчи булди. Лекин бир муддат тараддудланиб тургач, гавҳарларининг аксарият қисмини қайтариб жойинга солди ва қолганини афсус билан қутичага ташлади. Гавҳар доналари унинг ичига худди нухотдек тарақлаб тушарди.

— Ойижон, намунча қизғанмасангиз,— деди Крис.

— Сен жим тур,—деб жаҳли чиқди қўғирчоққа ўхшаш чиройли аёлининг,— ўзинг тер тўкмагансан-да буларни топиш учун, бировнинг молига хўжайинлик қилишни ким қўйибди сенга. Мен, яхшиси, дурдан кўпроқ бера қолай, у гўзалроқ.

У дурин ҳам аяди, фақат битта ёқут беролди, холос. Натижада қутичани тўлдирини учун Пашкага дастрў-мол, игна қадаш учун мунчоқли ёстиқча, олтин суви юритилган тўгноғич ва шиша маржон совға қилишга тўғри келди. Пашка баҳслашиб ўтирмади, бунақанги қурумсоқликни авваллари ҳеч кўрмаган бўлса ҳам ўзини кулиб юборишдан аранг тийиб ўтираверди.

— Ма, ушла,— деди қиролича ниҳоят.— Бугун бир сахийлигим тутиб кетди ўзиям. Олавер, уялиб ўғирма.

— Меники гоят миннатдор,— деди Пашка.

— Аммо лекин билиб қўй: мабодо кемада фиринг деб оғзингни очсанг борми, одамларим сени нақ ернинг остидан бўлса ҳам қидириб топади-я! Тушунарлими гапим?

— Меники тушунди.

— Унақада бўпти, сенга рухсат. Мен ҳам кириб, бирпас хуррак отмасам бўлмайдиган кўринади. Ҳа, бирон нима демоқчимсан?

— Меники қўшни қизча Алисадан хавотир. Ушunki соғлиқ қанақа?

— Ташвишланма,— деди Қрис.— Алиса соппа-соғ, жуда хурсанд. Кейинги кемадаёқ уйига учиб кетади. Чин қароқчилик сўзим.

— Сизникига ишонса бўлади?— деб сўради Пашка.

— Нега энди бўлмас экан,— дея гапга аралашди онахон.— Унга Алисани кўрсат-чи.

— У боғда ўйнаб юрибди-да.

— Бўпти, кўрсатавер.

Қрис тезда залдан чиқиб кетди.

Қиролича эса тахт ёнидан кичикроқ дурбин олди.

— Эй, Баджаҳл, қани, пардаларни очиб юбор-чи,— деб буюрди у.— Пилагеялик қўшнисини соғиниб қолибди.

Баджаҳл бориб пардаларни очди.

Сарой ҳовлисидаги гулзорда бир қизча ўйнаб юрарди.

— Мана, қўшнингга қараб тўйиб ол,— деди қиролича Пашкага дурбинни узатар экан.

Пуштиранг кўйлак кийиб, мойчечакдан гулчамбар таққан Алиса оҳудек ўйноқлаб, гуллар узиб, ўйнаб юрарди.

— Мамнунмисан энди?— деб сўради қиролича.

— Ҳа,— деди Пашка.— Меники кетса бўлади?

— Ҳозир ўғлим Қрис келсин, кузатиб қўяди.

Баджаҳл пардаларни ёпди.

Бу Қриси тушмагур Алисанинг худди ўзи бўлиб кетди-я, деб ўйлади Пашка. Фақат унда пуштиранг кўйлак умуман йўқлигини унутиб қўйди. Колаверса, шунақа пайтда Алиса гулзорда ўйноқлаб юриши ҳам ақлга сиғмайди сира.

Пашка қароқчилар қироличасининг қўлини эҳтиром билан қисиб қўйди.

— Кўришгунча хайр.

— Французчасига айтганда, аре-вуар,— қиролича

кулган эди, гўё кумуш қўнғироқчалар жиринглаб кетди.— Қутичани эса меҳмонхонага олиб бориб беришади.

12- Б О Б

ТУРМАСИДА ТУРИБ БЎЛМАСА

Алиса турмада ўтирар, аниқроғи ёнбошлаб ётарди. Турма озода, иссиққина, лекин ниҳоятда тор экан. Бўргаю сувараклар кўринмайди, аммо дезинфекция ҳиди димоқни ёриб юборгудек.

Турмада ошхонадан бошқа кенг хона йўқлиги учун Алисани шу ерга жойлаштиришди. Турган гапки, уни деб бошқа маҳбуслар оч қолди. Лекин Алиса ҳатто ошхонада эмаклаб юрар, шунда ҳам боши шифтга тегиб турарди.

Унинг қоровули, турма йўлагига узала тушиб ётиб олгани учун ҳожатхонага, ювиниш хонасига кириш ва ҳовлигачиқиш йўлини тўсиб қўйган мўйловли қароқчи Дучнинг ахволи эса бундан бешбаттар эди. Хуллас, маҳбуслар ювиниш билан очиқ ҳавога чиқишдан ҳам бир йўла маҳрум бўлишди.

Дуч қаттиқ ва муздек полда ётганича тўнғиллагани тўнғиллаган эди:

— Қаёқданам шу лаънати сайёрага келиб қолдик-а? Босиб олишга-ку, хўп, босиб олдик, жиндак шўхлик ҳам қилдик, кетавериш керак эди, тамом-вассалом. Энди эса сени жатингга менинг ўзим ҳам турмада қамалиб ётибман. Балки hozir, шу тобда шерикларим биронта музейни ўмаришаётгандир?

— Сизгаям беришар ахир,— деб юпатган бўлди Алиса эшик орқасидан.

Ўзининг эса бутун хаёли Пашкада эди, қароқчиларни лақиллата олармикан? Мабодо бунинг уддасидан чиқолмаса борми, тамом, унда Брастак сайёраси хароб бўлди деяверинг. Турган гапки, Алиса ҳам омон қолмайди.

— Тушингни сувга айт! Беришармиш-а. Улар ахир одам эмас, маймунлар-ку. Ёввойилар, ваҳшийларнинг худди ўзи.

— Ўзингизнинг ўртоқларингиз ҳақида шунақа фикр-дамисиз ҳали?

— Э, қизиқ экансан-у? Қароқчи қароқчига ўртоқ бўлармиди. Очигини айтсам, уларга тасодифан қўшилиб қолганман. Ўзимнинг аҳмоқлигим туфайли. Аслида эса зиёли кишиман.

— Сиз а? Нахотки?!

Қароқчи бошқа ёнбошига ағдарилди, ёнидан ўтиб кетмоқчи бўлган сариқкўз пазоратчини оёғи билан туртиб юборди-да, давом этди:

— Бир сафар Кулранг туманлик ёнидан учиб ўтаётганимда кемамда нимадир бузилиб қолди. Қисқаси, Дум-Дум сайёрасига қўниб, уни тузатишга киришдим. Бир маҳал десанг, буталар орасидан қандайдир ёввойилар отилиб чиқишди-ю, мени ушлаб ғорга судраб кетишди. Қарасам, гулхан ёқиб, мени пишириб ейишмоқчи.

— Йўғ-е!— Алисанинг оғзи очилиб қолди.

— Сал бўлмаса ёввойиларнинг ошқозонинда ҳазм бўлиб кетаёзган одамга бу ҳақда ёлғон гапириб нима зарур. Менга қара, аспра, ичкарига қўл чўзиб, менга сувли челақни узатиб юбор. Раҳмат. Балки эшиқни ёпиб қўйиш керакмикан, сен қочиб кетиб, кейин мен жавобгар бўлиб қолмайин тагин?

— Ҳалиги воқеани айтсангиз-чи,— деб шоширди Алиса.— Юрагим тошиб кетяпти.

— Бу хил ёввойиликнинг сабаби,— деди Дуч,— ўша сайёра Галактиканинг маданий марказларидан ниҳоятда олис эканлигида, албатта. У ердаги одамлар маймундан эндигина ажралиб чиққан бўлиб, маънавий-ахлоқий жиҳатдан ривожланишга мутлақо улгуролмаганди хали. Улар учун яқин кишисини ейиш ҳам уят ҳисобланмас эди.

— Хўш, қанақа қилиб қутулдингиз одамхўрлардан?

— Мени эндигина қозонга солишганди ҳамки, ғорга гоят соҳибжамол бир аёл кириб келди.

— Соҳибжамол дейсизми?

— Гўзаллиги кўзни қамаштирадиган даражада. У бошқа бир сайёрадан энди келиб турган экан. Нимадир ўз халқи билан келишолмабди-ю, одамларини олиб, омадини излаб, ҳайё-ҳайт деб йўлга отланибди. Буни қараки, шу кетишида у ёввойи бир сайёрага дуч келиб қолди, дарҳол қабилла бошлиқларини қириб ташлади, жодугарларни кўрқитиб қўйди ва ҳукмронлик қила бошлади.

— Кейин-чи, кейин нима бўлди?

— Уёғинми? Мени қозонга солишяпти-ю, қироличанинг жамолига мафтун бўлиб, кўзимни ҳеч узолмасам дегин. У эса нақадар маҳлиё эканлигимни кўргач, кумуш қўнғироқчалар жарангидай кулиб юборди. «Қани, шов-возлар, бу шўрпешонани қўйиб юборинглар-чи,— деб

буюрди у.— Менга садоқатли ва зиёли аскарлар керак»,
Ана шу тарзда қироличага хизмат қила бошладим.

— Қароқчига айлашибсиз-да?

— Бирданига эмас, қизча, йўқ. У ердаги ҳаёт жуда машаққатли эди, нимасини айтасан. Ёввойилардан нима тортиб олсанг, ўша билан тирикчилик қиласан, холос. Ҳоҳи-гоҳида қўшни районга бориб қўзғолонни бостира-сан ёки исён кўтарганларни отиб ташлайсан. Шуни айт-масанг, маданий ҳордиқ, деган нарса тушга ҳам кирмай-ди, фақат карта, ичкиликбозлик, ёқалашув...

— Сизга нима зарур эди?— дея ажабланди Алиса.—
Зиёли одам бўлсангиз ахир?

— Зиёли эдим. Кутубхонада ишлаганман, теннис ўйнардим. Лекин бўлак чорам қолмагани-да, ахир. Қароқчиларга қўшилмасанг, одамхўрларга бериб юбори-шадн, у шоввозлар эса бир зумда пишириб, паққос ту-шириб юборишадн. Ундан кўра шу яхшироқ деб мен бошқаларни пиширдим...

— Паққос туширдингиз ҳамми?

— Мутлақо. Айтмоқчи, мен ашаддий вегетарнан бў-ламан. Бу нималигини биласанми ўзи?

— Биламан. Гўшт емэйсиз, фақат мева-сабзавот ей-сиз, холос.

— Тўппа-тўғри, мева билан сабзавот. Аҳён-аҳёнда газак қилишни ҳисобга олмаганда гўштга ҳатто қара-майман. Хулласи калом, қароқчилар қироличасига бўл-ган муҳаббатимнинг қурбониман, билсанг.

— Муҳаббат эмиш-а,— деб энсаси қотди Алисанинг.
— Қўрқоқман деб қўя қолинг ундан кўра. Ўзингиз айт-дингиз-ку ҳозир: қурбон бўлгандан жаллод бўлган маъ-қулроқ деб.

— Э, ёшсан-да ҳали, гўрсан. Ҳаётда нимани тушу-нардинг, сен билан ҳатто гаплашиш ҳам зерикарли,— деди қароқчи Дуч.— Қанийди, урнимга бошқа бировни тезроқ юборишса. Ётавериб ёнбошим увишиб қолди, сени деб беланги бўлмасам эди...

Бир қапча вақтгача икковлари ҳам индашмади.

Йўқ, деб ўйлади Алиса, Пашканинг ёлғиз ўзи эплот-майди-ёв. Нимадир қилиш керак. Турмада ёлғиз ўзи ўтиргани йўқ-ку ахир...

Алиса деворни астагина тақиллатди.

Шу лаҳзадаёқ у томондан жавоб қайтаришди.

— Э, нима бало қиялсан ўзи?— деб сўради қароқ-чи.— Йиғиштир бу ҳунарингни, бўлмаса, тикир-тикир

қанақа бұлишини нақ кўрсатиб қўяман-а. Нимаям дейишарди менга кейин, оддий аскар бўлсам...

— Собиқ кутубхона ходими денг,— тўғрилади Алиса.

— Ўтган иш ўтиб кетди. Яна уёғини сўрасанг, қанчалик камроқ ўйласанг, шунчалик соғлом бўласан. Мен, масалан, анча узоқ умр кўрсам керак.

— Айтмоқчи, сизлар Брастакка қандай қилиб келиб қолгансизлар?— деб сўради Алиса.

Айни вақтда у бошқа нарса тўғрисида бош қотирарди: узининг кимлигини маҳбусларга қандай тушунтирса бўларкин? Морзе алифбесигадаги ўхшаб, ҳарфларни таққиллатиш орқали билдирай деса, уларнинг алифбесидан беҳабар.

— Жудаям осон,— деди Дуч.— Қироличамизнинг Қрис деган ўғли бор, бутун Галактикага донғи кетган босқинчи ўзиям.

— Биламан уни,— деди Алиса.

— Имамдир ҳам бўлиб, она-боланинг мурасиси тўғри келмай қолиб, улар ажраллишиб кетишди ва ҳар бири ўзинча қароқчилик қилиб юраверди. Лекин аҳволи танг бўлиб қолган Қрис ёввойи сайёрамизга етиб бориб, онасига маслаҳат солди. «Қирчиллама ёшингизда ёввойиларни талаб ўтириш сизга ярашмайди,— деди.— Ахир бутун Галактика оёқларимиз остида ётибди-ку, фақат ишнинг кўзини биллиш керак..» Қрис онасига бир-икки та ўлжасини курсатиб, тинчгина яшаётган биронта сайёрани талашга кўндирди. Унинг бу режаси ҳаммамизга жуда маъқул тушди. Қриснинг кемасига чиқдиг-у бу ёққа қараб учдик — бу ерда эса ҳаммаси худди биз ўйлагандек бўлиб чиқди. Фақат хозир шерикларим бирон жойни маза қилиб талашяпти-ку, мен бу ерда ўтирибман.

— Бориб талайверинг сиз ҳам,— деди Алиса.— Мен бу жойдан чиқолмайман бари бир. Қулф устига қулф урилган ҳаммаёқдан.

— Кўндираман деб овора бўлмай қўя қол. Қиролича нақ калламни олади-я...

— Ҳар қалай, сайёрани кўққисдан босиб олишга қандай муваффақ бўлдинглар ўзи?— деб сўради Алиса.— Айтишларича, брастаклар хатто ўзларига келишга улгуролмай қолишган эмиш.

— Буни бизнинг Қрис ўйлаб топди,— деди қароқчи.
— У ахир истаган одамига айлана олади...

— Бари бир битта ўзининг қўлидан келмасди-ку...

— Турган гап, лекин...— қароқчи бирдан ўзини тутиб

олиб, жаҳли чиқиб кетди:— Нима, мени дорга остирмоқчимисан дейман? Нега энди давлат сирларини билиб олишга уриняпсан? Ҳа сени қара-ю, буёққа бекорга гирибонингдан судраб келишмаган экан! Яна бир лаҳза анқовлик қилганимда борми, сирни очиб қўйиб, хароб бўлардим-а!

— Сирингизга зор қолган жойим йўқ, хоҳласангиз пишириб енг уни,— деди Алиса.— Мен собиқ зиёли билан суҳбатлашяпман деб ўйласам, учига чиққан аблаҳ билан гаплашаётган эканман.

— Мен ўзим шундай бўлай дебманми ахир,— ўзини оқлашга уринди қароқчи.— Боядан бери айтяпман-ку, шаронт мажбур қилди деб.

— Бунисини-ку тушундим-а, лекин нега энди жўнаб кетмаяпсизлар? Хўп, таладингиз, оладиганингизни олдингиз, бўлди-да энди! Яна нима керак сизларга ўзи?

— Буни айтиш мумкин, сирли жойи йўқ,— деди Дуч.— Гап шундаки, бизда биттагина кичкина кема бор, талон-торож қилиб тўплаган бойликларимиз эса йигирмата лайнердан ҳам ортиб қолади. Хўш, шу аҳволда қандай қилиб кетишимиз мумкин, ўзинг айт-чи?

— Энг маъқули шуки, тартиб олинган бойликларни бастакларга қайтариш, улардан кечирим сўраш ва жўнаб кетиш керак.

— Сенда романтика йўқлиги шундоққина куриниб турибди. Эсинг жойидами ўзи: талаб олган нарсасидан ким ўз ихтиёри билан воз кечади ахир? Биз фақат битта нарсада янглишибмиз, холос: уларнинг кемаларига сифмаслигимизни ҳисобга олмабмиз. Ана шунинг учун биронта бошқа кемани эгаллаб олишимизга тўғри келади. Эртага Брастакда Ерга учаётган лайнер тўхтаб ўтади, биз ана ўшани босиб оламиз. Ҳозир онахон шляпасига гул қадаб олган меров қўшнингни авраяпти, кемага чиқиб олишимизда ёрдам бериши учун унга дуру жавохирлар ваъда қиляпти. Сени эса халақит бермасин деб қамаб қўйишди. Тушунарлими?

— Тушунарли бўлганда қандоқ,— деди Алиса ва ўйлаб кетди: «Ишқилиб, Пашка сир бой бериб қўймаса бўлгани. Акс ҳолда эртага ҳеч нарсадан беҳабар лайнер сайёрага яқинлашади-ю, кейин...»

— Агар команда қаршилиқ кўрсатса-чи?

— Бизда қоида қатъий: тарафдоримиз бўлмаганлар — демак, қарши бўлади — дарҳол йўқотилади. Менга қара, етар энди, мен бирпас мизғиб олмасам бузмайдиган кўрпнади.

Алиса якқол тушундики, қандай бўлмасин бу ердан чиқиб кетиши керак. Қанақасига бўлса ҳам. Лайнер хавф остида! Пашка эса бундан беҳабар!

Йулакдаги қароқчи пишиллаб уйқуга кетди шекилли.

— Бу ердаги ким?— деб шивирлаган овоз эшитилди.

— Бу мен, Алиса. Ердан келганман, қароқчилар тутиб олишди.

— Алиса, ўзингмисан? Мен Ррррмаи. Мени бугун эрталаб тутиб олишди. Эртага эса ҳаммамизни отиб ташлашмоқчи.

Ррррнинг овози шифтдан, шамоллатгич панжараси ўрнатилган жойдан келарди. Алиса унинг тагига келди:

— Қароқчи нима деганини эшитдингизми?

— Ҳа. Кемани огоҳлантириш керак.

— Дўстим озодликда, лекин қароқчиларга ёлғиз ўзи бас келолмайди ахир. Мен бу ердан албатта қочишим керак.

— Сабр қил,— деди Рррр.— Тунгача бирон йўлини ўйлаб топишимиз керак, қандай бўлса ҳам.

13- Б О Б

ТУРМАДАН ҚОЧИШНИНГ ЯНГИ УСУЛИ

Вақт жуда имиллаб ўтарди. Алисанинг назарида бу ерда бир неча кундан бери ўтиргандек. Ниҳоят, панжарали ягона дераза ташқарисида қоронғи тушди. Йулакда эса идишларнинг шарақлаган товуши эшитила бошлади — сариққўз назоратчилар Дучга овқат келтиришган эди. Алисага овқат беришни унутиб қўйишди, жуда очиққанига қарамай, ўзи ҳам сўраб ўтирмади. Дуч коринини тўйғазиб олгач, ўрнимга бошқа бировни юборишмаяпти деб яна анчагача тўнгиллаб ўтирди, кейин талончилик билан топган дуру жавоҳирларини бир чўнтагидан олиб иккинчисига сола бошлади.

Дераза кўзидан ой мўралади. Дуч эшитиб қолади деган хавотирда Алиса маҳбуслар билан гаплашишга ҳам чўчиб турарди.

Алламаҳалга бориб йулакдан хуррак товуши эшитилди. Дуч ухлаб қолганди.

— Хаммаси жойида,— Ррррнинг овозини эшитди Алиса,— унинг овқатига уйку дори қўшиб беришга муваффақ бўлдик. Энди қулочининг тагида замбарак от-

санг ҳам эрталабгача уйғонмайди. Назоратчилар ҳам ухлашди. Мана, дарвозанинг калитини ол.

Шифтдаги панжара орасидан тушган калитча тирноқдан ҳам кичкина эди. Алиса аранг илиб ололмаганида, эҳтимол, қидириб юармиди.

— Унг томонга судралиб, йўлакнинг охиригача борсан...

— Сизлар-чи?

— Хонамиз ташқаридан тамбаланган, чиқолмаймиз.

— Наҳотки мен ёрдам беролмасам?

— Бизни қўявер, бутун сайёранинг тақдири сенинг қўлингда ҳозир. Бўла қол, ҳадемай қоровуллар алмашинади: йўқлигинг билиниб қолиши турган гап.

— Йўқ,— деди Алиса қатъийлик билан,— бунақаси кетмайди. Мен қочиб кетай-да, сизларни қатл қилишсинми? Хонангиз қаерда ўзи?

— Таваккал қилма.

— Тезроқ айтсангиз-чи!

— Сен ўтирган ошхонадан битта йўлакка чиқилади, бизнинг хонамиз эшиги эса бошқа йўлакка очилади.

— Қандай боришни тушуптиринг тезроқ!

— Йўлакка чиққанингдан кейин чапга бурилсан, кейин яна чапга, ундан кейин яна чапга. Йўқ, улгуролмайсан...

Уёғини Алиса эшитиб ўтирмади. Олдинга ошхона эшигини кенг очди. Дуч йўлакнинг бор бўйича узала тушиб, хуррак отиб ётарди. Давангирдай қароқчини четроққа суриш машаққатли бўлди. У эса уйқусида қаршилик кўрсатар, китобларни вақтида қайтармаганларинг учун керакли чорани кўраман, деб аллакимларга пўписа қиларди. Қароқчи тушида кутубхонада ишлаган ажойиб даврларинга қайтарди, чамаси.

Бурилишдан кейинги йўлак янаям торроқ экан, иккита мушукча аранг ажралишиб кетарди. Бунинг устига йўлакнинг қисқалигини айтмайсизми — Алисанинг оёқлари ҳали катта йўлакда турибди-ю боши тор йўлак деворига тиралиб қолди. Ҳатто, назарида, бу ерга тиқилиб қолгандай эди. Энди чиқолмайди бу йўлакдан. Алиса ҳаяжонини босишга уриниб, ўнгача санай бошлади. Йўқ, Брастак турмасининг йўлагиди тиқилиб қолиш ярамайди. Мутлақо! Ҳадемай тонг отиб қолади, устига-устак, ҳар лаҳзада қоровуллар алмашиниши мумкин.

Алиса ўзидан ва болаларнинг ўйинчоғига ўхшаш бу бемаъни турмадан шунақанги жаҳлланиб кетдики, азбаройи жаҳли чиққанидан тор йўлак орқали яна чапга

ҳам бурила олди. Нихоят, тамбаланган эшик ҳам кўришди.

— Рррр,— деб пичирлади Алиса.— Эшнтяпсанми мени?

Эшик ортидан дукур-дукур товуш эштилди.

— Етиб келдингми, Алиса?

— Ҳозир тамбани очаман.

Энди қўлини қандай бўшатса экан — тирсаги тақалиб қоладими шундай пайтда! Хайрият-е, бир амаллади. Тамба ҳам озроқ қийнади. Нихоят, эшик очилиб, ичкаридан ўнтача брастак отилиб чиқди. Алисанинг назарида ҳозир нафаси қайтиб бўғилиб қоладигандек эди — брастаклар у билан девор ўртасидан ўтишга уринишар, елкаларига тирмашишар, юзларига тегиб кетишарди...

— Ҳовлиқманглар! Ўзингизни тутинглар, ахир!—деб қичқирди Рррр.— Алиса, ўзингни қандай ҳис қиляпсан? Тисарилиб чиқа оласанми?

— Уриниб кўрай-чи,— Алиса тирсакларига таяниб, тисарилмоқчи бўлди.

Лекин бунинг ҳеч қандай фойдаси бўлмади. Брастаклар саросимада пичирлай бошлашди.

— Учтангиз бурилишнинг уёғига ўтиб олинг,— деб буюрди Рррр.—Алисанинг оёғидан тортасизлар. Биз эса буёқдан итарамиз. Тушунарлими? Бошладик бўлмаса!

Алиса учун бу ҳолат ўта ёқимсиз эди. Брастаклар унга ҳамма томондан худди лилипутлар Гулливверга ёпишгандек ёпишиб олишди, юзларини тирнаб ташлашди, сал бўлмаса сочларини юлиб олай дейишди, тўпиқларини шилиб юборишди, лекин ёрдам ўрнига йўлакка баттароқ тикилтириб қўйишди. Устига-устак, Алиса турма дарвозасининг калитини қаердадир тушириб қўйганини билиб қолди.

— Тўхтанглар,— деди у,— бунақада бир иш чиқмайди. Яхшиси, калитни топиб югур. илгар. Балки биронтангиз кемани огоҳлантиришга улгуриб қоларсизлар...

— Сен-чи?

— Менми? Бу ердан чиқариб олишлари учун қароқчиларни кутиб туришимга тўғри келади.

— Бўлмагур гапни қўй,— деди Рррр.— Биз сени ташлаб кетмаймиз.

— Сизлар билан қанақасига гаплашиш керак ўзи?—Алисанинг жаҳли чиқиб кетди.— Ҳозир энг муҳими сайёрани сақлаб қолиш, наҳотки шуни тушунмасангизлар-а?!

— Буни-ку тушунамиз,— дея жавоб қилди Рррр.— Лекин сени ҳам шу аҳволда ташлаб кетолмаймиз.

— Ақлимдан озиб қоламан бунақада,— деди Алиса.

Калитча қаерда ётибдийкин? Алиса елкасини шифтга тираб, бор кучини йиғди-да, түрт оёқлаб туришга уринди, шунчалик зўр бериб уриндики, шифт бирданга кўчиб кетди. Турманинг томи қасира-қусур қилиб ваҳима билан кўтарила бошлади, шовқини бутун шаҳарни уйғотиб юборадигандек эди.

Узоқ вақт икки букилиб ётавергандан кейин қад ростлаш бунчалик ёқимли бўлмаса-я! Алиса бор буйича тикка турганди, турманинг томи елкасидан сирпаниб, ҳовлига қулаб тушди.

Ой чиққанига қарамай тун қоронғи, митти уйчалар депгизининг энг чеккасида уфқ аста қизариб келяпти. Алиса оёғи остига назар ташлаб, ўзи қутқарган брастаклар даҳшатли фалокатдан довдираб туришганини кўрди.

— Ана энди,— деди Алиса,— калит ҳам керакмас бизга.

Турманинг томи учиб кетган қисми тепадан қўғирчоқларнинг уйига ўхшаб кўринарди. Икки қадамгина нарида эса усти очиқ йўлакда, худди яшик ичига тушиб олгандай, қароқчи Дуч хуррак отиб ётарди.

— Брастаклар, қочинглар энди! Ёки ёрдам берайми?

— Биз ўзимиз,— деди Рррр,— сакрашга устамиз.

Уч минутдан кейин уларнинг ҳаммаси озодликда эди. Ишнинг ярми битди.

— Энди қаёққа борамиз?— деб сўради Алиса.— Космодром қайси томонда ўзи?

— Бу ердан узоқ,— дея жавоб қилди Рррр.— Мен сен билан бораман. Бошқалар эса дўстлари ёки қариндошлариникига яшириниб туришади.

— Кўришгунча хайр бўлмаса,— Алиса атрофини ўраб олган брастаклар билан хайрлашди.

— Омадингиз келсин, Алиса,— дея муваффақият тилашди брастаклар бири олиб, бири қўйиб. Кейин эса Ррррнинг ишораси билан деворлар панасига тиқилганча, ҳар томонга қараб ғойиб бўлишди.

Турма биноси Алисадан баланд бўлгани учун бир тарафни тўсиб турарди. Лекин бошқа томонда эса томларнинг ниҳояси йўқдек кўрннади. Яхшиямки, бу ерда — шаҳар чеккасида уйлар Алиса айримларининг устидан бемалол ҳатлаб ўта оладиган даражада пастроқ экан.

— Шаҳардан тезроқ чиқиб олишимиз керак,— деди Рррр.— Тонг отгунига қадар ўрмонга етиб олмасак бўлмайди.

Алиса брастакнинг орқасидан шошиларди. Бироқ у бир нарсани — агар ҳаммаёқни кўраётган бўлса, демак, ўзи ҳам узоқдан кўриниши мумкинлигини унутиб қўйган эди. Кутилмаганда орқадан қичқирик янгради.

— Энгаш!— деди Рррр.

Алиса ялт этиб ўгирилди.

Шаҳар чеккасидаги уйлар белидан келаётган қароқчи яқингина жойда унга қараб турарди.

Алиса эгилиб олганча, олдинга отилди.

Ўрмон жуда яқинда кўриниб турарди.

Тонгнинг кўкиш ҳавосини бластер нури тилиб ўтди.

— Ушлашлар уни!— деб қичқирарди қароқчи.

У яна мўлжалга олаётганини Алиса бутун вужуди билан сезиб турарди. Кейин чидолмай бирданига чўккалаб олди. Лекин ўқ овози ўрнига бақир-чақир, сўкинган товушлар эшитилди.

Алиса ирғиб туриб, орқасига қаради. Маълум булишича, кароқчи шошилинча оёқ остига қарамаган экан, битта уйга қоқилиб, ҳовлисига йнқилиб тушибди — қора этикдаги оёқлари осмондан бўлиб ётарди.

Яна ун минутлардан кейин Алиса билан Рррр иккови кичикроқ сойдан ўтиб, қалин ўрмонга кириб кетишди. Юмшоққина майсалар устида чўзилиб, анча вақтгача нафасларини ростлай олишмади.

— Энди уч-тўрт соат дам олсак бўлади,— деди Рррр.
— Бу ердан бизни ҳеч ким тополмайди. Хавотир олма, Алиса, сени вақтида уйготаман.

— Бу ердан космодромгача олисмиз?

— Бир соатлик йўл.

14- Б О Б

КОСМОДРОМДАГИ ҲОДИСАЛАР

— Жаноби олиялари,— Пашка Ммммнинг овозидан уйғониб кетди,— турадиган вақтингиз бўлди, ҳадемай катер келиб қолади. «Аристотель» кемаси аллақачон келиб, сайёрамиз орбитасига чикди.

Бу янгиликдан эсанкираб колган Пашка сакраб туриб кетишига оз қолди. Лекин хайриятки, париксиз, ко-ра кўзойнаксиз ётгани, ёғочоёқлар каравот тагида эканлигини айни вақтида эслади. Дархол чойшабин бошига тортиб, унинг четини сал кўтарганча жаҳл билан бакира бошлади:

— Сизники беодоблик! Меники хорижий аёл, ҳали кийинмаган, бошяланг ётибди, бегона эркак меники хонада юрибди! Йўқол бу ердан!

— Кечирасиз,— Мммм эшикка қараб тисарилаётгани Пашкага кўриниб турарди.— Мен эшикни тақиллатувдим, лекин сиз индамаганингизга...

— Эшикни ёпсин сизники!— деб қичқирди Пашка.— Меники кийинади, сизники кирмайди.

Эшик ортидан титроқ овоз эшитилди:

— Бари бир туришингизга тўғри келади-да. Мени кечирасиз, хоним.

— Бўпти, бўпти, меники туради. Сизники, яхшиси, нонушта ўйласин.

Пашка бир зумда ювиниб, ўзини тартибга келтириб олди. Кейин брестакка нонушта келтиришга рухсат берди.

— Бошқалар қандай, тайёр?—деб сўради у орқа оёқларида туриб столга ликопчаларни қўя бошлаган Ммммдан.

— Ҳаммаси жойида, муҳтарама хоним,—деди Мммм.— Қароқчилар қироличасининг ўзи сизга шунчалик эътибор берганидан мен гоятда мамнун бўлдим. У сизга жавоҳирлар солинган манави қутичани олиб келишни буюрди.

— А, буми?— Пашка қутичага лоқайд назар ташлади.— Айтмоқчи, меники қўшни қандай? Уники ҳаммаси яхши? Меники жуда ачинади, у яхши қизча.

— Нимаси яхши экан унинг,— деди Мммм.— Баҳайбат, сершовқин мавжудот, бунинг устига бошқаларга хизмат килса.

— Уники аҳвол яхши ахир?

— Нима эди? Сизга бирон нарса маълумми?

— Меники ухлаган, ҳеч нима маълум эмас.

— Унақада бу тўғрида бош қотирманг, тамом-вассалом,— Қриснинг овози эшитилди.

Қароқчининг ўғли хонага чарм мундирини ёғирлатиб кириб келди. Ммммни этигининг учи билан йўлдан олиб ташлади ва креслога чўкди.

— Тугат тезроқ, пилагейлик,— деди у илжайиб.— Кечаги келишувимиз эсингдәми ўзи?

— Эсимда, эсимда,— деди Пашка лунжини тўлдириб олганча,— сиз менга, мен сизга.

— Бизни сотишни хаёлингга ҳам келтирма. Бирон гап бўлса, кемадаги ерликлар ҳамма жавоҳирларингни тортиб олишади. Энди бизга келсак, азизим, космик қа-

роқчиларнинг қўли жуда узокқа етади. Қаерга яширинма, сени шахсан ўзим излаб топиб, буғиб ўлдираман. Яна шуни бир билиб қўйки, мени енгиб бўлмайди, чунки мен — ёвузликман. Ёвузликсиз эса эзгулик ҳам бўлиши мумкин эмас, негаки яхши нарсанинг яхшилиги уни ёмон нарсага қиёслаган тақдирдагина билинади.

— Бунақа дўқ-пўписанинг нима ҳожати бор?— деди Пашка.— Наҳотки дўстона тусда гаплашиб бўлмаса?

— Бундай бўлиши мутлақо мумкинмас. Ҳеч қачон. Бизнинг касбимизда дўстлик бўлмайди. Кетдик энди.

Пашка бир қўлига ўзининг сумкасини, иккинчисига Алисаникини олди.

Крис киприксиз оқиш кўзларини қисганича, уни диққат билан кузатиб турарди.

— Сен нимага бировнинг нарсасини оляпсан?— деб сўради у секингина.— У билан яна учрашаман деб ўйлаяпсанми? Беҳуда умид. Барибир тутиб оламиз уни.

Пашка севинганидан ўйинга тушиб кетай деди. «Тутиб оламиз»— демак Алиса қочибди-да!

— Мен бировникини олаётганим йўқ,— деди у қувончини яширишга уриниб.— Мен...

— Ҳўш?

— Уни тутиб оласизлар деган умидда... Сумканинг кераги бўлмайди унга. Менга эса яраб қолиши мумкин. Тушунарлими энди?

— Ҳазиллашяпсанми?

— Кўрган нарсангни илиб кетавер,— деди Пашка.— Ҳеч кимга ишонма, дўстлик эса бекорчи гап. Мана шунақа менинг қоидам.

— Ўзимиздан экансану сенам!— Крис хурсанд бўлиб кетди.— Очиғини айтсам, сендан сира кутмовдим бунди. Тўғри, онамнинг ҳам Дуч деган бир аскари бўларди. Мўйловли, кўргансан уни. Ана ўша аввал кутубхонада ишлаган, яъни тинчгина касбда эди. Бизда эса у ашаддий талончига айланди қолди.

— Нега энди «бўларди», деяпсан?

— У Алисани кўриқлаётганди, қочириб юборди.

— Кейин-чи, кейин унга нима бўлди?

— Ҳеч нима. Бас қил савол бераверишни, бўлмаса тез қариб қоласану чиройингдан ҳам ажраласан.

Пашка қўлидаги сумкалар билан эшикка қараб ўлд олди.

— Шошма, намунча довдираб қолдинг? Арзимаган нарсага андармон бўлиб, каттароғини унутиб қўйма. Яхшилаб қара-чи, ҳеч нарсани эсан чқармадингмикан?

— Йўқ, ҳамма нарсамни олдим.

— Сал овсарроқмисан дейман,— дея илжайди Крис.
— Нима, жавоҳирлар солинган қутичани сенинг ўзинингга мен кўтариб юришим керакми?

— Эсим курсин, рост айтасан-а,— Пашка ўзини тўтиб олди.— Сал бўлмаса энг муҳимини унутиб қўяй дебман!

У орқасига қайтиб, қароқчилар қироличаси совға қилган, жавоҳирлар солинган қутичани ўзининг сумкасига жойлади. Ичида ўзини ўлгудай сўкди ҳам — мана шунақа-да, разведкачилар одатда арзимаган нарсаларда кўлга тушишади.

Пашкани космодромга машинада олиб боришди. Унинг ёнида ўтирган Крис қовоғидан қор ёғиб, тўнғиллагани-тўнғиллагани эди:

— Онамнинг мана шунақа инжиқларига сира тобим йўқ-да. Бунақа нозик ишларсиз ҳам, космосга чиқиб, лайнерни таппа босиб олиш мумкин эди. Йўқ, онамга айнан шунақаси ёқади, менинг эса кўнглим озиб кетади.

— Балки лайнер қуроллангандир?— деб сўради Пашка.— Унда лазерлар, метеоритга қарши тўплар бўлиши керак ахир!

— Сен парво қилма менга, шунчаки, ўзимча гапир-япман-да. Бари бир онам кемамизни менга ишониб топширмайди, гарчи у аслида ўзимники бўлса ҳам. Дуру жавоҳирларнинг барини олиб қочиб қолишимдан кўрқадди. Эҳ, онам менга шунақанги шубҳа билан қарайдики, сен ҳатто тасаввур ҳам қилолмайсан!

— Тасаввур қилолганимда қандоқ!— деди Пашка.— Ўзим худди шунақаман.

Машина космодром биноси олдига келиб тўхтади. Очiq майдондаги бино соясида бир неча қароқчи ўтирган экан.

— Яширининглар тезроқ!— Крис уларга бақириб берди.— Кўзга кўриниб, ҳамма ишни расво қилмоқчимисанлар?

— Ҳали ҳеч ким йўғ-у, жаноб шаҳзода.

— Кўриб қолишганида кеч бўлади. Улар тепадан кузатишлари мумкин.

Қароқчилар тўнғиллаганча бинога кириб кетишди. Крис вақтида огоҳлантирган экан. Шу заҳотиёқ майдон устида автоматик катер пайдо бўлиб, пастлай бошлади.

Пашка Крисга қаради-ю, қароқчи қандай ўзгаришини бу сафар ҳам пайқамай қолди. Унинг ёнида пушчи кўйлақ кийган, бир қўлида гул кўтарган Алиса турарди.

— Қани, сумкамни бер-чи буёққа,— деди у.

— Бу сеники эмас, хақиқий Алисаники.

— Учир овозингни!

Пашка баҳслашиб ўтирмади, кўтарса кўтара қолсин. Ўзи эса катердан кўз узмасди, зора бирон киши келган бўлса.

— Кетдик,— деди Крис ва офтоб селига чўмган майдонга биринчи бўлиб чиқди. Пашка унинг ортидан эргашди.

Катернинг люки очилиб, ичкаридан кимдир чиқди.

— Ана холос!— Крис саросимага тушди.— Шуниси етмай турувди ўзи. Ахир бизга Брастакка тушадиган биронта ҳам йўловчи йўқ деб хабар қилишганди-ку!

Пашка индамаслиги керак эди-ю, лекин унинг тили ўзига душман-да.

— Бу робот-ку,— деди у.— Робот-стюардесса. Наҳотки фарқлай олма...

У тилини тишлаб қолди, лекин вақт ўтган эди.

— Э, роботми?— Крис ўзига келди.— Жуда соз унақада, роботларни яхши кўраман

Стюардесса йўловчиларга қараб жилмайди.

— «Аристотель» кемасига хуш келибсизлар!— деди у.— Лекин Алиса Селезнёва қайси бирингиз бўласиз?

— Мен,— деди Крис олдинга чиқиб.— Мен Ерга, дадам билан ойимнинг олдинга қайтяпман.

— Ута кол, қизча,— деди стюардесса.— Сен йўловчилар рўйхатида борсан

Ана шу дақиқадагина ёнида билети йўқлиги Пашканинг эсига тушиб қолди. Яна уни катерга қўйишмаса-я? Тезроқ бирон иложини топиш керак.

— Мен плагаялик туристман.— деди у,— группамдан қолиб кетувдим.

— Ёлғиз ўзи юрган плагаялик туристни биринчи марта кўриб туришим,— деди стюардесса.— Қанчалик қўйналганингизни тасаввур қила оляпман! Лекин бизнинг кемамиз Ерга учяпти-да. Сиз бошқа бирон кемани кутиб турганингиз маъқул эмасмикан?

— Йўқ-йўқ!— деб юборди Пашка.— Мен ёлғизликка асло чидаёлмайман!

Йўловчиларни катер ичига ўтказиб юбориш учун стюардесса бир қадам четга ўтди, лекин шу лаҳзада яқинлашиб келаётган мотор шовқини ва гудок овози эшитилди. Пастаккина брастак машинаси катерга қараб ўқдек учиб келар, унинг томида эса очиқ деразаларнинг четидан маҳкам ушлаб олганича Алиса ётарди. Машина

катер ёнида таққа тўхтади, Алиса сакраб тушганидан кейин эса яна ўқдек учиб кетди. Шу аснодаёқ космодром биносидан бластерларнинг даҳшатли нурлари унинг ортидан уча бошлади — қароқчилар ўзларига келиб қолишганди.

Катер люкидан эндигина ичкарига кирган Крис шовқинни эшитиб орқасига ўгирилди. Стюардесса нима воқеа юз бераётганини тушунишга уриниб гоҳ унга, гоҳ бунга қараб алангларди. Фақат Пашкагина ўзини йўқотиб қўймади. У сал олдинга эгилдию яна Крисга айланишга улгурмаслиги учун пушти кўйлакдаги Алисанинг устига ташланди. Крис эса бундан мувозанатини йўқотиб қўйиб, катернинг ичига кириб кетди, Пашка унинг ортидан отилди. Шу аснодаёқ катерга ҳақиқий Алиса югуриб кирди. Бироқ Пашка бесўнақаёй ёғочоёқларига лаънатлар ўқиганча, ўрнидан туршига итилар экан, Крис девор томонга сапчиб, қароқчинга айланишга ва бластерини чиқаришга улгурди.

— Учгача санайман,— деди у Алисага.— Ё сен катердан чиқиб кетасан ёки мен ўлигингни чиқариб ташлайман. Бир... икки...

— Жаноби Крис!— деб қичқириб юборди Пашка.— Бу маданиятдан эмас, ахир! Мен шикоят қиламан!..

— Сени ҳам улоқтириб ташлайман катердан!— деб ўшқирди Крис.

Ҳақиқий Алиса катерни бошқарув пультага орқа ўгириб турарди.

— Қимирла тезроқ! Биздан иккинчи марта қочиб қутулолмайсан энди!

Алиса люк томонга қараб юра бошлади. Тревога тугмачасини босиш эсига келармикан, деб ўйларди Пашка.

Люк олдида стюардесса турар, унинг нимқизил сунъий юзи жилмаярди — стюардессалар доим кулиб туришади-да.

— Уринларингизни эгаллашингизни сўрайман,— деди у гўё одатдаги парвозлардан бирнда буйруқ қилаётгандек оҳангда.

— Қоч йўлдан!— Крис роботга қичқирди.— Бу қизча биз билан учмайди.

— Мумкин эмас бундай бўлиши,— дея жилмайди стюардесса,— унинг билети бор. Бу — Алиса Селезнёва.

— Мен сени отиб ташлайман!— деб бақирди Крис.— Яхшиликча йўлдан қоч!

— Мени отиб ўлдириш мумкин эмас,— стюардесса ҳануз кулиб турарди.— Бластер, тўп, лазер-мазерлар билан ўлдириб бўлмайти мени, ҳатто бошимга метеорит тушса ҳам йўқ қилолмайди. Жойларингизни эгаллашингизни маслаҳат бераман.

— Йўқол деяпман!— Қароқчи бластердан стюардессани ўққа тутди, лекин даҳшатли ўлим нурлари унинг ҳатто жилмайшини ҳам йўқотолмади. Фақат хона ичи исиб кетди, холос.

— Бас қилинг,— деди стюардесса.— Сиз катер деворига зарар етказишингиз мумкин, ҳолбуки биз атмосферанинг юқори қатламларидамиз.

— Қаерда дейсиз?— Крис бенхтиёр бластерни туширди.

— Бу автоматик катер. Қемага яқинлашиб қолди ҳозир.

Крис қилт этмай турарди.

— Қуролни беринг буёққа,— деди Пашка.— Бўлмаса чиндан ҳам катер деворини шикастлаб қўйишингиз мумкин.

— Йўқ,— деди Крис,— ўйин ҳали тугамади.

У бластерини стол устига қўйиб, яна Алисага айлашиб олди.

Бироқ қароқчининг ҳар бир ҳаракатини диққат билан кузатиб турган Пашка бластер стол устида қолганини кўрдию унга отилди ва сохта Алиса қўлини чўзгунга қадар уни маҳкам ушлаб олди.

— Ҳозироқ бер дейман, пилагеялик аҳмоқ. Бари бир жавоҳирларингнинг ҳаммасини тортиб олишади.

У Пашканинг устига отилди ва икковлари полда думалашиб кетишди, бластер эса бир четга учиб тушди. Алиса Пашкага ёрдам бериш учун отилди. Бу олишув нима билан тугаши номаълум эди, лекин стюардесса кичкинагина катерида бунақа тўполонни кўравериш ўрганиб қолгандек майин овозда эълон қилиб қолди:

— Катер «Аристотель» кемасига етиб келди. Йўловчилар кемага ўтишларини сўрайман.

Наринги томондан кимдир силтаб тортгандек люк бир тарафга учиб кетди. Унинг ўрнида эса Олис космос капитани формасидаги бир космонавт турарди.

— Бас қилинг тўполонни!— деди у астагина.— Ҳа, болакайлар-а!..

Пашка ўрнидан турди. Капитанининг назарида буларнинг бари болаларнинг ёқалашувидан бошқа нарса эмасди, албатта. Иккита бир хил қиз ва пилагеялик кийими-

даги ғалати бир кимса — париғи йўқ, сочи эса ўғил болаларникига ўхшаб қирқилган.

Капитан энгашиб, полдан бластерни кўтарди.

— Қуролни қаердан олдингизлар?— деб сўради у.

Унинг орқасида яна иккита космонавт пайдо бўлди.

— Бизлар бола эмасмиз,— деди Пашка.— Манави қизча донғи чиққан космик қароқчи Крис бўлади.

— Қайси бири?— капитаннинг юзи тиришди.

Пашка билан Алиса Крисни, Крис эса Алисани кўрсатди.

— Тревога тугмачасини босган қайси бирингиз?— деб сўради капитан.

— Мен босдим,— деди Алиса.— Лекин Пашканинг ёрдамисиз бир ўзим ҳеч нима қилолмасдим.

— Пашка?— деб ҳайрон бўлди Крис.— Қанақа Пашка яна?

Пашка юбкасининг этагини ҳимарган эди, у ёғочоёқда турганини ҳамма кўрди.

— Пилагеялик турист аёл эмасман сираям.

— Сотқин!— дея қичқириб юборди Крис.— Онам иккимиз қўйнимизда илонни асраган эканмиз-да?!

— Ишондингизми энди?— деб сўради Алиса капитандан.

Пушти кўйлакдаги иккинчи Алиса деди:

— Бўпти, таслим бўлдим. Мен чипдан ҳам космик қароқчи Крис бўламан, яшириб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Юғқаздимми-юғқаздим. Қани, турмангиз қаерда ўзи?

— Оғоҳлаптириб қўяй, капитан,— деди Пашка полдан сумкасини олаётиб,— у истаган одамига, ҳатто сизга ҳам айлана олади. Уни шундай каютага қамаб қўйингки, ҳатто кичкинагина тирқиши ҳам бўлмасин.

— Тўғри айтяпти,— деди пушти кўйлакдаги қизча.— Мени пухта қўриқлаш керак.

15- Б О Б

ҲАММА ИШ БИТГАНДЕК ЭДИ...

Брастакда юз берган воқеаларнинг хаммасини капитанга тушунтириб бергунларича ярим соатча вақт ўтди. Бу орада кема доктори — узун бурунли, ўйчан врач Алисанинг шилинган-тилинган жойларини боғлаб чиқди. Эшитган гапларига капитан сира ишоналмасди — космик

кемаларни бошқариб олис-олисларга, юлдузлардан юлдузларга қатнаётганига йиғирма йил бўлибди-ю, ақлга сигмайдиган даражадаги бундай ғалати воқеага энди дуч келиб туриши: бир тўда қароқчилар бутун бошли бир сайёрани босиб олиб, энди тинч лайнерни ҳам асир олишга тайёрланаётган эмиш.

Бирон қарорга келиш керак эди. Капитан радистга шошилиш хабар узатишни буюрди — уни бир соатдан кейин Ерда, яна бир соатдан кейин эса Галактика кенгашида қабул қилишади. Бу орада кема сайёра атрофидаги орбита бўйлаб айланишида давом этаверди.

Галактика кенгашидан кўрсатма келишини кутиб турар экан, капитан унинг олдига қароқчинин олиб келишни буюрди.

Крис эшикдан ичкарига кирдию мўмингина бўлиб тураверди. У ҳануз Алисанинг қиёфасида эди.

— Крис ўзининг қиёфасини ўзгартирсин,— деди Алиса,— менга ўхшашини ёқтирмайман.

— Турган гап,— Крис Алисанинг овозида жавоб қилди.— Лекин ҳаммаям кимнидир акс этиради. Мана, дўстинг Пашка пилагеялик турист аёл қиёфасида юришдан ташқари, ҳаммангизни сотиб кетишга ҳам тайёр эди.

— Сотиш хаёлимга ҳам келгани йўқ,— ўз қиёфасида ўтирган Пашка кулди.— Сиз ҳарбий ҳийла тўғрисида ҳеч эшитганмисиз?

— Мен ҳамма нарсани эшитганман,— деб жавоб берди қароқчи.— Лекин шунга ишончим комилки, агар биз ютганимизда сен пилагеялик бўлиб қолаверардинг-да, собиқ кутубхоначи каби сафимизга қўшиллардинг.

— Э,— Пашка қўл силкиди,— у дўстликни тушунмайди.

— Дўстлик йўқ нарса,— деди Крис,— ким зўрроқ бўлса, ўша дўст. Бу ахир чувалчангга ҳам тушунарли-ку.

— Бас, етар,— деди капитан.— Маънавий оламингиз, очиги, жуда жирканч экан. Сиздан ўз қиёфангизга қайтишингизни сўрайман.

— Марҳамат,— деди Крис ва профессор Ррррга айланди.— Яна қандай суратга киришимни хоҳлайсиз? Бемалол.

— Ўзининг қиёфаси эмас бу ҳам,— деди Алиса.

— Менинг асл қиёфам қандайлигини ким билди дейсиз?— сўради Крис.— Жиноят ботқоғига шунчалик ботиб кетганманки, ҳеч нарсани эслаёлмайман. Бунинг ажабланарли жойи ҳам йу. Ўзимни асл қиёфамда ку-

риб қолсам, ҳойнаҳой ўзим қўрқиб кетсам кераг-ов. Шундай экан, кимга ўхшашим бари бир эмасми ахир. Энг муҳими — мен таслим бўлдим ва истаган саволга жавоб беришга тайёрман. Ҳеч кимни аяб ўтирмайман.

— Ҳатто ўз онангизни ҳамми?— деб сўради Алиса

— Уни-ку айниқса,— деди Крис.— Агар билсангиз, дунёда менинг онамдан ҳам манфурроқ мавжудот йўқ. Болалигимда менга ёмон тарбия берган мана шу-да. Мен эҳтимол космонавт, инженер ё боғбон бўлардим... лекин тарбиям ҳаёт йўлини танлашга имкон бермади — қароқчи бўлишдан бошқа иложим йўқ эди. Энди эса тавба қилишга кечикдим.

Сохта Ррррнинг ягона зангори кўзидан катта яшил кўз ёши томчиси оқиб тушди.

— Эътибор берманглар,— деди у панжаси билан кўзини тўсар экан,— кўзим бировники бўлгани билан кўз ёши ўзимники.

— Бойликларни олиб қаерга учмоқчи эдинглар?— деб сўради капитан.

— Каёққа бўларди — уйга-да. Лекин сизни ишонтириб айтаманки, йўлда биз албатта уришиб қолардик. Ўзи доим шунақа бўлади — жанжал чиқиши аниқ. Сизларга асир тушиб менинг омадим келди, дейиш мумкин. Ҳар қалай тирик қоламан-ку! Балки вақти келиб қайта тарбияланарман. Сиз нима деб ўйлайсиз, капитан, мен учун ҳали ҳамма нарса йўқолмаганмикан? Гуноҳларимни ҳалол меҳнатим билан ювишим мумкинми?

— Ишонманг унга, капитан,— деди Алиса.

— Лекин ҳар қандай одам, агар астойдил хоҳласа, қайта тарбияланиши мумкин,— деди олижаноб доктор.— Мен шунга ўхшаш бир қанча воқеаларни биламан...

— Капитан,— эшнқдан радист қаради.— Галактика кенгашидан жавоб олинди.

— Бер-чи,— деди капитан.

Кейин радист узатган хабарни ўқиб кўриб деди:

— Патруль крейсери келгунича орбитада туришимиз буюрилди.

— Нега энди?— деб сўради доктор.— Асирларни унга ўтказиш учунми?

— Қароқчилар ўлжаларини ҳам ташлаб, ўзларининг кичик кемаларида сайёрадан қочиб қолишлари мумкин. Мабодо шундай бўлиб чиқса, биз уларнинг қаерга боришини аниқлашимиз керак...

— Лекин бизда йўловчилар бор-ку...— деди доктор.

— Кемамиз ўта мустаҳкам қотишмадан ясалган,— деди капитан.— Қароқчиларнинг замбараклари кўрқинчли эмас бизга.

— Патруль крейсери қачон келаркан?— деб сўради Крис.

— Бу сизга тегишли эмас,— дея жавоб қилди капитан.— Мен сизнинг тавбаю тазаррунгизга ишонмайман.

— Бекор қиласиз, капитан,— Крис маъюсланиб гуз ёшларини аргди.— Мен чин кўнгилдан тавба қиляпман.

Уни олиб кетишди...

Алиса билан Пашка овкаглангани кают-компанияга йўл олишди. Бу ерда, уларнинг ёнидаги қўшни столда пилагейлик туристлар ўтиришган экан. Уларни кўргач, Пашка Алисага шивирлади:

— Агар билишганда эди...

— Ҳали ҳам кеч эмас,— деди Алиса.— Балки Пилагеяга бутунлай кўчиб бориб қўя қолганинг маъқулроқмикан-а? Бегоналигингни ҳеч ким пайқамайди.

— Уйлаб кўраман,— деди Пашка.— Энди турмадан қандай қилиб қочганингни айт-чи?!

Алиса ҳикоясини тугатганидан кейин деди:

— Крейсер тезроқ кела қолса эди. Брастаклардан қанчалик хавотирланаётганимни тасаввур ҳам қила олмайсан.

— Бу энди, крейсер қайси секторда келаётганига боғлиқ. Капитаннинг менга айтишича, эртага етиб келаркан.

— Қароқчилар Крис қўлга тушиб қолганини аллақачон пайқашган бўлса керак. Ҳамма аламларини, ҳойна-ҳой, боёқниш брастаклардан олишаётгандир. Айтганча, мен йўғимда қандай яшадинг ўзинг?

— Бир гўзал билан танишиб қолдим.

— Қанақа гўзал тагин?

— Қароқчилар онахони,— деди Пашка.

Шу пайт пилагейлик туристлар безовталаниб қолиб, ниманидир кўрсата бошлашди. Полда катта қора суварак югуриб келаётган экан.

— Намунча жирканч-а,— деди Пашка.

— Нима бўпти, оддий ҳашарот,— деди Алиса.— Тўғри, кема унинг жойи эмас. Докторга албатта айтиб қўйиш керак, суварак ошхонада тарқалган кўрниади. Сен давом этавер.

Суварак бир муддат тўхтаб Алисага қараб қолди, кейин яна юрганча каюталар томонга қараб четди.

Пашка эса ҳикоясини давом эттирди:

— Қароқчилар онахони мени сотиб олмоқчи бўлди— унга Крисни бу ерда сотиб қўймаслигим керак эди-да. У ҳатто менга талон-торож қилиб тўплаган жавоҳирларидан ҳам берди.

— Жавоҳирлар дейсанми?

— Ҳа-да, олмослар, газҳарлар. Компотнингни ичиб бўлгин, бориб кўрсатаман. Узням нақ бир қутича жавоҳир совға қилди. Фақат бир шубҳам бор, у кейин қимматбаҳо тошларнинг барини шишага алмаштириб қўйган булса керак. Акс холда қутичани нега энди ўша заҳоти бермади, балки кейинроқ хонамга олиб келишди?

— Жавоҳирларни брастакларга қайтаришни унутиб қўймагин-а яна.

— Бошқаларнинг қимматбаҳо нарсаларини нима қилардим.

Алиса компотини бирпасда ичиб булди.

— Кетдик.

Пашка оғзидан мева данагини ташлаб, ўрнидан турди.

Лекин улар кают-компания эшигигача етиб боришга улгура олишмади. Остонада бластер тутган қароқчи турарди.

— Қимирламамлар,— деди у.— Ҳамма ўз жойида қолсин. Кема қўлга олинди.

16- Б О Б

ҚУТИЧА ТУЛА ҚАРОҚЧИЛАР

Қароқчини четга суриб, кают-компанияга қўлида қамчи тутган ғоятда соҳибжамол бир аёл кириб келди. Унинг юзи чиннидан ясалгандек кўринар, қоп-қора жингалак сочлари елкасига тушиб турарди. Мовий кўзлари Пашкани қидириб топди.

— Буёққа кел-чи, болакай,— деди у майингина жилмайиб, гўё кумуш қўнғироқчалар жаранглаб кетгандек бўлди.

Пашка яқин борди, у ҳануз нима бўлаётганини тушунолмаётганди.

Қароқчилар онахони қўлини аста кўтарди ва қамчи ҳавода визиллади. Пашка юзини чангаллаб қолди-ю,

аммо қичқириб юбормади. Тишини тишига қўйди. Қамчи яна визиллаб, Пашканинг қўлида қизил чизик пайдо бўлди.

— Мен сенга кўрсатиб қўяман, аблаҳ,— деди онахон,— қиролчани алдаш қанақа бўлишини! Пилагеялик турист эмнш-а!

— Ойижон,— деди Қрис кают-компанияга кириб келаётиб, кейин Пашкага ёрдамга отилган Алисани бир уриб четга суриб қўйди.— Ойижон, маданий оламларда қабул қилинмаган бу хил жоҳилликка нима ҳожат? Биз бу болакайга лақмалиги учун миннатдорчилик билдиришимиз керак, сиз бўлсангиз жазолаяписиз.

— Унга миннатдорчилик билдиришга ҳамниша улгураман, аммо ёлгонга тоқат килолмайман, ўзинг яхши биласан-ку.

Яна қамчи визиллади. Пашка огрикдан чўккалаб қолди.

— Жазолашга улгурасиз, ҳар нарсанинг ўз вақти бор,— деди Қрис.— Шу тобда ҳар лаҳза ғанимат. То ўлжаларимизни ортиб учиб кетгушимизча ярим кун ўтади, патруль крейсери эса аллақачон йўлга чиққан.

Пилагеялик туристлар ўз тилларида нималардир деб чуғурлашар, гап нимадалигини ҳали тушуниб олишолмаганди. Қароқчилар кают-компанияга бошқа йўловчилар билан бирга экипаж аъзоларини ҳам ҳайдаб киришди. Охирида капитанни олиб келишди, у қаттиқ калтакланган, қўлларини боғлиқ эди.

Доктор ҳаммаёғи қон эканлигини кўриб, Пашканинг устига эгилди.

— Уят эмасми ахир,— деди у,— кап-катта аёл бўлсангиз-у...

— Сенинг эса оёқларингни синдираман,— деди қароқчилар қиролчаси.

— Ойижон, у доктор, бизга керак бўлади.

— Мен бошқасини сотиб оламан.

— Бел огриғингиз-чи?

— Ҳа-я, майли, яшай қолсин. Уни ўзимиз билан олиб кетамиз. Айтганча, қутича қаерда қолди? Тошларини ташмалаб кетишмасин тағин.

— Бўқда, хоним,— деди қароқчи Баджахл қиролчи чага у Пашкага совға қилган қутичани узатар экан.

— Балки биронтагиз биз кемада қандай пайдо бўлиб қолганимизга қизиқарсиз?— деб сўради қиролчи ча жилмайиб.— Жуда осон-да! Бунинг учун манави ярамас

болакайга раҳмат дейишнинглар керак. У ўз ролини ўйнади, биз эса ўзимизникини. Криснинг ёлғиз ўзи бутун бошли кемани эгаллаб олмаслигини жуда яхши тушунардик, шу сабабли ҳам майли, уни асир ола қолишсин, деган қарорга келдик. Нима учулигини тушунолмай ҳайрон бўляпсизлар-а? Қани, Баджаҳл, бу ёққа кел-чи.

Қиролича қутичани стол устига қўйиб очди-да, жавоҳирларнинг барини олиб кўйлак белбоғининг ичига яширди, кейин қутичанинг тагини кўтарди.

Унинг таги иккита экан.

— Бу қутича менга бобомдан мерос бўлиб қолган,— деди қиролича,— бобом эса уни миллион йил аввал қўшни Галактикага учиб кетган Қосмик жаҳонгашталарнинг омборидан ўғирлаб олган экан. Баджаҳл, кани, стол устига чиқкин-чи!

Баджаҳл бир сакрашда стол устига чиқиб олди.

— Уларга бир кўрсатиб қўй гап ишмадалигини!

Баджаҳл қутичага оёғини қўйган эди, оёғи кутилмаганда кичрайиб кетиб ғойиб бўлди ва хиёл ўтмай ҳамманинг кўз ўнгиде Баджаҳлнинг ўзи ҳам қутича ичида кўринмай кетди.

— Энди у тирноқчадай келади,— деди қиролича,— чиқишга вақти-соати келгунча қутича ичида ётаверади. Ҳаммамиз ҳам шу хилда кутганмиз. Қисқаси, бизни шу қутича ичида Пашка уз қўли билан кемага олиб ўтди.

— Мени каютага қамаб қўйишганида эса,— ўз навбатида Крис изоҳ бера бошлади,— суваракка айландим-да, дуч келган тешикдан чиқиб кетдим. Кают-компаниядан ҳамманинг кўз ўнгиде ўтиб бориб, Пашканинг каютасига кирдим. Кейин эса қутичани очиб, онам бошчилигидаги ўттизта қароқчинини ташқарига чиқариб юбордим. Қалай, қойилмисизлар?!

— Томоша тамом!— деди қиролича, сўнгра қутичани кўтариб тўнкарган эди, ичидан Баджаҳл полга қулаб тушди.

— Сал эҳтиётроқ бўлмайсизми,— деб тўнгиллади у кетиши билан.

— Хўп, мен кетдим кемамизни кутиб олгани,— деди Крис.— Биз ундаги ўлжаларни «Аристотель»га юклаймиз. Йўловчиларнинг бари Брастакда қолади, хуллас, буюмларингизни йиғиштираверинг. Команда ҳам қолади. Биз ўзимиз билан фақат болакайни оламиз, у билан алоҳида ҳисоб-китобимиз бор.

— Яна докторни ҳам оламиз,— деди онахон.— Қуриб

кетгур бел огриги мен боёқишни жуда қийнаб юборяпти-да. Қачон қарама — чоп-чоп, бос-бос, тала-тала. Ҳамиша елвизак, шамолларда юраверибман,-бундай, одамларга ўхшаб, саломатлигини ҳам ўйламабман.

Ана шу лаҳзада Алиса бир кашфиёт қилди:

— Э-ҳа, демак Брастак сайёрасини ҳам мана шундай қилиб босиб олган экансизлар-да?!

— Баракалла, қизалоқ, топқир экансан,— деди қиролича.— Қутгичани кўтариб олган Қрис брастак қиёфасида бутун сайёрани кезиб чиқиб, ҳамма жойда ўз одамларимизни қолдирди. Кейин эса менинг сигналим бўйича қароқчилар яширинган жойларидан бараварига чиқибди.

Алиса бенихтиёр Ррррнинг ҳикоясини эслади. Байрамага тайёргарлик билан овора бўлиб юрганимизда қароқчилар кўчаларда тўсатдан пайдо бўлиб қолишди, деганди профессор. Демак, брастаклар дастлабки кунларда ўзларини йўқотиб қўйишгани ҳам бежиз эмас эканда. Тушунарли ҳаммаси, энди ҳеч қандай сир қолмади.

— Қиролича,— деди узун бурунли доктор,— мен сизга врач сифатида айтаманки, манави йигитча медицина ёрдамига муҳтож. Мен унинг жароҳатларини боғлаб қўйиб, қон оқишини тўхтатишим керак.

— Ҳечқиси йўқ,— дея илжайди қиролича,— ёнига яна қўшмоқчиман-у ҳали.

— Мен талаб қиламан.— деб такрорлади доктор қатъий оҳангда.— Акс ҳолда бел огригингизни даволашдан бош тортаман.

— Мен сени мажбур қиламан.

— Қўлингиздан келмайди,— деди доктор.— Ким ким-у, аммо мени қароқчилар билан қўрқита олмайсиз.

— Бўлмаса, рухсат берсам, даволайсанми?

— Унда бошқа гап.

— Баджаҳл, уларни амбулаторияга кузатиб бориб, кўз-қулоқ бўлиб тур.

17- Б О Б

ҚАРОҚЧИЛАРГА ҚАРШИ ЭНГ ИШОНЧЛИ КҮРОЛ

— Бу расвогарчиликнинг ўзи!— Баджаҳл асирларни амбулаторияга олиб борар экан, доктор норозилигини очиқ айта бошлади.— Бу ахир ваҳшийлик-ку, мен шикоят қиламан.

— Ҳали-бери шикоят қилолмайсан, қари тўнка,— деди Баджаҳл. У пилагейлик туристларнинг қай биридандир гуллар қадалган шляпани тортиб олган ва бошига қийшайтириб қўндирган эди.

— Менга қаранг, йигитча,— деди доктор Баджаҳлга. — Мен сиздан амбулаторияга кирмаслигингизни сўрайман.

— Нега энди?— деб ажабланди Баджаҳл.

— Негаки, сиз ичкарига микроб олиб киришингиз мумкин. Бутун Галактикани кезиб чиққан бўлсангиз ҳам қўл ювмас экансиз, ана, ўзингиз бир кўринг-а.

— Кеча ювгандим,— дея хафа бўлди қароқчи.

— Совунлаб ювмагансиз.

— Қаердан оламан совуни?— қароқчи елкасини қисди. — Совуним йўқ. Менда фақат олмос бор.

— Ана шунинг учун ҳам исталган пайтда касал бўлиб қолишингиз мумкин,— деди доктор. — Бу тўғрида яхшилаб ўйлаб кўринг.

У амбулатория эшигини очиб Пашкани ичкарига киргизди-да, қароқчининг нақ бурнини қисиб олгудай бўлиб, эшикни ёпиб қўйди.

— Шунақаям калтаклайдими, ярамас!— деди доктор бошини чайқаб. — Оғриётгандир-а?

— Оғрияпти.

— Сен бирпас сабр қил.

— Сабр қиляпман,— деди Пашка тишини тишга қўйиб.

Доктор ойнаванд жавон олдида ўралашиб, қандайдир шишачалар, шприцлар ва асбобларни оларди.

— Балки уколсиз бир амаллармиз?— деди Пашка умид билан. — Оғриғи анча босилиб қолди.

— Йўқ, йўқ, қиролича бу қамчи билан нималар қилишини ким биледи, дейсан, эҳтимол қароқчиларини савалар. Уларда эса, ўзинг эшитдинг, олмослар бору совун йўқ.

— Лекин энди нима қиламиз, доктор?— деб сўради. Пашка. — Ҳаммасига ўзим айбдорман-а, ўйласам ўртаниб кетяпман.

— Бунчалик куйинаверма, болакай, қароқчилар биздан айёрроқ чиқиб қолишган бўлса начора?

— Доктор,— деди Пашка,— шу тобда икковимиз кемада нисбатан озодликда бўлган ягона одамлармиз. Ҳадемай қароқчиларнинг кемаси келади ва улар бойликларни лайнерга таший бошлашади. Кейин эса икко-

внимздан бошқа ҳаммани Брастакка жўнатиб юборишадн...

— Қўй, болажон, ярамга туз сепаверма... Қани, бошингни бур чи, нариги ёногингни ҳам кўриб қўяй. Бай-бай-бай, юзингда чандиқ қоладиганга ўхшайди-ку, а?

— Қўяверинг, қайтага чиройли бўлади. Сиз қутулишиннг бирон чорасини ўйлаб топмадингизми? Вой, огрияпти!

— Ўйлаяпман, албатта. Масалан, айтайлик, менда уйқу дори бор, Лекин уни овқатга қўшиб бериш керакда. Яна ҳаммасига...

Эшик очилиб қароқчи Баджаҳлнинг гуллар қадалган шляпаси кўринди.

— Бўла қолмайсанларми энди! Намунча имилладиларинг?

— Ҳозир, хозир, халақит бермай туринг.

Қароқчи тўнғиллаб эшикни ёпди.

— Ҳа, улар овқатланадиган эмас,— деди Пашка.— Пахотки таслим бўламиз-а, доктор?

Доктор ойнаванд жавоннинг ёнига бориб ўйланиб қолди...

— Эврика!— деди у бир махал ва жавондан пуркагичи бўлган кичкинагина шиша идишча олди.

— Нима дейсиз?

— Қадимги юнон олими Архимед сувга тушган жисмининг вазни у қисиб чиқарган сув оғирлигича енгиллашувини кашф этган. Ушанда у «Эврика!», яъни «Топдим!» деб қичқирган экан.

— Буни биламан,— деди Пашка,— мактабда ўқиганмиз. Лекин ҳозир Архимеднинг нима алоқаси бор бизга?

— Гап шундаки, кемамиз сафарга чиқаётганида менга мана бу идишчадаги дорини ёввойи ҳайвонларда синаб кўриш учун беришганди.

— Унинг таъсири қандай ўзи?

— У ҳали синовдан ўтмаган. Аммо лекин, ўйлашимча, ҳайвонлар учун яраган нарса...

Эшик очилиб, хонага Баджаҳл кирди.

— Қиролича сизларни кают-компанияга олиб боришни буюрди. Яна ўн беш минутдан кейин юкларингизни ортишни бошлаймиз.

Доктор қандай чора ўйлаб топганини билишга азбаройин қизиққанидан Пашканинг юраги тошиб кетаётганди.

— Демак, сиз ўйлаяпсизки...— деб сўрамоқчи бўлди у йўлакда боришаётганда эҳтиёткорлик билан.

— Мен ҳеч нимани ўйламаяпман,--- жавоб қилди доктор.— Менга халақит бермай тур. Эҳ, қапчалик хавотирли-я...

— Нима хавотирли экан?— деб сўради Баджаҳл.

— Мен қироличангизнинг бел огригини даволани мақсадида янги бир дори устида ўйлаяпман.

— Бошингни қотириб ўтирма, доктор,— деб тиржайди қароқчи.— Нима бўпти, у белини кўтаролмай қолса? Қайтага яхши-ку! Усиз ҳам бир амаллайверамиз. Балки мени қирол қилиб сайлашар. Ажаб эмас...

Улар кают-компанияга кириб боришди. Қиролича рояль чалувчи ўтирадиган айланма табуретка устига жойлашиб олибди. Яна денг, қароқчилар онахони ҳаммадан баландроқ бўлиши учун табуреткани охиригача айлантириб, энг юқорига олиб чиқишибди, қолаверса, унинг устига ёстиқ ҳам қўйиб, кейин қироличани ўтқазибди. Булардан ташқари, тагин йиқилиб тушмасин деб қироличани икки томонидан иккита соқчи ушлаб ҳам турарди.

— Роса боглабману сени!— деди юз-қўлларига малҳам ёпиштириб ташланган Пашкани кўрган қиролича қувониб кетиб.— Бундан кейин ҳамини ёнимда юриб, ҳамма нарсага балогардон бўлиб турасан. Биров жаҳлимни чиқарса ёки кайфиятим бузилса, ҳамма аламинни сендан оламан, сени савалаб хумордан чиқаман.

— Ҳаммаси учун жавоб берасиз ҳали,— деди полда оёқ-қўли боғлиқ ётган капитан.

— Учир овозингни!— деб ўшқирди қиролича.— Қим зўр бўлса, ўшанинг айтгани-айтган.

Кают-компанияга Қрис кириб келди.

— Ҳамма нарса тайёр,— деди у.— Кемамиз бойликларнинг дастлабки партиясини олиб етиб келди. Брас-такка ташлаб кетиладиган асирларни олиб чиқаверинглар.

Пашка кўз қирини ташлаб, доктор чўнтагига секин қўл солганини пайқади. Мана, у шиша идишчани олиб, олдинга чиқди.

— Нима у, қўлингдан?— деб сўради қиролича шубҳаланиб.— Бизни заҳарлаб ўлдирмагин яна?

— Ҳар бир врач,— деди доктор,— кишилар саломатлигига зарар етказмаслик тўғрисида тантанали қасам ичади. Мен ҳам шундай қасам ичганман, хавотир олманг

спраям. Бу ернинг ҳавоси сал димиқиб кетибди, жиндак тозалаб юборсак зиён қилмайди.

— Қани, йўқот-чи дезинфекциянгни!— деб қичқирди Крис.— Йўқот деяпман сенга!

Лекин доктор пинагини бузмай, шишачадаги дорини кают-компания ҳавосига бамайлихотир пуркайверди.

Ҳеч қандай ҳодиса юз бермади.

Қароқчиларнинг бари доктордан кўз узмай қараб туришарди. Ҳаводан марваридгулларнинг ҳиди келди, холос.

— Билганини қилмайдим,— деб қўл силтади қиролича.— Қани менинг тахтдан тушишимга қўмаклашиб юборинглар!

Доктор Пашканинг ёнгинасидан ўтганда унинг димоғига аллақандай тиниқ бир ҳид урилди. Жуда ёқимли экан-да ўзиям. Пашка битта бўш креслони топиб, яхшилаб жойлашиб олди. Менга зарур келтими, деб ўйлади у, ким хоҳласа жон койнтаверсин.

Доктор қароқчилар қироличасининг шундоққина ёнидан ўтди.

Энди унга ҳеч ким эътибор бермай қўйган эди. Қароқчилар асирларни эшикка томон ҳайдай бошлашди. Лекин бир маҳал қароқчиларнинг биттаси нима учундир ўйланиб қолди, кейин четга чиқиб илжайди-да, лоқайд қўл силкиди.

— Узинг олиб боравер,— деди у шеригига.

— Нега энди мен олиб боришим керак экан?— деб тўнгиллади шериги.— Менга нима зарур, керак бўлса қироличанинг ўзи олиб бораверсин.

Бирдан нимадир гурсиллаб кетди. Қироличани ушлаб турган қароқчилар нари кетиб қолишгани учун у айланма стулда ўзини тутиб ўтиролмай, гуп этиб ағдарилиб тушибди.

— Бу қанақа бемазагарчилик?— деди қиролича.— Мен лат ейишим мумкин эди-ку ахир?

— Баттар бўлмайсанми,— деди уни ташлаб кетган қароқчилардан бири.

Эшикдан бошқа бир қароқчи бош суқди:

— Асирларни қабул қилишга ҳамма нарса тайёр.

Кейин у ёқимли ҳидни ҳидлаб қўшиб қўйди:

— Асирларни ким хоҳласа олиб бораверсин. Шахсан мен бунақа ишлардан чарчаб кетдим...

— Уғлим, туришимга ёрдамлашвор,— деди қиролича полда чузилиб ётган жойидан.

— Ҳозир,— деди Крис ва унинг олдига яқинлашиб, ёнма-ён ўтирди.

— Ойижон, мабодо чекишга топилмайдими ённингизда?— деб сўради у.

— Сумкамдан ўзинг ола қол,— дея жавоб берди қиролича,— негадир қимирлагим келмаяпти.

— Чекишга ҳам эриниб кетяпман,— деб жавоб қилди Крис ва полга бор бўйича чўзилиб мудрай бошлади.

Доктор эса дори пуркашни бир зумга ҳам тўхтатмаган ҳолда кают-компаниядан ташқарига чиқиб кетди. У бир минутдан кейин қайтиб келганида даставвал капитаннинг олдига югуриб борди-да, бўш идишчани бир четга отиб юборди:

— Ҳаммаси жойида. Улар зарарсизлантирилди.

Сўнг энгашиб, капитаннинг оёқ-қўлларидаги арқонларни еча бошлади.

— Эй,— деди қиролича ётган еридан эринибгина,— нима қиялсан, ўзи, доктор? Уни ечиш мумкинмас, у асир-ку.

— Жим бўлинг энди,— деди доктор.

Алиса кают-компаниянинг ўртасида ҳеч нимага тушунолмай турарди. Қароқчиларнинг атрофда бўлаётган воқеаларга қизиқиши мутлақо йўқолди. Пилагеялик туристлар полга давра қуриб ўтириб олишди-да, паст овозда аллақандай қўшиқни хиргойи қила бошлашди. Ҳаммаёғига малҳам ёпиштириб ташланган Пашка эса креслода мудраб утирибди.

Қандай ҳодиса юз берди ўзи? Алиса докторнинг олдига бориб шунини сўрамоқчи эди, ҳеч қимирлагиси келмади. Капитан ўрнидан туриб, увушиб қолган қўлларини уқалаётганини у турган еридан томоша қиларди, холос.

— Уларни нима билан тинчитдингиз ўзи?— деб сўради капитан доктордан.

— Ёдингиздами,— дея жавоб қилди доктор,— йўлга чиқишимиздан аввал йиртқич ҳайвонларга қарши янги дори беришувди. Сизга кўрсатгандим уни.

— Таъсири қанака унинг?

— У мутлақо зарарсиз, лекин енгиб бўлмайдиган даражадаги дапгасаликни уйғотади. Ана, ўзингиз бир кўринг-а!

Алиса доктор кўрсатаётган томонга эринибгина қаради. Кают-компаниянинг бир бурчагида, ёғоч яшик ичида ўсаётган пальма дарахтининг япроқлари осилиб ётарди.

Кўриясизми, ялқовликка қарши ҳатто ўсимликлар ҳам кураша олмайди.

— Жуда ажойиб-ку,— деди капитан,— хўш, сиз-чи?

— Сизнинг ўзингиз-чи?— саволга савол билан жавоб қайтарди доктор.

— Менми?— капитан елкасини қисди.— Мен кема капитаниман, бинобарин, бу ерда содир бўлаётган ҳам-ма воқеага жавобгарман. Шунақа экан, қанақа қилиб дашаса бўлай?

— Мана, саволингизга узишгиз жавоб қилдингиз,— деди доктор.— Мен эса врачман. Энди дангасалик, ялқовлик, эринчоқлик, тапбаллик, ишёқмасликка келсак, буларнинг бари аслида битта нарса бўлиб, одамнинг йўқолиб кетаётган хусусияти, яъни эскилик сарқитидир. Қелажақдаги инсон бу туйғуни буткул унутиб юборади.

«Вой, қандай дахшат-а?— деб ўйлади Алиса.— Наҳотки мен ўтмишнинг одами бўлсам?» У капитанга қариб, мен ҳам ўзимни тута оламан, деб қичқирмоқчи эди, ҳеч нэвожи бўлмади. Умуман, оғзини очолмади.

— Бу дорининг таъсири анчага борадими?— деб сўради капитан.

— Менимча, қароқчилар эртагача дам олишса керак.

— Унақада уларни шу ерда қолдиришга тўғри келади. Энди, уёғини сўрасангиз, ҳозир кемада бизга ёрдам бера оладиган одамлар кам қолдимикан, деган хавотирдаман.

— Мен раднорубкага бора қолай, майлими?— деган овоз эшитилди.

Алиса капитаннинг олдига радист яқинлашиб келаётганини кўрди.

— Майли,— деди капитан бошини ёнга эгиб, радистга диққат билан тикилар экан.— Жуда мамнунман...

Капитан шундай деб гап бошлаганди, кейин қўл силтади-да, мутлақо бошқача, командирларга хос ўктам овозда давом этди:

— Патруль крейсери билан дарҳол алоқа боғлангда, тезроқ етиб келишлари зарурлигини хабар қилинг. Иложини топиша олса агар. Умуман, бу ерда рўй берган воқеалардан қисқача хабардор қилинг.

— Нимагадир димқиб кетяпман-а,— деди қароқчилар қироличаси ва чиннидан ясалгандай кўришувчи пуштиранг ниқобини эринчоқлик билан юзидан олди.

Қироличанинг башараси аслида қандайлигини кўрган Алиса дарҳол юзини ўғирди. Бу хунук, мудҳиш ҳодиса

унга ўзини тутиб олишида ёрдам берди. Қани, деб Алиса ўзини-ўзи кўндирди бошлади, бир қадам ташла, яна бир қадам... Наҳотки нақ эртанги кунгача ўзи билан ўзи шу тахлитда курашиб ўтираверса?

— Шошманг,— деди у кают-компания эшигини кулфламоқчи бўлаётган капитанга.— Мен ҳам сизлар билан.

— Мен-чи?— деб сўради Пашка.

— Бўла қол, қизалоқ,— деди капитан.

Алиса Пашканинг ёнига келиб, ўрнидан туришига ёрдамлашди.

— Дангасаликка қарши наҳотки ҳеч қандай дори бўлмаса?— деб сўради Алиса доктор эшикни ёпаётганида.

— Ҳали ўйлаб топилмаган,— дея жавоб қилди доктор.— Дангасаликдан фақат меҳнат қутқаради, холос.

Алиса Пашкани бир оз ухлаб олиши учун каютасига олиб кетди.

* * *

Москва космодромининг майдонига Алиса билан биргаликда тушиб келганида Пашка бирдан тўхтаб қолди.

— Шошмай тур,— деди у.— Мен битта нарсани албатта сўраб олишим керак. Бўлмаса, унутиб қўяман ҳар гал.

Пашка группа бўлиб, шовқин солиб келаётган пилателлик туристларнинг ёнига югуриб борди.

— Кечирасизлар,— деди у,— саватча сизларга нима учун керак?

— Э, буми?— дея бирдан турист аёллар бир-бирларига гал бермай қақалашиб кетишди:

— Агар саватча бўлмаса, тухум қилганимизда уни қаерга қўямиз ахир?

— Сизлар тухум қиласизларми?

— Нима, бу уятми?

— Йўқ, албатта, кечирасизлар. Мен шунчаки бунга ўрганмаганман.

— Болаларни ўз ҳолига ташлаб бўлмайди-ку, ахир, тўғримасми?

— Унақада давлат саватчасида нима бўлади?

— Давлат саватчасидами? О, унда нима бўларди — маликанинг тухуми бўлади-да!

— Нақадар мураккаб-а,— хўрсинди Пашка.— Сайёра-лар қанча бўлса, одатлар ҳам шунча. Буёқда десангиз, скррулларнинг мазасини ҳам тотиб кўра олмадик...

МУНДАРИЖА

<i>Биринчи қисм.</i> Гераклнинг янги жасоратлари . . .	5
<i>Иккинчи қисм.</i> Чет эллик малика	49
<i>Учинчи қисм.</i> Пенелопа сайёрасида ўтган каникул	152
<i>Тўртинчи қисм.</i> Қароқчилар қироличасининг қу- тичаси	219

Для детей среднего школьного возраста

На узбекском языке

КИР БУЛЫЧЕВ

ПРИКЛЮЧЕНИЕ АЛИСЫ

П о в е с т ь

Рассом О. Галицкая
Расмлар муҳаррири А. Маҳкамов
Техник муҳаррир Е. Лукьянова
Корректор Ш. Соатова

ИБ № 0199

Босмахонага берилди 11. 11. 88. Босинга рухсат этилди 14. 03. 89. Формати 84×108¹/₃. Адабий гарнитураси. Юқори босма. Босмахона қорози № 1. Шартли босма л. 15,96+0,84 вкл. Шартли кр.-отт. 19,74. Нашр л. 16,39+1,35 вкл. Шартнома № 41—88. Тиражи 60000. Буюртма № 13. Баҳоси 1 с. 20 т.

«Юлдузча» нашриёти, Тошкент—83. ГСП, Ленин кўчаси, 41.

Ўзбекистон ССР Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари бўйича Давлат комитети Тошкент «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқарини бирлашмасининг 2-босмахонаси, Янгийул шаҳри, 702800, Самарқанд кўчаси, 44.

P2
Б 94

Буличев, Кир.

Алисаннинг саёҳатлари: Қисса: Ўрта ёшдаги
мактаб болалари учун / [Р. Обидов тарж.]—
Т.: Юлдузча, 1989.—304 б.

Буличев, Кир. Путешествие Алисы: Повесть:
Для детей среднего школьного возраста.

P2

**«ЮЛДУЗЧА» НАШРИЁТИ КЕЛГУСИ
ЙИЛИ ҚУЙИДАГИ
КИТОБЛАРНИ ЧОП ЭТАДИ**

**Тўпلام
Ҳулқар
Ҳикоялар**

**ИБРОҲИМ ҲАҚҚУЛОВ
КАМОЛ ЭТ ҚАСБКИМ.
*Адабий ўйлар***

**ЮРИЙ ЯКОВЛЕВ
САМАНТА
*Қисса ва ҳикоялар***

**ОРЗИҚУЛ ЭРГАШЕВ
ДАРХОН ҚИССЛАРИ
*Қиссалар***